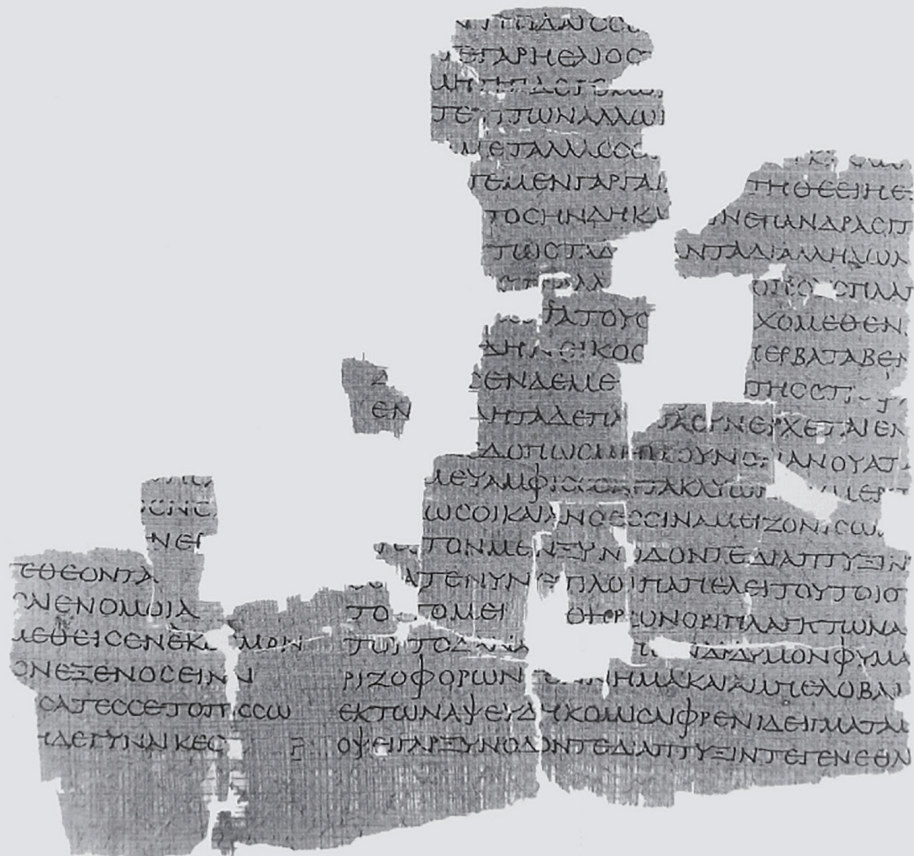

EMPEDOKLES

FRAGMENTI

EMPEDOKLES

FRAGMENTI

Tiskana izdaja knjige je izšla leta 2006

ISBN- 978-961-6519-14-4

Slika na naslovnici:

„Strasburški papirus“, 1. st. n. št.

Strasburška deželna in univerzitetna knjižnica

EMPEDOKLES

FRAGMENTI

Dopolnjena in razširjena izdaja

Iz grščine prevedel in spremno študijo napisal
Jan Ciglencečki

Ljubljana 2016

Elektronska knjižna zbirka

e-09

Urednika zbirke *Gorazd Kocijančič* in *Vid Snoj*

EMPEDOKLES

Fragmenti

Dopolnjena in razširjena izdaja

Iz grščine prevedel in spremno študijo napisal *Jan Ciglencečki*

Oblikovanje elektronske izdaje *Lucijan Bratuš*

Izdajatelj

Za KUD Logos *Mateja Komel Snoj*

Ljubljana 2016

Elektronski vir (pdf)

Način dostopa (URL):

<http://www.kud-logos.si/e-knjige/>

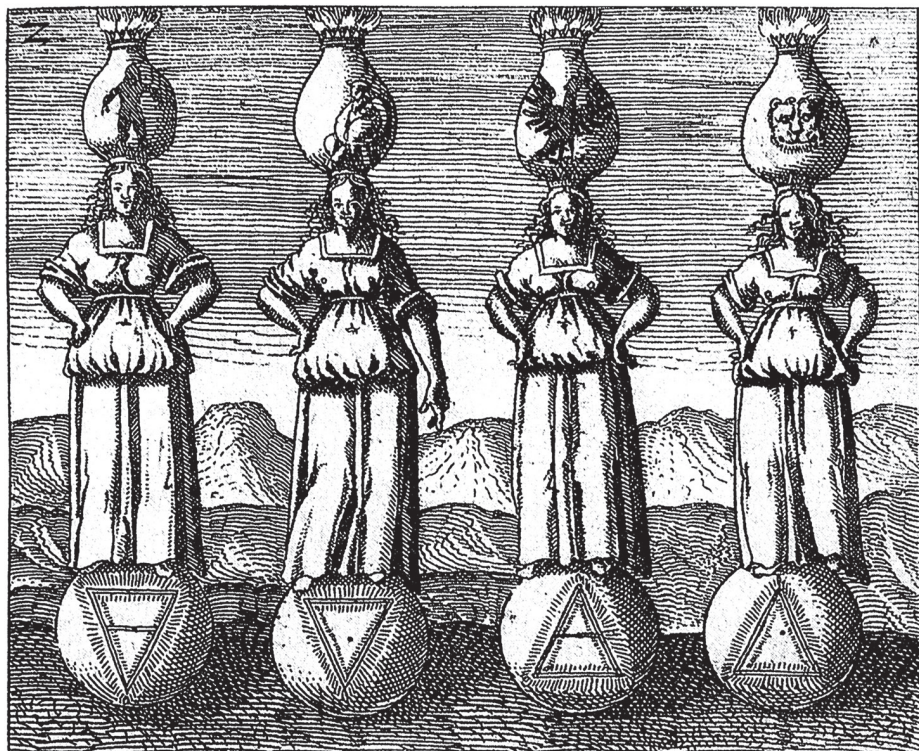
Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v NUK

COBISS.SI-ID=287976704

ISBN 978-961-7011-10-4 (pdf)

VSEBINA

7	Predgovor k dopolnjeni in razširjeni izdaji
11	Predgovor k prvi izdaji
14	A. Ἐμπεδοκλῆς
15	A. Empedokles: Življenje in delo
28	B. Περὶ φύσεως α' β'
29	B. O naravi (knjigi 1–2)
98	Καθαρμοί
99	Očiščenja
127	Dvomljivo
131	Nepristno
131	C. Odmev
134	Opombe
141	Strasburški fragmenti
155	Florentinske sholije
158	Opombe
159	<i>Jan Ciglenečki</i> Empedokles: Navidezna resničnost
159	I. Magijsko-religiozni kontekst
167	II. Etika in eshatologija: nauk o posmrtnem preseljevanju
167	III. Ontologija in kozmologija: teorija štirih elementov
182	IV. Empedoklova misel: misterijski vzpon k poslednjim skrivnostim
184	Dodatek: Strasburški papirus
190	Bibliografija

D. Stolcius v. Stolcenberg
Alegorije elementov (zemlja, voda, zrak, ogenj)
Frankfurt 1624

PREDGOVOR K DOPOLNjeni IN RAZŠIRJENI IZDAJI

Začetek mojega ukvarjanja z arhaičnim grštvom je spodbudila kritična izdaja novoodkritih Empedoklovih fragmentov, ki sta jih v knjigi *L'Empédocle de Strasbourg* (P. Strasb. gr. Inv. 1665–1666), Introduction, édition et commentaire, Berlin–New York 1999, predstavila francoski papirolog Alain Martin in nemški filolog Oliver Primavesi. Objava »Strasburških fragmentov« je dokončno zamajala standardno razporeditev Empedoklovih fragmentov, kakršno poznamo iz zadnje predelane izdaje mnogokrat ponatisnjenega dela *Die Fragmente der Vorsokratiker* iz leta 1952, pod katero sta se podpisala Hermann Diels in Walther Kranz.

Najdba novih papirusnih odlomkov je še enkrat več pokazala, da je vsako razporejanje ohranjenih Empedoklovih fragmentov med obe njegovi pesnitvi, *O naravi* in *Očiščenja*, na osnovi skromnih informacij, ki nam jih v zvezi s tem nudijo antična pričevanja, zgolj ugibanje, ki je vselej odvisno od interpretativnega horizonta izdajatelja. V želji, da bi se izognil nekaterim očitnim zmotam, ki jih je mogoče najti v standardni Diels-Kranzovi razporeditvi, sem v prvi izdaji Empedoklovih fragmentov iz leta 2006 ponudil drugačno rekonstrukcijo obeh pesnitev, ki je poskušala preseči anahronistično razločevanje odlomkov na osnovi njihovega domnevnega znanstveno-naravoslovnega in magijsko-religioznega značaja. Ne glede na številne pomisleke, ki jih zbuja Diels-Kranzova razvrstitev fragmentov, se v pričujoči izdaji k njej vračam iz povsem praktičnih razlogov, da bi bralcu omogočil čim lažjo orientacijo in pregled nad fragmenti. Numeracija, kakršno sta podala Diels in Kranz, se je namreč tekom desetletij v sekundarni literaturi že tako uveljavila, da jo je bolj enostavno ohraniti kot nadomestiti z novo.

Poleg same razporeditve fragmentov sem iz standardne Diels-Kranzove izdaje naknadno vključil tudi prevode poznejših antičnih piscev,

avtorjev sobesedil, znotraj katerih so se nam ohranili izvirni Empedoklovi fragmenti. V razširjeno izdajo sem dodal tudi obsežnejši odlomek iz dela *Življenja in misli znamenitih filozofov* Diogena Laertskega, ki med vsemi antičnimi pričevanji Empedoklovo življenjsko zgodbo povzema na najbolj pregleden način. Kar zadeva že omenjene »Strasburške fragmente«, v pričujoči izdaji sledim rekonstrukciji, ki jo je Primavesi prvič objavil v knjigi *Empedokles Physika I, Eine Rekonstruktion des zentralen Gedankengangs*, Berlin-New York 2008, nato pa še v dvojezični grško-nemški izdaji *Die Vorsokratiker, Griechisch/Deutsch*. Ausgewählt, übersetzt und erläutert von Jaap Mansfeld und Oliver Primavesi, durchgesehener Nachdruck (= Reclams Universal-Bibliothek), Stuttgart 2012. Iz istega dela sem vključil še t. i. »Florentinske sholije«, komentarje k Aristotelu, nastale v zgodnjem 12. stol., ki so pomembni za razumevanje Empedoklovega kozmološkega cikla in rekonstrukcijo trajanja posameznih vesoljnih razdobij.

V spremni študiji iz leta 2006, ki je bila predelava moje diplomske naloge, sem kot rdečo nit celotne interpretacije izpostavil magijsko podstat Empedoklove misli. Toda za kakšno magijo pravzaprav gre? Podobno kot pri nekaterih drugih mislecih arhaičnega grštva tudi pri Empedoklu smisel magije ni v koristoljubnem manipuliranju s temeljnimi zakoni narave, ampak se v ozadju vselej skriva skrivnostna moč radikalnega *raz-klenjanja resničnosti*, tj. popolne dekonstrukcije sveta na njegove najbolj bazične elemente in sile. V tem aktu raz-klenitve, med katerim se zaustavi na videz neustavljivi kozmični vrtiljak, se odpira prostor uvida v sam ustroj sveta in človeka, ki vključuje tako njune »zunanje« kot »notranje« zakonitosti. Takšna magija zato vselej implicira specifično *dvojnost pogleda*, ki z enim očesom ostaja znotraj kozmične prevare nenehnega združevanja in ločevanja elementov, medtem ko je z drugim ves čas zasidran v točki mirujoče raz-klenitve onkraj vsakršnega spreminjanja. Empedoklovi fragmenti nas učijo, kako sinhrono ohraniti obe orientaciji, ne da bi pri tem eno žrtvovali za drugo.

Kmalu po izidu knjige se mi je ponudila priložnost od bliže spoznati profesorja Oliverja Primavesija, enega izmed avtorjev *editio princeps*

»Strasburških fragmentov«, ki je bila tudi povod mojega prevoda. Njegovi navdihujoči seminarji, ki sem jih med leti 2007–2009 obiskoval na Univerzi Ludwig-Maximilian v Münchnu, so moje razumevanje Empedoklove misli poglobili, v marsičem pa tudi spremenili. Študij sem nato nadaljeval v Parizu, kjer sem v akademskem letu 2009/2010 na École normale supérieure poslušal seminarje profesorja Andréa Laksa, ki je začel ravno v tem času s svojo ekipo pripravljati novo integralno izdajo arhaičnih fragmentov, ki naj bi pri Loebovi knjižnici nadomestila standardno Diels-Kranzovo izdajo. Razlike, ki so se izrisovale med nemškim in francoskim pristopom, so bile za moje delo ključnega pomena. Specifičnost francoskega duha, ki se tako očitno razlikuje od nemškega, je v svojih pariških dnevnikih najlepše povzel Edvard Kocbek, ki je ob vrnitvi v Pariz zapisal, da je »tu modrost ustvarjena iz veliko večjega števila izkustev, pri čemer se resnici tu bližajo iz spoštljivo in naravno premaganih dvomov«. Prav ta osvobojenost od dvoma, ki pogosto razjeda nemško filološko znanost, mi je pomagala, da sem osamosvojil lastno misel in izoblikoval svoj pogled na arhaično grštvo, kar je posredno vplivalo tudi na moje nadaljnje interpretacije Empedoklovih fragmentov.

Približno v tem času je izšel prevod knjige *Resničnost* (KUD Logos: Ljubljana 2010), v kateri avtor Peter Kingsley sugestivno razkriva svoje doživeto videnje Parmenidove in Empedoklove misli. V spremni besedi k tej knjigi sem poskušal nakazati širše videnje arhaične grške misli, vključno z mestom, ki znotraj njenega razvojnega loka pripada Parmenidu in Empedoklu. Dve leti zatem je v okviru grško-slovenske izdaje *Fragmentov predsokratikov* (Študentska založba: Ljubljana 2012), ki je nastala kot plod večletnega dela skupine prevajalcev pod uredniško taktirko Gorazda Kocijančiča,¹ izšel nekoliko spremenjen prevod Empedoklovih fragmentov, h katerim sem dodal še sekundarna pričevanja. Vzporedno s tem sva s psihiatrom Borutom Škodlarjem v seriji člankov raziskovala potencialno diagnostično in terapevtsko vrednost povezovanja

1 *Fragmenti predsokratikov*, izd. H. Diels in W. Kranz, ur. G. Kocijančič, prev. D. Benko, Ž. Borak, J. Ciglenečki, I. J. Fridl, M. Horvat, G. Kocijančič, D. Movrin, B. Vezjak, S. Weiss in F. Zore, 3 zvezki, Ljubljana 2012.

arhaične grške misli z izkustvi nekaterih pacientov s psihotično motnjo. Pregledno sintezo najinih raziskav sva predstavila v članku »Arhaična grška misel v dialogu z eksistencialno-fenomenološko psihiatrijo«, ki je bil objavljen v zborniku *Začetki grškega mišljenja* (KUD Logos: Ljubljana 2016).² Iz vseh teh nastavkov je črpala moja monografija *Pozabljeni temenos: ontologija in eshatologija v arhaični grški misli* (KUD Logos: Ljubljana 2015), v kateri je pomembno vlogo, še posebno na začetku, igrala tudi Empedoklova misel.

Kljub vsem začetniškim napakam, ki so krasile prvo izdajo iz leta 2006, pa ne morem mimo dejstva, da se je moja ljubezen do arhaične grške misli začela prav z Empedoklom. Iz tega razloga sem se odločil, da spremne študije v prenovljeni izdaji ne bom radikalno spreminjal, še manj pa bi jo želel obremenjevati z interpretacijami, ki sem jih razvijal pozneje in so objavljene drugje. Pri predelavi besedila sem se zato osredotočil le na kozmetične popravke, večje spremembe pa so doživeli le tisti deli spremne študije, ki so bili neposredno vezani na staro razporeditev fragmentov, pri kateri v tej izdaji nisem vztrajal.

Zgodnje grško mišljenje ostaja še naprej del mojega raziskovalnega zanimanja, kljub temu pa se je v zadnjem času težišče mojega dela predstavilo na poznejša obdobja antične filozofije. S pričujočo, dopolnjeno in razširjeno izdajo Empedoklovih fragmentov se tako moja odisejada skozi arhaično grštvo simbolično zaokrožuje tam, kjer se je pred desetimi leti začela.

Stična, zima 2016

2 B. Škodlar in J. Ciglencečki, »Arhaična grška misel v dialogu z eksistencialno-fenomenološko psihiatrijo«, v: *Začetki grškega mišljenja*, uredila F. Zore in J. Ciglencečki, Ljubljana 2016, str. 273-303.

PREDGOVOR K PRVI IZDAJI

Čeprav je Empedokles mislec arhaičnega grštva, čigar delo je najbolj ohranjeno, je med izvirnimi fragmenti težko najti takšnega, ki bi med raziskovalci ne izzval diametralno nasprotnih interpretacij. Položaj postane še toliko bolj brezupen, ko se povzpne nad raven posameznih fragmentov in poskušamo njegovo misel zaobjeti kot celoto.

Kakor vse druge je tudi pričujoča interpretacija, ki spremlja prevod Empedoklovih fragmentov, mestoma nepopolna in odprta, vseeno pa verjamem, da napotuje v pravo smer. Temelji na predpostavki, da je bilo zgodnjegrško dojetje tega, kar navadno imenujemo bivajoče, korenito drugačno od našega. V obsežni sekundarni literaturi, ki se zvečine odlikuje po filigranskih analizah posameznih odlomkov, misli kot celote pa se dotika na zelo anemični ravni, je slednje le redko ozaveščeno.

Izvirni Empedoklovi fragmenti so skupaj z nedavno odkritimi papi-rusnimi odlomki v slovenščino prvič prevedeni v celoti. V zvezi s tem je treba poudariti, da je celotno besedilo grškega izvirnika ohranjeno v homerskem heksametru, ki ga v slovenskem prevodu predvsem zaradi vsebinskih razlogov ni bilo mogoče ohranjati. V pričujoči izdaji je pesniška razsežnost izvirnika, vsaj na simbolni ravni, kompenzirana s tem, da je prevod Empedoklovih fragmentov uvrščen v zbirko *Poezije*.

Na tem mestu bi se rad zahvalil *Slovenski znanstveni fundaciji*, ki mi je s finančno podporo omogočila študijske obiske tujih knjižnic, še posebno knjižnice za klasično filologijo na Ludwig–Maximilian Universität v Münchnu. Zahvalo nadalje dolgujem trem osebam, katerih pomoč je bila večja, kot se tega morda same zavedajo. Najprej Andreju Lokarju, čigar besede zvenijo kot delfski orakelj, za inspirativne pogovore in pomoč pri prevodu; nato Gorazdu Kocijančiču za številne spodbude na področju arhaičnega grštva in filozofije nasploh; na koncu pa še Zorani Mihailović, brez katere bi bila knjiga morda za odtenek boljša, vse drugo pa gotovo ne.

Beograd, poletje 2006

EMPEDOKLES

FRAGMENTI

EMPEDOKLES

A. LEBEN UND LEHRE

LEBEN

31 A 1. DIOG. VIII 51 ff. Ἐμπεδοκλῆς, ὥς φησιν Ἰππόβοτος, Μέτωνος ἦν υἱὸς τοῦ Ἐμπεδοκλέους Ἀκραγαντίνος. τὸ δ' αὐτὸ καὶ Τίμαιος ἐν τῇ πεντεκαιδεκάτῃ τῶν Ἱστοριῶν [fr. 93 FHG I 215] (λέγει προσιστορῶν) ἐπίσημον ἄνδρα γεγονέναι τὸν Ἐμπεδοκλέα τὸν πάππον τοῦ ποιητοῦ. ἀλλὰ καὶ Ἑρμιππος [fr. 27 FHG III 42] τὰ αὐτὰ τούτῳ φησίν. ὁμοίως Ἡρακλείδης ἐν τῷ Περὶ νόσων [fr. 74 Voss], ὅτι λαμπρᾶς ἦν οἰκίας ἵπποτροφηκός τοῦ πάππου. λέγει δὲ καὶ Ἐρατοσθένης ἐν τοῖς Ὀλυμπιονίκαις [FGrHist. 241 F 7 II 1014] τὴν πρώτην καὶ ἑβδομηκοστὴν Ὀλυμπιάδα [496] νενικηκέναι τὸν τοῦ Μέτωνος πατέρα, μάρτυρι χρώμενος Ἀριστοτέλει [fr. 71]. (52) Ἀπολλόδωρος δ' ὁ γραμματικὸς ἐν τοῖς Χρονικοῖς [FGrHist. 244 F 32 II 1028] φησιν ὡς

ἦν μὲν Μέτωνος υἱός, εἰς δὲ Θουρίου
αὐτὸν νεωστὶ παντελῶς ἐκτισμένους
(ὁ) Γλαῦκος [fr. 6 FHG II 24] ἐλθεῖν φησιν.

εἶθ' ὑποβάς·

οἱ δ' ἱστοροῦντες, ὥς πεφευγὼς οἴκοθεν
εἰς τὰς Συρακούσας μετ' ἐκείνων ἐπολέμει
πρὸς Ἀθηναίους, ἔμοι (γε) τελέως ἀγνοεῖν
δοκοῦσιν· ἢ γὰρ οὐκέτ' ἦν ἢ παντελῶς
ὑπεργεγνηρακῶς, ὅπερ οὐχὶ φαίνεται.

Ἀριστοτέλης [fr. 71, vgl. § 74] γὰρ αὐτὸν (ἔτι τε Ἡράκλειτον) ἐξήκοντα ἐτῶν φησι τετελευτηκέναι. ὁ δὲ (τὴν) μίαν καὶ ἑβδομηκοστὴν Ὀλυμπιάδα νενικηκῶς

EMPEDOKLES

A. ŽIVLJENJE IN NAUK

ŽIVLJENJE

31 A 1. DIOG. VIII 51 in sl. Empedokles iz Akraganta je bil, kakor pravi Hipobot, Metonov sin, ta pa je bil Empedoklov (sin). Isto (pravi) tudi Timaj v petnajsti (knjigi) *Zgodovine* [fr. 93 FHG I 215], ⟨(pri čemer) poroča⟩, da je bil pesnikov ded Empedokles znan človek. Enako kot on trdi tudi Hermip [fr. 27 FHG III 42]. Podobno pa (tudi) Heraklid v (spisu) *O boleznih* [fr. 74 Voss] (pravi), da je bil iz ugledne domačije, (v kateri) je ded gojil konje. Tudi Eratosten v *Olimpionikah* [FGrHist. 241 F 7 II 1014] pravi, da je na enainsedemdeseti olimpijadi [leta 496 pr. Kr.] zmagal Metonov oče, pri tem pa za pričo navaja Aristotela [fr. 71]. (52). Gramatik Apolodor v *Kronikah* [FGrHist. 244 F 32 II 1028] pravi, da

je bil Metonov sin in tedaj v Turije,
ki ravnokar ustanovljeni so bili,
je šel, kot pravi Glavk [fr. 6 FHG II 24].

Zatem dodaja:

Poročajo pa nekateri, da od doma je pobegnil
v Sirakuze in se skupaj z njimi bojeval
proti Atencem, vendar ⟨pa⟩ menim sam, da ti se
v celoti motijo,¹ saj je bil takrat že mrtev²
ali pa že nadvse star, kar pa ni verjetno.³

Aristotel [fr. 71, prim. § 74] zanj namreč (tako kot za Heraklita) pravi, da je umrl v šestdesetem letu starosti. Ta pa, ki je bil na enainsedemdeseti olimpijadi zmagovalec

κέλητι τούτου πάππος ἦν ὁμώνυμος,
 ὥσθ' ἅμα καὶ <τούτου> τὸν χρόνον ὑπὸ τοῦ Ἀπολλοδώρου σημαίνεσθαι.
 (53) Σάτυρος δὲ ἐν τοῖς Βίοις [fr. 11 FHG III 162] φησὶν, ὅτι Ἐμπεδοκλῆς
 υἱὸς μὲν ἦν Ἐξαινέτου, κατέλιπε δὲ καὶ αὐτὸς υἱὸν Ἐξαινετον' ἐπὶ τε τῆς
 αὐτῆς Ὀλυμπιάδος τὸν μὲν ἵππῳ κέλητι νενικηκέναι, τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ
 πάλῃ ἢ, ὡς Ἡρακλείδης ἐν τῇ Ἐπιτομῇ [fr. 6 FHG III 169] δρόμῳ.
 ἐγὼ δὲ εὖρον ἐν τοῖς ὑπομνήμασι Φαβωρίνου [fr. 3 FHG III 578] ὅτι καὶ
 βοῦν ἔθυσσε τοῖς θεωροῖς ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐκ μέλιτος καὶ ἀλφίτων, καὶ
 ἀδελφὸν ἔσχε Καλλικρατίδην. Τηλαύγης δ' ὁ Πυθαγόρου παῖς ἐν τῇ
 πρὸς Φιλόλαον ἐπιστολῇ [vgl. unten] φησι τὸν Ἐμπεδοκλέα Ἀρχινόμου
 εἶναι υἱόν. (54) ὅτι δ' ἦν Ἀκραγαντίνος ἐκ Σικελίας, αὐτὸς ἐναρχόμενος
 τῶν Καθαρμῶν φησὶν· ὦ . . . **πόλεος** [B 112]. καὶ τὰ μὲν περὶ τοῦ γένους
 αὐτοῦ τάδε.

ἀκοῦσαι δ' αὐτὸν Πυθαγόρου Τίμαιος διὰ τῆς ἐνάτης [fr. 81 FHG I 211]
 ἱστορεῖ, λέγων ὅτι καταγνωσθεὶς ἐπὶ λογοκλοπίαί τότε καθὰ καὶ Πλάτων
 τῶν λόγων ἐκωλύθη μετέχειν. μεμνήσθαι δὲ καὶ αὐτὸν Πυθαγόρου
 λέγοντα· ἦν . . . **πλοῦτον** [B 129]. οἱ δὲ τοῦτο εἰς Παρμενίδην αὐτὸν
 λέγειν ἀναφέροντα. (55) φησὶ δὲ Νεάνθης [FGrHist. 81 F 26 II 197] ὅτι
 μέχρι Φιλόλαου καὶ Ἐμπεδοκλέους ἐκοινώνουν οἱ Πυθαγορικοὶ τῶν
 λόγων· ἐπεὶ δ' αὐτὸς διὰ τῆς ποιήσεως ἐδημοσίωσεν αὐτά, νόμον ἔθεντο
 μηδενὶ μεταδώσειν ἐποποιῶι (τὸ δ' αὐτὸ καὶ Πλάτωνα παθεῖν φησὶ· καὶ
 γὰρ τοῦτον κωλυθῆναι). τίνος μέντοι γε αὐτῶν ἤκουσεν ὁ Ἐμπεδοκλῆς,
 οὐκ εἶπε· τὴν γὰρ περιφερομένην ὡς Τηλαύγους ἐπιστολὴν ὅτι τε
 μετέσχεν Ἰππάσου καὶ Βροτίνου, μὴ εἶναι ἀξιόπιστον. ὁ δὲ Θεόφραστος
 [Phys. Opin. fr. 3; D. 477, 18 not.] Παρμενίδου φησὶ ζηλωτὴν αὐτὸν
 γενέσθαι καὶ μιμητὴν ἐν τοῖς ποιήμασι· καὶ γὰρ ἐκεῖνον ἐν ἔπεσι τὸν
 περὶ φύσεως ἐξενεγκεῖν λόγον. (56) Ἑρμιππος [fr. 27 FHG III 42] δὲ οὐ
 Παρμενίδου, Ξενοφάνους δὲ γεγονέναι ζηλωτὴν, ὦι καὶ συνδιατρίψαι
 καὶ μιμήσασθαι τὴν ἐποποιίαν· ὕστερον δὲ τοῖς Πυθαγορικοῖς ἐντυχεῖν.
 Ἀλκιδάμας δ' ἐν τῷ Φυσικῷ [O. A. II 156 b 6 Sauppe] φησι κατὰ τοὺς
 αὐτοὺς χρόνους Ζήνωνα καὶ Ἐμπεδοκλέα ἀκοῦσαι Παρμενίδου, εἴθ' ὕστερον
 ἀποχωρῆσαι, καὶ τὸν μὲν Ζήνωνα κατ' ἰδίαν φιλοσοφῆσαι, τὸν

z dirkalnim (konjem), je bil njegov ded, soimenjak, tako da Apolodor obenem (s tem) nakaže tudi ⟨njegov⟩ čas. (53) Satir v *Življenjepisih* [fr. 11 F.H.G. III 162] pravi, da je bil Empedokles Eksajnetov sin in da je tudi sam (za sabo) zapustil sina po imenu Eksajnet. Z dirkalnim konjem je zmagal na istih olimpijskih igrah, na katerih je tudi njegov sin (slavil) v rokoborbi ali – kakor pravi Heraklid v *Povzetku* [fr. 6 FHG III 169] – v teku. V Favorinovih *Spominih* [fr. 3 FHG III 578] pa sem odkril, da je Empedokles za gledalce žrtvoval vola, (narejenega) iz meda in ječmenove moke, ter da je imel brata Kalikratida. Pitagorov sin Telavg v pismu Filolaju [prim. spodaj] pravi, da je bil Empedokles Arhinomov sin. (54) Sam pa na začetku (pesnitve) *Očiščenja* pravi, da je (po rodu) iz Akraganta na Siciliji: »**Prijatelji ... polisa.**« [B 112] Toliko torej o njegovem rodu.

Timaj v deveti (knjigi) [fr. 81 FHG I 211] poroča, da je bil (Empedokles) Pitagorov učenec,⁴ ter pravi, da so mu prepovedali udeležbo na (Pitagorovih) predavanjih,⁵ saj so ga nekoč – tako kot Platona – spoznali za krivega kraje (njegovih) nauk. Tudi sam omenja Pitagora, ko pravi: »**Med tistimi ... bogastvo misli.**« [B 129] Drugi pa (menijo), da se to nanaša na Parmenida. (55) Neant [FGrHist. 81 F 26 II 197] pravi, da so pitagorejci vse do Filolaja in Empedokla svoje nauke delili med seboj, ko pa jih je slednji s svojo pesnitvijo razkril ljudstvu, so s predpisom določili, da jih ne bodo več predali nobenemu pesniku (pravi, da je isto doletelo tudi Platona, saj so to prepovedali tudi njemu). Ne pove pa, koga izmed njih je Empedokles poslušal.⁶ Za pismo, ki kroži pod Telavgovim (imenom) in (skladno s katerim) naj bi bil učenec Hipaza in Brotina, namreč (pravi), da ni verodostojno. Teofrast [Phys. Opin. fr. 3; D. 477, 18 op.] o njem pravi, da je občudoval Parmenida in ga posnemal v (svojih) pesnitvah, saj je tudi on [tj. Empedokles] svoj nauk o naravi objavil v verzih. (56) Hermip [fr. 27 FHG III 42] pa trdi, da ni občudoval Parmenida, ampak Ksenofana, s katerim se je družil in ga posnemal v svojem pesnjenju, pozneje pa se je srečeval s pitagorejci. Alkidamant v *Fiziki* [O. A. II 156 b 6 Sauppe] pravi, da sta bila Zenon in Empedokles v istem času Parmenidova učenca,⁷ pozneje pa sta se razšla, (pri čemer) je

δὲ Ἀναξαγόρου διακοῦσαι καὶ Πυθαγόρου· καὶ τοῦ μὲν τὴν σεμνότητα
ζηλῶσαι τοῦ τε βίου καὶ τοῦ σχήματος, τοῦ δὲ τὴν φυσιολογίαν.

(57) Ἀριστοτέλης δὲ ἐν τῷ Σοφιστῇ [fr. 65; vgl. A 19] φησι πρῶτον
Ἐμπεδοκλέα ῥητορικὴν εὐρεῖν, Ζήνωνα δὲ διαλεκτικὴν. ἐν δὲ τῷ Περὶ
ποιητῶν [fr. 70] φησιν ὅτι καὶ Ὀμηρικὸς ὁ Ἐμπεδοκλῆς καὶ δεινὸς
περὶ τὴν φράσιν γέγονεν, μεταφορητικός τε ὢν καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς
περὶ ποιητικὴν ἐπιτεύγμασι χρώμενος· καὶ διότι γράψαντος αὐτοῦ καὶ
ἄλλα ποιήματα τὴν τε Ξέρξου διάβασιν καὶ προοίμιον εἰς Ἀπόλλωνα,
ταῦθ' ὕστερον κατέκαυσεν ἀδελφὴ τις αὐτοῦ (ἢ θυγάτηρ, ὥς φησιν
Ἰερώνυμος [fr. 24 Hiller]), τὸ μὲν προοίμιον ἄκουσα, τὰ δὲ Περσικὰ
βουληθεῖσα διὰ τὸ ἀτελειώτα εἶναι. (58) καθόλου δέ φησι καὶ τραγωιδίας
αὐτὸν γράψαι καὶ πολιτικούς· Ἡρακλείδης δὲ ὁ τοῦ Σαραπίωνος ἐτέρου
φησὶν εἶναι τὰς τραγωιδίας. Ἰερώνυμος δὲ τρισὶ καὶ τετταράκοντά
φησιν ἐντετυχηκέναι, Νεάνθης [FGrHist. 84 F 27 11 197] δὲ νέον ὄντα
γεγραφέναι τὰς τραγωιδίας καὶ αὐτῶν ἑπτὰ ἐντετυχηκέναι. φησὶ δὲ
Σάτυρος ἐν τοῖς Βίοις [fr. 12 FHG III 162], ὅτι καὶ ἱατρὸς ἦν καὶ ῥήτωρ
ἄριστος. Γοργίαν γοῦν τὸν Λεοντῖνον [82 A 3] αὐτοῦ γενέσθαι μαθητὴν,
ἄνδρα ὑπερέχοντα ἐν ῥητορικῇ καὶ τέχνῃ ἀπολελοιπότη· ὃν φησιν
Ἀπολλόδωρος ἐν Χρονικοῖς [FGrHist. 244 F 33 II 1029] ἐννέα πρὸς
τοῖς ἑκατὸν ἔτη βῖω. (59) τοῦτόν φησιν ὁ Σάτυρος λέγειν, ὥς αὐτὸς
παρεῖη τῷ Ἐμπεδοκλεῖ γοητεύοντι. ἀλλὰ καὶ αὐτὸν διὰ τῶν ποιημάτων
ἐπαγγέλλεσθαι τοῦτό τε καὶ ἄλλα πλείω, δι' ὧν φησι· **φάρμακα . . .
ἀνδρός** [B 111]. (60) φησὶ δὲ καὶ Τίμαιος ἐν τῇ ὀκτωκαιδεκάτῃ [fr.
94 FHG I 215] κατὰ πολλοὺς τρόπους τεθαυμάσθαι τὸν ἄνδρα. καὶ
γὰρ ἐτησίῳ ποτὲ σφοδρῶς πνευσάντων ὥς τοὺς καρποὺς λυμῆναι,
κελεύσας ὄνους ἐκδαρῆναι καὶ ἄσκους ποιῆσαι περὶ τοὺς λόφους καὶ
τὰς ἀκρωρείας διέτεινε πρὸς τὸ συλλαβεῖν τὸ πνεῦμα· λήξαντος δὲ
κωλυσανέμαν κληθῆναι. Ἡρακλείδης τε ἐν τῷ περὶ νόσων [fr. 75 Voss]
φησὶ καὶ Πausανίαι ὑφηγησάσθαι αὐτὸν τὰ περὶ τὴν ἄπνουν. ἦν δ' ὁ
Pausanίας, ὥς φησιν Ἀρίστιππος καὶ Σάτυρος, ἐρώμενος αὐτοῦ, ὥι δὴ
καὶ τὰ Περὶ φύσεως προσπεφώνηκεν οὕτως· **Πausανίη . . . υἱέ** [B 1].
ἀλλὰ καὶ ἐπίγραμμα εἰς αὐτὸν ἐποίησεν· (61) **Πausανίην . . . ἀδύτων**
[fr. 72 Voss] τὴν γοῦν ἄπνουν ὁ Ἡρακλείδης φησὶ τοιοῦτόν τι εἶναι, ὥς

prvi (izoblikoval) svojo lastno filozofijo,⁸ drugi pa je poslušal Anaksagora in Pitagora; pri enem je občudoval dostojanstvo (njegovega) življenja in vedenja, pri drugem (njegovo) naravoslovje.

(57) Aristotel v *Sofistu* [fr. 65; prim. A 19] pravi, da je Empedokles prvi iznašel retoriko, Zenon pa dialektiko. V (spisu) *O pesnikih* [fr. 70] pravi, da je Empedokles (pisal) v homerskem (verzu)⁹ in da je bil močan v izrazu, ker je govoril metaforično in uporabljal druge pesniške iznajdbe in ker je napisal tudi druge pesnitve, *Kserksov pohod* ter *Proemij Apolonu*, ki ga je sežgala ena izmed njegovih sestra (ali hčerka, kakor pravi Hieronim [fr. 24 Hiller]) – proemij nenamerno, tisto (pesnitev) o perzijski vojni pa namerno, ker je bila nedokončana. (58) Na splošno pravi, da je napisal tudi tragedije in politične (spise). Heraklid, Sarapionov (sin), sicer trdi, da je te tragedije napisal (nekdo) drug. Hieronim pravi, da je naletel na triinštirideset (Empedoklovih tragedij), Neant [FGrHist. 84 F 27 II 197] pa (zanje trdi), da jih je (Empedokles) napisal v mladosti in da je sam naletel na sedem od njih. Satir v *Življenjepisih* [fr. 12 FHG III 162] pravi, da je bil (Empedokles) tudi zdravilec in odličen govornik. Njegov učenec je bil Gorgias iz Leontinov [82 A 3], mož, ki je bil izjemen v govorništvu in ki je (o tej) veščini zapustil tudi (spis); zanj Apolodor v *Kronikah* [FGrHist. 244 F 33 II 1029] pravi, da je živel sto devet let. (59) O njem Satir pravi, da naj bi menda tudi sam prisostvoval Empedoklovemu izvajanju čarodejstev. Vendar (Empedokles) to in še mnogo drugega oznanja tudi sam v svojih pesnitvah, ko pravi: »**Za zdravila ... iz Hada.**« [B 111] (60) Tudi Timaj v osemnajsti (knjigi) [fr. 94 FHG I 215] pravi, da so tega moža občudovali zaradi mnogih reči.¹⁰ Ko so namreč etezijski vetrovi nekoč pihali tako močno, da bi lahko uničili pridelek,¹¹ je ukazal oslom odreti (kožo) in napraviti mehove, ki jih je nato razpel po vzpetinah in vrhovih, da bi se (vanje) ujel veter. Ker je ta (dejansko) prenehal, so ga poimenovali »ustavljalec vetrov«. Heraklid pa v (spisu) *O boleznih* [fr. 75 Voss] pravi, da je tudi Pavzania poučil glede (ženske), ki je prenehala dihati. Ta Pavzantias pa je bil, kakor pravita Aristip in Satir, njegov ljubimec, kateremu je takole posvetil (pesnitev) *O naravi*: »**Ti pa ... Anhita.**« [B 1] O njem pa je napisal tudi epigram: (61) »**Zdravnika**

τριάκοντα ἡμέρας συντηρεῖν ἄπνουν καὶ ἄσφυκτον τὸ σῶμα· ὅθεν εἶπεν αὐτὸν καὶ ἱητρὸν καὶ μάντιν, λαμβάνων ἅμα καὶ ἀπὸ τούτων τῶν στίχων· (62) **‘ὦ φίλοι . . . βᾶξιν’** [B 112]. (63) μέγαν δὲ τὸν Ἀκράγαντα εἶπεῖν φησι [ποταμὸν ἄλλα], ἐπεὶ μυριάδες αὐτὸν κατῴκουν ὀγδοήκοντα· ὅθεν τὸν Ἐμπεδοκλέα εἶπεῖν τρυφώντων αὐτῶν· “Ἀκραγαντῖνοι τρυφῶσι μὲν ὡς αὔριον ἀποθανοῦμενοι, οἰκίας δὲ κατασκευάζονται ὡς πάντα τὸν χρόνον βιωσόμενοι”. αὐτοὺς δὲ τούτους τοὺς Καθαροὺς [ἐν] Ὀλυμπίᾳσι ῥαψωιδῆσαι λέγεται Κλεομένη τὸν ῥαψωιδόν, ὡς καὶ Φαβωρίνος ἐν Ἀπομνημονεύμασι. φησὶ δ’ αὐτὸν καὶ Ἀριστοτέλης [fr. 66] ἐλεύθερον γεγονέναι καὶ πάσης ἀρχῆς ἀλλότριον, εἴ γε τὴν βασιλείαν αὐτῷ διδομένην παρητήσατο, καθάπερ Ξάνθος ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ λέγει, τὴν λιτότητα δηλονότι πλέον ἀγαπήσας. (64) τὰ δ’ αὐτὰ καὶ Τίμαιος [fr. 88 a FHG I 214] εἶρηκε, τὴν αἰτίαν ἅμα παρατιθέμενος τοῦ δημοτικὸν εἶναι τὸν ἄνδρα. φησὶ γὰρ ὅτι κληθεὶς ὑπὸ τινος τῶν ἀρχόντων, ὡς προβαίνοντος τοῦ δείπνου τὸ ποτὸν οὐκ εἰσεφέρετο, τῶν [δ’] ἄλλων ἡσυχάζοντων, μισοπονήρως διατεθεὶς ἐκέλευσεν εἰσφέρειν· ὁ δὲ κεκληκὼς ἀναμένειν ἔφη τὸν τῆς βουλῆς ὑπηρέτην. ὡς δὲ παρεγένετο, ἐγενήθη συμποσίαρχος, τοῦ κεκληκότος δηλονότι καταστήσαντος, ὃς ὑπεγράφετο τυραννίδος ἀρχήν· ἐκέλευσε γὰρ ἢ πίνειν ἢ καταχεῖσθαι τῆς κεφαλῆς. τότε μὲν οὖν ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἡσύχασε· τῇ δ’ ὕστεραίαι εἰσαγαγὼν εἰς δικαστήριον ἀπέκτεινε καταδικάσας ἀμφοτέρους, τὸν τε κλήτορα καὶ τὸν συμποσίαρχον. ἀρχὴ μὲν οὖν αὐτῷ τῆς πολιτείας ἦδε. (65) πάλιν δὲ Ἄκρωνος τοῦ ἱατροῦ τόπον αἰτοῦντος παρὰ τῆς βουλῆς εἰς κατασκευὴν πατρῷου μνήματος διὰ τὴν ἐν τοῖς ἱατροῖς ἀκρότητα παρελθὼν ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐκώλυσε, τά τε ἄλλα περὶ ἰσότητος διαλεχθεὶς καὶ τι καὶ τοιοῦτον ἐρωτήσας· τί δὲ ἐπιγράψομεν ἐλεγείον; ἢ τοῦτο· **‘ἄκρον . . . ἀκροτάτης’** [B 157]; τινὲς δὲ τὸν δεῦτερον στίχον οὕτω προφέρονται·

‘ἀκροτάτης κορυφῆς τύμβος ἄκρος κατέχει.’

τοῦτό τινες Σιμωνίδου φασὶν εἶναι. (66) ὕστερον δ’ ὁ Ἐμπεδοκλῆς καὶ τὸ τῶν χιλίων ἄθροισμα κατέλυσε συνεστῶς ἐπὶ ἔτη τρία, ὥστε οὐ μόνον

Pavzania ... nepristopne (domove).« [B 156] O tisti (ženski), ki je prenehala dihati, Heraklid [fr. 72 Voss] pravi nekaj takšnega: (njeno) telo je zdržalo trideset dni brez zraka in (srčnega) utripa. Zaradi tega mu [tj. Empedoklu] pravi tudi zdravilec in vedeževalec, kar je hkrati razbral tudi iz teh verzov: »**Prijatelji ... izreke.**« [B 112] (63) Pravi, da Akragant imenuje »mogočno (mesto)« [druge pa reka], ker ga poseljuje osemsto tisoč (prebivalcev). O tistih izmed njih, ki živijo razkošno, Empedokles pravi: »Akragantinci živijo razkošno, kakor da bodo jutri umrli, (svoje) hiše pa opremljajo, kakor da bodo živeli večno.«¹² Pravijo, da je rapsod Kleomen [v] Olimpiji recitiral njegovo (pesnitev) *Očiščenja*, kakor (trdi) tudi Favorin v (svojih) *Spominih*. Tudi Aristotel [fr. 66] zanj pravi, da je živel svobodno in da mu je bila tuja vsaka (oblika) vladavine, saj je, kakor pravi Ksant v (razpravah) o njem, zavrnil kraljevsko (oblast), ko so mu jo ponudili, ker je očitno bolj ljubil preprostost. (64) Isto je rekel tudi Timaj [fr. 88 a FHG I 214], ki je hkrati kot vzrok za to dodal, da je bil mož privrženec demokracije. Pravi namreč, da ga je eden izmed arhontov povabil (k sebi) in ko je bila pojedina že v teku, (dolgo) niso prinesli pijače. Drugi so molčali, on pa jo je, jezen, ker so z njim ravnali neprijazno, ukazal prinesiti. Gostitelj je rekel, da pričakuje uradnika skupščine. Ko se je ta (končno) pojavil, je postal simpoziarh,¹³ očitno na predlog gostitelja, in začel (goste) tiranizirati: ukazal je namreč, naj pijejo ali pa jim bo (pijačo) zlil na glavo. Empedokles je takrat ostal miren, naslednji dan pa ju je – tako simpoziarha kot gostitelja – privedel na sodišče in oba obsodil na smrt. Takšen je bil torej začetek njegovega političnega (delovanja). (65) Spet drugič pa, ko je zdravnik Akron od skupščine zahteval prostor, kjer bi lahko postavil spomenik (svojemu) očetu za vrhunskost v zdravniških (veščinah), je Empedokles, ki je medtem prišel, to preprečil. Po obširnem govoru¹⁴ o enakopravnosti je vprašal še nekaj takšnega: »Kaj bomo dopisali v elegijskem metrumu? Morda tole: »**Vrhunski ... vrhunske domovine?**« [B 157] Nekateri pa drugi verz navajajo takole:

»**Grob na vrhu vsebuje najvišji vrh.**«

Nekateri trdijo, da je ta (verz) Simonidov. (66) Pozneje je Empedokles razpustil zbor tisočih in ga po treh letih sestavil tako, da ga niso (sestav-

ἦν τῶν πλουσίων, ἀλλὰ καὶ τῶν τὰ δημοτικὰ φρονούντων. ὁ γέ τοι Τίμαιος ἐν τῇ ι' α' καὶ ι' β' [fehlt FHG] (πολλάκις γὰρ αὐτοῦ μνημονεύει) φησὶν ἐναντίαν ἐσχηκέναι γνώμην αὐτὸν <ἐν> τε τῇ πολιτείᾳ <καὶ ἐν τῇ ποιήσει> ὅπου μὲν γὰρ μέτριον καὶ ἐπικεῖν φαίνεσθαι, ὅπου δὲ ἀλαζόνα καὶ φίλαυτον [ἐν τῇ ποιήσει] φησὶ γοῦν· **‘χαίρετ’ ... πωλεῦμαι’** καὶ τὰ ἐξῆς [B 112, 4–5]. καθ' ὃν δὲ χρόνον ἐπεδήμει Ὀλυμπίασιν, ἐπιστροφῆς ἡξιούτο πλείονος, ὥστε μηδενὸς ἑτέρου μνεῖαν γίγνεσθαι ἐν ταῖς ὁμιλίαις τοσαύτην ὄσπην Ἐμπεδοκλέους. (67) ὕστερον μέντοι τοῦ Ἀκράγαντος οἰκίζομένου [?] ἀντέστησαν αὐτοῦ τῇ καθόδῳ οἱ τῶν ἐχθρῶν ἀπόγονοι· διόπερ εἰς Πελοπόννησον ἀποχωρήσας ἐτελεύτησεν. οὐ παρήκε δ' οὐδὲ τοῦτον ὁ Τίμων [fr. 42 Diels vgl. 31 A 43], ἀλλ' ὥδ' αὐτοῦ καθάπτεται λέγων·

‘καὶ Ἐμπεδοκλῆς ἀγοραίων
ληκητῆς ἐπέων· ὅσα δ' ἔσθενε, τοσσάδ' ἔειλεν,
ἀρχῶν ὃς διέθηκ' ἀρχὰς ἐπιδευέας ἄλλων’.

περὶ δὲ τοῦ θανάτου διάφορός ἐστιν αὐτοῦ λόγος· Ἡρακλείδης [fr. 76 Voss] μὲν γὰρ τὰ περὶ τῆς ἅπνου διηγησάμενος, ὡς ἐδοξάσθη Ἐμπεδοκλῆς ἀποστείλας τὴν νεκρὰν ἄνθρωπον ζῶσαν, φησὶν ὅτι θυσίαν συνετέλει πρὸς τῷ Πεισιάνακτος ἀγρῷ. συνεκέκληντο δὲ τῶν φίλων τινές, ἐν οἷς καὶ Πausanίας. (68) εἴτα μετὰ τὴν εὐωχίαν οἱ μὲν ἄλλοι χωρισθέντες ἀνεπαύοντο, οἱ μὲν ὑπὸ τοῖς δένδροις ὡς ἀγροῦ παρακειμένου, οἱ δ' ὅπῃ βούλοιντο, αὐτὸς δὲ ἔμεινεν ἐπὶ τοῦ τόπου ἐφ' οὗπερ κατεκέκλιτο. ὡς δὲ ἡμέρας γενηθείσης ἐξάνεστησαν, οὐχ ἡνῶρεθ' ὁ μόνος. ζητουμένου δὲ καὶ τῶν οἰκετῶν ἀνακρινομένων καὶ φασκόντων μὴ εἰδέναι, εἰς τις ἔφη μέσων νυκτῶν φωνῆς ὑπερμεγέθους ἀκοῦσαι προσκαλουμένης Ἐμπεδοκλέα, εἴτα ἐξαναστὰς ἑωρακέναι φῶς οὐράνιον καὶ λαμπάδων φέγγος, ἄλλο δὲ μηδέν· τῶν δὲ ἐπὶ τῷ γενομένῳ ἐκπλαγέντων καταβὰς ὁ Pausanίας ἔπεμψε τινὰς ζητήσοντας. ὕστερον δὲ ἐκώλυεν πολυπραγμονεῖν, φάσκων εὐχῆς ἄξια συμβεβηκέναι καὶ θύειν αὐτῷ δεῖν καθαπερεὶ γεγονότι θεῷ. (69) Ἑρμιππος [fr. 27 FHG III 42] δὲ φησι Πάνθειαν τινα Ἀκραγαντίνην ἀπῆλπισμένην ὑπὸ τῶν ἰατρῶν θεραπεῦσαι αὐτὸν καὶ διὰ τοῦτο τὴν θυσίαν ἐπιτελεῖν· τοὺς δὲ κληθέντας εἶναι πρὸς τοὺς ὀγδοήκοντα. Ἰππόβοτος [Heraclides fr. 77 Voss] δὲ φησὶν ἐξαναστάνα αὐτὸν

ljali) samo bogati, ampak tudi tisti, ki so razmišljali (v korist) ljudstva. Pa vendar Timaj v enajsti in dvanajsti knjigi [manjka v FHG] – omenja ga res pogosto – pravi, da je imel (glede) ureditve polisa in (v pesništvu) nasprotno mišljenje; tam namreč zmeren in pravičen), [v pesništvu] bahav in samoljuben. Pravi namreč (takole): »**pozdravljeni ... zahajam.**« [B 112, 4–5] V času, ko je živel v Olimpiji, so mu posvečali večjo pozornost in ob druženjih niso nikogar drugega toliko omenjali kakor Empedokla. (67) Pozneje, ko je (spet) prebival v Akragantu [?], so se potomci (njegovih) nasprotnikov uprli njegovi vrnitvi, zaradi česar se je umaknil na Peloponez in (tam) umrl. Tudi njega ni zaobšel Timon [fr. 42 Diels prim. 31 A 43], ampak ga obrekuje takole:

»Tudi Empedokles, ki (svoje) je verze
javno na trgu (razglašal); kolikor je mogel, toliko je vzel,
on, ki je razložil počela, ki potrebujejo druga počela.«

O njegovi smrti krožijo različne zgodbe. Heraklid [fr. 76 Voss] namreč po opisu (zgodbe) o ženski, ki je prenehala dihati, zaradi česar je Empedokles zaslovel, saj naj bi oživil mrtvega človeka,¹⁵ pravi, da je (Empedokles) v bližini Pejzianaksovega posestva opravil žrtvovanje. Povabljeni so bili nekateri njegovi prijatelji, med njimi Pavzantias. (68) Po gostiji so se drugi razdelili in počivali, nekateri pod drevesi bližnjega posestva, nekateri pa tam, kjer so pač želeli, on sam pa je ostal na mestu, kjer je ležal (med gostijo). Ob svitu dneva, ko so (gostje) vstali, samo njega niso našli. Ko so ga iskali in spraševali domačine, ki so rekli, da ne vedo ničesar, je nekdo dejal, da je sredi noči slišal zelo močan glas, ki je poklical Empedokla, in da je nato vstal ter na nebu opazil svetlobo in sij bakel ter ničesar drugega. Ker so bili zaradi tega, kar se je zgodilo, prestrašeni, je Pavzantias sestopil in poslal nekatere (izmed njih), da bi ga poiskali, pozneje pa je ustavil iskanje, rekoč, da se je zgodilo nekaj, kar je vredno molitve, in da je treba (Empedoklu) žrtvovati, kakor da je postal bog. (69) Hermip [fr. 27 FHG III 42] pravi, da je ozdravil neko Pantejo iz Akraganta, nad katero so zdravniki že obupali, ter da je zaradi tega opravil žrtvovanje, na katerega je bilo povabljenih okrog osemdeset (ljudi). Hipobot [Heraklid fr. 77 Voss] pravi, da je (nekega dne) vstal in

ὠδευκέναι ὡς ἐπὶ τὴν Αἴτνην, εἴτα παραγενόμενον ἐπὶ τοὺς κρατῆρας τοῦ πυρὸς ἐναλέσθαι καὶ ἀφανισθῆναι, βουλόμενον τὴν περὶ αὐτοῦ φήμην βεβαιῶσαι ὅτι γεγόνοι θεός, ὕστερον δὲ γνωσθῆναι, ἀναρριπισθείσης αὐτοῦ μιᾶς τῶν κρηπίδων· χαλκᾶς γὰρ εἴθιστο ὑποδεῖσθαι. πρὸς τοῦθ' ὁ Πausanías ἀντέλεγε. (70) (Διόδωρος δ' ὁ Ἐφέσιος περὶ Ἀναξιμάνδρου γράφων φησὶν ὅτι τοῦτον ἐξηλῶκει, τραγικὸν ἀσκῶν τύφον καὶ σεμνὴν ἀναλαβὼν ἐσθῆτα). τοῖς Σελινουντίοις ἐμπεσόντος λοιμοῦ διὰ τὰς ἀπὸ τοῦ παρακειμένου ποταμοῦ δυσωδίας, ὥστε καὶ αὐτοὺς φθεῖρεσθαι καὶ τὰς γυναῖκας δυστοκεῖν, ἐπινοῆσαι τὸν Ἐμπεδοκλέα καὶ δύο τινὰς ποταμοὺς τῶν συνέγγυς ἐπαγαγεῖν ἰδίαις δαπάναις· καὶ καταμίξαντα γλυκῆναι τὰ ρεύματα. οὕτω δὴ λήξαντος τοῦ λοιμοῦ καὶ τῶν Σελινουντίων εὐωχουμένων ποτὲ παρὰ τῷ ποταμῷ, ἐπιφανῆναι τὸν Ἐμπεδοκλέα· τοὺς δ' ἐξαναστάντας προσκυνεῖν καὶ προσεύχεσθαι καθάπερ εἰ θεῷ. ταύτην οὖν θέλοντα βεβαιῶσαι τὴν διάληψιν εἰς τὸ πῦρ ἐναλέσθαι. (71) τοῦτοις δ' ἐναντιοῦται Τίμαιος [fr. 98 FHG I 218] ῥητῶς λέγων ὡς ἐξεχώρησεν εἰς Πελοπόννησον καὶ τὸ σύνολον οὐκ ἐπανῆλθεν· ὅθεν αὐτοῦ καὶ τὴν τελευτὴν ἄδηλον εἶναι. πρὸς δὲ τὸν Ἡρακλείδην καὶ ἐξ ὀνόματος ποιεῖται τὴν ἀντίρρῃσιν ἐν τῇ ἰδ'· Συρακόσιόν τε γὰρ εἶναι τὸν Πεισιάνακτα καὶ ἀγρὸν οὐκ ἔχειν ἐν Ἀκράγαντι· Pausanías τε μνημεῖον (ἄν) πεποικέναι τοῦ φίλου, τοιοῦτου διαδοθέντος λόγου, ἢ ἀγαλματίον τι ἢ σηκὸν οἶα θεοῦ· καὶ γὰρ πλούσιον εἶναι. 'πῶς οὖν, φησὶν, εἰς τοὺς κρατῆρας ἦλατο ὧν συνέγγυς ὄντων οὐδὲ μνεῖαν ποτὲ ἐπεποίητο; τετελεύτηκεν οὖν ἐν Πελοποννήσῳ. (72) οὐδὲν δὲ παράδοξον τάφον αὐτοῦ μὴ φαίνεσθαι· μηδὲ γὰρ ἄλλων πολλῶν· τοιαῦτά τινα εἰπὼν ὁ Τίμαιος ἐπιφέρει· 'ἀλλὰ διὰ παντός ἐστιν Ἡρακλείδης τοιοῦτος παραδοξολόγος, καὶ ἐκ τῆς σελήνης πεπτωκέναι ἄνθρωπον λέγων'. Ἰππόβοτος δὲ φησὶν ὅτι ἀνδρίας ἐγκεκαλυμμένος Ἐμπεδοκλέους ἔκειτο πρότερον μὲν ἐν Ἀκράγαντι, ὕστερον δὲ πρὸ τοῦ Ῥωμαίων βουλευτηρίου ἀκάλυφος, δηλονότι μεταθέντων αὐτὸν ἐκεῖ Ῥωμαίων. γραπαὶ μὲν γὰρ εἰκόνες καὶ νῦν περιφέρονται. Νεάνθης δ' ὁ Κυζικηνὸς ὁ καὶ περὶ τῶν Πυθαγορικῶν εἰπὼν φησι [FGrHist. 84 F 28 II 197] Μέτωνος τελευτήσαντος τυραννίδος ἀρχὴν ὑποφύεσθαι· εἴτα τὸν Ἐμπεδοκλέα πείσαι τοὺς

se napotil proti Etni, nato pa, ko je prišel do ognjeniških kraterjev,¹⁶ je (vanje) skočil in izginil, saj naj bi želel na ta način utrditi svoj sloves, da je postal bog. Pozneje so ga razkrinkali, saj je (ognjenik) izvrigel eno od njegovih sandal; imel je namreč navado, da je nosil bronaste. Pavzanas pa temu ugovarja. (70) (Diodor iz Efeza, ki piše o Anaksimandru, pravi, da ga je (Empedokles) posnemal tako, da se je vedel tragiško naduto in nosil svečana oblačila). Ko je prebivalce Selinunta zaradi smradu iz bližnje reke prizadela kuga in so zaradi tega umirali, njihove žene pa so s težavo rojevale, je Empedokles to opazil in na lastne stroške (ukazal) združiti dve bližnji reki. Ko sta se pomešali, sta njuna tokova prenehala smrdeti.¹⁷ Tako se je kuga končala. Ko se je nekoč prebivalcem Selinunta, ki so se gostili ob reki, (nenadoma) prikazal Empedokles, so vstali in padli na kolena ter molili, kakor da je bog. Ker je torej želel utrditi to prepričanje, je skočil v ogenj. (71) Tem (piscem) nasprotuje Timaj [fr. 98 FHG I 218], ki izrecno pravi, da je (Empedokles) odšel na Peloponez in da se sploh ni več vrnil; tudi njegov konec je zaradi tega nejasen. Heraklidu v štirinajsti (knjigi) ugovarja tudi glede imen, češ da je bil Pejzianaks (v resnici) iz Sirakuz in da ni imel posestva v Akragantu, ter da (bi) Pavzanas svojemu prijatelju, če bi se razširila takšna zgodba, kakor bogu postavil spomenik, kip ali svetišče, saj je bil premožen. »Kako je torej mogoče«, pravi, »da je skočil v kraterje, ko pa mu on [tj. Pavzanas], ki je bil eden njegovih bližnjih (prijateljev), ni nikoli postavil spomenika? Potemtakem je umrl na Peloponezu. (72) Nič nenavadnega pa ni, da ni jasno, kje se nahaja njegov grob, saj je tako tudi z (grobovi) mnogih drugih.« Nekaj takega pravi Timaj in dodaja: »Toda Heraklid ima na splošno rad nenavadne (zgodbe), saj trdi tudi, da je človek padel z Meseca.« Hipobot pravi, da je stal Empedoklov kip najprej zakrit v Akragantu, pozneje pa odkrit pred rimskim senatom, kamor so ga očitno prenesli Rimljani. Še zdaj namreč krožijo njegovi popisani¹⁸ kipi.¹⁹ Neant iz Kizika, ki govori tudi o pitagorejcih, pravi [FGrHist. 84 F 28 II 197], da se je po Metonovi smrti začela razraščati tiranija in da je Empedokles zatem pregovoril Akragantince, naj prenehajo z razprtijami ter si prizadevajo²⁰ za politično enakopravnost.²¹ (73) Nadalje (pravi), da je

Ἀκραγαντίνους παύσασθαι μὲν τῶν στάσεων, ἰσότητα δὲ πολιτικὴν ἀσκεῖν. (73) ἔτι τε πολλὰς τῶν πολιτίδων ἀπρόϊκους ὑπαρχούσας αὐτὸν προικίσαι διὰ τὸν παρόντα πλοῦτον· διὸ δὴ πορφύραν τε ἀναλαβεῖν αὐτὸν καὶ στρόφιον ἐπιθέσθαι χρυσοῦν, ὡς Φαβωρίνος ἐν Ἀπομνημονεύμασιν, ἔτι τ' ἐμβάδας χαλκᾶς καὶ στέμμα Δελφικόν. κόμη τε ἦν αὐτῷ βαθεῖα καὶ παῖδες ἀκόλουθοι· καὶ αὐτὸς ἀεὶ σκυθρωπὸς ἐφ' ἐνὸς σχήματος ἦν. τοιοῦτος δὴ προΐηι, τῶν πολιτῶν ἐντυχόντων καὶ τοῦτο ἀξιώσαντων οἰονεῖ βασιλείας τινὸς παράσημον. ὕστερον δὲ διὰ τινα πανήγυριν πορευόμενον ἐπ' ἀμάξης ὡς εἰς Μεσσήνην πεσεῖν καὶ τὸν μηρὸν κλάσαι· νοσήσαντα δ' ἐκ τούτου τελευτῆσαι ἐτῶν ἑπτὰ καὶ ἑβδομήκοντα. εἶναι δ' αὐτοῦ καὶ τάφον ἐν Μεγάροις. (74) περὶ δὲ τῶν ἐτῶν Ἀριστοτέλης διαφέρεται· φησὶ γὰρ ἐκείνος ἑξήκοντα ἐτῶν αὐτὸν τελευτῆσαι. οἱ δὲ ἐννέα καὶ ἑκατόν [vgl. § 58]. ἤκμαζε δὲ κατὰ τὴν τετάρτην καὶ ὀγδοηκοστὴν Ὀλυμπιάδα [444–441]. Δημήτριος δ' ὁ Τροιζήνιος ἐν τῷ Κατὰ σοφιστῶν βιβλίῳ [FHG IV 383] φησὶν αὐτὸν καθ' Ὅμηρον [λ 278]

ἀψάμενον βρόχον αἰπὺν ἄφ' ὑψηλοῖο κρανείης
αὐχέν' ἀποκρεμάσαι, ψυχὴν <δ> Ἀἰδόσδε κατελθεῖν.

ἐν τῷ προειρημένῳ [§ 53. 55] Τηλαύγους ἐπιστολίῳ λέγεται αὐτὸν εἰς θάλατταν ὑπὸ γήρως ὀλισθόντα τελευτῆσαι. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ θανάτου καὶ τοσαῦτα. [Folgen zwei Epigramme des Diogenes.] (76) ἐδόκει δ' αὐτῷ τάδε· στοιχεῖα μὲν εἶναι τέτταρα, πῦρ, ὕδωρ, γῆν, ἀέρα· Φιλίαν τε ἣι συγκρίνεται καὶ Νεῖκος ὧι διακρίνεται. φησὶ δ' οὕτω· **‘Ζεὺς ... βρότειον’** [B 6, 2–3], Δία μὲν τὸ πῦρ λέγων, Ἥρην δὲ τὴν γῆν, Αἰδωνέα δὲ τὸν ἀέρα, Νῆστιν δὲ τὸ ὕδωρ. **‘καὶ ταῦτα, φησὶν, ἀλλάττοντα . . . λήγει’** [B 17, 6], ὡς ἂν αἰδίου τῆς τοιαύτης διακοσμήσεως οὐσης· ἐπιφέρει γοῦν· **‘ἄλλοτε . . . ἔχθει’** [B 17, 7–8]. (77) καὶ τὸν μὲν ἥλιόν φησι πυρὸς ἄθροισμα μέγα καὶ τῆς σελήνης μείζω· τὴν δὲ σελήνην δισκοειδῆ, αὐτὸν δὲ τὸν οὐρανὸν κρυσταλλοειδῆ. καὶ τὴν ψυχὴν παντοῖα εἶδη ζώων καὶ φυτῶν ἐνδύεσθαι· φησὶ γοῦν· **‘ἤδη . . . ἰχθύς’** [B 117].

τὰ μὲν οὖν Περὶ φύσεως αὐτῷ καὶ οἱ Καθαρμοὶ εἰς ἔπη τείνουσι πεντακισχίλια, ὁ δὲ Ἰατρικὸς λόγος εἰς ἔπη ἑξακόσια [Lobon fr. 19 Crön.]. περὶ δὲ τῶν τραγωιδιῶν προειρηκάμεν [§ 58].

mnogim prebivalkam polisa, ki so bile brez dote, slednjo podaril, ker je bil sam premožen. Zato se je tudi oblačil v škrlat in se pokrival z zlatim pokrivalom,²² kakor (pravi) Favorin v *Spominih*, poleg tega pa je nosil še bronaste sandale in delfski venec. Imel je bujne lase in (bil obdan) s sužnji, ki so mu sledili, ter je bil vselej mrkega pogleda z istim izrazom (na obrazu). Takšen je stopal naprej in prebivalci polisa, ki so ga srečevali, so v tem videli nekakšno kraljevsko znamenje. Pozneje, ko je na vozu potoval na neko slovesnost v Mesano, je padel dol in si zlomil stegno, zaradi česar je zbolel in umrl v sedeminsedemdesetem letu (starosti). Njegov grob se nahaja v Megari. (74) Aristotel glede (njegovih) let navaja drugačne podatke,²³ saj pravi, da je umrl v šestdesetem letu (starosti). Drugi pa (trdijo), da (je umrl) v stodevetem (letu starosti) [prim. § 58]. Na vrhuncu je bil v času štiriinosemdesete olimpijade [444–441]. Demetrij iz Trojzena pa v knjigi *Proti sofistom* [FHG IV 383] o njem homersko²⁴ [Od. XI, 278] pravi, da

zanko pri vrhu si zvezal in z drna visokega
za vrat jo obesil, duša pa odšla je dol v Had.

V prej omenjenem [§ 53. 55] Telavgovem pismu je rečeno, da je (Empedokles) umrl zato, ker mu je spodrsnilo in je padel v morje, kar je bilo zaradi starosti zanj usodno.²⁵ Takšne torej (so zgodbe) in toliko (jih) je o njegovi smrti. [Sledita dva Diogenova epigrama.] (76) Njegov nauk pa je takšen:²⁶ obstajajo štiri prvine – ogenj, voda, zemlja in zrak –, ki se združujejo v Ljubezni in ločujejo v Prepiru. Pravi takole: »**Zevs ... napaja,**« [B 6, 2–3] pri čemer Zevsu pravi ogenj, Heri zemlja, Aidoneju zrak in Nestidi voda. »**In ta menjava,**« pravi, »**se ... ne neha povsem,**« [B 17, 6] kakor da je takšna ureditev večna. Zatem pa dodaja: »**enkrat ... Prepira.**« [B 17, 7–8] (77) Za Sonce pravi, da je velika nakopičena (gmota) ognja, ki je večja od Meseca. Za Mesec (pravi), da ima obliko diska, samo nebo pa obliko ledu. (Pravi) tudi, da duša vstopa v vsevrstne oblike živih (bitij) in rastlin; pravi namreč: »**Kajti nekoč ... iz morja.**« [B 117]

Njegovi (pesnitvi) *O naravi* in *Očiščenja* obsegata pet tisoč verzov, *Nauk o zdravilstvu* pa šeststo verzov [Lobon fr. 19 Crön.]. O tragedijah pa smo že govorili [§ 58].

B. FRAGMENTE

ΕΜΠΕΔΟΚΛΕΟΥΣ ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ Α' Β'

Die Fragmente werden in der Reihenfolge gebracht, die ihnen Diels gab (nur daß 3 hinter 5 gestellt wurde), ohne Buchabteilung. Die antiken Zitate beweisen, daß Frag. 8. 17 und 96 (dann auch 97–102) dem ersten, Frag. 62 (dann auch seine Umgebung) dem zweiten Buche angehörten; Frag. 6 hat Tzetzes aus eigener (richtiger) Vermutung dem ersten Buche zugewiesen; vgl. *Poet. Phil. Fr. z. St.* Über das angebliche dritte Buch s. z. I 282, 33. Zur Bucheinteilung vgl. auch Wilamowitz, *Berl. Sitz. Ber.* 1929, 627; *Herm.* 66 (1930) 246. Bignone, *Empedocle* (Torino 1916) ordnet die Fragmente so; 1, 2, 4, 5–7, 18, 16, 19, 17, 20–22, 26, 8–12, 14, 15, 24, 25, 71, 72, 23, 34, 73, 75, 76, 26a (cfr. B 27), 35, 96, 98, 57–61 [86, 87, 95, 83 ?] 77, 78, 104 ?, 54 ?, 33 ?, 36, 27, 27a, 13, 28–31, 38, 53, 51, 52, 55, 56, 37–40, 39, 41, 44–47, 43, 42, 48–50, 61a, 82, 79–81, 62, 32, 74, 97, 64, 66, 63, 65, 67, 69, 70, 84–95, 99–103, 109, 107, 106, 105, 108, 109a, 109b, 109c, 109d (= 131–134 Diels), 110, 111, 3.

31 B 1 [54 Karsten, 1 Stein]. DIOG. VIII 60 [A 1, 60] ἦν δ' ὁ Πausanίας, ὃς φησιν Ἀρίστιππος καὶ Σάτυρος, ἐρώμενος αὐτοῦ, ὥι δὴ καὶ τὰ Περὶ φύσεως προσπεφώνηκεν οὕτως·

Πausanίη, σὺ δὲ κλύθι, δαΐφρονος Ἀγχίτεω υἱέ.

31 B 2 [32–40 K., 2–10 St.]. SEXT. VII 122–4 ἄλλοι δὲ ἦσαν οἱ λέγοντες κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέα κριτήριον εἶναι τῆς ἀληθείας οὐ τὰς αἰσθήσεις, ἀλλὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, τοῦ δὲ ὀρθοῦ λόγου τὸν μὲν τινα θεῖον ὑπάρχειν τὸν δὲ ἀνθρώπινον. ὧν τὸν μὲν θεῖον ἀνέξοιστον εἶναι, τὸν δὲ ἀνθρώπινον ἐξοιστόν. λέγει δὲ περὶ μὲν τοῦ μὴ ἐν ταῖς αἰσθήσεσι τὴν κρίσιν τάληθοῦς ὑπάρχειν οὕτως· ‘**στεινωποὶ ... περιληπτά**’ [1–8], περὶ δὲ τοῦ μὴ εἰς τὸ παντελὲς ἄληπτον εἶναι τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ’ ἐφ’ ὅσον ἰκνεῖται ὁ ἀνθρώπινος λόγος ληπτὴν ὑπάρχειν, διασαφεῖ τοῖς

B. FRAGMENTI

EMPEDOKLES O NARAVI (KNJIGI 1–2)

Fragmenti so razvrščeni tako, kot jih je razporedil Diels (le fragment 3 je bil prestavljen za fragment 5), brez delitve na knjige. Antični citati dokazujejo, da fragmenti 8. 17 in 96 (in potem tudi fragmenti 97–102) sodijo v prvo, fragment 62 (in fragmenti okrog njega) pa v drugo knjigo. Fragment 6 je Tzetzes po lastni (pravilni) domnevi postavil v prvo knjigo.²⁷ Prim. *Poet. Phil. Fr.* k temu mestu. O domnevni tretji knjigi gl. 31 A 2. O razporeditvi knjig prim. tudi Wilamowitz, *Berl. Sitz. Ber.* 1929, 627; *Herm.* 66 (1930) 246. Bignone, *Empedocle* (Torino 1916) ureja fragmente takole: 1, 2, 4, 5–7, 18, 16, 19, 17, 20–22, 26, 8–12, 14, 15, 24, 25, 71, 72, 23, 34, 73, 75, 76, 26a (prim. B 27), 35, 96, 98, 57–61 [86, 87, 95, 83 ?], 77, 78, 104 ?, 54 ?, 33 ?, 36, 27, 27a, 13, 28–31, 38, 53, 51, 52, 55, 56, 37–40, 39, 41, 44–47, 43, 42, 48–50, 61a, 82, 79–81, 62, 32, 74, 97, 64, 66, 63, 65, 67, 69, 70, 84–95, 99–103, 109, 107, 106, 105, 108, 109a, 109b, 109c, 109d (= 131–134 Diels), 110, 111, 3.

31 B 1 [54 Karsten, 1 Stein]. DIOG. VIII 60 [A 1, 60] Njegov ljubimec, kakor pravita Aristip in Satir, pa je bil Pavzaniias, katerega je v (pesnitvi) *O naravi* nagovoril takole:

Ti pa prisluhni, Pavzaniias, sin preudarnega Anhita.

31 B 2 [32–40 K., 2–10 St.]. SEXT. VII 122–4 Drugi so trdili, da po Empedoklu merilo (presojanja) resnice niso čutne zaznave, ampak pravilno mišljenje ter da je en del pravilnega mišljenja nekaj božanskega, drugi del pa (nekaj) človeškega. Od teh dveh je božanski (del) neizrekljiv, človeški pa izrekljiv. O tem, da sodba o resnici ne (temelji) na čutnih zaznavah, pravi tole: »**Ozke ... zaobjeti,**« [1–8] o tem, da resnica ni povsem nedoumljiva, ampak je doumljiva (do te mere), do koder seže človeško mišljenje, pa jasno govori (v odlomku, v katerem) k prejšnjemu dodaja:

προκειμένοις ἐπιφέρων ‘σὺ δ’ οὖν ... ὄρωρεν’ [8–9].

στεινωποὶ μὲν γὰρ παλάμαι κατὰ γυῖα κέχυνται·
πολλὰ δὲ δεῖλ’ ἔμπαια, τά τ’ ἀμβλύνουσι μέριμνας.
παῦρον δ’ ἐν ζωῆσι βίου μέρος ἀθρήσαντες
ὠκύμοροι καπνοῖο δίκην ἀρθέντες ἀπέπταν

- 5 αὐτὸ μόνον πεισθέντες, ὅτῳ προσέκυρσεν ἕκαστος
πάντοσ’ ἐλαυνόμενοι, τὸ δ’ ὅλον <πᾶς> εὐχεται εὐρεῖν·
οὕτως οὐτ’ ἐπιδερκτὰ τὰδ’ ἀνδράσιν οὐτ’ ἐπακουστά
οὔτε νόωι περιληπτὰ. σὺ δ’ οὖν, ἐπεὶ ὧδ’ ἐλιάσθης,
πεύσεαι οὐ πλέον ἢ βροτεῖη μῆτις ὄρωρεν.

31 B 3 (4) [41–53 K., 11–23 St.]. SEXT. VII 124 [nach B 2, 9] καὶ διὰ τῶν
ἐξῆς ἐπιπλήξας τοῖς πλέον ἐπαγγελλομένοις γινώσκειν παρίστησιν ὅτι
τὸ δι’ ἐκάστης αἰσθήσεως λαμβανόμενον πιστόν ἐστι τοῦ λόγου τούτων
ἐπιστατοῦντος, καίπερ πρότερον [B 2] καταδραμὼν τῆς ἀπ’ αὐτῶν
πίστεως. φησὶ γὰρ ‘ἀλλὰ ... ἕκαστον’.

- ἀλλὰ θεοὶ τῶν μὲν μανίην ἀποτρέψατε γλώσσης,
ἐκ δ’ ὁσίων στομάτων καθαρὴν ὀχετεύσατε πηγὴν
καὶ σε, πολυμνήστη λευκώλενε παρθένε Μοῦσα,
ἄντομαι, ὣν θέμις ἐστὶν ἐφημερίοισιν ἀκούειν,
5 πέμπε παρ’ Εὐσεβίης ἐλάουσ’ εὐήνιον ἄρμα.
μηδέ σέ γ’ εὐδόξιο βιήσεται ἄνθεα τιμῆς
πρὸς θνητῶν ἀνελέσθαι, ἐφ’ ᾧ θ’ ὁσίης πλέον εἰπεῖν
θάρσεϊ – καὶ τότε δὴ σοφίης ἐπ’ ἄκροισι θαοάζειν.
ἀλλ’ ἄγ’ ἄθρει πάσῃ παλάμῃ, πῇ δῆλον ἕκαστον,
10 μήτε τιν’ ὄψιν ἔχων πίστει πλέον ἢ κατ’ ἀκουήν
ἢ ἀκοὴν ἐρίδουπον ὑπὲρ τρανώματα γλώσσης,
μήτε τι τῶν ἄλλων, ὅπόσῃ πόρος ἐστὶ νοῆσαι,
γυῖων πίστιν ἔρυκε, νόει δ’ ἦι δῆλον ἕκαστον.

31 B 4 (5) [84–6 K., 55–7 St.]. CLEM. Strom. V 18 [II 338, 1 St.] ‘ἀλλὰ
... λόγοιο’. τοῖς μὲν γὰρ κακοῖς τοῦτο σύνηθες, φησὶν ὁ Ἐ., τὸ ἐθέλειν
κρατεῖν τῶν ἀληθῶν διὰ τοῦ ἀπιστεῖν.

»Ti pa boš ... nič dlje.« (8–9)

Ozke so namreč dlani, ki se razlivajo v udih;
mnoge strašljive (stvari jih) napadajo, ki otopijo pozornost.²⁸

- 5 Življenja majhen del ugledajo v svojih življenjih,
hitro umrljivi odletijo, dvigajoč se kot dim,
prepričani le o tem, do česar vsakdo pride,
ko žene jih v vse smeri, ⟨vsak⟩ pa se hvali, da odkril je Celoto;
vendar tega ljudje ne morejo niti videti, niti slišati,
niti v umu zaobjeti. Ti pa boš, ko si tako se umaknil,
izvedel; umrljiva pretkanost se ni vzpela nič dlje.²⁹

31 B 3 (4) [41–53 K., 11–23 St.]. SEXT. VII 124 [po B 2, 9] V tem, kar sledi, graja tiste, ki na veliko obljublajo³⁰ spoznavanje, ter dokazuje, da je to, kar z vsakim čutilom dojemamo, zanesljivo (samo v primeru), če nad tem stoji mišljenje, ne glede na to, da je pred tem [B 2] napadel zanesljivost, ki izhaja od njih [tj. čutil]. Pravi namreč »**Toda bogovi ... jasna.**«

**Toda bogovi, odvrnite njihovo norost (od mojega) jezika,
napeljite iz svetih ust čist studenec,**

**in tebe, dekle beloroka, mnogokrat snubljena Muza,
rotim, kar prav je, da slišijo enodnevna bitja –**

- 5 **z dobro vodljivimi vajetmi voz od Pobožnosti pošlji.**
Ne bo te (nič) prisililo³¹ od smrtnikov vzeti cvetov
slovite časti in drzno izreči več, kot je sveto
– in sedeti tedaj na vrhovih modrosti.

A daj, z vso dlanjo poglej, kako je vsaka stvar jasna,

- 10 **pogledu nobenemu ne zaupaj bolj kot sluhu,**
ne bobnečemu sluhu bolj kot predirnostim jezika,
niti zaupanja ne odvrčaj od drugih udov, ki prek njih
vodi pot do umevanja, ampak sleherno (stvar) uvidi, tako
kot je jasna.

31 B 4 (5) [84–6 K., 55–7 St.]. CLEM. Strom. v 18 [II 338, 1 St.] »**A malo-pridnim ... razdelila.**« Malopridnim je namreč v navadi, pravi Empedokles, da želijo vladati nad resničnimi (stvarmi) s tem, da ne verjamejo:

ἀλλὰ κακοῖς μὲν κάρτα μέλει κρατέουσιν ἀπιστεῖν·
ὥς δὲ παρ' ἡμετέρης κέλεται πιστώματα Μούσης,
γνῶθι διασσηθέντος ἐνὶ σπλάγχνοισι λόγιοιο.

31 B 5 (3) [ο]. PLUT. Quaest. conv. VIII 8, 1 p. 728 E ἔλεγε δὲ τῆς ἐχεμυθίας
τοῦτο γέρας εἶναι τοὺς ἰχθῦς καλεῖν <ἔλλοπας> οἷον εἰλλομένην τὴν
ὄπα καὶ καθειργομένην ἔχοντας. καὶ τὸν ὁμώνυμον ἐμοὶ [Empedokles,
Plutarchs Dialogperson] τῷ Πausanίαι Πυθαγορικῶς παραινεῖν τὰ
δόγματα

στεγᾶσαι φρενὸς ἔλλοπος εἴσω.

31 B 6 [55–7 K., 33–5 St.]. AĒT. I 3, 20 [A 33]; SEXT. X 315
τέσσαρα γὰρ πάντων ριζώματα πρῶτον ἄκουε·
Ζεὺς ἀργῆς Ἥρη τε φερέσβιος ἡδ' Αἰδωνεύς
Νῆστις θ', ἥ δακρύοις τέγγει κρούνωμα βρότειον.

31 B 7 [ο]. ἀγέννητα· στοιχεῖα. παρ' Ἐμπεδοκλεῖ. HESYCH. Vgl. B 16.

1 B 8 [77–80 K., 36–9 St.]. PLUT. adv. Col. 10 p. 1111 F. AĒT. I 30, 1 (D.
326, 10) Ἐ. φύσιν μηδενὸς εἶναι, μίξιν δὲ τῶν στοιχείων καὶ διάστασιν·
γράφει γὰρ οὕτως ἐν τῷ πρώτῳ Φυσικῶν·
ἄλλο δέ τοι ἐρέω· φύσις οὐδενὸς ἔστιν ἀπάντων
θητῶν, οὐδέ τις οὐλομένου θανάτοιο τελευτή,
ἀλλὰ μόνον μίξις τε διάλλαξις τε μιγέντων
ἔστι, φύσις δ' ἐπὶ τοῖς ὀνομάζεται ἀνθρώποισιν.

31 B 9 [342–86 K., 40–84 St.]. PLUT. adv. Col. 11 p. 1113 AB [vgl. zu B 10]
οἱ δ' ὅτε μὲν κατὰ φῶτα μιγέντ' εἰς αἰθέρ' ἵκωνται) [?]
ἢ κατὰ θηρῶν ἀγροτέρων γένος ἢ κατὰ θάμνων
ἢ κατ' οἰωνῶν, τότε μὲν τὸ <λέγουσι> γενέσθαι,
εὖτε δ' ἀποκρινθῶσι, τὸ δ' αὖ δυσδαίμονα πότμον·
5 ἢ θέμις <οὐ> καλέουσι, νόμῳ δ' ἐπίφημι καὶ αὐτός.

**A malopridnim, ki želijo vladati, v silno je skrb ne verjeti;³²
in kar najbolj prepričljivo naša Muza velevala,
spoznaj, ko v tvoji notranjosti³³ se je beseda razdelila.**

31 B 5 (3) [o]. PLUT. Quaest. conv. VIII 8, 1 str. 728 E Govoril je, da je to
čast, izkazana molku, če se ribe po njem imenujejo ⟨mutaste⟩, saj imajo
stišan³⁴ in zadušen glas. Tudi moj pitagorejski soimenjak [Empedokles,
oseba iz Plutarhovega dialoga] Pavzaniu priporoča, da (njegove) nauke
skrije znotraj mutastih prsi.³⁵

31 B 6 [55–7 K., 33–5 St.]. AĖT. I 3, 20 [A 33]; SEXT. X 315
**Zakaj najprej prisluhni, da štiri so korenine vsega;
Zeus bleščeči in Hera, življenja prinašalka, Aidonėj in
Nestida nato, ki studenec umrljivi s solzami napaja.**

31 B 7 [o]. **Nenastale:** prvine pri Empedoklu. HESYCH. Prim. B 16.

1 B 8 [77–80 K., 36–9 St.]. PLUT. adv. Col. 10 str. 1111 F. AĖT. I 30, 1 (D.
326, 10) Empedokles pravi, da nobena stvar nima rojstva,³⁶ ampak je
(vse) le mešanje in ločevanje³⁷ prvin; **v prvi (knjigi) O naravi** namreč
piše takole:

**Povedal ti bom drugo: za nobeno ni rojstva od vseh
smrtnih (stvari), ne kakega konca v smrti pogubni,
ampak je mešanje le in premena premešanega,
pri ljudeh pa imenuje se rojstvo.**

31 B 9 [342–86 K., 40–84 St.]. PLUT. adv. Col. 11 str. 1113 AB [prim. k B 10]
**Ko v eter premešane ⟨pridejo⟩ [?] v podobi človeka
ali kot rod divjih zveri, grmovja
ali ptičev, tedaj ⟨pravijo⟩ temu nastanek,
ko pa se ločijo, nesrečna usoda!**

5 **Tega ⟨ne⟩ imenujejo, kot je prav, a po skupni navadi**

31 B 10 [452 K]. PLUT. adv. Col. 11 p. 1113 A τοσοῦτον ἐδέησε [Empedokles] τοῦ κινεῖν τὰ ὄντα καὶ μάχεσθαι τοῖς φαινομένοις, ὥστε μὴδὲ τὴν φωνὴν [sc. γένεσις] ἐκβαλεῖν ἐκ τῆς συνηθείας, ἀλλ' ὅσον εἰς τὰ πράγματα βλάπτουσιν ἀπάτην παρεῖχεν ἀφελών, αὐθις ἀποδοῦναι τοῖς ὀνόμασι τὸ νενομισμένον ἐν τούτοις **οἱ δ' ... αὐτός** [B 9]. ἃ ὁ Κολώτης παραθέμενος οὐ συνείδεν, ὅτι **φῶτας** μὲν καὶ **θῆρας** καὶ **θάμνους** καὶ **οἰωνοὺς** ὁ Ἐ. οὐκ ἀνήρηκεν, ἃ γέ φησι **μιγνυμένων** τῶν στοιχείων ἀποτελεῖσθαι, τοὺς δὲ τῇ συγκρίσει ταύτη καὶ διακρίσει **φύσιν** τινὰ [B 8, 1] καὶ **πότμον δυσδαίμονα** [B 9, 4] καὶ **θάνατον ἀλοίτην** ἐπικατηγοροῦ ἢ σφάλλονται διδάξας, οὐκ ἀφείλετο τὸ χρῆσθαι ταῖς εἰθισμέναις φωναῖς περὶ αὐτῶν.

θάνατον ... ἀλοίτην.

31 B 11. [347–9 K., 45–7 St.]. PLUT. adv. Col. 12 p. 1113 C [nach B 10] ἔμοι μέντοι δοκεῖ μὴ τοῦτο κινεῖν τὸ ἐκφορικὸν ὁ Ἐ., ἀλλ' ὡς πρότερον εἴρηται, πραγματικῶς διαφέρεσθαι περὶ τῆς ἐξ οὐκ ὄντων γενέσεως, ἣν φύσιν τινὲς καλοῦσι [B 8, 1]. δηλοῖ δὲ μάλιστα διὰ τούτων τῶν ἐπῶν

νήπιοι· οὐ γάρ σφιν δολιχόφρονές εἰσι μέριμναι,

οἳ δὴ γίγνεσθαι πάρος οὐκ ἐὼν ἐλπίζουσιν

ἢ τι καταθνήσκειν τε καὶ ἐξόλλυσθαι ἀπάντη.

ταῦτα γὰρ τὰ ἔπη μέγα βοῶντός ἐστι τοῖς ὦτα ἔχουσιν, ὥς οὐκ ἀναιρεῖ γένεσιν ἀλλὰ τὴν ἐκ μὴ ὄντος, οὐδὲ φθορὰν ἀλλὰ τὴν **ἀπάντη**, τουτέστι τὴν εἰς τὸ μὴ ὄν ἀπολλύουσαν.

31 B 12 [81–3 K., 48–50 St.]. [ARIST.] de MXG 2, 6 p. 975 b 1 [30 A 5] 1. 2 PHILO de aet. mund. 2 p. 3, 5 Cum. ὥσπερ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος οὐδὲν γίνεται, οὐδ' εἰς τὸ μὴ ὄν φθείρεται τι· **ἔκ ... ἄπυστον**·

ἔκ τε γὰρ οὐδάμ' ἐόντος ἀμήχανόν ἐστι γενέσθαι

καὶ τ' ἐὼν ἐξαπολέσθαι ἀνήνυστον καὶ ἄπυστον·

31 B 10 [452 K]. PLUT. adv. Col. 11 str. 1113 A [Empedokles] je bil tako daleč od tega, da bi spraval bivajoče (stvari) v gibanje³⁸ ali da bi se bojeval s pojavi, da niti tega izraza [namreč: nastanka] ni odstranil iz navadne rabe, ampak ga je odstranil zgolj toliko, kolikor vodi v zablodo, ki onemogoča (videti) stvari,³⁹ vendar mu je v naslednjih verzih ponovno vrnil prvotni pomen: »**Ko ... se izražam tako.**« [B 9] Kolot sicer navaja te (verze), vendar ni razumel, da Empedokles ni odpravil **ljudi, zveri, grmovij in ptic**, za katere pravi, da se oblikujejo z **mešanjem** prvin. Potem ko je razložil,⁴⁰ v čem se motijo tisti, ki združevanje in ločevanje imenujejo nekakšno **rojstvo** [B 8, 1], **nesrečna usoda** [B 9, 4] in **smrt maščevalka**, pa sam sebi za te (stvari) ni odrekel rabe teh ustaljenih izrazov.

Smrt ... maščevalka.

31 B 11. [347–9 K., 45–7 St.]. PLUT. adv. Col. 12 str. 1113 C [po B 10] Meni se zdi, da Empedokles ne spreminja⁴¹ tega izraza, ampak se (njegovo mnenje), kakor je bilo rečeno prej, dejansko razlikuje glede tega, kar zadeva nastajanje iz nebivajočega, ki ga nekateri imenujejo **rojstvo** [B 8, 1]. To je zlasti razvidno iz naslednjih verzov:

**Niso dorasli! Njih misli⁴² ne sežejo daleč,
ko se nadejajo, da nastaja, česar prej ni bilo,
ali da nekaj odmrje in se v celoti izniči.**

To so namreč verzi nekoga, ki tistim, ki imajo ušesa, glasno kliče, da ne odpravlja nastanka, ampak (zgolj nastanek) iz nebivajočega; in prav tako ne (odpravlja) propada, ampak (zgolj) **popoln** (propad), se pravi takšen, (pri katerem se stvari) izničijo v nebivajoče.

31 B 12 [81–3 K., 48–50 St.]. [ARIST.] de MXG 2, 6 str. 975 b 1 [30 A 5] 1. 2 PHILO de aet. mund. 2 str. 3, 5 Cum. Kakor namreč nobena (stvar)⁴³ ne nastane iz nebivajočega, tako v nebivajoče tudi ne propade: »**Iz tega ... moglo izničiti.**«

Iz tega, kar nikoli ni bivalo, ni mogoče, da bi nekaj nastalo,

αἰεὶ γὰρ τῇι γ' ἔσται, ὅπῃ κέ τις αἰὲν ἐρείδῃ.

31 B 13 [63 K., 91 St.]. AĒT. I 18, 2 (D. 316, 1). [ARIST.] de MXG 2. 28 p. 976 b 26 [30 A 5]

οὐδέ τι τοῦ παντὸς κενεὸν πέλει οὐδέ περισσόν.

31 B 14 [ο]. [ARIST.] de MXG 2. 28 p. 976 b 23

τοῦ παντὸς δ' οὐδὲν κενεόν· πόθεν οὖν τί κ' ἐπέλθοι;

31 B 15 [350–3 K., 51–4 St.]. PLUT. adv. Col. 12 p. 1113 D (nach B 11) τὸ μετὰ ταῦτ' ἐπὶ τοῦναντίον ἂν αἰτιάσασθαι παράσχοι τοῦ Ἐμπεδοκλέους λέγοντος·

**οὐκ ἂν ἀνὴρ τοιαῦτα σοφὸς φρεσὶ μαντεύσαιτο,
ὥς ὄφρα μὲν τε βιώσι, τὸ δὴ βίοντον καλέουσι,
τόφρα μὲν οὖν εἰσὶν, καὶ σφιν πάρα δειλὰ καὶ ἐσθλά,
πρὶν δὲ πάγην τε βροτοὶ καὶ (ἐπεὶ) λύθεν, οὐδὲν ἄρ' εἰσιν.**

ταῦτα γὰρ οὐκ ἀρνούμενου μὴ εἶναι τοὺς γεγονότας καὶ ζώντάς ἐστιν, εἶναι δὲ μᾶλλον οἰομένου καὶ τοὺς μηδέπω γεγονότας καὶ τοὺς ἤδη τεθνηκότας.

31 B 16 [ο K., 110–1 St.]. HIPPOCR. Ref. VII 29 (p. 211 W.) καὶ ἔστι πάντων τῶν γεγονότων τῆς γενέσεως δημιουργὸς καὶ ποιητὴς τὸ Νεῖκος τὸ ὀλέθριον, τῆς δὲ ἐκ τοῦ κόσμου τῶν γεγονότων ἐξαγωγῆς καὶ μεταβολῆς καὶ εἰς τὸν ἕνα [sc. κόσμον] ἀποκαταστάσεως ἡ Φιλία· περὶ ὧν ὁ Ἐ. ὅτι ἐστὶν ἀθάνατα δύο καὶ ἀγέννητα καὶ ἀρχὴν τοῦ γενέσθαι μηδέποτε εἰληφότα ἄλλα λέγει τοιοῦτόν τινα τρόπον· **ἥι γὰρ ... αἰών**. τίνων τούτων; τοῦ Νείκους καὶ τῆς Φιλίας· οὐ γὰρ ἥρξαντο γενέσθαι, ἀλλὰ προῆσαν καὶ ἔσονται αἰεὶ.

ἥι γὰρ καὶ πάρος ἔσκε (?), καὶ ἔσσεται, οὐδέ ποτ', οἶω,

**neuresničljivo in neverjetno⁴⁴ pa je, da bi se
bivajoče moglo izničiti:
za vedno namreč bo tam, kamor vselej kdo ga potisne.**

31 B 13 [63 K., 91 St.]. AĖT. I 18, 2 (D. 316, 1). [ARIST.] de MXG 2. 28 str. 976 b 26 [30 A 5].

Noben del vesolja ni prazen niti odvečen.

31 B 14 [o]. [ARIST.] de MXG 2. 28 str. 976 b 23

**Znotraj vesolja ni ničesar praznega; od kod bi torej še kaj
lahko prišlo zraven?**

31 B 15 [350–3 K., 51–4 St.]. PLUT. adv. Col. 12 str. 1113 D (po B 11) Kar sledi zatem, pa bi lahko ponudilo priložnost za ugovor temu, kar pravi Empedokles:

**Moder mož bi v mislih⁴⁵ česa takega ne napovedal,
da vse dokler (ljudje) živijo, temu pravijo življenje,
da tako dolgo pač bivajo in z njimi slabe in dobre (stvari),
preden pa v smrtne so bitja spojeni in <ko> se (znova)
razgradijo, niso nič.**

To niso besede nekoga, ki bi zanikal, da bivajo ti, ki so rojeni in živijo, ampak raje besede nekoga, ki meni, da bivajo tudi tisti, ki se še niso rodili, in tisti, ki so že umrli.

31 B 16 [o K., 110–1 St.]. HIPPOL. Ref. VII 29 (str. 211 W.) Pogubni Prepír je izdelovalec in stvarnik nastajanja vseh nastalih (stvari), Ljubezen pa izhoda iz sveta nastalih (stvari) in spremembe ter vrnitve⁴⁶ v en [svet]; o njiju Empedokles (pravi), da sta to dve nesmrtni in nenastali⁴⁷ (sili) ter da nista nikoli imeli⁴⁸ začetka nastajanja, na ta način pa govori tudi druge (stvari): »**Kakor ... izpraznil.**« Kdo sta ti dve? Prepír in Ljubezen; nimata namreč začetka nastajanja, ampak sta bili že prej in bosta večno:

**Kakor sta bili prej, tako tudi bosta, in nikdar,
menim, neskončni vek njiju se obeh ne bo izpraznil.**

31 B 17 [88–123 K., 61–95 St.]. 1–8, 10–35 SIMP. Phys. 157, 25 ὁ δὲ Ἐ ... οὕτως ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Φυσικῶν παραδίδωσι ‘δίπλ’ ... ὁμοῖα’. 1–2 SIMPL. Phys. 161, 14 τὰ εὐθὺς ἐν ἀρχῇ παρατεθέντα ‘τοτὲ ... εἶναι’ (9 aus B 26, 8.) 20. 21 PLUT. Amat. 13 p. 756 D ἄλλ’ ὅταν Ἐμπεδοκλέους ἀκούσης λέγοντος, ὦ ἐταῖρε, ‘καὶ ... τεθηπῶς’, ταῦτ’ οἶεσθαι χρῆ λέγεσθαι περὶ Ἐρωτος· οὐ γάρ ἐστιν ὁρατὸς ἀλλὰ δοξαστὸς ἡμῖν ὁ θεὸς ἐν τοῖς πάνυ παλαιοῖς. 21 CLEM. Strom. V 15 [II 335, 22 St.] ὁ δὲ Ἐ. ἐν ταῖς ἀρχαῖς καὶ Φιλότητα συγκαταριθμεῖται συγκριτικὴν τινα ἀγάπην νοῶν ‘ἦν ... τεθηπῶς’.

δίπλ’ ἐρέω· τοτὲ μὲν γὰρ ἐν ἠϋξήθη μόνον εἶναι
ἐκ πλεόνων, τοτὲ δ’ αὖ διέφυ πλεόν’ ἐξ ἐνὸς εἶναι.
δοιῇ δὲ θνητῶν γενεαί, δοιῇ δ’ ἀπολείψις·
τὴν μὲν γὰρ πάντων σύνοδος τίκει τ’ ὀλέκει τε,
5 ἡ δὲ πάλιν διαφυομένων θρεφθεῖσα διέπτει.
καὶ ταῦτ’ ἀλλάσσοντα διαμπερὲς οὐδαμὰ λήγει,
ἄλλοτε μὲν Φιλότητι συνερχόμεν’ εἰς ἐν ἅπαντα,
ἄλλοτε δ’ αὖ δίχ’ ἕκαστα φορεύμενα Νείκεος ἔχθει.
(οὕτως ἦι μὲν ἐν ἐκ πλεόνων μεμάθηκε φύεσθαι)
10 ἡδὲ πάλιν διαφύντος ἐνὸς πλεόν’ ἐκτελέθουσι,
τῇ μὲν γίγνονταί τε καὶ οὐ σφισιν ἔμπεδος αἰών·
ἦι δὲ διαλλάσσοντα διαμπερὲς οὐδαμὰ λήγει,
ταύτῃ δ’ αἰὲν ἕασιν ἀκίνητοι κατὰ κύκλον.
ἀλλ’ ἄγε μύθων κλῦθι· μάθη γάρ τοι φρένας αὖξει·
15 ὥς γὰρ καὶ πρὶν ἔειπα πιφαύσκων πείρατα μύθων,
δίπλ’ ἐρέω· τοτὲ μὲν γὰρ ἐν ἠϋξήθη μόνον εἶναι
ἐκ πλεόνων, τοτὲ δ’ αὖ διέφυ πλεόν’ ἐξ ἐνὸς εἶναι,
πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γαῖα καὶ ἡέρος ἀπλετον ὕψος,
Νεϊκὸς τ’ οὐλόμενον δίχα τῶν, ἀτάλαντον ἀπάντηι,
20 καὶ Φιλότης ἐν τοῖσιν, ἴση μῆκός τε πλάτος τε·
τὴν σὺ νόωι δέρκευ, μὴδ’ ὄμμασιν ἥσο τεθηπῶς·
ἦτις καὶ θνητοῖσι νομίζεται ἔμφυτος ἄρθροισι,

31 B 17⁴⁹ [88–123 K., 61–95 St.]. 1–8, 10–35 SIMP. Phys. 157, 25 Empedokles ...
v prvi (knjigi) *O naravi*⁵⁰ (svoj nauk) posreduje takole: »Povedal ... ena-
ko.« 1–2 SIMPL. Phys. 161, 14 Takoj na začetku stoji: »Enkrat ... Mnoštvo«
(9 iz B 26, 8.) 20. 21 PLUT. Amat. 13 str. 756 D Toda, prijatelj, ko slišiš Em-
pedokla govoriti: »In Ljubezen ... očmi,« takrat moraš misliti, da govori o
Erosu; ta za nas sicer ni viden, vendar si je tega boga, ki je eden izmed zelo
starih, mogoče zamisliti.⁵¹ 21 CLEM. Strom. V 15 [II 335, 22 St.] Empedokles
med počela prištevata tudi Ljubezen (*philótes*), ki jo umeva kot nekakšno
združevalno ljubezen (*agápe*) »V umu ... očmi.«

Povedal bom dvoje: enkrat se Eno namreč poveča, da biva samo
iz mnoštva, in drugič razraste se spet, da biva iz Enega mnoštvo.
Dvojno je rojstvo (stvari) umrljivih, dvojen je njihov odhod;
združevanje vseh (stvari) namreč rodi in uniči,
5 ko stvari se razraščajo, pa se znova poveča in razleti.
In ta menjava se nikdar ne neha povsem,
enkrat skupaj prihaja v Ljubezni⁵² vse v Eno,
drugič spet vsako se ločeno giblje v sovraštvu Prepira.⁵³
(Tako, kakor Eno se naučilo je zrasti iz Mnoštva,)
10 iz razraslega enega Mnoštvo nastaja,
tako stvari se rojevajo in njihova doba⁵⁴ ni trajna;
kolikor pa spreminjanje njihovo nikdar povsem se ne neha,
večno negibne bivajo v krogu.
Toda prisluhni besedam, ker nauk ti bo okrepil razum!
15 Saj kakor že prej sem povedal, ko meje besed sem oznanil,
zdaj rekel bom dvoje: enkrat se Eno namreč poveča,
da biva samo
iz Mnoštva in drugič razraste se spet, da biva iz Enega Mnoštvo:
ogenj, voda in zemlja in zraka višina neizmerna,
in ločen od njih pogubni Prepír, ki po teži je čisto enak,
20 in Ljubezen med njimi, v dolžino in širino enaka.
V umu se vanjo zaglej, ne sedi z osuplimi očmi!
Njo, ki velja za vraščeno v ude pri smrtnikih,

25 τῇ τε φίλα φρονέουσι καὶ ἄρθμια ἔργα τελοῦσι,
 Γηθοσύνην καλέοντες ἐπώνυμον ἢδ' Ἀφροδίτην·
 τὴν οὐ τις μετὰ τοῖσιν ἐλισσομένην δεδάηκε
 30 θνητὸς ἀνὴρ· σὺ δ' ἄκουε λόγου στόλον οὐκ ἀπατηλόν.
 ταῦτα γὰρ ἴσα τε πάντα καὶ ἡλικά γένναν ἔασι,
 τιμῆς δ' ἄλλης ἄλλο μέδει, πάρα δ' ἦθος ἐκάστωι,
 ἐν δὲ μέρει κρατέουσι περιπλομένοιο χρόνοιο.
 35 καὶ πρὸς τοῖς οὗτ' ἄρ τι ἐπιγίνεται οὐδ' ἀπολήγει·
 εἶτε γὰρ ἐφθείροντο διαμπερές, οὐκέτ' ἂν ἦσαν·
 τοῦτο δ' ἐπαυξήσειε τὸ πᾶν τί κε; καὶ πόθεν ἐλθόν;
 πῇ δέ κε κῆξαπόλοιτο, ἐπεὶ τῶνδ' οὐδὲν ἔρημον;
 40 ἀλλ' αὐτ(ὰ) ἔστιν ταῦτα, δι' ἀλλήλων δὲ θέοντα
 35 γίγνεται ἄλλοτε ἄλλα καὶ ἡνεκὲς αἰὲν ὁμοῖα.

31 B 18 [p. 375 K.]. PLUT. de Is. et Osir. 48 p. 370 D 'Ε. δὲ τὴν μὲν
 ἀγαθουργὸν ἀρχὴν **Φιλότητα** καὶ **Φιλίαν** πολλάκις, <ἔτι> δ' **Ἀρμονίαν**
 καλεῖ **θεμερῶπιν** (B 122, 2).

Φιλίη.

31 B 19 [p. 349 K., 209 St.]. PLUT. de prim. frig. 16 p. 952 B καὶ ὅλως τὸ
 μὲν πῦρ διαστατικὸν ἐστὶ καὶ διαιρετικόν, τὸ δ' ὕδωρ κολλητικὸν καὶ
 σχετικὸν τῇ ὑγρότητι συνέχον καὶ πῆττον· ἥ καὶ παρέσχεν 'Ε. ὑπόνοιαν
 ὡς τὸ μὲν πῦρ **Νεῖκος οὐλόμενον** [B 17, 19], **σχεδύνην δὲ Φιλότητα** τὸ
 ὑγρὸν ἐκάστοτε προσαγορεύων.

σχεδύνην Φιλότητα.

31 B 20 [335–41 K., 247–53 St.]. SIMPL. Phys. 1124, 9 καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα
 τὸ Νεῖκος καὶ τὴν Φιλίαν παρὰ μέρος ἐπικρατεῖν ἐπὶ τε ἀνθρώπων καὶ
 ἰχθύων καὶ θηρίων καὶ ὀρνέων ὁ 'Ε. φησι τάδε γράφων·

τοῦτο μὲν ἂν βροτέων μελέων ἀριδείκετον ὄγκον·
 ἄλλοτε μὲν Φιλότητι συνερχόμεν' εἰς ἓν ἅπαντα
 γυῖα, τὰ σῶμα λέλογχε, βίου θαλέθοντος ἐν ἀκμῇ·
 ἄλλοτε δ' αὖτε κακῆισι διατμηθέντ' Ἐρίδεσσι

ki z njo naklonjeno mislijo in opravljajo složna dejanja
in jo z dvojnim imenom kličejo Radost in Afrodita.
25 Nje, ki med njimi se suče, noben smrtnik ni še spoznal!
Ti pa prisluhni sprevodu besede nevarljivem!
Vse te (stvari) po nastanku enako so stare,
vsaka za svoje področje⁵⁵ skrbi, vsaki je lastna nrav,
vladajo izmenično med obračanjem časa.
30 Nič ne nastane ob njih niti od njih ne izgine,
zakaj ko povsem bi propadle, bi jih več ne bilo.
Kaj neki bi zvečalo takšno celoto? In od kod bi prišlo?
Kako tudi bi moglo se izničiti, ko pa brez tega ni nič?
Ne, te stvari vedno so iste in tečejo druga skoz drugo,
35 enkrat nastaja to, drugič spet drugo, vselej nenehno enako.

31 B 18 [str. 375 K]. PLUT. de Is. et Osir. 48 str. 370 D Empedokles dobrodelno počelo imenuje **Ljubezen** (*philótes*), pogosto pa tudi **Prijateljstvo/Ljubezen** (*philía*) in **Harmonija resnega pogleda** (B 122, 2).

Ljubezen.

31 B 19 [str. 349 K., 209 St.]. PLUT. de prim. frig. 16 str. 952 B Na splošno (vzeto) je ogenj tisto, kar ločuje in razdvaja, medtem ko je voda tisto, kar s pomočjo vlage spaja in drži skupaj to, kar se je združilo in strdilo; to ima v mislih tudi Empedokles, ko ogenj vsakič imenuje **pogubni Prepir** [B 17, 19], vlago pa **vztrajna**⁵⁶ **Ljubezen**.

Vztrajna Ljubezen.

31 B 20⁵⁷ [335–41 K., 247–53 St.]. SIMPL. Phys. 1124, 9 Empedokles namreč tudi tu pravi, da Prepir in Ljubezen izmenično vladata nad ljudmi, ribami, zvermi in pticami, ter piše takole:

**To pa je jasno razvidno v množici⁵⁸ udov umrljivih;
zdaj v Ljubezni skupaj prihajajo v eno celoto
vsi udje, ki so prejeli telesa, ko cveti življenje na vrhuncu,
drugič pa spet razsekani v hudobnih Sporih,**

- 5 πλάζεται ἄνδιχ' ἕκαστα περιρρηγμῖνι βίοιο.
ὥς δ' αὐτως θάμνοισι καὶ ἰχθύσιν ὕδρομελάθροισι
θηρσί τ' ὀρειλεχέσσιν ἰδὲ πτεροβάμοσι κύμβαις.

31 B 21 [124–37 K., 96–109 St.]. 1–14 SIMPL. Phys. 159, 13 (nach B 17)
πλείονα δὲ ἄλλα εἰπὼν ἐπάγει ἑκάστου τῶν εἰρημένων τὸν χαρακτῆρα,
τὸ μὲν πῦρ ἥλιον [v. 3] καλῶν, τὸν δὲ ἀέρα αὐγὴν [v. 4] καὶ οὐρανόν [22,
2] τὸ δὲ ὕδωρ ὄμβρον [v. 5] καὶ θάλασσαν [22, 2] λέγει δὲ οὕτως· ‘**ἀλλ’**
... **ἀμείβει**’. 3. 5 ARIST. de gen. et corr. A 1. 314 b 20. GALEN. de simpl.
med. temp. II 1. PLUT. de prim. frig. 13 p. 949 F. 9–11 ARIST. metaphys. B
4. 1000 a 29

- ἀλλ’ ἄγε, τόνδ’ ὁάρων προτέρων ἐπιμάρτυρα δέρκευ,
εἴ τι καὶ ἐν προτέροισι λιπόξυλον ἔπλετο μορφῇ,
ἡέλιον μὲν λευκὸν ὁρᾶν καὶ θερμὸν ἀπάντη,
ἄμβροτα δ’ ὅσ’ εἶδει τε καὶ ἀργέτι δεύεται αὐγῇ,
5 ὄμβρον δ’ ἐν πᾶσι δνοφόεντά τε ῥιγαλέον τε·
ἐκ δ’ αἴης προρέουσι θελεμνά τε καὶ στερεωπά.
ἐν δὲ Κότῳ διάμορφα καὶ ἄνδιχα πάντα πέλονται,
σὺν δ’ ἔβη ἐν Φιλότητι καὶ ἀλλήλοισι ποθεῖται.
ἐκ τούτων γὰρ πάνθ’ ὅσα τ’ ἦν ὅσα τ’ ἔστι καὶ ἔσται,
10 δένδρεά τ’ ἐβλάστησε καὶ ἄνδρες ἡδὲ γυναῖκες,
θῆρές τ’ οἰωνοὶ τε καὶ ὕδατοθρέμμονες ἰχθύς,
καὶ τε θεοὶ δολιχαῖωνες τιμῇσι φέριστοι.
αὐτὰ γὰρ ἔστιν ταῦτα, δι’ ἀλλήλων δὲ θέοντα
γίγνεται ἀλλοιωπά· τόσον διὰ κρήσις ἀμείβει.

31 B 22 [326–34 K., 186–94 St.]. 1–9 SIMPL. Phys. 160, 26 καὶ ἐκ τούτων δὲ
ἂν τις τὸν διττὸν αἰνίττεσθαι διάκοσμον οἶοιτο: ‘**ἄρθμια ... ἔοργεν**’ καὶ
γὰρ ὅτι καὶ ἐν τοῖς θνητοῖς (3) ἥρμοσται ταῦτα, δεδήλωκεν, ἐν δὲ τοῖς
νοητοῖς μᾶλλον ἥγνται καὶ ‘**ἀλλήλοισι ... Ἀφροδίτῃ**’, (5) καὶ ὅτι καὶ
πανταχοῦ, ἀλλὰ τὰ μὲν νοητὰ τῇ Φιλίᾳ ὡμοίωται, τὰ δὲ αἰσθητὰ ὑπὸ
τοῦ Νείκου κρατηθέντα καὶ ἐπὶ πλέον διασπασθέντα ἐν τῇ κατὰ τὴν
κρᾶσιν γενέσει ἐν **ἐκμάκτοισι** (7) καὶ εἰκονικοῖς **εἶδεσιν** ὑπέστησαν τοῖς

- 5 vsaksebi podijo se po bregovih življenja;
enako grmovje in ribe v vodenih sobanah,
zveri z brlogi v gorovjih in ptiči, ki hodijo s krili.

31 B 21⁵⁹ [124–37 K., 96–109 St.]. 1–14 SIMPL. Phys. 159, 13 (po B 17) Potem ko je povedal še mnogo drugega, navaja še značaj vsake od (stvari), o katerih je govoril; ogenj tako imenuje **Sonce** [v. 3], zrak **sijaj** [v. 4] in **nebo** [22, 2], vodo **dež** [v. 5] in **morje** [22, 2]. Pravi pa takole:

»**A daj ... preobrazi.**« 3. 5 ARIST. de gen. et corr. A 1. 314 b 20. GALEN. de simpl. med. temp. II 1. PLUT. de prim. frig. 13 str. 949 F. 9–11 ARIST. metaphys. B 4. 1000 a 29

- A daj, na to pričo prejšnjih pogovorov se ozri,
če med njimi kaj je zmanjkalo pri obliki:
Sonce, svetlo na pogled in vroče vsepovsod,
(stvari) po obliki nesmrtni, ki potapljaajo v svetleči se sijaj,
5 in dež, v vsem teman in mrzel;
iz zemlje pa pritekajo goste in trdne stvari.
V Jezi so vse raznolike in vsaka zase,
v Ljubezni pa stopijo skupaj in stremijo druga po drugi.
Vse (stvari), ki bile so, ki so in ki bodo, izhajajo iz njih:
10 drevesa so vzknila, moški in ženske,
zveri, ptiči in ribe, ki se hranijo v vodi,
in dolgo živeči bogovi, vzvišeni v časteh.
Te (stvari) so namreč iste, in ko tečejo druga skoz drugo,
postajajo različne na pogled; tako jih mešanje preobrazi.

31 B 22 [326–34 K., 186–94 St.]. 1–9 SIMPL. Phys. 160, 26 Tudi na osnovi teh (verzov) bi kdo utegnil meniti, da (Empedokles) namiguje na dvojno ureditev: »**Vse to ... nastanek.**« Očitno je, da se ta (počela) uskladijo že v smrtnih (stvareh) (3), še bolj pa so zedinjena v umno-zaznavnih (resničnostih), tako tudi v (verzu) »**druga ... po Afroditi**« (5). Na splošno so umno-zaznavne (resničnosti) izenačene v Ljubezni, medtem ko čutno-zaznavne obvladuje Prepri in so raztrgane v nastanek skladno z

νεικεογενέσι (vgl. 9) καὶ ἀήθως ἔχουσι (8) πρὸς τὴν ἔνωσιν τὴν πρὸς ἄλληλα. 6–7 THEOPHR. de sens. 16 [A 86, 16]

ἄρθρια μὲν γὰρ ταῦτα ἐαυτῶν πάντα μέρεσσιν,
ἡλέκτωρ τε χθὼν τε καὶ οὐρανὸς ἡδὲ θάλασσα,
ὅσσα φιν ἐν θνητοῖσιν ἀποπλαχθέντα πέφυκεν.
ὥς δ' αὐτως ὅσα κρῆσιν ἐπαρκέα μᾶλλον ἔασιν,
5 ἀλλήλοις ἔστερκται ὁμοιωθέντ' Ἀφροδίτῃ.
ἐχθρὰ (δ' ἅ) πλεῖστον ἀπ' ἀλλήλων διέχουσι μάλιστα
γέννηι τε κρήσει τε καὶ εἴδεσιν ἐκμάκτοισι,
πάντῃ συγγίνεσθαι ἀήθεα καὶ μάλα λυγρὰ
Νείκεος ἐννεσίησιν, ὅτι σφίσι γένναν ἔοργεν [?].

31 B 23 [154–64 K., 119–29 St.]. SIMPL. Phys. 159, 27 καὶ παράδειγμα δὲ ἐναργὲς παρέθετο τοῦ ἐκ τῶν αὐτῶν [B 21, 13] γίνεσθαι τὰ διάφορα·

ὥς δ' ὅποταν γραφέες ἀναθήματα ποικίλλωσιν
ἄνδρες ἀμφὶ τέχνης ὑπὸ μήτιος εὖ δεδαῶτε,
οἷτ' ἐπεὶ οὖν μάρψωσι πολύχροα φάρμακα χερσίν,
ἁρμονίῃ μείζαντε τὰ μὲν πλέω, ἄλλα δ' ἐλάσσω,
5 ἐκ τῶν εἶδεα πᾶσιν ἀλίγκια πορσύνουσι,
δένδρεά τε κτίζοντε καὶ ἄνδρας ἡδὲ γυναῖκας
θῆράς τ' οἰωνούς τε καὶ ὕδατοθρέμμονας ἰχθῦς
καὶ τε θεοὺς δολιχαίωνας τιμῇσι φερίστους·
οὕτω μὴ σ' ἀπάτη φρένα καινύτω ἄλλοθεν εἶναι
10 θνητῶν, ὅσσα γε δῆλα γεγάκασιν ἄσπετα, πηγὴν,
ἀλλὰ τορῶς ταῦτ' ἴσθι, θεοῦ πάρα μῦθον ἀκούσας.

31 B 24 [447–8 K., 58–9 St.]. PLUT. de defectu orac. 15 p. 418 C ἀλλ' ἵνα μὴ, τὸ Ἐμπεδόκλειον εἰπεῖν, δόξω

κορυφὰς ἑτέρας ἑτέρησι προσάπτων
μύθων μὴ τελέειν ἀτραπὸν μίαν,
ἐάσατέ με τοῖς πρώτοις τὸ προσῆκον ἐπιθεῖναι τέλος.

mešanjem v **izraznih oblikah** (7) in podobnostnih **izgledih**, podložne **rojevanju iz Prepira** (prim. 9) in nevajene (8) medsebojnega zedinjenja. 6–7 THEOPHR. de sens. 16 [A 86, 16]

Vse to – Sonce žareče, zemlja, nebo in morje –
je namreč povezano s svojimi deli,
ki od tega so odtavali in zrasli v umrljivih (rečeh).
Enako pa tiste (stvari), ki bolj primerne bile so za mešanje,
5 druga so drugo ljubile, ko postale so podobne po Afroditi;
najbolj sovražne pa kar najbolj
so vsaksebi, ob rojstvu, v mešanju in izraznih oblikah,
povsem nevajene združevanja in sila pogubne⁶⁰
ob ukazih Prepira, ki je povzročil njihov nastanek.

31 B 23 [154–64 K., 119–29 St.]. SIMPL. Phys. 159, 27 In dodaja jasen primer, da razlike nastanejo iz istih (resničnosti) [B 21, 13]:

Kakor takrat, kadar slikarji barvajo tablice,
zaradi pretkanosti v svoji veščini dobro izučeni možje,
in ko praške mnogobarvne primejo v roke,
jih v harmoniji premešajo, ene bolj, druge manj,
5 in pripravijo iz tega oblike, ki so podobne vsem (stvarem),
ustvarjajoč drevesa in moške in ženske,
zveri in ptiče in ribe, ki se hranijo v vodi,
in dolgo živeče bogove, nadvse vzvišene v časteh –
tako naj prevara ne obvlada ti misli, da drugod je
10 izvir smrtnih (stvari), ki so neštete postale očitne,
ampak vedi natančno (vse) to, kajti slišal si besedo od boga.

31 B 24 [447–8 K., 58–9 St.]. PLUT. de defectu orac. 15 str. 418 c Da pa se ne bi zdelo, da – če uporabim Empedoklove besede –,

povezujoč različne vrhove pripovedi z drugimi,
ne bi končal niti ene poti,
mi pustite, da končam na način, ki ustreza začetnim (trditvam).

31 B 25 [446 K., 59 bis St.]. PLAT. Gorg. 498 E συλλόγισαι δὴ κοινῇ μετ' ἑμοῦ τί ἡμῖν συμβαίνει ἐκ τῶν ὠμολογημένων· καὶ δις γάρ τοι καὶ τρίς φασι καλὸν εἶναι τὰ καλὰ λέγειν τε καὶ ἐπισκοπεῖσθαι. Dazu SCHOL. (aus Lukillos) παροιμία 'δὺς καὶ τρίς τὸ καλόν', ὅτι χρή περὶ τῶν καλῶν πολλάκις λέγειν. Ἐμπεδοκλέους τὸ ἔπος, ἀφ' οὗ καὶ ἡ παροιμία· φησὶ γὰρ 'καὶ ... ἐνισπεῖν'.

... καὶ δις γάρ, ὃ δεῖ, καλὸν ἐστὶν ἐνισπεῖν.

31 B 26 [138–49 K., 112–8 (ohne 8–12) St.]. 1–12 SIMPL. Phys. 33, 18 καὶ ὀλίγον δὲ προελθὼν (nach B 21, 12) φησιν 'ἐν ... κύκλον'.

ἐν δὲ μέρει κρατέουσι περιπλομένοιο κύκλοιο,
καὶ φθίνει εἰς ἄλληλα καὶ αὖξεται ἐν μέρει αἴσης.
αὐτὰ γὰρ ἔστιν ταῦτα, δι' ἀλλήλων δὲ θεόντα
γίνοντ(αι) ἄνθρωποι τε καὶ ἄλλων ἔθνεα θηρῶν
5 ἄλλοτε μὲν Φιλότῃ συνερχόμεν' εἰς ἓνα κόσμον,
ἄλλοτε δ' αὖ δίχ' ἕκαστα φορούμενα Νείκεος ἔχθει,
εἰσόκεν ἐν συμφύντα τὸ πᾶν ὑπένερθε γένηται.
οὕτως ἦ μὲν ἐν ἐκ πλεόνων μεμάθηκε φύεσθαι
ἡδὲ πάλιν διαφύντος ἐνὸς πλέον' ἐκτελέθουσι,
10 τῇ μὲν γίνγονταί τε καὶ οὐ σφισιν ἔμπεδος αἰὼν·
ἦι δὲ τάδ' ἀλλάσσοντα διαμπερὲς οὐδαμὰ λήγει,
ταύτῃ δ' αἰὲν ἔασιν ἀκίνητοι κατὰ κύκλον.

31 B 27 [72–3, 59–60 K., 135–38 St.]. 1–2 PLUT. de fac. lun. 12 p. 926 D ὅρα ... μὴ ... τὸ Νεῖκος ἐπάγησι τὸ Ἐμπεδοκλέους τοῖς πράγμασι, μᾶλλον δὲ τοὺς παλαιοὺς κινήσι Τιτᾶνας ἐπὶ τὴν φύσιν καὶ Γίγαντας καὶ τὴν μυθικὴν ἐκείνην καὶ φοβερὰν ἀκοσμίαν καὶ πλημμέλειαν ἐπιδεῖν ποθῆσι χωρὶς τὸ βαρὺ πᾶν καὶ χωρὶς <τιθεῖς> τὸ κοῦφον [daraus stammt der schlechte Vers 71 K., 143 St.], 'ἐνθ' ... θάλασσα', ὡς φησιν Ἐ., οὐ γῇ θερμότητος μετεῖχεν, οὐχ ὕδωρ πνεύματος, οὐκ ἄνω τι τῶν βαρέων, οὐ κάτω τι τῶν κούφων, ἀλλ' ἄκρατοι καὶ ἄστοργοι [daraus der Vers 144 St.] καὶ μονάδες αἱ τῶν ὅλων ἀρχαί ... ἄχρις οὗ τὸ ἱμερτὸν ἦκεν ἐπὶ τὴν φύσιν ἐκ προνοίας Φιλότῃτος ἐγγενομένης καὶ Ἀφροδίτης καὶ Ἑρῶτος,

31 B 25 [446 K., 59 dvakrat St.]. PLAT. Gorg. 498 E Sklepaj torej skupaj z menoj, kaj nama sledi iz tega, v čemer sva se strinjala! Pravijo namreč, da je lepe (stvari) lepo tudi dvakrat ali celo trikrat ponoviti in pregledati.⁶¹ K temu SCHOL. (iz Lukila) Izrek (pravi): »Dvakrat ali trikrat (reči), kar je lepo,« saj je o lepih (rečeh) treba pogosto govoriti. Ta izrek izhaja iz Empedoklovega verza; pravi namreč (takole): »**Kajti ... potrebno.**«

Kajti lepo je dvakrat izreči to, kar je potrebno.

31 B 26 [138–49 K., 112–8 (brez 8–12) St.]. 1–12 SIMPL. Phys. 33, 18 In **malo pozneje** (po B 21, 12) pravi »**Vladajo ... v krogu.**«

**Vladajo izmenično med obračanjem kroga,
druga v drugo propadajo ter večajo v izmenjavi se usode.
One same so namreč to, ko pa tečejo druga skoz drugo,
nastajajo ljudje in vrste drugih zveri,**

5 **zdaj v Ljubezni prihajajo skupaj v en svet,⁶²
drugič pa vsaka vsaksebi gre v sovraštvu Prepira,
dokler se tisto, kar zraslo je Vse v Eno, spodaj ne znajde.
Kakor se Eno naučilo je zrasti iz mnoštva
iz razraslega Enega mnoštvo spet nastaja,**
10 **tako stvari se rojevajo in njihova doba ni trajna;
a kolikor nikdar spreminjanje njih povsem ne preneha,
v tem večno negibne bivajo v krogu.**

31 B 27 [72–3. 59–60 K., 135–38 St.]. 1–2 PLUT. de fac. lun. 12 str. 926 D Glej ... da v stvari ne vpelješ Empedoklovega **Prepira**, še bolj pa, da ne bi starodavnih Titanov in Gigantov vključeval v naravo ter si želel uzreti tistega strašnega mitskega nereda in nepravilnosti,⁶³ (s tem ko postavljaš) ločeno vse, kar je težko in kar je lahkó [od tu izvira korupten verz 71 K, 144 St.]. »**Tam ... morje,**« kakor pravi Empedokles. Zemlja ni imela deleža v toploti, niti voda v vetru, prav tako zgoraj ni bilo kakega izmed težkih (teles), niti spodaj kakega izmed lahkih, ampak so bila počela vseh (stvari)⁶⁴ nepomešana, brez ljubezni [od tu verz 144 St.] in samotna⁶⁵ ... vse dokler ni z nastankom **Ljubezni**, Afrodite in Erosa po

ὥς Ἐ. λέγει καὶ Παρμενίδης καὶ Ἡσίοδος. 1. 3. 4. SIMPL. Phys. 1183, 28 Εὐδημος [fr. 71] δὲ τὴν ἀκίνησιαν ἐν τῇ τῆς **Φιλίας** ἐπικρατεία κατὰ τὸν φαῖρον ἐκδέχεται, ἐπειδὰν ἅπαντα συγκριθῇ **ἔνθ' ... γυῖα**, ἀλλ' ὥς φησιν **οὕτως ... γαίων**.

**ἔνθ' οὗτ' ἡελίοιο διείδεται ὠκέα γυῖα
οὐδὲ μὲν οὐδ' αἴης λάσιον μένος οὐδὲ θάλασσα·
οὕτως Ἀρμονίης πυκινῶι κρύφωι ἐστήρικται
Σφαῖρος κυκλοτερὴς μονίῃ περιηγεί γαίων.**

31 B 27a [ο]. PLUT. c. princ. philos. esse diss. 2 p. 777 C ὁ μὲν γὰρ εἰς ἀρετὴν διὰ φιλοσοφίας τελευτῶν σύμφωνον ἑαυτῷ καὶ ἄμεμπτον ὕφ' ἑαυτοῦ καὶ μεστὸν εἰρήνης καὶ φιλοφροσύνης τῆς πρὸς ἑαυτὸν ἀεὶ παρέχεται τὸν ἄνθρωπον

οὐ στάσις οὐδέ τε δῆρις ἀναίσιμος ἐν μελέεσσιν.

31 B 28 [61–2 K]. 1–2 STOB. Ecl. I 15, 2 a–b [I 144, 20 W.]; vgl. 28 B 25

**ἀλλ' ὃ γε πάντοθεν ἴσος (ἐοῖ) καὶ πάμπαν ἀπειρῶν
Σφαῖρος κυκλοτερὴς μονίῃ περιηγεί γαίων.**

31 B 29 [ο]. 1–3 HIPR. Ref. VII 29 (p. 212 W.) καὶ περὶ μὲν τῆς τοῦ κόσμου ιδέας, ὅποια τίς ἐστὶν ὑπὸ τῆς Φιλίας κοσμουμένη, λέγει τοιοῦτόν τινα τρόπον· **οὐ ... αὐτῷ**. τοιοῦτόν τι καὶ κάλλιστον εἶδος τοῦ κόσμου ἡ Φιλία ἐκ πολλῶν ἐν ἀπεργάζεται· τὸ δὲ Νεῖκος, τὸ τῆς τῶν κατὰ μέρος διακοσμήσεως αἴτιον, ἐξ ἐνὸς ἐκείνου ἀποσπᾷ καὶ ἀπεργάζεται πολλά. 3 SIMPL. Phys. 1124, 1 τὴν Φιλίαν διὰ τῆς ἐνώσεως τὸν Σφαῖρον ποιοῦσαν, ὃν καὶ θεὸν ὀνομάζει [B 31], καὶ οὐδετέρως ποτὲ καλεῖ **σφαῖρον ξην**.

**οὐ γὰρ ἀπὸ νῶτοιο δύο κλάδοι αἰσσονται,
οὐ πόδες, οὐ θοὰ γοῦν(α), οὐ μήδεα γεννῆεντα,
ἀλλὰ σφαῖρος ξην καὶ (πάντοθεν) ἴσος ἑαυτῷ.**

31 B 30 [66–8 K., 139–41 St.]. 1–3 ARIST. Metaphys. B 4. 1000 b 12 καὶ ἅμα

(božji) previdnosti v naravo prišla poželjivost,⁶⁶ kakor pravijo Empedokles, Parmenid in Heziod. 1. 3. 4. SIMPL. Phys. 1183, 28 Evdem [fr. 71] sprejema⁶⁷ negibnost ob prevladi **Ljubezni** v času Sfajrosa,⁶⁸ ko so bile vse (stvari) združene: »**Tam ... sonca.**« Ampak kakor pravi: »**Tako ... radósten.**«

**Tam ne razločijo se niti hitri udje Sonca,
niti poraščena sila zemlje, niti morje.
Tako v gostem skrivališču Harmonije stoji⁶⁹
okrogli Sfajros, v osami okrog sebe radósten.**

31 B 27a [o]. PLUT. c. princ. philos. esse diss. 2 str. 777 C Kajti (pogovor),⁷⁰ ki s pomočjo filozofije privede h kreposti, človeka vselej uglaši s samim seboj, ga reši samoočitkov in ga napolni z mirom in naklonjenostjo do samega sebe.

V udih ni spora ne odvratnega⁷¹ razdora.

31 B 28 [61–2 K]. 1–2 STOB. Ecl. I 15, 2 a–b [I 144, 20 W.]; prim. 28 B 25
**Toda on je od vsepovsod <sebi> enak in vseskozi brezmejen,
Sfajros okrogli, radósten v osami okrog sebe.**

31 B 29 [o]. 1–3 HIPPI. Ref. VII 29 (str. 212 W.) O tem, kakšna je ideja sveta, ki jo ureja Ljubezen, govori nekako takole: »**Ne poganjata ... enak.**« Takšna najlepša oblika sveta (je posledica) Ljubezni, ki iz mnoštva napravi Eno, medtem ko Prepir, ki je izmenično vzrok ureditve (sveta), to prejšnje Eno raztrga in (iz njega) napravi mnoštvo. 3 SIMPL. Phys. 1124, 1 Ljubezen prek zedinjenja proizvede Sfajros, ki ga (Empedokles) prav tako imenuje bog [B 31], včasih pa ga imenuje s srednjim spolom: »**je Sfajron bilo.**«

**Ne poganjata namreč dve mladiki mu iz hrbta,
ne noge, ne urna kolena, niti spolni organi,
ampak je Sfajros bil, od <vsepovsod> sebi enak.**

31 B 30 [66–8 K., 139–41 St.]. 1–3 ARIST. Metaphys. B 4. 1000 b 12 Hkrati

δὲ αὐτῆς τῆς μεταβολῆς αἴτιον οὐθὲν λέγει ἄλλ' ἢ ὅτι οὕτως πέφυκεν
'**ἄλλ' ὅτε δὴ ... ὄρκου**'. SIMPL. Phys. 1184, 12 λέγει δὲ καὶ ταῦτα 'Ε. ἐπὶ
τῆς τοῦ Νείκου ἐπικρατείας '**αὐτὰρ ἐπεὶ ... ὄρκου**'.

**αὐτὰρ ἐπεὶ μέγα Νεῖκος ἐνὶ μμελέεσσιν ἐθρέφθη
ἐς τιμάς τ' ἀνόρουσε τελειομένοιο χρόνιοι,
ὅς σφιν ἀμοιβαῖος πλατέος παρ' ἐλήλαται ὄρκου ...**

31 B 31 [70 K., 142 St.]. SIMPL. Phys. 1184, 2 [nach B 27, 4] ἀρξαμένου
δὲ πάλιν τοῦ Νείκου ἐπικρατεῖν τότε πάλιν κίνησις ἐν τῷ Σφαίρῳ
γίνεται·

πάντα γὰρ ἐξείης πελεμίζετο γυνῖα θεοῖο.

31 B 32 [457 K., 63 St.]. [ARIST.] de lin. insec. 972 b 29 ἔτι τὸ ἄρθρον
διαφορὰ πῶς ἐστίν· διὸ καὶ 'Ε. ἐποίησε **†'διὸ δεῖ ὀρθῶς'**.

δύω δέει ἄρθρον (?).

31 B 33 [265 K., 279 St.]. PLUT. de amic. multit. 5 p. 95 A ἡ μὲν γὰρ (sc.
φιλία) συνάγει καὶ συνίστησι καὶ συνέχει καταπυκνοῦσα ταῖς ὁμιλίαις
καὶ φιλοφροσύναις

ὥς δ' ὅτ' ὁπὸς γάλα λευκὸν ἐγόμεφωσεν καὶ ἔδησε ...

κατ' Ἐμπεδοκλέα (τοιαύτην γὰρ ἡ φιλία βούλεται ποιεῖν ἐνότητα καὶ
σύμπληξιν), ἡ δὲ πολυφιλία διίστησι καὶ ἀποσπᾷ καὶ ἀποστρέφει, τῷ
μετακαλεῖν καὶ μεταφέρειν ἄλλοτε πρὸς ἄλλον οὐκ ἔωσα κράσιν οὐδὲ
κόλλησιν [vgl. B 34. 96, 4] εὐνοίας ἐν τῇ συνηθείᾳ περιχυθείσῃ καὶ
παγείσῃ γενέσθαι.

31 B 34 [208 K., St.]. ARIST. Meteor. Δ 4. 381 b 31 τὸ γὰρ ὑγρὸν τῷ ξηρῷ
αἴτιον τοῦ ὀρίζεσθαι καὶ ἑκάτερον ἑκατέρῳ οἶον κόλλα γίγνεται ὥσπερ
καὶ 'Ε. ἐποίησεν **ἐν τοῖς Φυσικοῖς**·

ἄλφιτον ὕδατι κολλήσας ...

31 B 35 [165–81 K., 169–85 St.]. 1–15 SIMPL. de caelo 528, 30 μήποτε δὲ κἄν

pa sploh ne pove, kje je vzrok tega spreminjanja, ampak (pravi samo), da je tako po naravi: »**Toda ko ... obema.**« SIMPL. Phys. 1184, 12 Tudi to pravi Empedokles o prevladi Prepira: »**Ko pa ... obema.**«

**Ko pa mogočni Prepir se je v udih zaredil
in se dvignil k veljavi,⁷² se čas je iztekel,
ki s široko prisego je izmenično določen obema.**

31 B 31 [70 K., 142 St.]. SIMPL. Phys. 1184, 2 [po B 27, 4] Ko pa znova prevlada Prepir, v Sfajrosu ponovno nastane gibanje:

Kajti vsi udje boga so se tresli po vrsti.

31 B 32 [457 K., 63 St.]. [ARIST.] de lin. insec. 972 b 29 Nadalje je zglob nekakšna razlika;⁷³ zaradi tega je Empedokles pravilno spesnil (besede) † »**zato pravilno povezuje**«.

Dvoje povezuje zglob (?).

31 B 33 [265 K., 279 St.]. PLUT. de amic. multit. 5 str. 95 A (Ljubezen) namreč združuje, sestavlja in drži skupaj tako, da utrjuje (stvari) s prijateljstvom in naklonjenostjo,

kakor takrat, ko (figov) sok strdi in zlepi belo mleko,
skladno z Empedoklom (Ljubezen namreč želi ustvariti takšno zedinjenost in strditev), vendar mnogostrana ljubezen⁷⁴ tudi razdvaja, odvaja in odvrča ter s tem, ko nagovarja in mimovodi enkrat drugo k drugemu in drugič spet k drugemu, ne dopušča, da v tej navlaženi in strjeni skupnosti naklonjenosti nastane zmes in zlepljenje [prim. B 34. 96, 4].

31 B 34 [208 K., St.]. ARIST. Meteor. Δ 4. 381 b 31 Vlažno je namreč vzrok zamejitve⁷⁵ suhega, (od njiju) pa je drugo drugemu kot nekakšno lepilo, kakor je upesnil tudi Empedokles v (knjigah) **O naravi:**⁷⁶

Tako da moko zlepi z vodo ...

31 B 35 [165–81 K., 169–85 St.]. 1–15 SIMPL. de caelo 528, 30 Čeprav v tem

ἐπικρατῇ ἐν τούτῳ [sc. τῷ κόσμῳ] τὸ Νεῖκος ὥσπερ ἐν τῷ σφαίρῳ ἡ Φιλία, ἀλλ' ἄμφω ὑπ' ἀμφοῖν λέγονται γίνεσθαι. καὶ τάχα οὐδὲν κωλύει παραθέσθαι τινὰ τῶν τοῦ Ἐμπεδοκλέους ἐπῶν τοῦτο δηλοῦντα **‘αὐτὰρ ... κελεύθους’**. 3–17 SIMPL. Phys. 32, 11 καὶ πρὸ τούτων δὲ τῶν ἐπῶν [B 98] ἐν ἄλλοις τὴν ἀμφοῖν ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐνέργειαν παραδίδωσι λέγων **‘ἐπεὶ ... ἰδέσθαι’**. 5. 10–13 SIMPL. Ders. de caelo 587, 8 καὶ πῶς ταῦτα, φαίη ἄν τις, ἐπὶ τῆς Φιλότητος γίνεσθαι λέγει ὁ Ἀρ., δι' ἣν πάντα ἐν γίνεσθαι ὁ Ἐ. φησιν **‘ἐν τῇ δὴ ... εἶναι’** [v. 5]; μήποτε οὖν οὐκ ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τῆς Φιλίας ταῦτα λέγει γενέσθαι ὁ Ἐ., ὡς ἐνόμισεν Ἀλέξανδρος, ἀλλὰ τότε, ὅτε οὐπω τὸ Νεῖκος **‘πᾶν ... ὁρμή’**. 14–15 ARIST. Poet. 25. 1461 a 23 τὰ δὲ διαιρέσει [sc. λυτέον] οἶον Ἐ. **‘αἶψα ... κέκρητο’**. ATHEN. x 423 F Θεόφραστος δ' ἐν τῷ Περὶ μέθης ζωρότερόν φησιν εἶναι τὸ κεκραμένον παρατιθέμενος Ἐμπεδοκλέους τάδε **‘αἶψα ... κελεύθους’**. Aus derselben nachtheophrastischen Mittelquelle PLUT. Quaest. conv. v 4, 1 p. 677 D Σωσικλῆς δ' ὁ ποιητής, τοῦ Ἐμπεδοκλέους ἐπιμνησθεὶς εἰρηκότος ἐν τῇ καθόλου μεταβολῇ γίγνεσθαι **‘ζωρά τε τὰ πρὶν ἄκρητα’** μᾶλλον ἔφη τὸ εὐκρατον ἢ τὸ ἄκρατον ὑπὸ τάνδρὸς ζωρὸν λέγεσθαι.

- αὐτὰρ ἐγὼ παλίνορσος ἐλεύσομαι ἐς πόρον ὕμνων,
τὸν πρότερον κατέλεξα, λόγου λόγον ἐξοχετεύων,
κεῖνον· ἐπεὶ Νεῖκος μὲν ἐνέρτατον ἴκετο βένθος
δίνης, ἐν δὲ μέσῃ Φιλότῃ στροφάλιγγι γένηται,
5 ἐν τῇ δὴ τάδε πάντα συνέρχεται ἐν μόνον εἶναι,
οὐκ ἄφαρ, ἀλλὰ θελημὰ συνιστάμεν' ἄλλοθεν ἄλλα.
τῶν δέ τε μισγομένων χεῖτ' ἔθνεα μυρία θνητῶν (?)·
πολλὰ δ' ἄμεικτ' ἔστηκε κεραιομένοισιν ἐναλλάξ,
ὅσος ἔτι Νεῖκος ἔρυκε μετάρσιον· οὐ γὰρ ἀμεμφέως

[svetu] prevladuje Prepír, se nikdar ne more primerjati z Ljubeznijo, (ki prevladuje) v Sfajrosu, pa vendar se o obeh govori, da nastaneta drug iz drugega. Bržkone pa nič ne preprečuje, da bi navedli nekaj Empedoklovih verzov, ki to pojasnjujejo: »**Jaz ... poti.**« 3–17 SIMPL. Phys. 32, 11 Pred temi [B 98] pa v (nekih) drugih verzih podaja (svoj nauk) o delovanju obeh sil v istih (stvareh) in pravi: »**Ko Prepír ... na pogled.**« 5. 10–13 SIMPL. de caelo 587, 8 Kako pa je (mogoče), bi kdo lahko vprašal, da po Aristotelovih besedah to nastane v času (prevlade) Ljubezni, zaradi katere po Empedoklovih besedah vse (stvari) postanejo Eno: »**V njej ... Eno sámo.**« [v. 5] Vendar Empedokles nikdar ne pravi, da se je to zgodilo v času prevlade Ljubezni, kakor je menil Aleksander,⁷⁷ ampak takrat, ko Prepír še ni »**v celoti ... Ljubezni.**« 14–15 ARIST. Poet. 25. 1461 a 23 Nekatere (težave) [je treba rešiti (z ločili)], kakor pri Empedoklu »**Hitro ... pomešane.**« ATHEN. X 423 F Teofrast v (spisu) *O pijanosti pravi*, da je pomešano (vino) čistejše,⁷⁸ pri tem pa navaja naslednje Empedoklove (verze): »**Hitro ... poti.**« Iz tega istega posrednega po-teofrastovskega vira tudi PLUT. Quaest. conv. V 4, 1 str. 677 D Pesnik Sozíkles omenja Empedokla, ki je rekel, da na splošno v spreminjanju »**čisto** postane **to, kar je bilo prej nepomešano**«, in pravi, da (Empedokles) »čisto« razume bolj v smislu »dobro pomešanega« kot v smislu »nepomešanega«.

Jaz pa z novim zagonom bom stopil na pot hvalnic,
o kateri sem prej govoril, izpeljeval bom besedo iz besede:
ko Prepír dosegel najnižjo je globino

Vrtinca, je sredi vrtinčenja nastala Ljubezen,

5 v njej vse te (stvari) pridejo skupaj, da biva Eno sámo,
ne takoj, a vendar voljno, ko se združujejo, vsaka

iz druge smeri.

Ko so tako se mešale, se vsulo je na deset tisoče vrst smrtnih
(stvari) (?),

mnoge (med njimi), ki Prepír jih je še vedno držal kvišku,
pa nezmešane so stale, s premešanimi se izmenjujoč;

ni namreč brezgrajno

10 v celoti iz njih izstopil na najbolj skrajne meje kroga,

- 10 τῶν πᾶν ἐξέστηκεν ἐπ' ἔσχατα τέρματα κύκλου,
 ἀλλὰ τὰ μέν τ' ἐνέμιμνε μελέων τὰ δέ τ' ἐξεβέβηκει.
 ὅσπον δ' αἰὲν ὑπεκπροθέοι, τόσπον αἰὲν ἐπήϊει
 ἠπιόφρων Φιλότητος ἀμεμφέος ἄμβροτος ὁρμή·
 αἶψα δὲ θνήτ' ἐφύοντο, τὰ πρὶν μάθον ἀθάνατ' εἶναι,
 15 ζωρά τε τὰ πρὶν ἄκρητα διαλλάξαντα κελεύθους.
 τῶν δέ τε μισγομένων χεῖτ' ἔθνεα μυρία θνητῶν,
 παντοίαις ιδέουσιν ἀρηρότα, θαῦμα ιδέσθαι. [Vgl. B 60 ff.]

31 B 36 [58 K., 175 St.]. STOB. Ecl. I 10, 11 [p. 121, 14 W.] [nach B 6] 'τῶν
 ... Νεῖκος'. ARIST. Metaphys. B 4. 1000 b 1 εἰ γὰρ μὴ ἐνῆν τὸ Νεῖκος ἐν
 τοῖς πράγμασιν, ἐν ᾗ ἦν ἅπαντα, ὥς φησιν· ὅταν γὰρ συνέλθῃ, τότε 'ἐξ
 ... Νεῖκος' [der Vers ist vermutlich in B 35 statt V. 7 (= 16) einzufügen].
 τῶν δὲ συνερχομένων ἐξ ἔσχατον ἵστατο Νεῖκος.

31 B 37 [270–1 K., 197–8 St.]. ARIST. de gen. et corr. B 6. 333 a 35 ἀλλὰ
 μὴν οὐδ' αὖξῃς ἄν εἴη κατ' Ἐμπεδοκλέα, ἀλλ' ἢ κατὰ πρόσθεσιν· πυρὶ
 γὰρ αὖξει τὸ πῦρ,
 αὖξει δὲ χθὼν μὲν σφέτερον δέμας, αἰθέρα δ' αἰθήρ.

31 B 38 [182–5 K., 130–3 St.]. 1–4 CLEM. Strom. v 48 [II 358, 20 St.].
 εἰ δ' ἄγε τοι λέξω πρῶθ' † ἥλιον ἀρχήν †,
 ἐξ ὧν δῆλ' ἐγένοντο τὰ νῦν ἐσορῶμεν ἅπαντα,
 γαῖά τε καὶ πόντος πολυκύμων ἡδ' ὑγρὸς ἀήρ
 Τῖτάν ἡδ' αἰθήρ σφίγγων περὶ κύκλον ἅπαντα.

31 B 39 [199–201 K., 146–8 St.]. 1–2 ARIST. de caelo B 13. 294 a 21
 [21 A 47].
 εἵπερ ἀπείρονα γῆς τε βάθη καὶ δασιλὸς αἰθήρ,

ampak nekateri od udov so ostali notri, drugi pa so izstopili.
 Za kolikor vedno je stekel od spodaj naprej, za toliko
 se vselej približala
 je nesmrtna, blagomisleča sila brezgrajne Ljubezni.
 Hitro kot smrtno je zraslo, kar se predtem naučilo je biti
 nesmrtno,

- 15 in čiste stvari, ki bile predtem so nezmešane, so menjavale poti.
 Ko so tako se mešale, se vsulo je na deset tisoče vrst smrtnih
 (stvari),
 spojenih v razne oblike, čudovite na pogled. [Prim. B 60 in sl.]

31 B 36 [58 K., 175 St.]. STOB. Ecl. I 10, 11 [str. 121, 14 W.] [po B 6] »**Ko so ... na skrajni (rob).**« ARIST. Metaphys. B 4. 1000 b 1 Če namreč Prepira ne bi bilo v stvareh, bi bile vse (stvari), kakor pravi, Eno; kajti ko pridejo skupaj, tedaj se je » **Prepir ... skrajni (rob).**« [Ta verz je treba verjetno vstaviti v fragment B 35 namesto verza 7 (=16).]

Ko so prihajale skupaj, se je Prepir postavil na skrajni (rob).

31 B 37 [270–1 K., 197–8 St.]. ARIST. de gen. et corr. B 6. 333 a 35 Toda skladno z Empedoklom povečanje ne bi bilo (mogoče drugače) kot samo z dodajanjem; ogenj bo namreč povečal ogenj,
 svoje telo bo povečala zemlja, eter pa eter.

31 B 38 [182–5 K., 130–3 St.]. 1–4 CLEM. Strom. v 48 [II 358, 20 St.].
Daj, o prvinah povem ti, † enako starih po svojem začetku †,
iz katerih so postale razvidne vse druge (stvari), ki jih zdaj
vidimo:

zemlja in morje, močno valovito, in vlažen zrak,
ter Titan, eter, ki vse (stvari) skupaj stiska v krogu.

31 B 39 [199–201 K., 146–8 St.]. 1–2 ARIST. de caelo B 13. 294 a 21 [21 A 47].

Če globine zemlje in prostrani⁷⁹ eter so brezmejni,

ὥς διὰ πολλῶν δὴ γλώσσας ἐλθόντα ματαίως
ἐκκέχυται στομάτων ὀλίγον τοῦ παντός ἰδόντων ...

31 B 40 [186 K., 149 St.]. PLUT. de fac. in orb. lun. 2 p. 920 C ὥς που καὶ Ἐ.
τὴν ἐκατέρων ἀποδίδωσιν οὐκ ἀηδῶς διαφοράν: **ἥλιος ... σελήνη**, τὸ
ἐπαγωγὸν αὐτῆς καὶ ἰλαρὸν καὶ ἄλυπον οὕτω προσαγορεύσας.

Ἥλιος ὀξυβελῆς ἡδ' ἰλάειρα Σελήνη.

31 B 41 [188 K., 150 St.]. APOLLODOROS Περὶ θεῶν bei MACROB. Sat. I
17, 46 (συναλισθέντος πολλοῦ πυρὸς περιπολεῖ *ut ait Emp.* **‘οὐνεκ’ ...**
ἀμφιπολεύει) und den Etymologen wie Barocc. 50 (Cramer, A. O. II
427, 29) u. a.

ἀλλ' ὁ μὲν ἀλίσθεις μέγαν οὐρανὸν ἀμφιπολεύει.

31 B 42 [194–6 K., 157–9 St.]. PLUT. de fac. in orb. lun. 16 p. 929 C κατὰ
στάθμην, φησὶ Δημόκριτος [68 A 89a], ἰσταμένη [sc. ἡ σελήνη] τοῦ
φωτίζοντος ὑπολαμβάνει καὶ δέχεται τὸν ἥλιον ὥστ' αὐτὴν τε φαίνεσθαι
καὶ διαφαίνειν ἐκεῖνον εἰκὸς ἦν. ἡ δὲ πολλοῦ δεῖ τοῦτο ποιεῖν αὐτὴ τε
γὰρ ἄδηλός ἐστι τῆνικαῦτα κάκεινον ἀπέκρυψε καὶ ἠφάνισε πολλάκις
‘ἀπεσκεύασε δὲ οἱ αὐγὰς’ ὥσπερ φησὶν Ἐ. **‘ἔξστε αἶαν καθύπερθεν ...**
μήνης, καθάπερ εἰς νύκτα καὶ σκότος, οὐκ εἰς ἄστρον ἕτερον τοῦ φωτὸς
ἐμπεσόντος ... ἀπολείπεται τοίνυν τὸ τοῦ Ἐμπεδοκλέους, ἀνακλάσει
τινὶ τοῦ ἡλίου πρὸς τὴν σελήνην γίνεσθαι τὸν ἐνταῦθα φωτισμὸν ἀπ'
αὐτῆς. ὅθεν οὐδὲ θερμὸν οὐδὲ λαμπρὸν ἀφικνεῖται πρὸς ἡμᾶς, ὥσπερ
ἦν εἰκός, ἐξάψεως καὶ μίξεως (τῶν) φώτων γεγεννημένης, ἀλλ' οἶον αἶ
τε φωναὶ κατὰ τὰς ἀνακλάσεις ἀμαυροτέραν ἀναφαίνουσι τὴν ἡχὴν τοῦ
φθέγματος ..., **‘ὥς αὐγὴ ... εὐρύν’** [B 43] ἀσθενῇ καὶ ἀμυδρὰν ἀνάρροϊαν
ἴσχει πρὸς ἡμᾶς διὰ τὴν κλάσιν ἐκλυομένης τῆς δυνάμεως. Vgl. A 59.

ἀπεστέγασεν δὲ οἱ αὐγὰς,

ἔστ' ἂν ἴη καθύπερθεν, ἀπεσκνίφωσε δὲ γαίης
τόσσον ὅσον τ' εὖρος γλαυκώπιδος ἔπλετο μήνης.

**kot se nesmiselno izliva iz ust in prihaja z jezika
mnogih, ki so majhen del vsega uzrli ...**

31 B 40 [186 K., 149 St.]. PLUT. de fac. in orb. lun. 2 str. 920 c Kot tudi Empedokles na nekem mestu uglajeno⁸⁰ podaja razliko med njima: »**Sonce ... Mesec**«, (in sicer) takole imenuje njegovo [tj. Mesečevo] privlačnost, vedrino in neturobnost:

Sonce z ostrimi puščicami in milosijoči Mesec.

31 B 41 [188 K., 150 St.]. APOLLODOROS Perì theôn pri MACROB. Sat. I 17, 46 (Ker se je nakopičilo mnogo ognja, ta (zdaj) kroži naokrog, *kakor pravi Empedokles* »**Zaradi ... nébu**«) ter pri etimologih, kodeks Barocc. 50 (Cramer, A. O. II 427, 29) idr.

(Sonce) pa, nakopičeno (v sebi), kroži po velikem nébu.

31 B 42 [194–6 K., 157–9 St.]. PLUT. de fac. in orb. lun. 16 str. 929 c Ko se [Mesec], pravi Demokrit [68 A 89a], postavi navpično (nasproti) izvoru svetlobe, prestreže in sprejme Sončeve žarke,⁸¹ tako da bi se lahko zde- lo verjetno, da sije sam Mesec, medtem ko je (Sonce) prosojno. Kljub temu pa tega še zdaleč ne počne; pogosto je namreč neviden, večkrat pa ga⁸² tudi skrije in naredi nevidnega, »**zakrilo je (njegove) žarke**«, kakor pravi Empedokles »† **ko gre ... Meseca**«, kot da je svetloba padla na noč in temo, ne pa na neko drugo zvezdo ... Ostane torej Empedoklov (nauk), da se zaradi nekega odseva Sonca, ki seva (svetlobo) na Me- sec, na slednjem pojavi⁸³ Sončeva svetloba.⁸⁴ Zato do nas ne sežeta niti njegova toplota niti svetloba niti sijaj, kot bi se verjetno (zgodilo), če bi prihajalo do prižiganja in mešanja svetlob, ampak (je s tem) tako kot z glasovi, ko zaradi odbojev odmev zvoka⁸⁵ oslabi ... »**Kot ... Meseca**« [B 43], proti nam pošilja slaboten in šibek odsev,⁸⁶ ker je (njegova) moč oslabljenjena zaradi lomljenja. Prim. A 59.

**Zakrilo⁸⁷ je (njegove) žarke,
ko gre od zgoraj navzdol in zasenčilo toliko Zemlje,
kolikor znese širina svetlookega Meseca.**

31 B 43 [192 K., 153 St.]. PHILO de prov. II 70 ex armen. Aucher p. 92
lunae vero lumen nonne inepte putatur a sole iuxta providentiam desumere lucem, cum potius instar speculi casu in se incidentem formam recipiat? quemadmodum Empedocles: 'lumen accipiens lunaris globus magnus largusque [= B 43?] mox illico reversus est ut currens caelum attingeret'. PLUT. [zu B 42] 929 E

ὥς αὐγὴ τύψασα σεληναίης κύκλον εὐρύν ...

31 B 44 [188 K., 151 St.]. PLUT. de Pyth. or. 12 p. 400 B ὑμεῖς δὲ τοῦ μὲν Ἐμπεδοκλέους καταγελάτε φάσκοντος τὸν ἥλιον περὶ γῆν [vgl. A 56] ἀνακλάσει φωτὸς οὐρανίου γενόμενον αὐθις ἄνταυγεῖν ... προσώποις·

ἀνταυγεῖ πρὸς Ὀλυμπον ἀταρβήτοισι προσώποις.

31 B 45 [190 K., 154 St.]. ACHILL. Is. I 16 p. 43, 6 M. [vgl. A 55]

κυκλοτερές περὶ γαῖαν ἐλίσσεται ἀλλότριον φῶς.

31 B 46 [189 K., 155 St.]. PLUT. de fac. in orbe lun. 9 p. 925 B *der Mond ist vom Himmel sehr weit entfernt*, τῆς δὲ γῆς τρόπον τινὰ ψαύει καὶ περιφερομένη πλησίον ἄρματος ὥσπερ ἵχνος ἀνελίσσεται, φησὶν Ἐ., ἥ τε περὶ ἄκραν ***'. οὐδὲ γὰρ τὴν σκιὰν αὐτῆς ὑπερβάλλει πολλάκις ἐπὶ μικρὸν αἰρομένην τῷ παμμέγεθες εἶναι τὸ φωτίζον, ἀλλ' οὕτως ἔοικεν ἐν χρῶι καὶ σχεδὸν ἐν ἀγκάλαις τῆς γῆς περιπολεῖν, ὥστ' ἀντιφράττεσθαι πρὸς τὸν ἥλιον ὑπ' αὐτῆς μὴ ὑπεραίρουσα τὸν σκιερὸν καὶ χθόνιον καὶ νυκτέριον τοῦτον τὸν τόπον, ὃς γῆς κληρός ἐστι. διὸ λεκτέον οἶμαι θαρροῦντας ἐν τοῖς τῆς γῆς ὅροις εἶναι τὴν σελήνην ὑπὸ τῶν ἄκρων αὐτῆς ἐπιπροσθουμένην. [anschließend an B 45?].

ἄρματος ὥς πέρι χνοίῃ ἐλίσσεται ἥ τε παρ' ἄκρην ... (?).

31 B 47 [191 K., 156 St.]. ANECD. Bekk. I 337, 13 [Συναγωγὴ λέξεων χρησ.] ἀγῆς: τοῦτο ἀπὸ συνθέτου καταλείπεται τοῦ εὐαγῆς ἥ παναγῆς. Ἐμπεδοκλῆς·

ἄθρεῖ μὲν γὰρ ἄνακτος ἐναντίον ἀγέα κύκλον.

31 B 43 [192 K., 153 St.]. PHILO de prov. II 70 iz armenščine Aucher str. 92 *Ali ni zares neprimerno misliti, da si Mesečeva svetloba po (Božji) previdnosti jemlje svetlobo od Sonca, ko pa (Mesec), pravilneje rečeno, kakor zrcalo prejema (njegovo) obliko, ki pada nanj? Kot pravi Empedokles: »**Ko velika in obilna Mesečeva krogla prejme svetlobo** [= B 43?], **se potem takoj preusmeri tja nazaj, da bi v teku dosegla nebo.**«⁸⁸ PLUT. [k B 42] 929 E*

Kot (sončni) žarek, ki udaril je ob široki krog Meseca ...

31 B 44 [188 K., 151 St.]. PLUT. de Pyth. or. 12 str. 400 B Vi pa se posmehujete Empedoklu, ker je rekel, da Sonce, ki je nastalo kot odboj nebeške svetlobe okrog Zemlje [prim. A 56], »**z neustrašnimi ... Olimpu.**«

Z neustrašnimi obličji sije nazaj proti Olimpu.

31 B 45 [190 K., 154 St.]. ACHILL. Is. I 16 str. 43, 6 M. [prim. A 55]

Okrogla tuja luč kroži okrog Zemlje.

31 B 46 [189 K., 155 St.]. PLUT. de fac. in orbe lun. 9 str. 925 B Mesec je zelo oddaljen od neba, vendar se na neki način dotika Zemlje in krožno giblje blizu nje, »**tako kot pesto pri vozu**«, kakor pravi Empedokles, »**okrog vrha** ***«. Ne preseže niti njene sence, čeprav se pogosto po malem dviguje, ker je izvor svetlobe⁸⁹ nadvse velik, ampak se zdi, kot da kroži po površini in skorajda v objemu Zemlje, tako da ga slednja postavlja kot prepreko (med sabo in) Soncem, da bi se ne dvignil onkraj tega senčnega, zemeljskega in mračnega mesta, ki pripada Zemlji. Zato mislim, da moramo drzno reči, da je Mesec znotraj meja Zemlje, saj ga njeni vrhovi zastirajo [v navezavi na B 45?].

Tako kot pesto pri vozu, ki vrti se okrog vrha ... (?)

31 B 47 [191 K., 156 St.]. ANECD. Bekk. I 337, 13 [Synagoge léxeon chres.] *agés* (čist): ta (beseda) je preostanek zloženega (pridevnika) *euagés* (čist) ali *panagés* (povsem čist). Empedokles:

Kajti (Mesec) zre naproti svetemu krogu Gospodarja.

31 B 48 [197 K., 160 St.]. PLUT. Quaest. Plat. 3 p. 1006 F οἱ τῶν ὥρολογίων γνώμονες οὐ συμμεθιστάμενοι ταῖς σκιαῖς ἀλλ' ἐστῶτες ὄργανα καὶ χρόνου μέτρα γεγόνασι μιμούμενοι τῆς γῆς τὸ ἐπιπροσθοῦν τῷ ἡλίῳ περὶ αὐτὴν ὑποφερομένῳ, καθάπερ εἶπεν Ἐ.

**νύκτα δὲ γαῖα τίθησιν ὑφισταμένη φαέεσσι
(ἡελίου).**

31 B 49 [198 K., 168 St.]. PLUT. Quaest. conv. VIII 3, 1 p. 720 E σκοτεινὸς γὰρ ὢν ὁ ἀῆρ κατ' Ἐμπεδοκλέα

νυκτὸς ἐρημαίης ἀλαώπιδος ...

ὅσον τῶν ὁμμάτων ἀφαιρεῖται τοῦ προαισθάνεσθαι διὰ τῶν ὠτων ἀποδίδωσιν.

31 B 50 [ο]. TZETZ. Alleg. O 83 ὅπερ φησὶν Ἐμπεδοκλῆς εἴτε τις τῶν ἐτέρων·

Ἴρις δ' ἐκ πελάγους ἄνεμον φέρει ἢ μέγαν ὄμβρον.

31 B 51 [202 K., 168 St.]. HERODIAN. schematismi Hom. cod. Darmstadini in Sturzii ETYM. GUDIAN. p. 475 [ad ETYM. MAG. p. 111, 10] ἀνόπαια· οἱ μὲν ἀφανῇ, τινὲς δὲ τὸ ἄνω φέρεσθαι. Ἐμπεδοκλῆς· **καρπαλίμως δὲ ἀνόπεαν** ἐπὶ τοῦ πυρός. ἐξ οὗ δῆλον ὅτι καὶ οὐδετέρου γένους ἐστὶ τὸ ἀνόπαιον. Vgl. B 54.

καρπαλίμως δ' ἀνόπαιον ...

31 B 52 [207 K., 162 St.]. PROCL. in Tim. II 8, 26 Diehl καὶ γὰρ ὑπὸ γῆς ῥυακέες εἰσι πυρός, ὥς πού φησι καὶ Ἐ. Vgl. A 68.

πολλὰ δ' ἔνερθ(ε) οὐδεος πυρὰ καίεται.

31 B 53 [204 K., 167 St.]. ARIST. de gen. et corr. B 6. 334 a 1 διέκρινε μὲν γὰρ τὸ Νεῖκος, ἠνέχθη δ' ἄνω ὁ **αἰθήρ** οὐχ ὑπὸ τοῦ Νείκου, ἀλλ' ὅτε μὲν φησιν ὥσπερ ἀπὸ τύχης **οὕτω ... ἄλλως**, ὅτε δὲ φησι πεφυκέναι τὸ πῦρ ἄνω φέρεσθαι, ὁ δ' **αἰθήρ**, φησι, **μακρῆισι ... ρίζαις** [B 54]. ἅμα δὲ

31 B 48 [197 K., 160 St.]. PLUT. Quaest. Plat. 3 str. 1006 F Kazalci na sončnih urah, ki se ne premikajo skupaj s sencami, ampak ostanejo nepremični, so sredstva⁹⁰ in merilniki časa, saj posnemajo položaj Zemlje v odnosu do Sonca, ki se giblje spodaj (in) okrog nje, kakor pravi Empedokles:

**Zemlja naredi noč tako, da se postavi pod žarke
(Sonca).**

31 B 49 [198 K., 168 St.]. PLUT. Quaest. conv. VIII 3, 1 str. 720 E Po Empedoklu je namreč zrak

slepooke osamljene noči

mračen. Kolikor (bolj) očem odvzema sposobnost vnaprejšnjega zaznavanja, toliko (več) jo podarja ušesom.

31 B 50 [0]. TZETZ. Alleg. O 83 Kakor pravi Empedokles ali pa nekdo drug:

Mavrica pa z morja nosi veter ali obilno deževje.

31 B 51 [202 K., 168 St.]. HERODIAN. schematismi Hom. cod. Darmstadini v Sturzii ETYM. GUDIAN. str. 475 [ad ETYM. MAG. str. 111, 10] *anópaia*: Za nekatere (ta izraz pomeni) »neviden«, za druge »gibanje navzgor«. Empedokles: »**hitro navzgor**«, pri čemer ima (v mislih) ogenj. Iz tega pa je tudi razvidno, da je (izraz) *tò anópaion* srednjega spola. Prim. B 54.

hitro navzgor ...

31 B 52 [207 K., 162 St.]. PROCL. in Tim. II 8, 26 Diehl Pod zemljo so ognjeni tokovi, kakor pravi tudi Empedokles. Prim. A 68.

Mnogi ognji gorijo pod tlemi.

31 B 53 [204 K., 167 St.]. ARIST. de gen. et corr. B 6. 334 a 1 Ločil jih je namreč Prepir, vendar se **eter**⁹¹ navzgor ni premikal zaradi Prepira, ampak (Empedokles) enkrat pravi, da (se to dogaja) kakor po naključju »**tako ... drugače**«, drugič pa, da se navzgor premika ogenj, in sicer po svoji

καὶ τὸν κόσμον ὁμοίως ἔχειν φησὶν ἐπὶ τε τοῦ Νείκουσ νῦν καὶ πρότερον ἐπὶ τῆς Φιλίας· τί οὖν ἐστὶ τὸ κινεῖν πρῶτον καὶ αἴτιον τῆς κινήσεως; Phys. B 4. 196 a 19 ἄτοπον οὖν εἴτε μὴ ὑπελάμβανον εἶναι εἴτε οἰόμενοι παρέλιπον, καὶ ταῦτ' ἐνίοτε χρώμενοι, ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς οὐκ αἰεὶ τὸν ἀέρα ἀνωτάτω ἀποκρίνεσθαι φησιν, ἀλλ' ὅπως ἂν τύχη. λέγει γοῦν ἐν τῇ κοσμοποιίᾳ ὡς **οὕτω συνέκυρσε ... ἄλλως**.

οὕτω γὰρ συνέκυρσε θεῶν τοτέ, πολλάκι δ' ἄλλως.

31 B 54 [203 K., 166 St.]. ARIST. de gen. et. corr. B 7. 334 a 5 [zu B 53]
αἰθήρ <δ' αὖ> μακρῆισι κατὰ χθόνα δύετο ῥίζαις.

31 B 55 [451 K., 165 St.]. ARIST. Meteor. B 3. 356 a 24 [A 25]
γῆς ἰδρώτα θάλασσαν.

31 B 56 [206 K., 164 St.]. HERPHAEST. Ench. 1 p. 2, 13 Consbr. Ἐμπεδοκλῆς·
ἄλς ἐπάγη ῥιπῆισιν ἐωσμένος ἡέλιοιο.

31 B 57 [232–4 K., 244–6 St.]. 1–3 SIMP. de caelo 586, 29 πῶς δὲ ἂν εἴη μίξεως σημαντικὸν ἢ **ἀναύχενος κόρση** καὶ τᾶλλα τὰ ὑπὸ τοῦ Ἐμπεδοκλέους λεγόμενα **‘γυμνοὶ ... μετώπων’** καὶ πολλὰ ἄλλα, ἅπερ οὐκ ἔστι μίξεως παραδείγματα; 1 ARIST. de caelo Γ 2. 300 b 25 ἔτι δὲ τοσοῦτον ἐπανεῖροιτ' ἂν τις, πότερον δυνατὸν ἢ οὐχ οἷόν τ' ἦν κινούμενα ἀτάκτως καὶ μείγνυσθαι τοιαύτας μίξεις ἐνια ἐξ ὧν συνίσταται τὰ κατὰ φύσιν συνιστάμενα σώματα. λέγω δ' οἷον ὅστ' αἰ καὶ σάρκας, καθάπερ Ἐ. φησὶ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς Φιλότητος· λέγει γὰρ **‘πολλαὶ ... ἐβλάστησαν’**.

ἦι πολλὰ μὲν κόρσαι ἀναύχενες ἐβλάστησαν,

naravi, medtem ko za **eter** pravi, da se je »**z velikimi ... v zemljo**« [B 54]. Hkrati pravi tudi, da je svet v času (prevlade) Prepira zdaj enak kot je bil pred tem v času (prevlade) Ljubezni; kaj je torej prvi gibalec in vzrok gibanja? Phys. B 4. 196 a 19 Neumestno je torej, da (stari misleci) bodisi niso predpostavili obstoja [naključja] bodisi da so (o njem sicer) razmišljali, a so ga nato opustili, ter da so takšne (vzroke včasih) uporabljali, kakor (na primer) Empedokles, ki pravi, da se zrak ne ločuje vedno na najvišje (mesto), ampak kot se to zgodi po naključju. Tako v (opisu) stvarjenja sveta pravi, da je: »**Med pretakanjem ... drugače.**«

**Med pretakanjem je včasih prišel skupaj tako, pogosto
pa drugače.**

31 B 54 [203 K., 166 St.]. ARIST. de gen. et. corr. B 7. 334 a 5 [k B 53]
**Eter⁹² (pa je znova) z velikimi koreninami prenikal pod
zemljo.**

31 B 55 [451 K., 165 St.]. ARIST. Meteor. B 3. 356 a 24 [A 25]
... morje (je) znoj zemlje ...

31 B 56 [206 K., 164 St.]. HEPHAEST. Ench. 1 str. 2, 13 Consbr. Empedokles:
Sol se je strdila, ker so jo potisnili udarci Sonca.

31 B 57 [232–4 K., 244–6 St.]. 1–3 SIMP. de caelo 586, 29 Kako naj (besedne zveze), kot so »**glava brez vrata**« in druge, o katerih govori Empedokles, »**gole ... obrazov**«, ter mnoge druge (podobne), označujejo mešanje, ko pa to vendar niso primeri mešanja? ARIST. de caelo Γ 2. 300 b 25 Pri tem pa bi se kdo lahko še vprašal, ali je mogoče ali ne, da se nekatere (prvine), čeprav se gibljejo neurejeno, mešajo na takšen način, da se iz njihovih mešanic sestavijo telesa, kakršna se sestavijo po naravi. Tu govorim, na primer, o kosteh in mesu, kakor Empedokles pravi, da je to dvojje nastalo v času (prevlade) Ljubezni; pravi namreč takole: »**Brez ... glave.**«

Brez vratov vzklile mnoge so glave,

**γυμνοὶ δ' ἐπλάζοντο βραχίονες εὐνίδες ὤμων,
ὄμματά τ' οἱ(α) ἐπλαντο πενητεύοντα μετώπων.**

31 B 58 [ο]. SIMP. de caelo 587, 18 (nach B 35, 13) ἐν ταύτῃ οὖν τῇ καταστάσει [als der Streit noch nicht ganz zurückgetreten] **‘μουνομελῇ** ἔτι τὰ **γυῖα** ἀπὸ τῆς τοῦ Νείκου διακρίσεως ὄντα **ἐπλανᾶτο** τῆς πρὸς ἄλληλα μίξεως ἐφιέμενα’.

31 B 59 [234–7 K., 254–6 St.]. 1–3 SIMPL. de caelo 587, 20 [nach B 58] **‘αὐτὰρ ἐπεὶ** φησί, **κατὰ ... δαίμων’**, ὅτε τοῦ Νείκου ἐπεκράτει λοιπὸν ἡ Φιλότης, **‘ταῦτά τε ... ἐξεγένοντο’**. ἐπὶ τῆς Φιλότητος οὖν ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐκεῖνα εἶπεν, οὐχ ὡς ἐπικρατούσης ἤδη τῆς Φιλότητος, ἀλλ’ ὡς μελλούσης ἐπικρατεῖν, ἔτι δὲ τὰ ἄμικτα καὶ μονόγυια δηλούσης.
**αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ μείζον ἐμίσγετο δαίμονι δαίμων,
ταῦτά τε συμπίπτεσκον, ὅπῃ συνέκυρσεν ἕκαστα,
ἄλλα τε πρὸς τοῖς πολλὰ διηνεκῇ ἐξεγένοντο.**

31 B 60 [242 K., 261 St.]. PLUT. adv. Col. 28 p. 1123 **Β** ταῦτα μέντοι καὶ πολλὰ τούτων ἕτερα τραγικώτερα τοῖς Ἐμπεδοκλέους ἐοικότα τεράσμασιν ὧν καταγελῶσιν
εἰλίποδ’ ἀκριτόχειρα
καὶ

‘βουγενῇ ἀνδρόπρωιρα’ (B 61, 2).

31 B 61 [238–41 K., 257–60 St.]. 1–4 AEL. Nat. anim. **xvi** 29 Ἐ. ὁ φυσικός φησι περὶ ζώων ιδιότητος λέγων καὶ ἐκεῖνος δήπου γίνεσθαι τινα συμφυῇ καὶ κράσει μορφῆς μὲν διάφορα, ἐνώσει δὲ σώματος συμπλακέντα· ἃ δὲ λέγει, ταῦτά ἐστι **‘πολλὰ ... γυίοις’**. 2 SIMP. Phys. 371, 33 ὡσπερ Ἐ. κατὰ τὴν τῆς Φιλίας ἀρχὴν φησι γενέσθαι ὡς ἔτυχε μέρη πρῶτον τῶν ζώων οἷον κεφαλὰς καὶ χεῖρας καὶ πόδας, ἔπειτα συνιέναι ταῦτα **‘βουγενῇ ... ἐξανατέλλειν’**, ἀνδρογενῇ δηλονότι βούπρωιρα, τουτέστιν ἐκ βοδὸς καὶ ἀνθρώπου. καὶ ὅσα μὲν οὕτω συνέστη ἀλλήλοις ὥστε δύνασθαι τυχεῖν

**gole roke blodile okrog, oropane ram,
oči pa same tavale so brez obrazov.⁹³**

31 B 58 [0]. SIMP. de caelo 587, 18 (po B 35, 13) V tem (stanju) [ko se Prepir še ni povsem umaknil] »**so udje še vedno osamljeno⁹⁴ tavali**« zaradi razločenosti, (izhajajoče) iz Prepira, in hrepeneli po medsebojnem mešanju.

31 B 59 [234–7 K., 254–6 St.]. 1–3 SIMPL. de caelo 587, 20 [po B 58] Pravi (takole): »**Ko pa ... z dajmonom**«, (v času) ko je sicer Ljubezen prevladala nad Prepirom, »**so ... drugi**«. To je torej Empedokles rekel o Ljubezni, vendar (s tem ni mislil obdobja), ko je ta že prevladala, ampak ko se je šele pripravljala k temu in je bilo še vedno vidno to,⁹⁵ kar je bilo nepomešano in osamljenih udov.

**Ko pa se dajmon z dajmonom močnejše je pomešal,
so (udje) popadali skupaj, kamor je pač vsakega zaneslo,
poleg teh pa so nenehno nastajali mnogi drugi.**

31 B 60 [242 K., 261 St.]. PLUT. adv. Col. 28 str. 1123 B Takšne in mnoge druge bolj tragiške (prikazni), podobne Empedoklovim stvorom, ki se jim oni posmehujejo, (bitja)

z opletajočimi nogami in nerazločenimi rokami

in

»govedo po rodu s človeškim obličjem« (B 61, 2).

31 B 61 [238–41 K., 257–60 St.]. 1–4 AEL. Nat. anim. **xvi** 29 Ko govori o značilnosti živih (bitij), naravoslovec Empedokles pravi, da se neka-tera gotovo rodijo zraščena: zaradi mešanja oblike se sicer razlikujejo, v zedinjenosti telesa pa so spletena skupaj. Kar pravi, pa je naslednje: »**Mnogi ... udi.**« 2 SIMP. Phys. 371, 33 Kakor pravi Empedokles, so v času vladavine Ljubezni (telesni) deli živih (bitij) najprej nastajali naključno, na primer glave, roke in noge, nato pa so se združili v »**govedo po rodu ... vzbrsteli**«; to so očitno ljudje po rodu, a z govejimi obrazi, kar po-

σωτηρίας, ἐγένετο ζῶια καὶ ἔμεινεν διὰ τὸ ἀλλήλοις ἐκπληροῦν τὴν
 χρεῖαν, τοὺς μὲν ὀδόντας τέμνοντάς τε καὶ λεαίνοντας τὴν τροφήν, τὴν
 δὲ γαστέρα πέττουσαν, τὸ δὲ ἦπαρ ἐξαιματοῦν. καὶ ἡ μὲν τοῦ ἀνθρώπου
 κεφαλὴ τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι συνελθοῦσα σώιζεσθαι ποιεῖ τὸ ὅλον,
 τῷ δὲ τοῦ βοῦς οὐ συναρμόζει καὶ διόλλυται· ὅσα γὰρ μὴ κατὰ τὸν
 οἰκεῖον συνῆλθε λόγον, ἐφθάρη. ARIST. Phys. B 7. 198 b 29 ὅπου μὲν οὖν
 ἅπαντα συνέβη ὥσπερ κἂν εἰ ἐνεκά του ἐγίνετο, ταῦτα μὲν ἐσώθη ἀπὸ
 τοῦ αὐτομάτου συσταντα ἐπιτηδεῖως· ὅσα δὲ μὴ οὕτως, ἀπώλετο καὶ
 ἀπόλλυται, καθάπερ Ἐ. λέγει τὰ **‘βουγενῇ ἀνδρόπρωιρα’**. Vgl. A 72.

**πολλὰ μὲν ἀμφιπρόσωπα καὶ ἀμφίστερνα φύεσθαι,
 βουγενῇ ἀνδρόπρωιρα, τὰ δ’ ἔμπαλιν ἐξανατέλλειν
 ἀνδροφυῇ βούκρανα, μεμειγμένα τῇ μὲν ἀπ’ ἀνδρῶν
 τῇ δὲ γυναικοφυῇ σκιεροῖς ἡσκημένα γυίοις.**

31 B 62 [248–55 K., 262–9 St.]. 1–8 SIMPL. Phys. 381, 29 εἰπόντος δὲ
 τοῦ Ἐμπεδοκλέους ἐν **τῷ δευτέρῳ τῶν Φυσικῶν** πρὸ τῆς τῶν ἀνδρείων
 καὶ γυναικείων σωμάτων διαρθρώσεως ταυτὶ τὰ ἔπη·

**νῦν δ’ ἄγ’, ὅπως ἀνδρῶν τε πολυκλαύτων τε γυναικῶν
 ἐννουχίους ὄρηκας ἀνήγαγε κρινόμενον πῦρ,
 τῶνδε κλύ’· οὐ γὰρ μῦθος ἀπόσκοπος οὐδ’ ἀδαήμων.
 οὐλοφυεῖς μὲν πρῶτα τύποι χθονὸς ἐξανέτελλον,
 5 ἀμφοτέρων ὕδατός τε καὶ εἶδεος αἶσαν ἔχοντες·
 τοὺς μὲν πῦρ ἀνέπεμπε θέλον πρὸς ὁμοῖον ἰκέσθαι,
 οὔτε τί πω μελέων ἐρατὸν δέμας ἐμφαίνοντας
 οὔτ’ ἐνοπήν οἶόν τ’ ἐπιχώριον ἀνδράσι γυῖον.**

ταῦτα οὖν εἰπόντος τοῦ Ἐμπεδοκλέους ἐφίστησιν (Arist.), ὅτι καὶ
 αὐτὸς (Emp.) ὡς ἔοικε σπέρμα πρὸ τῶν ζώων γεγονέναι φησί. καὶ τὸ
‘οὐλοφυεῖς μὲν πρῶτα’ παρ’ αὐτοῦ εἰρημένον σπέρμα ἦν οὕτω **μελέων**
ἐρατὸν δέμας ἐμφαίνον ... εἰ δὲ τὸ σπέρμα ἦν, θαυμαστῶς μοι δοκεῖ

meni, (da so sestavljeni) iz goveda in človeka. Tisti (deli), ki so se drug z drugim sestavili tako, da jim je uspelo preživeti, so postali živa (bitja) in se ohranili zato, ker so drug drugemu zadovoljevali potrebo, tako da so z zobmi sekali in drobili hrano, jo z želodcem prebavljali ter jo z jetri pretvarjali v kri. Človeška glava, ki se združi s človeškim telesom, omogoča ohranitev (živega bitja) kot celote, če pa (se združi) z govejim (telesom), nastane neskladje in mora propasti; kajti vsa (živa bitja), ki se niso združila v pravilnem razmerju,⁹⁶ so propadla. ARIST. Phys. B 7. 198 b 29 (Tista živa bitja), pri katerih so torej vsi (telesni deli) stopili skupaj tako, kakor da bi nastali »zaradi nečesa«, so se obdržala, ker so se že sama po sebi primerno sestavila. Tista, pri katerih ni bilo tako, pa so propadla in propadajo, kakor pravi Empedokles glede »goveda po rodu s človeškim obličjem«. Prim. A 72.

Mnogi so zrasli z dvojnim obrazom in dvojnim oprsjem, govedo po rodu s človeškim obličjem, nasprotno pa vzbrsteli so po rasti ljudje z govejimi glavami, tu zmešani iz moških, tam zrasli kot ženske, opremljeni s spolnimi udi.⁹⁷

31 B 62 [248–55 K., 262–9 St.]. 1–8 SIMPL. Phys. 381, 29 Empedokles v **drugi knjigi (pesnitve) O naravi**⁹⁸ (glede tega, kaj se dogaja) preden se telesa razločijo na moška in ženska, v verzih pravi takole:

Prisluhni zdaj, kako ločujoči se ogenj navzgor je privedel nočne mladiče moških in žensk, močno objokovanih⁹⁹ pripoved namreč ni nesmiselna niti nevedna.

Celovito zraščene so najprej iz zemlje vzbrstele oblike,
 5 **ki imele so v sebi delež obojega, vode in vročine;¹⁰⁰**
navzgor jih je ogenj poslal, ki želel priti je (k sebi) enakemu,
a ljubke oblike udov ni kazala nobena (izmed teh oblik),
niti glasu niti spolnega uda, ki je lasten možem.

K tem Empedoklovim besedam (Aristotel) dodaja, da (Empedokles) tudi sam pravi, da je seme, kot se zdi, nastalo pred živimi (bitji). Tudi (besedna zveza) »**prva celovito zraščena**«, ki jo je izrekel, (označuje) seme, ki še ne kaže **ljubke oblike udov** ... Če je to res seme, pa se mi zdi, da mu

τὸ **‘οὐλοφυές’** αὐτῷ ἐπιπρέπειν. οὐλοφυές γὰρ ἐκεῖνο κυρίως ἐστίν, ὃ καθ’ ὅλον ἑαυτὸ πᾶν ἐστίν, ὅπερ οὖν ἐστὶ, μήπω γενομένης ἐν αὐτῷ διακρίσεως [vgl. PHILOS. zu Ar. a. O. 319, 29]. 3 ARIST. Phys. B 8. 199 b 7 ἔτι ἀνάγκη σπέρμα γενέσθαι πρῶτον, ἀλλὰ μὴ εὐθὺς τὰ ζῶια καὶ τὸ **‘οὐλοφυές μὲν πρῶτα’** σπέρμα ἦν. ἔτι καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς ἔνεστι τὸ ἔνεκά του, ἦττον δὲ διήρθρωται. πότερον οὖν καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς ἐγίνετο ὥσπερ τὰ **‘βουγενῇ ἀνδρόπρωιρα’** [B 61, 2] οὕτω καὶ **‘ἀμπελογενῇ ἐλαιόπρωιρα’** ἢ οὐ; ἄτοπον γάρ. ἀλλὰ μὴν ἔδει γε, εἴπερ καὶ ἐν τοῖς ζῴοις. Vgl. A 72. 77.

31 B 63 [257 K., 270 St.] ARIST. de gen. anim. A 18. 722 b 10 φησὶ γὰρ (Emp.) ἐν τῷ ἄρρενι καὶ τῷ θήλει οἶον σύμβολον ἐνεῖναι, ὅλον δ’ ἀπ’ οὐδετέρου ἀπέναι,

ἀλλὰ διέσπασται μελέων φύσις: ἡ μὲν ἐν ἀνδρός ...

31 B 64 [256 K., 272 St.] PLUT. Quaest. nat. 21. p. 917 c ἡ καὶ τὸ συντρέφεσθαι καὶ συναγελάζεσθαι τὰ θήλεα τοῖς ἄρρεσιν ἀνάμνησιν ποιεῖ τῶν ἀφροδισίων καὶ συνεκκαλεῖται τὴν ὄρεξιν· ὥς ἐπ’ ἀνθρώπων ἔ. ἐποίησε [vgl. AET. v 19, 5 A 72]·

τῷ δ’ ἐπὶ καὶ πόθος εἶσι δι’ ὄψιος ἀμμιμνήσκων (?).

31 B 65 [259–60 K., 273–4 St.] ARIST. de gen. anim. A 17. 723 a 23 εἰ τὸ θῆλυ καὶ τὸ ἄρρεν ἐν τῇ κυήσει διαφέρει καθάπερ ἔ. λέγει **‘ἐν ... ἀντιάσαντα’**. Vgl. ARIST. de gen. anim. Γ 1. 764 a 1 = A 81.

**ἐν δ’ ἐχύθη καθαροῖσι· τὰ μὲν τελέθουσι γυναῖκες
ψύχεος ἀντιάσαντα (τὰ δ’ ἔμπαλιν ἄρρενα θερμοῦ).**

31 B 66 [261 K., 275 St.] SCHOL. EURIP. Phoen. 18 **‘μὴ σπεῖρε τέκνων ἄλοκα’**: ἔ. ὁ φυσικὸς ἀλληγορῶν φησι **‘σχιστοὺς λειμῶνας Ἀφροδίτης’**, ἐν οἷς ἡ τῶν παίδων γένεσις ἐστίν. Εὐριπίδης δὲ ταῦτὸν τούτῳ φάσκων τὴν τε ἔννοιαν τὴν αἰσχροὴν ἀπέφυγε καὶ τοῖς ὀνόμασιν οἰκείοις ἐχρήσατο

čudno pristaja (izraz) »**celovito zraščen**«. Celovito zraščeno je namreč v resnici tisto, kar je v svoji celoti vse, kar pač je, ne da bi se v tem pojavila razločitev [prim. PHILOP. k Ar. 319, 29]. 3 ARIST. Phys. B 8. 199 b 7 Nadalje je nujno, da je seme nastalo prvo, ne pa takoj živa (bitja) – seme pa so bila tudi »**prva celovito zraščena**« (živa bitja). Nadalje pa je »zaradi česa« prisotno tudi v rastlinah, le da je manj razloženo. So torej podobno kot (pri živalih) »**goveda po rodu s človeškim obličjem**« [B 61, 2] tudi pri rastlinah nastajale »trte po rodu z olivnim obličjem« ali ne? (To bi bilo) namreč nenavadno, vendar bi morale (zrasti tudi takšne rastline), če se je (nekaj takega zgodilo) že pri živalih. Prim. A 72. 77.

31 B 63 [257 K., 270 St.] ARIST. de gen. anim. A 18. 722 b 10 Kajti (Empedokles) pravi, da se v moškem in ženskem nahaja nekakšen simbol,¹⁰¹ celota pa ne izhaja od enega izmed obeh,

ampak je razdvojena narava udov: ena (od) moškega ...¹⁰²

31 B 64 [256 K., 272 St.]. PLUT. Quaest. nat. 21. str. 917 c Ali pa tudi to, da ženske rastejo¹⁰³ skupaj z moškimi in se družijo z njimi, v njih prebujajo spomin na ljubezenske užitke in priključijo poželenje; ko (ima v mislih) ljudi, je Empedokles upesnil [prim. AĖT. v 19, 5 A 72].

Temu se pridruži tudi hrepenenje, ki budi spomin prek pogleda (?).

31 B 65 [259–60 K., 273–4 St.]. ARIST. de gen. anim. A 17. 723 a 23 Če je res, da se ženska in moški razlikujeta že ob spočetju, kakor pravi Empedokles: »**Izlila ... ženske.**« Prim. ARIST. de gen. anim. Γ 1. 764 a 1 = A 81.

Izlila so se na čistih (mestih): ko so srečala se z mrazom, so nekatera postala ženske, (in ko nasprotno s toploto, moški).

31 B 66 [261 K., 275 St.]. SCHOL. EURIP. Phoen. 18 »Ne osemenjaj brazde otrok.« Naravoslovec Empedokles preneseno govori o »**razdeljenih livadah Afrodite**«, kjer pride do rojstva otrok. Ko pa je o istem kot on govoril Evripid in je omenjal setev in brazdo, se je z uporabo lastnih

καὶ τεχνικαῖς ταῖς μεταφοραῖς, σπόρον καὶ ἄλοκα λέγων.

σχιστοὺς λειμώνας ... Ἀφροδίτης.

31 B 67 [262–4 K., 276–8 St.]. 1–3 GALEN. ad Hipp. Epid. IV 48 [XVII A p. 1002 K.] τὸ μέντοι ἄρρεν ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τῆς μήτρας κυῖσκεσθαι καὶ ἄλλοι τῶν παλαιωτάτων ἀνδρῶν εἰρήκασιν· ὁ μὲν γὰρ Παρμενίδης οὕτως ἔφη ‘δεξιτεροῖσι ... κούρας’ [28 B 17]· ὁ δ’ Ἐ. οὕτως· ‘ἐν ... μᾶλλον’. Vgl. A 81.

**ἐν γὰρ θερμότερῳ τοκάς ἄρρενος ἔπλετο γαστήρ (?)·
καὶ μέλανες διὰ τοῦτο καὶ ἀδρομελέστεροι ἄνδρες
καὶ λαχνήεντες μᾶλλον.**

31 B 68 [266 K., 280 St.]. ARIST. de gen. anim. A 8. 777 a 7 τὸ γὰρ γάλα πεπεμμένον αἷμα ἐστίν, ἀλλ’ οὐ διεφθαρμένον. Ἐ. δ’ ἢ οὐκ ὀρθῶς ὑπελάμβανεν ἢ οὐκ εὖ μετήνεγκε ποιήσας ὡς τὸ αἷμα

μηνὸς ἐν ὀγδοάτῳ δεκάτῃ πύον ἔπλετο λευκόν.

31 B 69 [ο]. PROCL. in Rep. II 34, 25 Kroll ὅτι καὶ Ἐ. οἶδεν τὸν διπλαῦν τῶν γεννήσεων χρόνον [von 7 und 9 Monaten nach Proklos]. διὸ καὶ τὰς γυναῖκας καλεῖ **διγόνους καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πλήθους τῶν ἡμερῶν αὐτὸς εἶπεν** καὶ ὅτι τὰ ὀκτάμηνα ἄγωνα. καὶ εἰκότως· τῶν μὲν γὰρ ἑπταμήνων ὁ πρῶτος ἀριθμὸς ὁ λ’ ἐ’ ἐν ἀριθμοῖς ἐστίν ζ’ ἡ’ θ’ ι’ β’, ὧν οἱ ἄκροι τὸν διπλάσιον ἔχουσιν λόγον καὶ τὴν διὰ πασῶν· τῶν δὲ ἐννεαμήνων ὁ πρῶτος ἀριθμὸς ἐν ἀριθμοῖς συμφώνοις ζ’ θ’ ι’ β’ ι’ γ’, ὧν οἱ ἄκροι τριπλάσιον ἔχουσιν λόγον· μεταξὺ δὲ τούτων σύμφωνος ἄλλος οὐκ ἔστι λόγος, ὥστ’ εἰκότως συμφωνίας οὐκ οὔσης ἄγωνα τὰ ὀκτάμηνα. Vgl. freilich AET. v 18, 1 [A 75].

δίγονοι.

31 B 70 [p. 474 K]. RUFUS EPHESES. d. nom. part. hom. 229 p. 166, 11 Daremb. τὸ δὲ βρέφος περιέχεται χιτῶσι, τῷ μὲν λεπτῷ καὶ μαλακῷ· ἀμνίον αὐτὸν Ἐ. καλεῖ.

ἀμνίον.

izrazov in umetniških metafor izognil sramotni misli:

razdeljene livade ... Afrodite.

31 B 67 [262–4 K., 276–8 St.]. 1–3 GALEN. ad Hipp. Epid. IV 48 [XVII A str. 1002 K.] Moški je spočet na desni strani maternice, kakor so govorili tudi drugi izmed najbolj starodavnih mož; Parmenid namreč pravi: »Na desno ... mladenke.« [28 B 17] Empedokles pa takole: »**V bolj ... poraščeni.**« Prim. A 81.

**V bolj vročem je bil namreč roditelj moškega trebuh (?);
tudi zaradi tega so moški temni in krepkejših udov
ter bolj poraščeni.**

31 B 68 [266 K., 280 St.]. ARIST. de gen. anim. A 8. 777 a 7 Mleko je namreč fermentirana kri, vendar ne pokvarjena. Empedokles ni pravilno domneval ali pa tega vsaj ni dobro izrazil, ko je spesnil, da je kri

v desetem dnevu osmega meseca postala belo mlezivo.

31 B 69 [o]. PROCL. in Rep. II 34, 25 Kroll Tudi Empedokles ve, da je čas rojstev dvojen [po Proклу v sedmem in devetem mesecu]. Zato ženske tudi imenuje **dvorodne** in sam pravi, da gre za presežek mnoštva dni, ter tudi, da v osmem mesecu ne morejo roditi – in to (trdi) upravičeno. Prvo število (rojstva) v sedmem mesecu – 35 – se nahaja v številih 6, 8, 9 in 12, od katerih sta skrajni števili v dvojnem razmerju¹⁰⁴ in (razmerju) oktave; prvo število (rojstva) v devetem mesecu se nahaja v številih 6, 9, 12 in 18, ki so večkratniki istega števila,¹⁰⁵ od katerih sta skrajni števili v trojnem razmerju.¹⁰⁶ Vmes med temi (števili) ne obstaja drugo skladno razmerje, tako da se zaradi odsotnosti te skladnosti zarodki v osmem mesecu ne morejo roditi. Prim. seveda AĖT. V 18, 1 [A 75].

dvorodne.

31 B 70 [str. 474 K]. RUFUS EPHES. d. nom. part. hom. 229 str. 166, 11 Daremb. Zarodek je obdan s kožicami: ena (izmed njih) je drobna in mehka; Empedokles jo imenuje »jagnječja (kožica)«.

jagnječja (kožica)

31 B 71 [150–3 K., 210–3 St.]. SIMPL. de caelo 529, 28
εἰ δέ τί σοι περὶ τῶνδε λιπόξυλος ἔπλετο πίστις,
πῶς ὕδατος γαίης τε καὶ αἰθέρος ἡελίου τε
κιρναμένων εἶδη τε γενοῖατο χροῖά τε θνητῶν
τόσσ', ὅσα νῦν γεγάασι συναρμοσθέντ' Ἀφροδίτη ...

31 B 72 [234 K., 214 St.]. ATHEN. VIII 334 B οὐ λανθάνει δέ με καὶ ὅτι
κοινῶς πάντες οἱ ἰχθύες καμασῆνες ὑπὸ Ἐμπεδοκλέους ἐλέχθησαν τοῦ
φυσικοῦ οὕτως·
πῶς καὶ δένδρεα μακρὰ καὶ εἰνάλιοι καμασῆνες ...

31 B 73 [209–10 K., 215–6 St.]. SIMPL. de caelo 530, 5 (nach B 71) καὶ μετ'
ὀλίγα·
ὥς δὲ τότε χθόνα Κύπρις, ἐπεὶ τ' ἐδίηεν ἐν ὄμβρῳ,
εἶδεα ποιπνύουσα θεῶι πυρὶ δῶκε κρατῦναι ...

31 B 74 [205 K., 163 St.]. PLUT. Quaest. conv. V 10, 4 p. 685 F αὐτῶν δὲ τῶν
ζώων οὐδὲν ἂν χερσαῖον ἢ πτηγὸν εἰπεῖν ἔχοις οὕτω γόνιμον ὥς πάντα
τὰ θαλάττια· πρὸς ὃ καὶ πεποίηκεν ὁ Ἑ·
φύλον ἄμουσον ἄγουσα πολυσπερέων καμασῆνων.

31 B 75 [230–1 K., 217–8 St.]. SIMPL. de caelo 530, 8 (nach B 73, 2)
τῶν δ' ὅσ' ἔσω μὲν πυκνά, τὰ δ' ἔκτοθι μανὰ πέπηγε,
Κύπριδος ἐν παλάμησι πλάδης τοῖησδε τυχόντα ...

31 B 76 [220–2 K., 233–5 St.]. 1–3 PLUT. Quaest. conv. I 2, 5 p. 618 B καὶ
τὸν θεὸν ὁραῖς, ὃν ἄριστοτέχναν' ἡμῶν ὁ Πίνδαρος [fr. 57] προσεῖπεν,
οὐ πανταχοῦ τὸ πῦρ ἄνω τάττοντα καὶ κάτω τὴν γῆν ἀλλ' ὥς ἂν αἱ
χρεῖαι τῶν σωμάτων ἀπαιτῶσι· **τοῦτο ... χελύων τε**, φησὶν Ἑ., **ἔνθ' ...
ναιετάουσαν**· 2. 3. Ders. de fac. i. orb. 1. 14 p. 927 F οὐδὲ τοῦ πυρὸς τὸ
μὲν ἄνω περὶ τὰ ὄμματα ἀποστίλβον κατὰ φύσιν ἐστί, τὸ δ' ἐν κοιλίαι
καὶ καρδίαι παρὰ φύσιν, ἀλλ' ἕκαστον οἰκείως καὶ χρησίμως τέτακται.
ναὶ ... χελύων τε καὶ παντὸς ὀστρέου φύσιν, ὥς φησιν ὁ Ἐμπεδοκλῆς

31 B 71 [150–3 K., 210–3 St.]. SIMPL. de caelo 529, 28

**Če pa je tvoje zaupanje glede teh (stvari) pomanjkljivo,¹⁰⁷
kako z mešanjem vode, zemlje, etra in sonca
je nastalo toliko oblik in barv umrljivih (stvari),
kolikor jih zdaj je nastalo, po Afroditi skladno zloženih.**

31 B 72 [234 K., 214 St.]. ATHEN. VIII 334 B Ni pa mi ostalo skrito, da je naravoslovec Empedokles vse ribe navajal pod skupnim imenom **kamaseni** takole:

kako tudi velika drevesa in kamaseni v morju ...

31 B 73 [209–10 K., 215–6 St.]. SIMPL. de caelo 530, 5 (po B 71) In malo zatem:

**Kakor takrat Kiprida zemljo, ko jo namočila je v déžju,
izdelujoč oblike, dala je hitremu ognju, da jo utrdi.¹⁰⁸**

31 B 74 [205 K., 163 St.]. PLUT. Quaest. conv. V 10, 4 str. 685 F Izmed živih (bitij), tako zemeljskih kot tudi letečih, pa bi za nobena ne mogel reči, da so tako plodna kot vse morske (živali); zato je tudi Empedokles spesnil:
vodi nemuzični rod kamasenov z mnogo semena.

31 B 75 [230–1 K., 217–8 St.]. SIMPL. de caelo 530, 8 (po B 73, 2)

**Od tistih, ki znotraj so trdno in od zunaj ohlapno spojene,
so v Kipride rokah deležne takega obilja.**

31 B 76¹⁰⁹ [220–2 K., 233–5 St.]. 1–3 PLUT. Quaest. conv. I 2, 5 str. 618 B Vidiš, da ni niti bog, ki ga je Pindar [fr. 57] imenoval naš »najboljši ume-tnik«, ognja povsod postavil zgoraj in zemlje spodaj, ampak je to storil, kakor zahtevajo potrebe teles: »**Tako ... skorjo,**« pravi Empedokles, »**tam ... površju.**« 2. 3. Isti de fac. i. orb. 1. 14 str. 927 F Ni pa mogoče niti, da se ogenj, ki žari zgoraj okrog oči, tam nahaja po naravi, v trebuhu in srcu pa proti naravi, ampak je vsaka (prvina) razvrščena tako, kakor je (za ustroj človeka) primerno in koristno. »**Tudi ... skorjo**«; v naravi vseh luskarjev pa boš opazil, kakor pravi Empedokles, »**tam ...**

καταμανθάνων ‘ἐνθ’ ... ναιετάουσαν’.

τοῦτο μὲν ἐν κόγχαισι θαλασσονόμοις βαρυνώτοις,
ναὶ μὴν κηρύκων τε λιθορρίνων χελύων τε·
ἐνθ’ ὅψει χθόνα χρωτὸς ὑπέρτατα ναιετάουσαν.

31 B 77–78 [366–7 K., 423–4 St.]. PLUT. Quaest. conv. III 2, 2 p. 649
C τὸ δ’ αἰιθαλὲς τοῦτο καὶ ὥς φησιν Ἐ. ἐμπεδόφυλλον οὐκ ἔστι
θερμότητος· οὐδὲ γὰρ ψυχρότητος τὸ φυλλοροεῖν ἔνιοι μὲν οὖν
ὁμαλότητι κράσεως οἶονται παραμένειν τὸ φύλλον. Ἐ. δὲ πρὸς τούτῳ
καὶ πόρων τινὰ συμμετρίαν αἰτιᾶται τεταγμένως καὶ ὁμαλῶς τὴν
τροφὴν διέντων ὥστε ἀρκοῦντως ἐπιρρεῖν. THEOPHR. de caus. plant.
I 13, 2 εἰ δὲ καὶ συνεχῶς ὁ ἀήρ ἀκολουθοίη τούτοις [sc. τοῖς δένδροις],
ἴσως οὐδὲ τὰ παρὰ τῶν ποιητῶν λεγόμενα δόξειεν ἂν ἀλόγως ἔχειν οὐδ’
ὥς Ἐ. αἰίφυλλα καὶ ἐμπεδόκαρπά φησι θάλλειν ‘καρπῶν ... ἐνιαυτόν’,
ὑποτιθέμενός τινα τοῦ ἀέρος κρᾶσιν, τὴν ἑαρινήν, κοινήν.

⟨δένδρεα δ’⟩ ἐμπεδόφυλλα καὶ ἐμπεδόκαρπα τέθληεν
καρπῶν ἀφθονίησι κατ’ ἡέρα πάντ’ ἐνιαυτόν.

31 B 79 [245 K., 219 St.]. ARIST. de gen. anim. A 23. 731 a 1 ἐν δὲ τοῖς
φυτοῖς μεμειγμέναι αὗται αἱ δυνάμεις εἰσὶ καὶ οὐ κεχώρισται τὸ θῆλυ
τοῦ ἄρρενος, διὸ καὶ γεννᾷ αὐτὰ ἐξ αὐτῶν καὶ προῖεται οὐ γονήν, ἀλλὰ
κύημα τὰ καλούμενα σπέρματα. καὶ τοῦτο καλῶς λέγει Ἐ. ποιήσας ‘οὔτω
... ἐλαίας’. τό τε γὰρ ὠϊὸν κύημά ἐστι καὶ ἔκ τινος αὐτοῦ γίγνεται τὸ
ζῶιον, τὸ δὲ λοιπὸν τροφή, καὶ τοῦ σπέρματος [καὶ] ἔκ μέρους γίγνεται
τὸ φυόμενον, τὸ δὲ λοιπὸν τροφή γίγνεται τῷ βλαστῶι καὶ τῇ ρίζῃ τῇ
πρώτῃ. THEOPHR. de caus. plant. I 7, 1 τὰ δὲ σπέρματα πάντων ἔχει τινὰ
τροφὴν ἐν αὐτοῖς, ἥ συναποτίκτεται τῇ ἀρχῇ καθάπερ ἐν τοῖς ὠϊοῖς. ἥ
καὶ οὐ κακῶς Ἐμπεδοκλῆς εἴρηκε φάσκων ὠιοτοκεῖν μακρὰ δένδρεα·
παραπλησία γὰρ τῶν σπερμάτων ἡ φύσις τοῖς ὠϊοῖς.

οὔτω δ’ ὠιοτοκεῖ μακρὰ δένδρεα πρῶτον ἐλαίας ...

površju«.

**Tako v školjkah, ki s težkimi hrbti živijo v morju,
tudi pri morskih polžih in želvah s kamnito skorjo;
tam zemljo boš videl ležati na kože površju.**

31 B 77–78 [366–7 K., 423–4 St.]. PLUT. Quaest. conv. III 2, 2 str. 649 C (Vzrok) zimzelenih (rastlin) ali, kakor pravi Empedokles, **nenehnega listja**, ni toplota, tako kot tudi hladnost ni (vzrok) odpadanja listja ... nekateri torej menijo, da se listje obdrži zaradi enakomerne mešanice (prvin v rastlini). Poleg tega pa Empedokles kot vzrok navaja tudi nekakšno sorazmerje prehodov, ki hrano prepuščajo na urejen in enakomeren način, tako da ta priteka v zadostni (meri). THEOPHR. de caus. plant. I 13, 2 Če bi se zrak nenehno prilagajal¹⁰⁰ [drevesom], potem bi se morda tudi besede pesnikov ne zdele nerazumne, in prav tako ne to, kar Empedokles pravi o »**⟨drevesih⟩, ki vselej listje imajo in nenehno sadove**« in ki **zelenijo »zaradi ... sadov**«, pod predpostavko nekakšne skupne mešanice zraka, (in sicer) spomladanske.

**⟨Drevesa⟩, ki vselej listje imajo in nenehno sadove,
zaradi zraka skozi vse leto v preobiljih sadov.**

31 B 79 [245 K., 219 St.]. ARIST. de gen. anim. A 23. 731 a 1 V rastlinah so te zmožnosti pomešane in (pri njih) žensko ni ločeno od moškega. Zato se tudi rojevajo same iz sebe in nimajo¹⁰¹ zarodka, ampak zametek¹⁰² (oziroma) tako imenovana semena. To je lepo opisal tudi Empedokles, ko je upesnil: »**Tako ... olive.**« Jajce je namreč zametek: iz enega (njegovega) dela nastane živo (bitje), preostanek pa je hrana. Tudi pri semenu iz enega (njegovega) dela nastane rastlina,¹⁰³ iz preostanka pa hrana za mladiko in prvo korenino. THEOPHR. de caus. plant. I 7, 1 Semena vseh (rastlin) imajo v sebi nekakšno hrano, ki na začetku nastane skupaj (z njimi), prav tako kot (se zgodi) v jajcih. Empedokles se glede tega ni izrazil napačno, ko je rekel, da **velika drevesa rojevajo jajca**; narava semen je namreč podobna jajcem.

tako pa velika drevesa rojevajo jajca, najprej olive ...

31 B 80 [246 K., 220 St.]. PLUT. Quaest. conv. v 8, 2 p. 683 **D** ταῦτα μὲν οὖν ἔφαμεν ἡμεῖς μετρίως λέγεσθαι· τοῦ δ' Ἐμπεδοκλέους εἰρηκότος

οὐνεκεν ὀψίγονοί τε σίδαι καὶ ὑπέρφλοια μῆλα

τὸ μὲν τῶν σιδῶν ἐπίθετον νοεῖν, ὅτι τοῦ φθινοπώρου λήγοντος ἤδη καὶ τῶν καυμάτων μαραινομένων ἐκπέττουσι τὸν καρπὸν· ἀσθενῇ γὰρ αὐτῶν τὴν ὑγρότητα καὶ γλίσχραν οὔσαν οὐκ ἔστι λαβεῖν σύστασιν ὁ ἥλιος ... τὰ δὲ μῆλα καθ' ἣντινα διάνοιαν ὁ σοφὸς **ὑπέρφλοια** προσειρήκοι, διαπορεῖν ... (es folgen B 148–50). 3. εἰπόντος οὖν ἐμοῦ ταῦτα γραμματικοὶ τινες ἔφασαν **ὑπέρφλοια** λελέχθαι τὰ μῆλα διὰ τὴν ἀκμήν· τὸ γὰρ ἄγαν ἀκμάζειν καὶ τεθιγνῆναι φλοῖειν ὑπὸ τῶν ποιητῶν λέγεσθαι [zitiert werden Antimachos u. Arat, Διόνυσος Φλοῖος]. ἐπεὶ τοίνυν μάλιστα τῶν καρπῶν ἡ χλωρότης καὶ τὸ τεθιγνῆναι τῷ μῆλῳ παραμένει, **ὑπέρφλοιοι** αὐτὸ τὸν φιλόσοφον προσαγορεύσαι.

31 B 81. [247 K., 221 St.]. PLUT. Quaest. nat. 2 p. 912 **C** τῶν δ' ὀμβρίων τὸ εὐτρεπτον αἰσῆψεις κατηγοροῦσιν, εὐσηπτότερα γὰρ ἐστὶ τῶν ποταμίων καὶ φρεατιῶν· ἡ δὲ πέψις ἔοικεν εἶναι σῆψις ὡς Ἐμπεδοκλῆς μαρτυρεῖ λέγων **οἶνος ... ὕδωρ**. PLUT. Quaest. nat. 31 p. 919 **C** ἡ φύ(σει σηπτικὸν) τὸ οἰνωδές ἐστιν ὡς φησιν Ἐ. **οἶνον ἀπὸ φλοιοῦ πέλεσθαι σαπὲν ἐν ξύλῳ ὕδωρ**. ARIST. Top. Δ 5. 127 a 17 ὁμοίως δ' οὐδ' ὁ οἶνός ἐστιν ὕδωρ σεσηπός, καθάπερ Ἐμπ. φησι **σαπὲν ὕδωρ**. ἀπλῶς γὰρ οὐκ ἔστιν ὕδωρ.

οἶνος ἀπὸ φλοιοῦ πέλεται σαπὲν ἐν ξύλῳ ὕδωρ.

31 B 82 [233–4 K., 236–7 St.]. ARIST. Meteor. Δ 9. 387 b 4
**ταῦτά τριχες καὶ φύλλα καὶ οἰωνῶν πτερὰ πυκνά
καὶ λεπίδες γίνονται ἐπὶ στιβαροῖσι μέλεσσι.**

31 B 83. [225–6 K., 238–9 St.]. PLUT. de fort. 3 p. 98 **D** τὰ μὲν γὰρ ὥπλισται κέρασι καὶ ὀδοῦσι καὶ κέντροις,

αὐτὰρ ἐχίνοις

31 B 80 [246 K., 220 St.]. PLUT. Quaest. conv. v 8, 2 str. 683 **D** Rekli smo torej, da je bilo to izrečeno na primeren način. Empedokles pa je rekel:

zato granatovci pozno zorijo in so jabolka sočna,

pri čemer pridevnik [»poznoreči«] ob granatovcih razume (v tem smislu), da njihov sadež dozori šele, ko se jesen že končuje in pripeka nekoliko oslabi. Njihova vlažnost je namreč slabotna in neznatna, zaradi česar jim Sonce preprečuje, da bi dosegli svojo sestavo ... na osnovi kakšnega premisleka je modrec jabolka imenoval **»sočna«**, pa je vprašanje ... (sledijo fragmenti B 148–150). 3. Jaz torej pravim to, nekateri slovničarji pa so trdili, da se jabolka imenujejo **sočna** zato, ker so dozorela:¹⁴ pesniki namreč temu, kar »preveč cveti« in »zeleni«, pravijo, da je »sočno« [tu so citirani Antimah, Arat in Dioniz Floj]. Ker se torej svežina sadežev in zelenilo najdlje ohranita zlasti pri jabolku, ga je filozof imenoval **»sočno«**.

31 B 81. [247 K., 221 St.]. PLUT. Quaest. nat. 2 str. 912 **C** Spremenljivo (naravo)¹⁵ deževnice dokazuje (njena) gniloba, saj je (deževnica) bolj nagnjena h gnitju kot rečne vode in vode v vodnjakih. Zdi pa se, da je tudi prebava gnitje, kot je izpričano pri Empedoklu, ki pravi: **»Vino ... lesu.«** PLUT. Quaest. nat. 31 str. 919 **C** »Vinsko« je (takšno), kar je po naravi (dovzetno za gnitje); tako Empedokles pravi, da je **vino voda iz lubja, ki je zgnila v lesu**. ARIST. Top. Δ 5. 127 a 17 Podobno tudi vino ni voda, ki je zgnila, kot se je izrazil Empedokles **»zgnila voda«**; kajti (vino) preprosto ni voda.

Vino je voda iz lubja, ki je zgnila v lesu.

31 B 82 [233–4 K., 236–7 St.]. ARIST. Meteor. Δ 9. 387 b 4

**Isto lasje so,¹⁶ listje, gosto perje ptic
in luske na utrjenih udih.**

31 B 83. [225–6 K., 238–9 St.]. PLUT. de fort. 3 str. 98 **D** Nekatere (vrste) so namreč oborožene z rogovi, zobmi in bodicami:

... ježem pa

ὄξυβελεῖς χαῖται νώτοις ἐπιπεφρίκασι.

31 B 84 [302–11 K., 316–24 St.]. 1–11 ARIST. de sens. 2. 437 b 23 Ἐ. δ' ἔοικε νομίζοντι ὅτε μὲν ἐξιόντος τοῦ φωτός, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, βλέπειν. λέγει γοῦν οὕτως· ὥς ... ἦεν, ὅτε μὲν οὕτως ὁρᾷν φησιν, ὅτε δὲ ταῖς ἀπορροαῖς ταῖς ἀπὸ τῶν ὀρωμένων. ALEX. z. d. St. p. 23, 8 Wendl. καὶ πρῶτόν γε παρατίθεται αὐτοῦ τὰ ἔπη, δι' ὧν ἡγείται καὶ αὐτὸς πῦρ εἶναι τὸ φῶς καὶ τοῦτο ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν προχεῖσθαι τε καὶ ἐκπέμπεσθαι καὶ τούτῳ τὸ ὁρᾷν γίνεσθαι. ἀπεικάζει γὰρ διὰ τῶν ἐπῶν τὸ ἐκπεμπόμενον ἀπὸ τῆς ὀψεως φῶς τῷ διὰ τῶν λυχνούχων φωτί. ὥς γὰρ ὁδοιπορεῖν τις νυκτὸς μέλλων λύχνον παρασκευασάμενος ἐντίθησιν εἰς **λαμπτήρα** (ὁ γὰρ λαμπτήρ τὰ μὲν ἔξωθεν πνεύματα ἀπείργει τε καὶ κωλύει, τοῦ δὲ πυρὸς τὸ λεπτότατον εἰς τὸ ἔξω διήσιν, ὅπερ ἐστὶ **φῶς**), οὕτω, φησίν, καὶ ἐν ταῖς **μήνιξι** καθειργόμενον τὸ **πῦρ** ὑπὸ λεπτῶν ὑμένων περιέχεται, οἱ τὰ μὲν ἔξωθεν προσπίπτοντα λυμαντικά τοῦ πυρὸς ἀπείργουσι καὶ οὐκ ἔωσιν ἐνοχλεῖν τῇ κόρῃ, τὸ δὲ λεπτότατον τοῦ πυρὸς εἰς τὸ ἔξω διαῖσιν. **ἀμουργοὺς** δὲ τοὺς **λαμπτήρας** λέγοι ἂν τοὺς ἀπειρκτικούς ἀπὸ τοῦ ἀπερύκειν τὰ πνεύματα καὶ σκέπειν τὸ περιεχόμενον ὑπ' αὐτῶν πῦρ· ἢ **ἀμουργοὺς** τοὺς πυκνοὺς καὶ διὰ πυκνότητα ἀπερύκοντας τὰ πνεύματα. **ταναὸν** δὲ τὸ πῦρ τὸ διὰ λεπτότητα τεινόμενόν τε καὶ διεκκίπτειν διὰ τῶν πυκνῶν δυνάμενον. **κατὰ βηλὸν** δὲ κατὰ τὸν οὐρανόν. Ὅμηρος ῥίπτασκεν τεταγῶν ἀπὸ βηλοῦ, ὅφρ' ἂν ἵκηται γῆν ὀλιγηπελέων' [O 23]. **λεπτῆισι δὲ ὀθόνησιν ἐχεύατο κύκλοπα κούρη** εἶπεν ἀντὶ τοῦ ἁλπτῶς ὑμέσι περιέλαβε τὴν κυκλοτερῆ κόρην, πρὸς τὸ ὄνομα τῆς **κόρης** χρησάμενος ποιητικῶς ταῖς **ὀθόναις** ἀντὶ τῶν ὑμένων. δείξας δὲ αὐτὸν διὰ τούτων τῶν ἐπῶν ταῦτα λέγοντα, προστίθῃσι τὸ ὅτε μὲν οὕτως ὁρᾷν φησιν, ὅτε δὲ ταῖς ἀπορροαῖς ταῖς ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ἀπορρεῖν τινα, ἃ προσπίπτοντα τῇ ὀψει, ὅταν ἐναρμόσῃ τοῖς ἐν αὐτῇ πόροις τῷ εἶναι σύμμετρα, εἴσω τε χωρεῖν καὶ οὕτως τὸ ὁρᾷν γίνεσθαι. ταύτης τῆς δόξης καὶ Πλάτων μνημονεύει ὡς οὔσης Ἐμπεδοκλέους ἐν Μένωνι [A 92] καὶ ὀρίζεται κατὰ τὴν δόξαν τὴν ἐκείνου τὸ χρῶμα ἀπορροὴν σωμάτων ὀψει σύμμετρον καὶ αἰσθητήν. Vgl. A 86, 7 ff.

na hrbtih pokonci stoje ostro našiljeni lasje

31 B 84 [302–11 K., 316–24 St.]. 1–11 ARIST. de sens. 2. 437 b 23 Zdi se, da je po Empedoklovem mnenju, kot je bilo prej rečeno, mogoče videti zato, ker svetloba izhaja (iz očesa); pravi torej takole: »**kakor ... segel**«. Trdi, da se včasih vidi na ta način, včasih pa v (zaradi) odtekanj iz (stvari), ki jih gledamo. ALEX. k temu mestu str. 23, 8 Wendl. [Aristotel] najprej navaja njegove verze, v katerih (Empedokles) podaja svoje mnenje, da je svetloba ogenj, ki se izliva ven in pošilja (žarke) iz oči ter da s pomočjo tega nastane vid. V teh verzih namreč svetlobo, ki jo pošilja vid, primerja s svetlobo v svetilkah. Tako kot nekdo, ki se ponoči pripravlja na pot, luč vstavi v pripravljeno **svetilko** (svetilka namreč odbija in preprečuje vdor zunanjih vetrov, a vendar spušča ven najdrobnejši del ognja, ki je **svetloba**), tako je tudi **ogenj**, pravi, ki je zaprt v **membranah**, obdan z drobnimi kožicami, ki odbijajo vse, kar prihaja od zunaj in bi lahko uničilo ogenj, in (te kožice) ne dopustijo, da bi (kaj) zmotilo zenico, medtem ko najdrobnejši del ognja prepuščajo ven. »**Svetlikam, ki varujejo**« pa bi kdo lahko rekel tudi »zaščitne«, saj odbijajo vetrove in ščitijo ogenj, ki ga obdajajo; ali pa bi »(**o svetilkah**), **ki varujejo**« (kdo lahko rekel), da »so goste in da zaradi (svoje) gostote odbijajo vetrove«. Ogenj (se imenuje) »**iztegnjen**«, ker se zaradi svoje drobnosti razteza in je zmožen prehajati skozi gosta (telesa). (Izraz) »**na pragu**« (*katà belón*) pa (pomeni) »proti nebu«. Homer pravi: »Kogar je zgrabil, je vrgel s praga [= neba] (*apò beloû*), dokler ni onemogel prispel na zemljo.« [Il. xv, 23] »**V ozkih koprenah se je širil po okrogli zenici**« reče namesto »z nežnimi kožicami obdaja okroglo zenico«, saj uporablja pesniški izraz za **zenico**, ko govori o **koprenah** namesto o kožicah. Ker je (Aristotel) pokazal, da Empedokles v teh verzih govori prav to, k temu dodaja, »da se včasih vidi na ta način, včasih pa (zaradi) odtekanj iz (stvari), ki jih gledamo«. (To so) nekakšna odtekanja, ki padajo v vid in se – potem ko se prilagodijo njegovim prehodom, saj so sorazmerna (z njimi) – premaknejo vanj, in na ta način nastane vid. Tudi Platon v *Menonu* [A 92] ta nauk omenja kot Empedoklov in skladno s tem opredeli barvo kot

ὥς δ' ὅτε τις πρόοδον νοέων ὠπλίσσατο λύχνον
 χειμερινήν διὰ νύκτα, πυρὸς σέλας αἰθομένοιο,
 ἄσας παντοίων ἀνέμων λαμπτήρας ἀμοργούς,
 οἱ τ' ἀνέμων μὲν πνεῦμα διασκιδνᾷσιν ἀέντων,
 5 φῶς δ' ἔξω διαθρῶισκον, ὅσον ταναώτερον ἦεν,
 λάμπεσκεν κατὰ βηλὸν ἀτειρέσιν ἀκτίνεσσιν·
 ὥς δὲ τότε' ἐν μήνιγξιν ἐεργμένον ὠγύγιον πῦρ
 λεπτῆσιν <τ'> ὀθόνησι λοχάζετο κύκλοπα κούρην,
 <αἱ> χοάνησι δίαντα τετρήατο θεσπεσίησιν·
 10 αἱ δ' ὕδατος μὲν βένθος ἀπέστεγον ἀμφιναέντος,
 πῦρ δ' ἔξω διέεσκον, ὅσον ταναώτερον ἦεν.

31 B 85 [193 K., 152 St.]. SIMPL. Phys. 331, 3 καὶ τὰ μόρια τῶν ζώων ἀπὸ
 τύχης γενέσθαι τὰ πλεῖστά φησιν ὥς ὅταν λέγηι 'ἡ δὲ χθὼν ... μάλιστα'
 [B 98, 1]. καὶ πάλιν

ἡ δὲ φλόξ ἰλάειρα μινυνθαδῆς τύχε γαίης
 καὶ ἐν ἄλλοις 'Κύπριδος ... τυχόντα' [B 75, 2]. καὶ πολλὰ ἂν τις εὔροι ἐκ
 τῶν Ἐμπεδοκλέους Φυσικῶν τοιαῦτα παραθέσθαι. Vgl. A 86, 7.

31 B 86 [227 K., 240 St.]. SIMPLIC. de caelo 529, 21 (nach B 35, 1–15)
 ἀλλὰ καὶ περὶ γενέσεως τῶν ὀφθαλμῶν τῶν σωματικῶν τούτων λέγων
 ἐπήγαγεν·

ἐξ ὧν ὄμματ' ἔπηξεν ἀτειρέα δι' Ἀφροδίτη.

31 B 87 [228 K., 241 St.]. SIMPL. de caelo 529, 24 (nach B 86) καὶ μετ'
 ὀλίγον·

γόμοις ἀσκήσασα καταστόργοις Ἀφροδίτη.

31 B 88 [311 K., 326 St.]. ARIST. Poet. 21. 1458 a 4 ἀφηρημένον δὲ οἶον
 τὸ κρῖ καὶ τὸ δῶ καὶ 'μία ... ὅψ'. STRABO VIII 364 (aus. Apollodoros)

odtekanje teles, ki je sorazmerno z očesom in čutno zaznavno. Prim. A 86, 7 in sl.

- Kakor takrat ko nekdo, ki o odhodu premišljuje,
se sredi zimske noči opremi z lučjo, s sijem bleščečega ognja,
in pritrđi svetila, ki varujejo pred vsakimi vetrovi
in razkropijo sapo pihajočih vetrov,
5 svetloba, ki je navzven planila, kolikor je (daleč) segla,¹¹⁷
pa z žarki neutrudnimi sveti na pragu;
tako se je skrival tedaj starodavni ogenj, kakor dekle okroglolično,
stisnjen ⟨v⟩ membranah in ozkih koprenah,
ki so preluknjana z božanskimi lijaki;
10 odgrnili globino so vodé, ki je tekla naokrog,
in navzven poslali ogenj, kolikor je (daleč) segel.¹¹⁸

31 B 85 [193 K., 152 St.]. SIMPL. Phys. 331, 3 Pravi, da (telesni) deli živih (bitij) nastanejo večinoma¹¹⁹ po naključju, ko pravi: »**Zlasti zemlja ... enakomerno.**« [B 98, 1] In znova:

blag plamen je majhen delež zemlje prejel.

Na drugih (mestih) pa: »**So v Kipride ... obilja.**« [B 75, 2] Najti pa je mogoče še mnoge (druge) takšne primere v Empedoklovih (knjigah) **O naravi**.¹²⁰ Prim. A 86, 7.

31 B 86 [227 K., 240 St.]. SIMPLIC. de caelo 529, 21 (po B 35, 1–15) Ko govori o nastanku teh telesnih oči, dodaja:

Spojila iz njih je neutrudne oči, božanska Afrodita.

31 B 87 [228 K., 241 St.]. SIMPL. de caelo 529, 24 (po B 86) In malo zatem:
Afrodita, ki z žebli ljubezni ustvarja.

31 B 88 [311 K., 326 St.]. ARIST. Poet. 21. 1458 a 4 Okrajšane (besede) so npr. *krî* [»ječmen«], *dô* [»dom«] in (v Empedoklovem verzu) *mía ... óps*. STRABO VIII 364 (iz Apolodorja) Pri Empedoklu je pogled »**en ...**

παρ' Ἐμπεδοκλεῖ δὲ **μία ... ὄψ'**, ἢ ὄψις.
μία γίγνεται ἀμφοτέρων ὄψ.

31 B 89 [267 K., 281 St.]. PLUT. Quaest. nat. 19 p. 916 D σκόπει δὴ κατ' Ἐμπεδοκλέα

γνούς, ὅτι πάντων εἰσὶν ἀπορροαί, ὅσ' ἐγένοντο ...

οὐ γὰρ ζώων μόνον οὐδὲ φυτῶν οὐδὲ γῆς καὶ θαλάττης, ἀλλὰ καὶ λίθων ἅπεισιν ἐνδελεχῶς πολλὰ ρεύματα καὶ χαλκοῦ καὶ σιδήρου· καὶ γὰρ φθείρεται πάντα καὶ ὄλωλε τῷ ρεῖν αἰεὶ τι καὶ φέρεσθαι συνεχῶς.

31 B 90 [268–9 K., 282–3 St.]. 1–2 PLUT. Quaest. conv. IV 1, 3 p. 663 A εἴτε γὰρ ἐξ ὁμοίων ἀναλαμβάνει τὸ οἰκεῖον ἢ φύσις καὶ εἰς τὸν ὄγκον αὐτόθεν ἢ ποικίλη τροφή πολλὰς μεθειῖσα ποιότητος ἐξ ἑαυτῆς ἐκάστωι μέρει τὸ πρόσφορον ἀναδίδωσιν· ὥστε γίνεσθαι τὸ τοῦ Ἐμπεδοκλέους **‘ὡς γλυκὺν ... ἐπ’ ὄξυ δαλεροῦ’** κτλ. Daraus MACROB. Sat. VII 5, 17 *scimus autem similibus similia nutriri ... singula ad se similitudinem sui rapere testis Empedocles qui ait ‘ὡς ... ἔβη, θερμὸν δ’ ἐποχεύετο θερμῶι’.*

ὡς γλυκὺν μὲν γλυκὺν μάρπτε, πικρὸν δ’ ἐπὶ πικρὸν ὄρουσεν, ὄξυ δ’ ἐπ’ ὄξυ ἔβη, δαερὸν δ’ ἐποχεῖτο δαηρῶι.

31 B 91 [272–3 K., 284 St.]. ALEX. Quaest. II 23 [oben A 89] ὕδωρ οἶνωι ... **μᾶλλον ἐνάρθμιον, αὐτὰρ ἐλαίωι οὐκ ἐθέλει.**

31 B 92 [450 K.] ARIST. de gen. anim. B 8. 747 a 34 (über die Aporie διὰ τί τὸ τῶν ἡμιόνων γένος ἄγονον vgl. A 82) Ἐ. δ’ αἰτιᾶται τὸ μείγμα τὸ τῶν σπερμάτων γίνεσθαι πυκνὸν ἐκ μαλακῆς τῆς γονῆς οὕσης ἐκατέρας· συναρμόττειν γὰρ τὰ κοῖλα τοῖς πυκνοῖς ἀλλήλων, ἐκ δὲ τῶν τοιούτων γίνεσθαι ἐκ μαλακῶν σκληρὸν ὥσπερ **τῷ καττιτέρωι μειχθέντα τὸν χαλκόν**, λέγων οὗτ’ ἐπὶ τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ καττιτέρου τὴν αἰτίαν ὀρθῶς ... οὐθ’ ὅλως ἐκ γνωρίμων ποιούμενος τὰς ἀρχάς. τὰ γὰρ κοῖλα

obeh«, tj. vid.

En sam pogled nastane iz obeh.

31 B 89 [267 K., 281 St.]. PLUT. Quaest. nat. 19 str. 916 **D** Razmisli, kako (pravi) Empedokles,

zavedajoč se, da obstajajo odtekanja vseh (stvari), ki so nastale ...

Mnogi tokovi namreč ne odtekajo neprekinjeno samo iz živih (bitij), rastlin, zemlje in morja, ampak tudi iz kamnov, brona in železa. In vse (stvari) res minevajo in propadajo, v kolikor (se v njih nahaja) nekaj, kar je v večnem toku in se nenehno premika.

31 B 90 [268–9 K., 282–3 St.]. 1–2 PLUT. Quaest. conv. **IV** 1, 3 str. 663 **A** Ali pa narava to, kar ji je lastno, jemlje iz podobnih (prvin), od koder nato raznolika hrana, ki neposredno vnaša v telo¹²¹ mnoge lastnosti, iz same sebe daje vsakemu delu to, kar je zanj koristno. Tako se zgodi to, (kar pravi) Empedokles, da je »**sladko ... vroče**« itd. Iz tega MACROB. Sat. **VII** 5, 17 *Vemo, da se podobno hrani s podobnim*¹²² ... *da pa vsaka posamezna stvar zgrabi to, kar ji je podobno, je izpričano pri Empedoklu, ki pravi:*¹²³ »**Tako ... stopilo, toplo pa je zajahalo toplo.**«

**Tako sladko je sladko zgrabilo, grenko planilo na grenko,
kislo stopilo na kislo in vroče zajahalo vroče.**

31 B 91 [272–3 K., 284 St.]. ALEX. Quaest. **II** 23 [zgor. A 89] Voda
... **se bolj povezuje z vinom, toda z oljem
se noče.**

31 B 92 [450 K.] ARIST. de gen. anim. B 8. 747 a 34 (o spornem vprašanju, zakaj je rod mezgov jalov, prim. A 82) Empedokles kot vzrok tega navaja mešanico semen, ki postane gosta, ne glede na to, da je vsaka posamezna semenska tekočina mehka; votlinice ene se namreč uskladijo z gostimi (deli) druge, (tako da) iz takšnih mehkih (delov) nastane (nekaj) čvrstega, kakor takrat ko se **baker pomeša s kositrom**, vendar tudi za baker in kositer ne navaja pravega vzroka ... in (pri tem) postavlja načela, ki

καὶ τὰ στερεὰ ἀρμόττοντα ἀλλήλοις πῶς ποιεῖ τὴν μίξιν οἶον **οἴνου καὶ ὕδατος**; [vgl. B 91].

31 B 93 [274 K., 286 St.]. PLUT. de defect. or. 41 p. 433 **Β** ἄλλα γὰρ ἄλλοις οἰκεῖα καὶ πρόσφορα καθάπερ τῆς μὲν πορφύρας ὁ κυανὸς τῆς δὲ κόκκου τὸ νίτρον δοκεῖ τὴν βαφὴν ἄγειν μεμιγμένον,

βύσσωι δὲ γλαυκῆς κόκκος καταμίσγεται ἀκτῆς,
ὥς Ἴ. εἴρηκε.

31 B 94 [p. 50 St.]. PLUT. Quaest. nat. 39 *cur aqua in summa parte alba, in fundo vero nigra spectatur? an quod profunditas nigredinis mater est, ut quae solis radios prius quam ad eam descendant, obtundat et labefactet? superficies autem quoniam continuo a sole afficitur, candorem luminis recipiat oportet. quod ipsum et Empedocles approbat:*

***et niger in fundo fluvii color exstat ab umbra,
atque cavernosis itidem spectatur in antris.***

31 B 95 [229 K., 242 St.]. SIMPL. de caelo 529, 26 (nach B 87) καὶ τὴν αἰτίαν λέγων τοῦ τοὺς μὲν ἐν ἡμέραι τοὺς δὲ ἐν νυκτὶ κάλλιον ὄραν [vgl. A 86, 8]

Κύπριδος, φησίν, ἐν παλάμησιν ὅτε ξὺμ πρῶτ' ἐφύοντο.

31 B 96 [211–4 K., 199–202 St.]. 1–4 SIMPL. Phys. 300, 19 καὶ γὰρ λόγῳ τινὶ ποιεῖ σάρκα καὶ ὀστοῦν καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον. λέγει γοῦν **ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Φυσικῶν**· **ἡ ... θεσπεσίθην**· τουτέστιν ἀπὸ τῶν θείων αἰτίων καὶ μάλιστα τῆς Φιλίας ἥτοι Ἀρμονίας· ταῖς γὰρ ταύτης κόλλαις ἀρμόζεται. 1–3 ARIST. de anima A 5. 410 a 1 οὐ γὰρ ὅπως οὖν ἔχοντα τὰ στοιχεῖα τούτων ἕκαστον ἀλλὰ λόγῳ τινὶ καὶ συνθέσει, καθάπερ φησὶ Ἴ. τὸ ὀστοῦν· **ἡ ... γέγοντο**. Paraphrase bei SIMPL. zu d. St. 68, 5 Hayd. **ἑπίηρος**· δέ, τουτέστιν ἐναρμόνιος, εἴρηται ἡ γῆ ὥς κύβος κατὰ τὴν Πυθαγόρειον παράδοσιν· τὸν γὰρ κύβον διὰ τὸ δώδεκα μὲν

niso v celoti znana. Kajti kako lahko votli in trdni (deli), če se uskladijo drug z drugim, proizvedejo mešanico, kakršna je na primer mešanica **vina in vode**? [Prim. B 91.]

31 B 93 [274 K., 286 St.]. PLUT. de defect. or. 41 str. 433 **B** Nekaj je namreč primerno in koristno za nekaj, nekaj drugega pa za drugo; tako kot se na primer zdi, da temno modra, če je pomešana, pripelje do barve škrlata, saliter pa do barve rdeče jagode,

z lanom pa premeša se zrno temnomodrega bezga,
kot je rekel Empedokles.

31 B 94 [str. 50 St.]. PLUT. Quaest. nat. 39 *Zakaj se zdi¹²⁴ voda na površini svetla, na dnu pa temna? Ali pa: zakaj je globina mati teme? (Morda zato), ker zatemni in oslabi sončne žarke, (še) preden prodrejo k njej? Površje pa mora, ker je pač nenehno izpostavljeno Soncu, prejemati belino svetlobe. Prav to potrjuje tudi Empedokles:*

***V globini reke zaradi sence nastane črnina,
in prav tako vidi se tudi v jamskih votlinah.¹²⁵***

31 B 95 [229 K., 242 St.]. SIMPL. de caelo 529, 26 (po B 87) Ko govori o vzroku, zakaj nekateri vidijo boljše¹²⁶ podnevi, drugi pa ponoči [prim. A 86, 8], pravi:

ko prvič zrasli so skupaj v rokah Kipríde.

31 B 96 [211–4 K., 199–202 St.]. 1–4 SIMPL. Phys. 300, 19 Po nekem razmerju (logos) namreč napravlja meso, kosti in vse druge posamezne (telesne dele). **V prvi (knjigi) O naravi¹²⁷** tako pravi: »**Blaga ... spojene,**« se pravi s pomočjo božanskih vzrokov in zlasti Ljubezni oziroma Harmonije, saj jih je ta povezala s svojimi lepili.¹²⁸ 1–3 ARIST. de anima A 5. 410 a 1 Vsak od teh namreč ne vsebuje prvin v poljubnem, ampak v nekem (določenem) razmerju in sestavi, tako kot Empedokles pravi za kosti: »**Blaga ... kosti.**« Parafraza pri SIMPL. k temu mestu 68, 5 Hayd. (Izraz) *epíeros* pomeni »usklajen«: v pitagorejskem izročilu o Zemlji govorijo

ἔχειν πλευράς ὀκτὼ δὲ γωνίας ἕξ δὲ ἐπίπεδα τὴν ἀρμονικὴν ποιοῦντα ἀναλογίαν ἀρμονίαν ἐκάλουν. **‘χόανα’** δὲ καὶ παρὰ τῷ ποιητῇ, ἐν οἷς ἡ τῶν μιγνυμένων γίνεται κράσις, ἀγγεῖα· **‘φῦσαι δ’ ἐν χοάνοιςιν ἐείκοσι πᾶσαι ἐφύσων’** [Σ 470], ἃ καὶ **‘εὐστερνα’** ὡς πλατέα διὰ τὸ χωρητικὸν καλεῖ. μίγνυσι δὲ πρὸς τὴν τῶν ὀστῶν γένεσιν τέσσαρα μὲν πυρὸς μέρη, διὰ τὸ ξηρὸν καὶ λευκὸν χρῶμα ἴσως πλείστου λέγων αὐτὰ μετέχειν πυρός, δύο δὲ γῆς καὶ ἓν μὲν ἀέρος ἓν δὲ ὕδατος, ἃ δὴ ἄμφω **‘νῆστιν αἶγλην’** προσαγορεύει, **νῆστιν** μὲν διὰ τὸ ὑγρὸν ἀπὸ τοῦ νάειν καὶ ρεῖν, **αἶγλην** δὲ ὡς διαφανῇ. Vgl. A 78.

**ἡ δὲ χθὼν ἐπίηρος ἐν εὐστέροισι χοάνοιςιν
τῷ δύο τῶν ὀκτὼ μερέων λάχε Νήστιδος αἶγλης,
τέσσαρα δ’ Ἡφαίστοιο· τὰ δ’ ὀστέα λευκὰ γένοντο
Ἀρμονίης κόλλησιν ἀρηρότα θεσπεσίηθεν.**

31 B 97 [p. 452 K]. ARIST. de part. anim. A 1. p. 640 a 18 ἡ γὰρ γένεσις ἔνεκα τῆς οὐσίας ἐστίν, ἀλλ’ οὐχ ἡ οὐσία ἔνεκα τῆς γενέσεως. διόπερ Ἐμπεδοκλῆς οὐκ ὀρθῶς εἴρηκε λέγων ὑπάρχειν πολλὰ τοῖς ζώοις διὰ τὸ συμβῆναι οὕτως ἐν τῇ γενέσει οἶον καὶ τὴν **ῥάχιν** τοιαύτην ἔχειν ὅτι στραφέντος καταχθῆναι συνέβη.

31 B 98 [215–9 K., 203–7 St.]. 1–5 SIMPL. Phys. 32, 3 καλεῖ δὲ τὸ μὲν πῦρ καὶ Ἡφαίστον (B 96, 3) καὶ ἥλιον (B 21, 3 u. a.) καὶ φλόγα (B 85), τὸ δὲ ὕδωρ ὄμβρον (B 73, 1 u. a.), τὸν δὲ ἀέρα αἰθέρα (B 100, 7 u. a.). λέγει οὖν πολλαχοῦ μὲν ταῦτα καὶ ἐν τούτοις δὲ τοῖς ἔπεσιν **‘ἡ δὲ ... σαρκός’** vgl. AET. v 22 [A 78]. 1 Ebend. SIMPL. Phys. 331, 3 καὶ τὰ μόρια τῶν ζώων ἀπὸ τύχης γενέσθαι τὰ πλεῖστά φησιν ὡς ὅταν λέγηι **‘ἡ δὲ ... μάλιστα’**.

**ἡ δὲ χθὼν τούτοιςιν ἴση συνέκρυσσε μάλιστα,
Ἡφαίστωι τ’ ὄμβρῳ τε καὶ αἰθέρι παμφανώοντι,
Κύπριδος ὀρμισθεῖσα τελείοις ἐν λιμένεσσιν,
εἴτ’ ὀλίγον μεζίων εἴτε πλεόνεσσιν [?] ἐλάσσων·**

kot o kocki; kocko so namreč imenovali skladje, ker ima dvanajst stranic, osem kotov, šest ploskev in tvori skladno sorazmerje. (Izraz) *chóana* pri pesniku označuje »posode«, v katerih nastane mešanica pomešanih (prvin): »Mehovi – dvajset vseh (skupaj) – so pihali v posodah« [Il. XVIII, 470], ki jih imenuje tudi »**široko-prsate**« v smislu širine, ker so zmožne (v sebi) vsebovati (stvari). Pri nastanku kosti se pomešajo štirje deli ognja – pravi, da morajo imeti (kosti) največji delež ognja, bržkone zato, ker je suh in bele barve –, dva dela zemlje in po en del zraka in vode; zadnja dva imenuje »**svetla Nestida**«, in sicer »**Nestida**« zaradi vlažnosti, kar izpeljuje iz (korena besede) *náein* [»teči«] in *rheîn* [»teči«], »**svetla**« pa zato, ker je prosojna. Prim. A 78.

**Blaga zemlja v posodah z lepimi prsmi
je dva dela svetle Nestíde prejela od osmih
in štiri Hefajsta; nastale so bele kosti,
z lepili Harmonije božansko spojene.**

31 B 97 [str. 452 K]. ARIST. de part. anim. A 1. str. 640 a 18 Nastanek je zaradi¹²⁹ bitnosti, ne pa bitnost zaradi nastanka. Zato se Empedokles ni izrazil pravilno, ko je rekel, da obstajajo pri živih (bitjih) mnogi (telesni deli), ki so ob (svojem) nastanku takšni (kot so) postali po naključju; kakor da je na primer **hrbtenica** takšna zato, ker je bila naključno ukripljena navzdol.

31 B 98 [215–9 K., 203–7 St.]. 1–5 SIMPL. Phys. 32, 3 Ognju pravi Hefajst (B 96, 3), Sonce (B 21, 3 idr.) in plamen (B 85), vodi deževje (B 73 idr.) ter zraku eter (B 100, 7 idr.). O tem torej govori na več (mestih) in prav tako v teh verzih: »**Zlasti ... mesa.**« Prim. AËT. v 22 [A 78]. 1 Prav tam SIMPL. Phys. 331, 3 Trdi tudi, da (telesni) deli živih (bitij) največkrat nastanejo naključno, kakor takrat ko pravi: »**Zlasti ... enakomerno.**«

**Zlasti zemlja je z njimi trčila enakomerno,
s Hefajstom in dežjem in zrakom bleščečim,
ko se je zasidrala v popolnih pristanih Kipríde,
bodisi malo večja bodisi manjša po množtvih [?];**

5 ἐκ τῶν αἱμά τε γέντο καὶ ἄλλης εἶδεα σαρκός.

31 B 99 [p. 483 K., 315 St.]. THEOPHR. de sens. 9 [A 86, 9.] Vgl. A 93.

κώδων. σάρκινος ὄζος.

31 B 100 [275–99 K., 287–311 St.]. ARIST. de respir. 7. 473 a 15 λέγει δὲ περὶ ἀναπνοῆς καὶ Ἑ., οὐ μέντοι τίνος γ' ἔνεκα οὐδὲ περὶ πάντων τῶν ζώων οὐδὲν ποιεῖ δῆλον εἴτε ἀναπνέουσιν εἴτε μή. καὶ περὶ τῆς διὰ τῶν **μυκτῆρων** ἀναπνοῆς λέγων [v. 4] οἶται καὶ περὶ τῆς κυρίας λέγειν ἀναπνοῆς ... ARIST. de respir. 7. 473 b 1 γίνεσθαι δέ φησι τὴν ἀναπνοὴν καὶ ἐκπνοὴν διὰ τὸ φλέβας εἶναι τινας, ἐν αἷς ἔνεστι μὲν αἷμα, οὐ μέντοι πλήρεις εἰσὶν αἵματος (v. 1) ἔχουσι δὲ πόρους εἰς τὸν ἕξω ἀέρα, τῶν μὲν τοῦ σώματος μορίων ἐλάττους, τῶν δὲ τοῦ ἀέρος μείζους· διὸ τοῦ αἵματος πεφυκότες κινεῖσθαι ἄνω καὶ κάτω, κάτω μὲν φερομένου εἰσερεῖν τὸν ἀέρα καὶ γίνεσθαι ἀναπνοήν, ἄνω δ' ἰόντος ἐκπίπτειν θύραζε καὶ γίνεσθαι τὴν ἐκπνοήν, παρεικάζων τὸ συμβαῖνον ταῖς κλεψύδραις· ὥδε ... ὀπίσω'.

ὥδε δ' ἀναπνεῖ πάντα καὶ ἐκπνεῖ· πᾶσι λίφαιμοι
σαρκῶν σύριγγες πύματον κατὰ σῶμα τέτανται,
καὶ σφιν ἐπὶ στομίοις πυκιναῖς τέτρηνται ἄλοξιν
ρίνων ἔσχατα τέρθρα διαμπερές, ὥστε φόνον μὲν
5 κεύθειν, αἰθέρι δ' εὐπορίην διόδοισι τετμῆσθαι.
ἔνθεν ἔπειθ' ὁπότεν μὲν ἀπαῖξῃ τέρεν αἷμα,
αἰθήρ παφλάζων καταῖσσεται οἶδατι μάργωι,
εὔτε δ' ἀναθρώσκει, πάλιν ἐκπνέει, ὥσπερ ὅταν παῖς
κλεψύδρῃ παίζουσα διειπετέος χαλκοῖο
10 εὔτε μὲν αὐλοῦ πορθμὸν ἐπ' εὐεῖδει χερὶ θεῖσα
εἰς ὕδατος βάπτῃσι τέρεν δέμας ἀργυφέοιο,
οὐδεὶς ἄγγοσδ' ὄμβρος ἐσέρχεται, ἀλλὰ μιν εἵργει
ἀέρος ὄγκος ἔσωθε πεσὼν ἐπὶ τρήματα πυκνά,
εἰσόκ' ἀποστεγάσῃ πυκινὸν ῥόον· αὐτὰρ ἔπειτα
15 πνεύματος ἐλλείποντος ἐσέρχεται αἴσιμον ὕδωρ.
ὥς δ' αὐτως, ὅθ' ὕδωρ μὲν ἔχῃ κατὰ βένθεα χαλκοῦ
πορθμοῦ χωσθέντος βροτέωι χροῖ ἡδὲ πόροιο,

5 **iz teh je nastala kri in oblike drugega mesa.**

31 B 99 [str. 483 K., 315 St.]. THEOPHR. de sens. 9 [A 86, 9.] Prim. A 93
zvonec. Mesnata veja.

31 B 100 [275–99 K., 287–311 St.]. ARIST. de respir. 7. 473 a 15 Tudi Empedokles govori o dihanju, vendar ne (razloži), čemu (je namenjeno),¹³⁰ niti ničesar ne razjasni glede tega, ali dihajo vsa živa (bitja) ali ne. Ko govori o dihanju skozi **nosnice** [v. 4], je mnenja, da govori o pravem dihanju... ARIST. de respir. 7. 473 b 1 Pravi, da vdih in izdih nastane-ta zato, ker so (v telesu) nekakšne žile, v katerih se nahaja kri, vendar niso (do vrha) polne krvi (v. 1). (Te žile) imajo prehode do zunanjega zraka, ki so manjši od delov telesa, a večji od delcev zraka; ker se kri po svoji naravi giblje tako navzgor kot navzdol, pri njenem premiku navzdol zrak priteče (v telo) in takrat pride do vdiha, pri njenem pomiku navzgor pa zrak izide in takrat pride do izdiha. To, kar se dogaja (pri dihanju), ponazarja s klepsidrami: »Vse ... navzven.«

**Vse vdihne in izdihne takole: v vseh so brezkrvne
mesene cevi, ki se raztezajo po površju telesa,
in skrajni deli kože so z gostimi brazdami vseskozi
na ustjih preluknjani, tako da hranijo v sebi**
5 **kri, zraku pa je skozi prehode izrezana pot.**
Ko nežna se kri odžene od tod,
se v besnem navalu šumeči eter požene navzdol,
in ko plane navzgor, spet pihne ven kakor takrat,
ko se mala deklica igra s klépsidro iz sijočega brona –
10 **ko ob roko lepo oblikovano položi ustje cevi**
in potopi jo v nežno telo srebrnkaste vode,
ne pride nobeno deževje v posodo, ampak jo teža zraka,
ki na goste luknje pada, od znotraj potiska,
vse dokler gostemu toku ne vzame pokrova; a potem
15 **ko jo dih zapusti, gre noter ustrezen del vode.**
Enako tudi takrat, ko je v globinah bronaste posode voda,
medtem ko sta ustje in prehod z umrljivo kožo zaprta,

αἰθήρ δ' ἐκτὸς ἔσω λελημένος ὄμβρον ἐρύκει,
 ἀμφὶ πύλας ἡθμοῖο δυσηχέος ἄκρα κρατύνων,
 20 εἰσόκε χειρὶ μεθῆι, τότε δ' αὖ πάλιν, ἔμπαλιν ἢ πρίν,
 πνεύματος ἐπίπτοντος ὑπεκθέει αἰσιμον ὕδωρ.
 ὥς δ' αὐτως τέρεν αἶμα κλαδασσόμενον διὰ γυνίων
 ὁππότε μὲν παλίνορσον ἀπαΐξειε μυχόνδε,
 αἰθέρος εὐθύς ῥεῦμα κατέρχεται οἴδματι θῦον,
 25 εὔτε δ' ἀναθρώσκει, πάλιν ἐκπνέει ἴσον ὀπίσσω.

31 B 101 [300 K., 312 (313) St.]. 1–2 PLUT. de curios. 11 p. 520 E καὶ καθάπερ οἱ κυνηγοὶ τοὺς σκύλακας οὐκ ἐῷσιν ἐκτρέπεσθαι καὶ διώκειν πᾶσαν ὁδμήν, ἀλλὰ τοῖς ῥυτῆρσιν ἔλκουσι καὶ ἀνακρούουσι καθαρὸν αὐτῶν φυλάττοντες καὶ ἄκρατον τὸ αἰσθητήριον ἐπὶ τὸ οἰκεῖον ἔργον, ἵν' εὐτονώτερον ἐμφύηται τοῖς ἴχνεσι **‘τέρματα ... ἐρευνῶν’**, οὕτω κτλ. DERS. PLUT. Quaest. nat. 23 p. 917 E πότερον αἱ κύνες, ὥς φησιν ὁ Ἑ., **‘κέμματα [!] ... ἐρευνῶσαι’** τὰς ἀπορροὰς ἀναλαμβάνουσιν, **ἃς ἐναπολείπει τὰ θηρία τῇ ὕλῃ**, ταύτας δὲ τοῦ ἔαρος ἐξαμαυροῦσι καὶ συγχέουσιν αἱ πλείσται τῶν φυτῶν καὶ τῶν ὑλημάτων ὁσμαὶ κτλ. 2. [ALEX.] q. f. problem. III 102 (p. 22, 7 Usen., zur Aporie διὰ τί αἱ κύνες οὐκ ὀσφραίνουσι τῶν ἰχνῶν, ὅταν ἀποθάνῃ δασύπους) ζῶντος μὲν οὖν διὰ τὸ συνεχῆ εἶναι τὴν ὁσμὴν ἀπὸ τοῦ θηρίου αἰσθάνονται, τεθνεῶτος δὲ πέπνυται ῥέουσα: οὐ γὰρ καταλείπει, ὥσπερ Ἑ., ὥς **‘ἀπέλειπε ... περιποία [!]’**, οὐχ οἷόν τε γὰρ διασπᾶσθαι τὴν ὁσμὴν οὐδὲ τὴν χροάν, ἀλλ' ὅταν ἀποθάνῃ κάκεῖνα [die riechenden Partikeln] καὶ αὐτὴ [die Witterung] ἔφθαρται. ANON. in Plat. Theaet. 70, 48 Ἑ. ἀπορροὰς ἀπολείπει καὶ φησιν, ὅτι ἀνιχνεύουσι οἱ κύνες **‘κέρματ(α θηρείων) μελέων’**. (ἀδύνατον δὲ) τοῦτό γ' ὅτ(αν ἢ ἀπο)θνήσκον(τα τὰ ζῶια).

κέρματα θηρείων μελέων μυκτῆρσιν ἐρευνῶν,
 (ζῶονθ') ὅσσ' [?] ἀπέλειπε ποδῶν ἀπαλῇ περὶ ποίῃ ...

31 B 102 [301 K., 314 St.]. THEOPHR. de sens. 31 A 86, 22
 ὥδε μὲν οὖν πνοιῆς τε λελόγχασι πάντα καὶ ὁσμῶν.

20 zunanji eter, ki si navznoter želi, zadržuje deževje,
 tako da obvladuje vrhove okrog vrat hrumečega cedila,
 vse dokler (deklica) ne popusti roke; takrat pa spet nazaj,
 obratno kot prej,
 ko dih prodre noter, ustrezen del vode spodaj izteče.
 Enako tudi ko nežna kri, ki drvi skoz ude,
 v notranjost nazaj se odžene,
 gre v navalu besneči tok etra naravnost navzdol,
 25 ko pa (kri) plane navzgor, enako spet pihne navzven.

31 B 101 [300 K., 312 (313) St.]. 1–2 PLUT. de curios. 11 str. 520 E Kakor
 lovci ne dovolijo psom, da bi skrenili in zasledovali vsak vonj, ampak jih
 vlečejo s povodci in zadržujejo ter na ta način ohranjajo njihovo zaznavo
 čisto in nepomešano, da lahko (opravljajo) svoje delo in so uspešnejši¹³¹
 pri iskanju sledi, ko »**kose ... poiščejo**«, tako tudi itd. PLUT. Quaest. nat.
 23 str. 917 E Mar psi, kakor pravi Empedokles, »**kose [!] ... poiščejo**« (in)
 ulovijo odtekanja, ki jih v **gozdu pusti divjad**, spomladi pa jih nadvse
 številne vonjave rastlin in grmovja oslabijo in zabrišejo¹³² itd. 2. [ALEX.]
 problem. III 102 (str. 22, 7 Usen., k spornemu vprašanju, zakaj psi ne za-
 vohajo sledi, ko je zajec enkrat mrtev) Dokler je še živ, (njegov) vonj
 zaznavajo zato, ker ta nenehno (izhaja) iz živali, ko pa (žival) že pogine,
 se tokovi (vonja) ustavijo; ne zmanjka pa ga (na način), kot to (trdi)
 Empedokles, da ga »**pusti na travi [!]**«; ni namreč mogoče, da bi se ločil
 vonj ali barva, ampak se, ko (žival) že pogine, izničijo tudi oni [dišeči
 delci] in on [voh]. ANON. in Plat. Theaet. 70, 48 Empedokles sprejema¹³³
 (nauk) o odtekanjih in pravi, da psi izsledijo »**kose udov <divjadi>**«. To
 pa <je nemogoče>, ko živali poginejo.

Kose udov divjadi z nosovi poiščejo,
 ki so jih živali na mehki travi z nogami pustile.

31 B 102 [301 K., 314 St.]. THEOPHR. de sens. 31 A 86, 22
 Tako torej vse (stvari) so prejele dih in vonjave.

31 B 103 [312 K., 195 St.]. SIMPL. Phys. 331, 10 (τύχη des Emp.)
καὶ πολλὰ ἂν τις εὖροι ἐκ τῶν Ἐμπεδοκλέους Φυσικῶν τοιαῦτα
παραθέσθαι ὥσπερ καὶ τοῦτο·

τῇδε μὲν οὖν ἰότητι Τύχης πεφρόνηκεν ἅπαντα.

31 B 104 [414 K., 196 St.]. SIMPL. Phys. 331, 13 [nach. B 103] καὶ μετ' ὀλίγον·
καὶ καθ' ὅσον μὲν ἀραιότατα ξυνέκυρσε πεσόντα ...

31 B 105 [315–7 K., 327–9 St.]. PORPHYR. de Styge ap. STOB. Ecl. I 49, 53 W.
Ἐ. τε οὕτω φαίνεται ὡς ὄργάνου πρὸς σύνεσιν τοῦ αἵματος ὄντος λέγειν
‘αἵματος ... νόημα’. Vgl. A 84. 86, 10. Von καρδιά gesagt:

**αἵματος ἐν πελάγεσσι τεθραμμένη ἀντιθορόντος,
τῇ τε νόημα μάλιστα κικλήσκεται ἀνθρώποισιν·
αἶμα γὰρ ἀνθρώποις περικάρδιόν ἐστι νόημα.**

31 B 106 [318 K., 330 St.]. ARIST. de anima Γ 3. 427 a 21 οἱ γε ἀρχαῖοι τὸ
φρονεῖν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι ταῦτόν εἶναι φασιν, ὥσπερ καὶ Ἐ. εἴρηκε
‘πρὸς ... ἀνθρώποισιν’ καὶ ἐν ἄλλοις ‘ὄθεν ... παρίσταται’ [B 108].
ARIST. Metaphys. Γ 5. 1009 b 17 Ἐ. μεταβάλλοντας τὴν ἑξιν μεταβάλλειν
φησὶ τὴν φρόνησιν ‘πρὸς ... ἀνθρώποισιν’. καὶ ἐν ἑτέροις δὲ λέγει ὅτι
‘ὅσσον ... παρίστατο’ [B 108].

πρὸς παρεὸν γὰρ μῆτις ἀέξεται ἀνθρώποισιν.

31 B 107 [324–5 K., 336–7 St.]. THEOPHR. de sensu 10 [A 86, 10]
**ἐκ τούτων (γὰρ) πάντα πεπήγασιν ἀρμοσθέντα
καὶ τούτοις φρονέουσι καὶ ἡδοντ' ἡδ' ἀνιῶνται.**

31 B 108 [319–20 K., 331–2 St.]. ARIST. Metaphys. Γ 5. 1009 b 18 [vgl. zu B
106] καὶ ἐν ἑτέροις δὲ λέγει ὅτι ‘ὅσσον ... παρίστατο’. de anima Γ 3. 427 a
24 [vgl. zu B 106] καὶ ἐν ἄλλοις ‘ὄθεν σφίσιν ... παρίσταται’. PHILOP. z. d.
St. 487, 1 ὁ γὰρ Ἐ. τὰς διαφορὰς τῶν ὄνειράτων λέγων φησὶν ὅτι ἐκ τῶν
καθ' ἡμέραν ἐνεργημάτων αἱ νυκτεριναὶ γίνονται φαντασθαί· ταύτην δὲ

31 B 103 [312 K., 195 St.]. SIMPL. Phys. 331, 10 (o usodi pri Empedoklu) **V Empedoklovi (pesnitvi) O naravi**¹³⁴ bi se dalo odkriti in navesti mnogo primerov, kakršen je tudi tale:

Tako imajo torej po volji Usode vse (stvari) mišljenje.

31 B 104 [414 K., 196 St.]. SIMPL. Phys. 331, 13 [po B 103] In malo zatem:
in kolikor trčile najtanjše¹³⁵ **stvari so med padanjem ...**

31 B 105 [315–7 K., 327–9 St.]. PORPHYR. de Styge pri STOB. Ecl. I 49, 53 W. Tako pa se zdi, da Empedokles pravi, da je kri organ zavedanja: »**Hrani ... uvid.**« Prim. A 84, 86, 10. O srcu je rečeno:

**Hrani se z oceani krvi, ki divja naokrog,
to zlasti uvid se imenuje pri ljudeh:
kajti kri okrog srca pri ljudeh je uvid.**

31 B 106 [318 K., 330 St.]. ARIST. de anima Γ 3. 427 a 21 Starodavni (mislenci) trdijo, da je mišljenje in čutno zaznavanje isto, kakor je rekel tudi Empedokles: »**Mišljenje ... prisotno.**« Na drugih (mestih) pa: »**Od koder ... mišljenje.**« [B 108] ARIST. Metaphys. Γ 5. 1009 b 17 Empedokles (pravi), da se s spremembo (življenjske) drž¹³⁶ spremeni tudi mišljenje: »**Mišljenje ... prisotno.**« Na drugih (mestih) pravi, da »**kolikor ... mišljenje**« [B 108].

Mišljenje¹³⁷ **se namreč večja**¹³⁸ **v ljudeh glede na prisotno.**

31 B 107 [324–5 K., 336–7 St.]. THEOPHR. de sensu 10 [A 86, 10]
**Vse, kar je sestavljeno, je (namreč) spojeno iz teh (prvin),
z njimi mislijo, uživajo in čutijo žalost.**

31 B 108 [319–20 K., 331–2 St.]. ARIST. Metaphys. Γ 5. 1009 b 18 [prim. k B 106] Na drugih (mestih) pravi, da »**kolikor ... mišljenje**«. de anima Γ 3. 427 a 24 [prim. B 106] Na drugih (mestih) pa, »**od koder njim ... mišljenje**«. PHILOP. k temu mestu 487, 1 Empedokles namreč govori o razlikah med sanjami in trdi, da nočne predstave¹³⁹ nastanejo na podlagi¹⁴⁰ dnev-

τὴν φαντασίαν φρόνησιν καλεῖ ἐν οἷς φησιν ‘ὄθεν ... παρίσταται’. Vgl. 487, 1; SIMPLIC. z. d. St. 202, 30 καὶ τὸ φρονεῖν ἐν τοῖς ὀνείροις ἄλλοῖα παρίσταται κτλ. [HEROD. VII 16, 2. HIPPOCR. de morbo sacro 17]

**ὅσπον <γ> ἄλλοιοι μετέφυν, τόσον ἄρ σφισιν αἰεὶ
καὶ τὸ φρονεῖν ἄλλοῖα παρίσταται ...**

31 B 109 [321–3 K., 333–5 St.]. 1–3 ARIST. de anima A 2. 404 b 8 ὅσοι δ’ ἐπὶ τὸ γινώσκειν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι τῶν ὄντων [sc. ἀπέβλεψαν], οὗτοι δὲ λέγουσι τὴν ψυχὴν τὰς ἀρχάς, οἱ μὲν πλείους ποιοῦντες οἱ δὲ μίαν ταύτην, ὥσπερ Ἐ. μὲν ἐκ τῶν στοιχείων πάντων, εἶναι δὲ καὶ ἕκαστον ψυχὴν τούτων λέγων οὕτω· ‘**γαίῃ ... λυγρῶι**’. ARIST. Metaphys. B 4 1000 b 5 ἡ δὲ γνῶσις τοῦ ὁμοίου τῶι ὁμοίῳ· ‘**γαίῃ μὲν γάρ, φησί, γαῖαν ... λυγρῶι**’.

**γαίῃ μὲν γὰρ γαῖαν ὀπώπαμεν, ὕδατι δ’ ὕδωρ,
αἰθέρι δ’ αἰθέρα διον, ἀτὰρ πυρὶ πῦρ αἰδηλον,
στοργὴν δὲ στοργῇ, νεῖκος δέ τε νεϊκεῖ λυγρῶι.**

31 B 109a [o]. PAP. OXYRH. 1609 XIII 94 (2. Jhdt. n. Chr., Eudorus ?) δοκῇ δὲ ἐκεῖ φαίνεσθαι: οὐ γὰρ ἐπ’ ἐκείνου τοῦ κατόπτρου ὁράται, ἀλλ’ ἡ ἀνάκλασις ἐπὶ τὸν ὀρῶντα. περὶ μὲν οὖν τούτων ἐν τοῖς εἰς τὸν Τίμαιον εἴρηται. οὐ δεῖ δὲ εἰδῶλον τοιοῦτον ἀκούειν οἷον τὸ κατὰ Δημόκριτον ἢ Ἐπίκουρον ἢ ὡς Ἐμπεδοκλῆς ἀπορροὰς φαίη ἂν ἀπιέναι ἀπὸ ἐκάστου τῶν κατοπτριζομένων καὶ τ(οῖς) <ῥμμασιν ὥσ>περ ἐούσας <εἰκόνας ἐναρμόζεσθαι>. Vgl. A 88.

31 B 110 [222–31 St.]. 1–10 HIPPOCR. Ref. VII 29 (p. 214 W.) τοιαύτη τις ἡ κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέα ἡμῖν ἡ τοῦ κόσμου γενέσεις καὶ φθορὰ καὶ σύστασις ἐξ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ συνεστῶσα φιλοσοφεῖται. εἶναι δὲ φησι καὶ νοητὴν τρίτην τινὰ δύναμιν, ἣν καὶ ἐκ τούτων ἐπινοεῖσθαι δύνασθαι, λέγων ὥδέ πως· ‘**εἰ γὰρ ... αἶσαν**’. ... HIPPOCR. Ref. VII 30 (p. 216) (gegen Marcion) τοὺς Ἐμπεδοκλέους λανθάνεις διδάσκων καθαρμούς ...

nih opravi; takšno predstavo imenuje **mišljenje**, (in sicer) v tistih (verzih), kjer pravi: »**Od koder ... mišljenje.**« Prim. 487, 1; SIMPLIC. k temu mestu 202, 30 Mišljenje se **v sanjah pojavi predrugačeno** itd. [HEROD. VII 16, 2. HIPPOCRATES de morbo sacro 17].

Kolikor zrastejo drugačni, toliko se pri njih vselej predrugačeno pojavi tudi mišljenje ...

31 B 109 [321–3 K., 333–5 St.]. 1–3 ARIST. de anima A 2. 404 b 8 Tisti, ki [so se ozrli] na spoznavanje in čutno zaznavanje bivajočih (stvari), govorijo, da je duša (isto kakor) počela: nekateri jih [tj. počel] postavljajo več, drugi pa enega samega. Tako na primer Empedokles pravi, da je (duša) iz vseh prvin in da je vsaka od njih duša: »**Z zemljo ... Prepirom.**« ARIST. Metaphys. B 4 1000 b 5 Spoznanje podobnega s podobnim: »**Z zemljo namreč ... Prepirom.**«

**Z zemljo namreč gledamo zemljo, vodo pa z vodo,
z etrom božanski eter in z ognjem uničujoči ogenj;
Ljubezen z Ljubeznijo in Prepír z nesrečnim Prepirom.**

31 B 109a [0]. PAP. OXYRH. 1609 XIII 94 (2. stol. po Kr., Evdor ?) Zdi pa se, da se (zrcalna podoba) pokaže prav tu: ni je namreč mogoče videti (na površini) tega zrcala, pač pa (se vidi samo) odboj, ki (se vrača) h gledalcu. O tem je govor v (odlomkih knjige) o Timaju. Tega (odboja) pa ne gre razumeti v smislu podobe, kot (je razumljena) pri Demokritu in Epikurju, ali pa kakor bi rekel Empedokles, da **odtekanja** prihajajo od vsake (stvari), ki se zrcali, in da se ⟨prilagodijo **očem**⟩, **kakor da so ⟨slike⟩**. Prim. A 88.

31 B 110 [222–31 St.]. 1–10 HIPPOCRATES. Ref. VII 29 (str. 214 W.) O nekem takšnem nastanku in propadu sveta ter (njegovi) sestavi, ki je sestavljena iz dobrega in slabega, se filozofira skladno z Empedoklovim (naukom). On pravi, da obstaja neka tretja umno-zaznavna moč, ki jo je mogoče tudi uvideti na osnovi teh (omenjenih stvari); pravi pa nekako takole: »**Če namreč ... uvida.**« HIPPOCRATES. Ref. VII 30 (str. 216) (proti Markionu)

λύεις τοὺς ὑπὸ τοῦ θεοῦ συνηρμοσμένους γάμους τοῖς Ἐμπεδοκλέους ἀκολουθῶν δόγμασιν, ἵνα σοι φυλαχθῇ τὸ τῆς φιλίας ἔργον ἐν ἀδιαίρετον. διαιρεῖ γὰρ ὁ γάμος κατὰ Ἐμπεδοκλέα τὸ ἐν καὶ ποιεῖ πολλά, καθὼς ἀπεδείξαμεν. 10 HIPPOCR. Ref. VI 12 (p. 138) (nach. B 109) πάντα γάρ, φησὶν (Simon), ἐνόμιζε (Empredokles) τὰ μέρη τοῦ πυρὸς τὰ <ὄρατὰ καὶ τὰ> ἀόρατα **φρόνησιν ἔχειν** καὶ γνώμην ἴσην (statt νόματος αἶσαν). SEXT. Adv. math. VIII 286 Ἐ. ἔτι παραδοξότερον πάντα ἡξίου λογικὰ τυγχάνειν καὶ οὐ ζῶια μόνον ἀλλὰ καὶ φυτὰ ῥητῶς γράφων **πάντα ... αἶσαν**.

εἰ γάρ κέν σφ' ἀδινῆσιν ὑπὸ πραπίδεσσιν ἐρείσας
 εὐμενέως καθαρῆσιν ἐποπτεύσεως μελέτησιν,
 ταῦτά τέ σοι μάλα πάντα δι' αἰῶνος παρέσσονται,
 ἄλλα τε πόλλ' ἀπὸ τῶνδ' ἐκτῆσαι· αὐτὰ γὰρ αὔξει
 5 ταῦτ' εἰς ἥθος ἕκαστον, ὅπη φύσις ἐστὶν ἐκάστωι.
 εἰ δὲ σύ γ' ἀλλοίων ἐπορέξῃ, οἷα κατ' ἄνδρας
 μυρία δειλὰ πέλονται ἅ τ' ἀμβλύνουσι μερίμνας,
 ἧ σ' ἄφαρ ἐκλείψουσι περιπλομένοιο χρόνοιο
 σφῶν αὐτῶν ποθέοντα φίλην ἐπὶ γένναν ἰκέσθαι·
 10 πάντα γὰρ ἴσθι φρόνησιν ἔχειν καὶ νόματος αἶσαν.

31 B 111 [424–8 K., 24–32 St.]. 1–9 DIOG. VIII 59 aus Satyros (αὐτὸν [näml. Ἐμπεδοκλέα] ἐπαγγέλλεσθαι ...) [A 1, 59] 3–5 CLEM. Strom. VI 30 [II 445, 16 St.; s. A 14]

φάρμακα δ' ὅσσα γεγᾶσι κακῶν καὶ γήραος ἄλκαρ
 πεύσῃ, ἐπεὶ μούνωι σοὶ ἐγὼ κρανέω τάδε πάντα.
 παύσεις δ' ἀκαμάτων ἀνέμων μένος οἷ τ' ἐπὶ γαίαν
 ὀρνύμενοι πνοιαῖσι καταφθινύθουσιν ἀρούρας·
 5 καὶ πάλιν, ἣν ἐθέλησθα, παλίντιτα πνεύματ(α) ἐπάξεις·
 θήσεις δ' ἐξ ὄμβροιο κελαينوῦ καίριον αὐχμόν
 ἀνθρώποις, θήσεις δὲ καὶ ἐξ αὐχμοῖο θερείου
 ῥεύματα δενδρεόθρεπτα, τά τ' αἰθερί ναιήσονται [?],
 ἄξεις δ' ἐξ Αἰδαο καταφθιμένον μένος ἀνδρός.

Mar ti je (ostalo) prikrito, da učiš (nauke) iz Empedoklovih *Očiščenj*? ... razvezuješ zakonske zveze, ki so bile združene⁴¹ po Bogu, in pri tem slediš Empedoklovim naukom (z namenom), da bi ohranil delo Ljubezni kot nedeljivo eno. Zakonska zveza namreč po Empedoklu razdvaja Eno in (iz njega) napravi množstvo, kakor smo že pokazali. 10 HIPPOL. Ref. VI 12 (str. 138) (po B 109) Menil je, pravi (Simon), da **imajo** vsi delci ognja, (tako vidljivi kot) nevidljivi, **misel** in enako spoznanje (namesto delež uvida). SEXT. Adv. math. VIII 286 Še bolj nenavadno (je menil) Empedokles, da so vse (stvari) zmožne razumnosti, in to ne samo živali, ampak tudi rastline, saj izrecno piše: »**Vedi ... uvida.**«

**Če namreč podstaviš jih pod trdnost misli
in vanje naklonjeno zreš s čistimi skrbmi,
bodo vse navzoče do konca življenja¹⁴² pri tebi
in mnogo drugega boš potegnil iz tega! Saj same se večajo**
5 **v vsaki nravi, pri vsakem skladno z njegovo naravo.**
**Če pa stremel boš po drugačnih stvareh, ki jih pri ljudeh
je nešteto nesrečnih in otopijo skrbi,
te bodo hitro zapustile med obračanjem časa,
hrepeneč po vrnitvi v svoj lastni izvor;**
10 **vedi namreč, da vse ima misel in delež uvida.**

31 B 111 [424–8 K., 24–32 St.]. 1–9 DIOG. VIII 59 iz Satira ([Empedokles] oznanja ...) [A 1, 59] 3–5 CLEM. Strom. VI 30 [II 445, 16 St.; gl. A 14]

**Za zdravila, nastala, da odvrčajo zla in starost,
boš zvedel, kajti le tebi izpolnim vse te (reči).
Ustavil boš moč neutrudnih vetrov, ki nad zemljo
divjajo in s pihanjem pustošijo polja,**
5 **in spet, če hočeš, boš povrnil vetrove in nazaj jih privedel;
iz temnega dežja ob času naredil boš sušo
ljudem in iz poletne suše
za drevje hranilne potoke, ki dom bodo imeli v zraku.
Pripeljal moč boš umrlega moža iz Hada.**

ΚΑΘΑΡΜΟΙ

Bignone a. O. behält die Reihenfolge der Fragmente bei, nur daß er 131–134 zu Περὶ φύσεως rechnet; Wilamowitz, *Berl. Sitz. Ber.* 1929, 646 f. setzt Frag. 77. 78 in die Καθαρμοί, wie Karsten, wahrscheinlich richtig.

31 B 112 [389–400 K., 352–63 St.]. 1–2. 4–11 DIOG. VIII 62 (A 1, 62). 1–2 ebd. VIII 54 (A 1, 54) ὅτι δ' ἦν Ἀκραγαντίνος ἐκ Σικελίας αὐτὸς ἐναρχόμενος τῶν Καθαρμῶν φησιν ὧ φίλοι ... πόλεως. [3 DIODOR. XIII 83] 10–12 CLEM. Strom. VI 30 (II 445, 19 St.; nach B 111, 5) παρακολουθεῖν τε αὐτῷ ἔλεγεν τοὺς μὲν μαντοσυνῶν κεχρημένους, τοὺς δ' ἐπὶ νοῦσον σιδηρὸν δὴ χαλεποῖσι πεπαρμένους (so!).

ὧ φίλοι, οἱ μέγα ἄστν κατὰ ξανθοῦ Ἀκράγαντος
ναίετ' ἀν' ἄκρα πόλεος, ἀγαθῶν μελεδήμονες ἔργων,
ξείνων αἰδοῖοι λιμένες, κακότητος ἄπειροι,
χαίρετ'· ἐγὼ δ' ὑμῖν θεὸς ἄμβροτος, οὐκέτι θνητός
5 πωλεῦμαι μετὰ πᾶσι τετιμένος, ὥσπερ ἔοικα,
ταινίαις τε περιστεπτος στέφεσιν τε θαλείοις.
τοῖσιν †ἄμ† ἄν ἵκωμαι ἄστεα τηλεθάοντα,
ἀνδράσιν ἡδὲ γυναιξί, σεβίζομαι· οἱ δ' ἄμ' ἔπονται
μυρίοι ἐξερέοντες, ὅπηι πρὸς κέρδος ἀταπρός,
10 οἱ μὲν μαντοσυνέων κεχρημένοι, οἱ δ' ἐπὶ νούσων
παντοίων ἐπύθοντο κλυεῖν εὐηκέα βάζιν,
δηρὸν δὴ χαλεπῇσι πεπαρμένοι (ἄμφ' ὀδύνησιν).

31 B 113 [401–2 K., 364–5 St.]. SEXT. adv. math. I 302 (nach B 112, 5)
ἀλλὰ τί τοῖσδ' ἐπείκειμ' ὥσει μέγα χρῆμά τι πρᾶσσων,
εἰ θνητῶν περιέμι πολυφθερέων ἀνθρώπων;

31 B 114 [407–9 K., 366–8 St.]. CLEM. Strom. V 9 [II 331, 14 St.]
ὧ φίλοι, οἶδα μὲν οὐνεκ' ἀληθείῃ πάρα μύθοις,
οὓς ἐγὼ ἐξερέω· μάλα δ' ἀργαλέη γε τέτυκται

OČIŠČENJA

Bignone ohranja vrstni red fragmentov, le da prišteva fragmente 131–134 k pesnitvi *O naravi*. Wilamowitz, *Berl. Sitz. Ber.* 1929, 646 in sl. postavlja fragmenta 77. 78 v pesnitev *Očiščenje*, prav tako kot Karsten, verjetno pravilno.

31 B 112 [389–400 K., 352–63 St.]. 1–2. 4–11 DIOG. VIII 62 (A 1, 62). 1–2 prav tam VIII 54 (A 1, 54) Sam **na začetku (pesnitve) *Očiščenja*** pravi, da je bil iz Akraganta na Siciliji: »**Prijatelji ... polisa.**« [3 DIODOR. XIII 83] 10–12 CLEM. Strom. VI 30 (II 445, 19 St.; po B 111, 5) Govoril je, da mu sledijo tako tisti, ki so **potrebni prerokb**,¹⁴³ kot tudi takšni, **ki jih s težkimi (bolečinami) prebada bolezen, (povzročena od) železa (takol!)**.

Prijatelji, ki v mogočnem mestu ob rumenem Akragantu
živite, zgoraj na vrhu polisa, v skrbi za dobra dejanja,
pristani tujcev častivredni, v hudobiji neizkušeni,
pozdravljeni bodite! Jaz, nesmrten bog, nič več umrljiv,
5 zahajam k vam, čaščen med vsemi, kakor se zdim,
s trakovi ovenčan in s cvetočimi venci.
Čaščen sem, ko prispem v mesta cvetoča,
med moške in ženske; sledijo mi nešteti,
poizvedujoč, kje vodi pot do dobička,
10 nekateri so potrebni prerokb, drugi sprašujejo,
da slišali za razne bolezni zdravilne bi izreke,
saj dolgo že prebadajo jih težke bolečine.

31 B 113 [401–2 K., 364–5 St.]. SEXT. adv. math. I 302 (po B 112, 5)
A zakaj (vse) to si nalagam, kot da kaj velikega počnem,¹⁴⁴
če boljši sem od smrtnih, mnogo(krat) propadajočih ljudi?

31 B 114 [407–9 K., 366–8 St.]. CLEM. Strom. V 9 [II 331, 14 St.]
Vem, prijatelji, da je resnica pri besedah,
ki jih bom izrekel; a nadvse težaven je

ἀνδράσι καὶ δύσζηλος ἐπὶ φρένα πίστιος ὁρμή.

31 B 115 [1–6. 16–19. 7–8 K., 369–82 St.]. 13. 14. 4–12. 1–2. HIPPOCR. Ref. VII 29 (p. 121 W.) καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγει περὶ τῆς ἑαυτοῦ γεννήσεως ὁ Ἑ. **‘τῶν ... ἀλήτης’** [v. 13] τουτέστι **θεὸν** καλῶν τὸ ἐν καὶ τὴν ἐκείνου ἐνότητα, ἐν ᾧ ἦν πρὶν ὑπὸ τοῦ Νείκους ἀποσπασθῆναι καὶ γενέσθαι ἐν τοῖς πολλοῖς τούτοις τοῖς κατὰ τὴν τοῦ Νείκους διακόσμησιν **‘Νεϊκεῖ’**, γάρ φησι, **‘(μαινομένῳ πίσυνος, νεῖκος) μαινόμενον** καὶ τεταραγμένον καὶ ἄστατον τὸν δημιουργὸν τοῦδε τοῦ κόσμου ὁ Ἑ. ἀποκαλῶν. αὕτη γάρ ἐστιν ἡ καταδίκη καὶ ἀνάγκη τῶν ψυχῶν, ὧν ἀποσπᾶι τὸ Νεῖκος ἀπὸ τοῦ ἐνὸς καὶ δημιουργεῖ καὶ ἐργάζεται, λέγων τοιοῦτόν τινα τρόπον **‘ὅς καὶ ἐπιόρκον ... βίοιο’** [v. 5], **δαίμονας** τὰς ψυχὰς λέγων **μακραίωνας**, ὅτι εἰσὶν ἀθάνατοι καὶ μακροὺς ζῶσιν αἰῶνας **‘τρὶς ... ἀλάλησθαι’** [v. 6] μάκαρας καλῶν τοὺς συνηγμένους ὑπὸ τῆς Φιλίας ἀπὸ τῶν πολλῶν εἰς τὴν ἐνότητα τοῦ κόσμου τοῦ νοητοῦ. τούτους οὖν φησιν ἀλάλησθαι καὶ **‘φυομένους ... κελεύθους’** [vv. 7–8]. **ἀργαλέας κελεύθους** φησὶν εἶναι τῶν ψυχῶν τὰς εἰς τὰ σώματα μεταβολὰς καὶ μετακοσμήσεις. τοῦτ’ ἐστὶν ὃ λέγει **‘ἀργαλέας ... κελεύθους’** [v. 8]. **μεταλλάσσουν** γὰρ αἱ ψυχαὶ σῶμα ἐκ σώματος, ὑπὸ τοῦ Νείκους μεταβαλλόμεναι καὶ κολαζόμεναι, καὶ οὐκ ἐώμεναι μένειν εἰς τὸ ἐν. ἀλλὰ κολάζεσθαι ἐν πάσαις κολάσεσιν ὑπὸ τοῦ Νείκους τὰς ψυχὰς μεταβαλλόμενας σῶμα ἐκ σώματος **‘αἰθέριόν γε, φησί, μένος ... πάντες** [vv. 9–12]. αὕτη ἐστὶν ἡ κόλασις ἣν κολάζει ὁ δημιουργός, καθάπερ χαλκεὺς τις μετακοσμῶν σίδηρον καὶ ἐκ πυρὸς εἰς ὕδωρ μεταβάπτων· πῦρ γάρ ἐστιν ὁ **αἰθήρ**, ὅθεν εἰς πόντον μεταβάλλει τὰς ψυχὰς ὁ δημιουργός, **χθῶν** δὲ ἡ γῆ, ὅθεν φησὶν **‘ἐξ ὕδατος εἰς γῆν, ἐκ γῆς δὲ εἰς τὸν ἀέρα’**. τουτέστιν ὃ λέγει **‘γαῖα δ’ ἐς αὐγὰς ἡελίου ... πάντες’** [vv. 10–12]. μισουμένας οὖν τὰς ψυχὰς ... συνάγει ἡ Φιλία, ἀγαθὴ τις οὕσα καὶ κατοικτεῖρουσα τὸν στεναγμὸν αὐτῶν καὶ τὴν ἄτακτον καὶ πονηρὰν τοῦ **Νείκους τοῦ μαινομένου** κατασκευὴν ... διὰ τὴν τοιαύτην οὖν τοῦ ὀλεθρίου Νείκους διακόσμησιν τοῦδε τοῦ μεμερισμένου κόσμου πάντων ἐμψύχων ὁ Ἐμπεδοκλῆς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ἀπέχεσθαι παρακαλεῖ· εἶναι γάρ φησι τὰ σώματα τῶν ζώων τὰ ἐσθιόμενα ψυχῶν κεκολασμένων οἰκητήρια. καὶ ἐγκρατεῖς εἶναι τοὺς τῶν τοιούτων λόγων ἀκρωμένους τῆς πρὸς γυναῖκα ὁμιλίας

za može in silovit naval verjetja¹⁴⁵ na misel.

31 B 115 [1–6. 16–19. 7–8 K., 369–82 St.]. 13. 14. 4–12. 1–2. HIPPOL. Ref. VII 29 (str. 121 W.) Kar zadeva njegovo rojstvo, pa Empedokles pravi tole: »**Zdaj tudi ... blodeči**,« [13] se pravi da Eno in njegovo enost, v kateri je bival, preden ga je iztrgal Prepír in preden se je rodil v tem mnoštvu, (kakršno je) v ureditvi Prepíra, imenuje **bog**. Empedokles namreč pravi: »**⟨ki verjame(m) v blazneči⟩ Prepír**, pri čemer stvarnika tega sveta – stvarnika, ki je nemiren in nestanoviten –, imenuje »**blazneči**«. To je namreč obsodba in nujnost za duše, ki jih Prepír iztrga iz Enega, jih ustvarja in proizvaja, o čemer govori na ta način: »**storili ... življenje**.« [v. 5] Duše imenuje »**dajmoni, ki so prejeli dolgotrajno življenje**«, ker so nesmrtni in živijo skozi dolga časovna obdobja; »**blodijo ... blaženih**« [v. 6], pri čemer »blažene« imenuje tiste (dajmone), ki jih je Ljubezen iz mnoštva privedla skupaj v enost umno-zaznavnega sveta. Trdi torej, da blodijo in »**in zrastejo ... življenja**« [v. 7–8] ter da **težke steze** pomenijo prehode¹⁴⁶ in preobrazbe duš v telesa. O tem govori (v verz): »**menjavajoč ... steze življenja**« [v. 8]. Duše namreč **menjavajo** telo za telo, saj jih Prepír premetava (naokrog) in kaznuje ter jim preprečuje, da bi obmirovale v Enem. Prepír kaznuje duše, ki menjavajo telo za telo, z vsakovrstnimi kaznimi. Pravi (takole): »**Moč etra ... sovražijo**.« [v. 9–12] To je kazen, s katero (jih) kaznuje stvarnik, podobno kot kovač, ki preoblikuje železo in ga iz ognja potaplja v vodo: ogenj je namreč **eter**, od koder stvarnik vrže duše v morje, zemlja pa so **tla**, zaradi česar pravi: »Iz vode na zemljo, iz zemlje v zrak.« To je tisto, o čemer govori (v verzih): »**zemlja ... sovražijo**« [v. 10–12]. Osovražene duše torej ... skupaj privede Ljubezen, ker je nekako dobra in sočutna spričo njihovega stoka ter neurejenega in težavnega stanja **blaznečega Prepíra** ... zaradi takšne ureditve pogubnega Prepíra, ko je svet razdeljen (na dele), Empedokles torej poziva svoje učence, naj se vzdržijo (zauživanja) vseh živih (bitij); trdi namreč, da so telesa živih (bitij), ki jih zaužijemo, prebivališča kaznovanih duš. Poslušalce takšnih govorov uči, naj se obvladajo tudi takrat, ko gre za spolno občevanje z ženskami, da ne bi sodelovali in pomagali pri delih, ki jih ustvarja Prepír in (s katerimi) nenehno ruši

διδάσκει, ἵνα μὴ συνεργάζωνται καὶ συνεπιλαμβάνωνται τῶν ἔργων, ὧν δημιουργεῖ τὸ Νεῖκος, τὸ τῆς Φιλίας ἔργον λῦον ἀεὶ καὶ διασπών· τοῦτον εἶναί φησιν ὁ Ἐμπεδοκλῆς νόμον μέγιστον τῆς τοῦ παντὸς διοικήσεως λέγων ὥδε πως· **ἔστιν ... ὄρκοις** [vn. 1–2] **ἀνάγκην** καλῶν τὴν ἐξ ἑνὸς εἰς πολλὰ κατὰ τὸ Νεῖκος καὶ ἐκ πολλῶν εἰς ἓν κατὰ τὴν Φιλίαν μεταβολήν. **θεοὺς** δέ, ὡς ἔφην, τέσσαρας μὲν θνητούς, πῦρ ὕδωρ γῆν ἀέρα, δύο δὲ ἀθανάτους, ἀγεννήτους, πολεμίους ἑαυτοῖς διὰ παντός, τὸ Νεῖκος καὶ τὴν Φιλίαν. 1. 3. 5. 6. 13. PLUT. de exil. 17 p. 607 c ὁ δ' Ἐ. ἐν ἀρχῇ τῆς φιλοσοφίας προαναφωνήσας **ἔστιν ... ἀλήτης** οὐχ (ὅπως) ἑαυτόν, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτοῦ πάντας ἀποδείκνυσι μετανάστας ἐνταῦθα καὶ ξένους καὶ φυγάδας ἡμᾶς ὄντας ... φεύγει [sc. ἡ ψυχὴ] καὶ πλανᾶται θείοις ἐλαυνομένη δόγμασι καὶ νόμοις. 9–12 PLUT. de Isid. 361 c Ἐ. δὲ καὶ δίκας φησὶ διδόναι τοὺς δαίμονας ὧν ἂν ἐξαμάρτωσι καὶ πλημμελήσωσιν **αἰθέριον ... πάντες**, ἄχρι οὗ κολασθέντες οὕτω καὶ καθαρθέντες αὐθις τὴν κατὰ φύσιν χώραν καὶ τάξιν ἀπολάβωσι. 13–4 PLOTIN. Enn. IV 8, 1. Ἐ. τε εἰπὼν ἀμαρτανούσαις νόμον εἶναι ταῖς ψυχαῖς πεσεῖν ἐνταῦθα καὶ αὐτὸς **φυγὰς θεόθεν** γενόμενος κειν **πίσυνος μαινομένωι Νείκει** τοσοῦτον παρεγύμνου ὅσον καὶ Πυθαγόρας οἶμαι καὶ οἱ ἀπ' ἐκεῖνου ἠνίττοντο περὶ τε τούτου περὶ τε πολλῶν ἄλλων. Vgl. C 1.

- ἔστιν Ἀνάγκης χρῆμα, θεῶν ψήφισμα παλαιόν,
αἰδίδιον, πλατέεσσι κατεσφρηγισμένον ὄρκοις·
εὐτέ τις ἀμπλακίησι φόνωι φίλα γυῖα μίηνι,
<νείκει θ> ὅς κ(ε)ἐπίορκον ἀμαρτήσας ἐπομόσσει,**
- 5 **δαίμονες οἷτε μακραίωνος λελάχασι βίοιο,
τρὶς μιν μυρίας ὥρας ἀπὸ μακάρων ἀλάλησθαι,
φνομένους παντοῖα διὰ χρόνου εἶδεα θνητῶν
ἀργαλέας βιότοιο μεταλλάσσοντα κελεύθους.
αἰθέριον μὲν γάρ σφε μένος πόντονδε διώκει,**
- 10 **πόντος δ' ἐς χθονὸς οὐδας ἀπέπτυσσε, γαῖα δ' ἐς αὐγὰς
ἡελίου φαέθοντος, ὁ δ' αἰθέρος ἔμβαλε δίναις·
ἄλλος δ' ἐξ ἄλλου δέχεται, στυγέουσι δὲ πάντες.
τῶν καὶ ἐγὼ νῦν εἰμι, φυγὰς θεόθεν καὶ ἀλήτης,
νείκει μαινομένωι πίσυνος.**

in razdira delo Ljubezni. Empedokles trdi, da je to najvišji Zakon vesoljne ureditve, ko pravi nekako takole: »**Obstaja ... zapečateni**,« [v. 1–2] pri tem pa spreminjanje iz Enege v mnoštvo pod vplivom Prepira in iz mnoštva v Eno pod vplivom Ljubezni imenuje **Nujnost**. Umrliji **bogovi** so, kakor je rekel, štirje: ogenj, voda, zemlja in zrak, nesmrtna in nenastala (bogova) pa sta dva, Prepir in Ljubezen, ki sta med seboj v vseh (pogledih)¹⁴⁷ sovražna. 1. 3. 5. 6. 13. PLUT. de exil. 17 str. 607 c Empedokles je na začetku (svoje) filozofije predhodno oznanil: »**Obstaja ... blodeči**.« S tem dokazuje, (da) ni zgolj on sam, ampak da smo vsi mi, (ki živimo) tukaj, začeni z njim samim, izseljenci, tujci in begunci ... [duša] beži in blodi (naokoli), pri tem pa jo preganjajo božje naredbi in zakoni. 9–12 PLUT. de Isid. 361 c Empedokles pravi, da dajmoni plačujejo kazen za svoje grehe in zmote, »**moč etra ... sovražijo**,« dokler tisti, ki so bili tako kaznovani in očiščeni, znova ne dosežejo svojega naravnega mesta in ureditve. 13–4 PLOTIN. Enn. IV 8, 1. Menim, da je Empedokles, s tem ko je rekel, da obstaja zakon, po katerem grešne duše padejo sem, in da je tudi sam prišel kot »**ubežnik od bogov, ki verjame v blazneči Prepira**,« povedal isto kot Pitagora in tisti, ki so za njim zagnano govorili o tem in mnogočem drugem. Prim. C 1.

**Obstaja prerokba Nujnosti, bogov starodavna odločba,
večna, z obširnimi prisegami zapečateni;
tisti, ki so z umorom v grehih oskrunili svoje ude
in (zaradi Prepira) storili napako, da so krivo prisegli,
5 dajmoni, ki so prejeli dolgotrajno življenje,
blodijo trikrat deset tisoč dob odmaknjeni od blaženih
in zrastejo v teku časa v razne umrljive oblike,
menjavajoč težke steze življenja.
Moč etra jih namreč požene v morje,
10 morje izpljune na (zemeljska) tla, zemlja pa v žarke
svetlečega Sonca, ki vrže v vrtince jih etra.
Drug od drugega jih sprejemajo, a vsi jih sovražijo.
Zdaj tudi sam sem eden od njih, ubežnik od bogov in blodeči,
ki verjame v blazneči Prepira.**

31 B 116 [69 K., 232 St]. PLUT. Quaest. conv. **IX** 5 p. 745 **С** ὁ δὲ Πλάτων [Resp. **x** 617 **B**] ἄτοπος, ταῖς μὲν αἰδίοις καὶ θείοις περιφοραῖς ἀντὶ τῶν Μουσῶν τὰς Σειρήνας ἐνιδρύων οὐ πάνυ φιλανθρώπους οὐδὲ χρηστοὺς δαίμονας, τὰς δὲ Μούσας ἢ παραλείπων παντάπασιν ἢ τοῖς τῶν Μοιρῶν ὀνόμασι προσαγορεύων καὶ καλῶν θυγατέρας Ἀνάγκης. ἄμουςον γὰρ Ἀνάγκη, μουσικὸν δὲ ἡ Πειθῶ, καὶ Μούσαις φιλοδαμοῦσα πολὺ μᾶλλον οἶμαι τῆς Ἐμπεδοκλέους **Χάριτος**

στυγέει δύσκλητον Ἀνάγκην.

31 B 117 [380–1 K., 383–4 St.]. DIOG. **VIII** 77 [A 1, 17]. HIPPOCR. Ref. **I** 3 [A 31, 2]

**ἤδη γάρ ποτ' ἐγὼ γενόμεν κοῦρός τε κόρη τε
θάμνος τ' οἰώνος τε καὶ ἔξαλος ἔλλοπος ἰχθύς.**

31 B 118 [13 K., 385 St.] CLEM. Strom. **III** 14 [**II** 201, 25 St.]. δῆλος δὲ αὐτῷ [Heraklit, 22 B 20] συμφερόμενος καὶ Ἐμπεδοκλῆς λέγων **‘κλαῦσά τε ... χῶρον’** vgl. SEXT. adv. math. **XI** 96 ἀλλ' εἰώθασί τινες τῶν ἀπὸ τῆς Ἐπικούρου αἰρέσεως [? Hermarchos]... λέγειν ὅτι φυσικῶς καὶ ἀδιδάκτως τὸ ζῷον φεύγει μὲν τὴν ἀλγηδόνα, διώκει δὲ τὴν ἡδονήν· γεννηθὲν γοῦν καὶ μηδέπω τοῖς κατὰ δόξαν δουλεῦον ἅμα τῷ ῥαπισθῆναι **ἀσυνήθει** ἀέρος ψύξει **ἐκλαυσέ τε καὶ ἐκώκυσεν** [s. LUCRET. **V** 226].

κλαῦσά τε καὶ κώκυσα ἰδὼν ἀσυνήθεα χῶρον.

31 B 119 [11. (12) K., 390. (391) St.]. CLEM. Strom. **IV** 12 [**II** 254, 8 St.] παιδεύων δὲ οἶμαι καὶ ἐλέγχων **‘ἐξ οἷης ... ὄλβου’**, ὡς φησιν Ἐ., ὥδε λιπὼν μετὰ θνητῶν ἀναστρέφεται. PLUT. de exil. 17 p. 607 **D** (nach B 115, 1 ff.) εἶθ' ὥσπερ ἐν νήσωι σάλον ἐχούσῃ πολὺν, καθάπερ φησὶν ὁ Πλάτων (Phaedr. 250 **C**) ‘ὁστρέου τρόπον’ ἐνδεδεμένη τῷ σώματι διὰ τὸ μὴ ἀναφέρειν μηδὲ μνημονεῦειν **‘ἐξ οἷης ... ὄλβου’** μεθέστηκεν ... οὐρανοῦ καὶ σελήνης γῆν ἀμειψαμένη [sc. ἡ ψυχὴ] καὶ τὸν ἐπὶ γῆς βίον, ἂν μικρὸν ἐνταῦθα τόπον ἐκ τόπου παραλλάξῃ, δυσανασχετεῖ καὶ ξενοπαθεῖ. Vgl. STOB. Flor. **III** 40, 5 p. 737, 11 H.

31 B 116 [69 K., 232 St.]. PLUT. Quaest. conv. **IX** 5 str. 745 **C** Nenavadno pa je, da Platon [Resp. **X** 617 **B**] med večna in božanska kroženja namesto Muz uvršča Sirene, tj. dajmone, ki niso niti posebno naklonjeni ljudem niti koristni, medtem ko Muze povsem zaobide ali pa o njih govori¹⁴⁸ kot o Mojrah in jih imenuje hčere Nujnosti. Nujnost je namreč nemuzična, muzično pa je Prepričanje, (o katerem) menim, da veliko bolj ljubi Muze kakor Empedoklova **Harita**, ki

sovraži neznosno Nujnost.

31 B 117 [380–1 K., 383–4 St.]. DIOG. **VIII** 77 [A 1, 17]. HIPPOL. Ref. **I** 3 [A 31, 2]

**Kajti nekoč bil sem že deček in deklica,
grm in ptič in nema riba iz morja.**

31 B 118 [13 K., 385 St.]. CLEM. Strom. **III** 14 [**II** 201, 25 St.] Z njim [Heraklitom, 22 B 20] pa se očitno strinja tudi Empedokles, ko pravi: »**V joku ... kraj.**« Prim. SEXT. adv. math. **XI** 96 Nekateri iz Epikurjeve šole [? Hermarh] so imeli navado govoriti, da (vsako) živo (bitje) po naravi in nepoučeno beži od bolečine in zasleduje užitek: ko se rodi in še ni podložno nobenemu mnenju, (najprej) **zajoče in zastoka**, ko ga kot z bičem udari hladen zrak, na katerega **ni navajeno** [gl. LUCRET. **V** 226].

V joku in stoku zagledal neznani sem kraj.

31 B 119 [11. (12) K., 390. (391) St.]. CLEM. Strom. **IV** 12 [**II** 254, 8 St.] Menim pa, da uči in dokazuje, »**iz kakšne ... blaženosti**« (je padel), kakor pravi Empedokles; odkar je zapustil to (božansko domovino), prebiva skupaj s smrtniki. PLUT. de exil. 17 str. 607 **D** (po B 115, 1 in sl.) Kakor na otoku, ki ga obdajajo mnoge razburkane (vode), tako je (duša), kakor pravi Platon (Phaedr. 250 **C**), »podobno kot ostriga« privezana na telo, da se ne bi mogla dvigniti in spomniti, »**iz kakšne ... blaženosti**« se je preselila (sem) ... [duša] zamenja nebo in Mesec za Zemljo in – potem ko se iz (tistega) kraja prestavi na majhen kraj tukaj – težko prenaša ze-

ἐξ οἷς τιμῆς τε καὶ ὅσσου μήκεος ὄλβου ...

31 B 120 [31 K., 392 St.]. PORPHYR. de antro nymph. 8 p. 61, 19 Nauck παρά τε γὰρ Ἐμπεδοκλεῖ αἱ ψυχοπομποὶ δυνάμεις λέγουσιν

ἡλύθομεν τόδ' ὑπ' ἄντρον ὑπόστεγον ...

31 B 121 [13. 21–2 K., 385–8 St.]. 1. 2. 4 HIEROCL. ad c. aur. 24 [STOB. Ecl., ed. Gaisf. II 143, 1]. ἄνεισι δὲ καὶ τὴν ἀρχαίαν ἕξιν ἀπολαμβάνει, εἰ φύγοι τὰ περὶ γῆν καὶ τὸν ἄτερπέα χῶρον ὥς ὁ αὐτὸς λέγει, ἔνθα ... Κηρῶν, εἰς ὃν οἱ ἐμπεσόντες ἄτης ... ἡλάσκουσι ἢ δὲ ἔφεσις τοῦ φεύγοντος τὸν τῆς ἄτης λειμῶνα πρὸς τὸν τῆς Ἀληθείας ἐπείγεται λειμῶνα [C 1], ὃν ἀπολιπὼν τῇ ὁρμῇ τῆς πετρορρυήσεως εἰς γήινον ἔρχεται σῶμα ὀλβίου αἰῶνος ἀμερθεὶς [B 158]. 2. 4 PROCL. in Rep. II 157, 24 Kroll. 2. 3 PROCL. in Crat. p. 103 Boiss. 2. 4 SYNES. de provid. 1 (66, 1213 A Mign.) κεῖται δὲ Θέμιδι νόμος ἀγορεύων ψυχαῖς, ἥτις ἂν ὁμιλήσασα τῇ τῶν ὄντων ἐσχατιᾷ τηρήσῃ τὴν φύσιν καὶ ἀμόλυντος διαγένηται, ταύτην δὲ τὴν αὐτὴν ὁδὸν αὐθις ἀναρρυῆναι καὶ εἰς τὴν οἰκείαν ἀναχυθῆναι πηγῇν, ὥσπερ γε καὶ τὰς ἐκ τῆς ἐτέρας μερίδος τρόπον τινὰ ἐξορμησάμενας φύσεως ἀνάγκη ἐς τοὺς συγγενεῖς αὐλισθῆναι κευθμῶνας ἔνθα ... ἡλάσκουσιν'.

... ἀτερπέα χῶρον,

ἐνθα Φόνος τε Κότος τε καὶ ἄλλων ἔθνεα Κηρῶν

αὐχμηραὶ τε Νόσοι καὶ Σήψεις ἔργα τε ῥευστά

ἄτης ἂν λειμῶνα κατὰ σκότος ἡλάσκουσιν.

31 B 122 [24–7 K., 393–6 St.]. PLUT. de tranq. an. 15 p. 474 B ἀλλὰ μᾶλλον, ὥς Ἐ., διτταὶ τινες ἕκαστον ἡμῶν γινόμενον παραλαμβάνουσι καὶ κατάρχονται μοῖραι καὶ δαίμονες [vgl. B 120. 123] ἔνθ' ... Ἀσάφεια, ὥστε τούτων ἐκάστου σπέρματα τῶν παθῶν ἀνακεκραμένα δεδεγμένης ἡμῶν τῆς γενέσεως καὶ διὰ τοῦτο πολλὴν ἀνωμαλίαν ἐχούσης εὐχεται

meljsko življenje in mora trpeti (zaradi nečesa, kar ji je) tuje. Prim. STOB. Flor. III 40, 5 str. 737, 11 H.

iz kakšne časti in kakšne obilice blaženosti ...

31 B 120 [31 K, 392 St.]. PORPHYR. de antro nymph. 8 str. 61, 19 Nauck Moči, ki vodijo duše, pri Empedoklu pravijo:

prispele pod to smo podstrešno votlino ...

31 B 121 [13. 21–2 K., 385–8 St.]. 1. 2. 4 HIEROCL. ad c. aur. 24 [STOB. Ecl., izd. Gaisf. II 143, 1]. Povzpne se in si (znova) pridobi starodavno držo, če ji uspe ubežati (vsemu) zemeljskemu in »**nesrečnemu kraju**«, kot temu pravi sam (Empedokles), kraju, »**kjer ... pogub**«, in kjer padli »**tavajo ... Nesreče**«. Želja pa tistega, ki želi ubežati **livadi Nesreče, potiska proti livadi Resnice** [C 1], ki jo je zapustil, ker so mu odpadla krila, in je prispel v zemeljsko telo, prikrajšan za blaženo življenje¹⁴⁹ [B 158]. 2. 4 PROCL. in Rep. II 157, 24 Kroll. 2. 3 PROCL. in Crat. str. 103 Boiss. 2. 4 SYNES. de provid. 1 (66, 1213 A Mign.) Obstaja pa Temidin zakon, ki dušam nalaga, da se bo vsaka izmed njih, če se je seznanila¹⁵⁰ s poslednjimi¹⁵¹ bivajočimi (stvarmi) in pri tem ohranila (svojo) naravo ter živela neomadeževano, znova povzpela po isti poti in se izlila nazaj v lasten izvor;¹⁵² tistim (dušam) pa, ki so bile na neki način pregnane iz druge strani, (Temidin zakon nalaga), da bodo po nujnosti narave prebivale v krajih, ki so jim sorodni, »**kjer ... Nesreče**«.

... nesrečni kraj,

**kjer umor in sovraštvo in druge vrste pogub,
sušne bolezni in gnitja ter učinki izločanja¹⁵³
tavajo v temi na livadi Nesreče.**

31 B 122 [24–7 K., 393–6 St.]. PLUT. de tranq. an. 15 str. 474 B Ali raje, kakor pravi Empedokles, da vsakega izmed nas ob rojstvu k sebi vzamejo in z nami upravljajo (po dve) usodi/Mojri in (po dva) dajmona [prim. B 120. 123]. »**Tam ... Negotovost**«, tako da smo ob našem rojstvu prejeli¹⁵⁴ pomešana semena vsakega od teh utrpevanj, zaradi česar je (v svetu po-

μὲν ὁ νοῦν ἔχων τὰ βελτίονα, προσδοκᾷ [I δὲ καὶ θάτερα, χρῆται δ' ἀμφοτέροις τὸ ἄγαν ἀφαιρῶν. Zu θεμερῶπις

V. 2 vgl. Hesych. s. v.

**ἐνθ' ἦσαν Χθονίη τε καὶ Ἥλιόπη ταναῶπις,
Δῆρις θ' αἱματόεσσα καὶ Ἀρμονίη θεμερῶπις,
Καλλιστώ τ' Αἰσχυρή τε, Θόωσά τε Δηναίη τε,
Νημερτής τ' ἐρόεσσα μελάγκουρός τ' Ἀσάφεια.**

31 B 123 [28–30 K., 397–400 St.]. CORNUTUS Epidrom. 17 οὔτοι [die Titanen] δ' ἂν εἶεν διαφοραὶ τῶν ὄντων ὥς γάρ 'Ε. φυσικῶς ἐξαριθμεῖται 'Φυσώ . . . Μεγιστῶ' καὶ Φορῦν καὶ Σοφὴν τε καὶ Ὀμφαίην καὶ πολλὰς ἄλλας, τὴν εἰρημένην ποικιλίαν τῶν ὄντων αἰνιττόμενος, οὕτως ὑπὸ τῶν παλαιῶν Ἰαπετὸς μὲν ὠνομάσθη ὁ λόγος καθ' ὃν φωνητικὰ (τὰ) ζῶια ἐγένετο καὶ τὸ ὅλον ψόφος ἀπετελέσθη, ἰαφετός τις ὢν (ἰὰ γὰρ ἐστὶν ἡ φωνή), Κοῖος δὲ κτλ. Setzt B 122 fort.

**Φυσώ τε Φθιμένη τε, καὶ Εὐναίη καὶ Ἑγερσις,
Κινώ τ' Ἀστεμφής τε, πολυστέφανός τε Μεγιστω
καὶ Φορῦ, Σωπή τε καὶ Ὀμφαίη . . .**

31 B 124 [14–5 K., 400–1 St.]. 1–2 CLEM. Strom. III 14 [II 202, 1 St.] (nach B 125) καὶ πάλιν ὧ πόποι . . . ἐγένεσθε. TIMON fr. 10 Diels σχέτλιοι ἄνθρωποι, κάκ' ἐλέγχεα, γαστέρες οἶον τοίων . . . πέπλασθε.

**ὧ πόποι, ὧ δειλὸν θνητῶν γένος, ὧ δυσάνολβον,
τοίων ἔκ τ' ἐρίδων ἔκ τε στοναχῶν ἐγένεσθε.**

31 B 125 [378 K., 404 St.]. CLEM. Strom. III 14 [II 201, 29 St.] (nach B 118) ἔκ μὲν γὰρ ζῶων ἐτίθει νεκρὰ εἶδε' ἀμείβων,
(ἐκ δὲ νεκρῶν ζῶοντα).

31 B 126 [379 K., 402 St.]. PLUT. de esu carn. 2. 3 p. 998 c (Palingenesie) ἀλλάσσει δὲ ἡ φύσις ἅπαντα καὶ μετοικίζει 'σαρκῶν ... χιτῶνι' (ohne

stajanja) veliko nepravilnosti. Kdor je obdarjen¹⁵⁵ z umom, bo sicer prosil za to, kar je boljše, vendar bo pričakoval tudi nasprotno, z obojim pa bo ravnal tako, da se bo izogibal pretiravanju. K *themêrôpis* [»častnega obraza«] v. 2 prim. Hezihij, pod tem geslom.

**Tam so bili Zemlja in Sonce daljnovidno,
krvavi Spor in Harmonija s svečanim pogledom,
Lepota in Sramota, Hitrost in Počasnost,¹⁵⁶
ljubeča Nezmotljivost in črnolasa Negotovost.**

31 B 123 [28–30 K., 397–400 St.]. CORNUTUS Epidrom. 17 [Titani] bi lahko bili razlike med bivajočimi (stvarmi); kakor namreč Empedokles naravoslovno našteva: »**Rast ... Veličina**« in »**Umazanija, Modrost, Prerokovanje**« ter (navaja) mnoga druga (ženska bitja), s katerimi na zagonečen način namiguje na omenjeno raznolikost bivajočih (stvari). Tako so starodavni (ljudje) Japetu (*Iapetós*) rekli »beseda«, skladno s katero so nastala živa (bitja), ki so se lahko izražala z glasom in se je oblikoval celoten zvok; kajti (prav to) pomeni *iaphetós* (glas je namreč ⟨krik⟩ »ia«), Kojos pa itd. Nadaljevanje fragmenta B 122.

**Rast in Propad, Počitek in Prebuja,
Gibanje, Neomajnost¹⁵⁷ in Veličina z mnogimi venci,
Umazanija, Molk in Prerokovanje ...**

31 B 124 [14–5 K., 400–1 St.]. 1–2 CLEM. Strom. III 14 [II 202, 1 St.] (po B 125) In znova »**Gorje ... rodili.**« TIMON fr. 10 Diels Bedni ljudje, hudobni zanikrneži,¹⁵⁸ trebui, ki »**iz takšnih ... rodili**«.

**Gorje, rod smrtnikov ubogi, dvakratno bedni!
Iz takšnih sporov in vzdihov ste se rodili.**

31 B 125 [378 K., 404 St.]. CLEM. Strom. III 14 [II 201, 29 St.] (po B 118) **iz živih namreč mrtve naredi, spreminjajoč oblike
⟨iz mrtvih pa žive⟩.**

31 B 126 [379 K., 402 St.]. PLUT. de esu carn. 2. 3 str. 998 c (Vnovično rojstvo) Narava (jih) vse predrugači in preseli, »**tako ... mesa**« (brez ime-

Autornamen). PORPHYR. ap. STOB. Ecl. I 49, 60 [I 446, 7 W.] αὐτῆς γὰρ τῆς μετακοσμήσεως εἰμαρμένη καὶ φύσις ὑπὸ Ἐμπεδοκλέους **δαίμων** ἀνηγόρεται **‘σαρκῶν ... χιτῶνι’** καὶ μεταμπίσχουσα τὰς ψυχάς.

σαρκῶν ἀλλογνῶτι περιστέλλουσα χιτῶνι.

31 B 127 [382–3 K., 438–9 St.]. AEL. N. H. XII 7 λέγει δὲ καὶ Ἐ. τὴν ἀρίστην εἶναι μετοίκησιν τὴν τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὲν ἐς ζῶιον ἢ λῆξις αὐτὸν μεταγάγοι, λέοντα γίνεσθαι· εἰ δὲ ἐς φυτόν, δάφνην. ἃ δὲ Ἐ. λέγει ταῦτά ἐστιν **‘ἐν ... ἡυκόμοισιν’**. Vgl. B 146.

ἐν θήρεσσι λέοντες ὀρειλεχέες χαμαιεῦναι

γίνονται, δάφναι δ’ ἐνὶ δένδρεσιν ἡυκόμοισιν.

31 B 128 [368–77 K., 405–14 St.]. PORPHYR. de abst. II 20 (aus Theophrast. de pietate) τὰ μὲν ἀρχαῖα τῶν ἱερῶν νηφάλια παρὰ πολλοῖς ἦν· νηφάλια δ’ ἐστὶν τὰ ὑδρόσπονδα, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα μελίσπονδα· τοῦτον γὰρ ἔτοιμον παρὰ μελιτῶν πρῶτον ἐλάβομεν τὸν ὑγρὸν καρπὸν· εἴτ’ ἐλαιόσπονδα. τέλος δ’ ἐπὶ πᾶσιν τὰ ὕστερον γεγονότα οἰνόσπονδα . . . (21) μαρτυρεῖται δὲ ταῦτα οὐ μόνον ὑπὸ τῶν [ἐν] κύρβεων [στηλῶν], αἱ τῶν Κρήτηθὲν εἰσι Κορυβαντικῶν ἱερῶν οἶον ἀντίγραφα ἅττα πρὸς ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ παρ’ Ἐμπεδοκλέους, ὃς περὶ τῆς θεογονίας διεξῶν καὶ περὶ τῶν θυμάτων παρεμφαίνει λέγων [Ἐμπεδοκλῆς] **‘οὐδέ . . . βασιλεια’**, ἣ ἔστιν ἡ Φιλία **‘τὴν οἷ γ’ . . . οὐδας’**, ἅπερ καὶ νῦν ἐτι σώζεται παρ’ ἐνίοις οἶον ἵχνη τινὰ τῆς ἀληθείας ὄντα, **‘ταύρων δ’ . . . βωμός’**. τῆς γὰρ οἶμαι φιλίας καὶ τῆς περὶ τὸ συγγενὲς αἰσθήσεως πάντα κατεχούσης, οὐθεὶς οὐθὲν ἐφόνευεν οἰκεῖα εἶναι νομίζων τὰ λοιπὰ τῶν ζώων. ἐπεὶ δὲ Ἄρης καὶ Κυδοιμός καὶ πᾶσα μάχη καὶ πολέμων ἀρχὴ κατέσχευεν, τότε πρῶτον οὐθεὶς οὐθενὸς ὅλως ἐφείδετο τῶν οἰκείων. PORPHYR. de abst. II 27 **‘ταύρων . . . γυῖα’**.

οὐδέ τις ἦν κείνοισιν Ἄρης θεὸς οὐδὲ Κυδοιμός

οὐδὲ Ζεὺς βασιλεὺς οὐδὲ Κρόνος οὐδὲ Ποσειδῶν,

ἀλλὰ Κύπρις βασιλεια.

τὴν οἷ γ’ εὐσεβέεσσιν ἀγάλμασιν ἰλάσκοντο

- 5 **γραπτοῖς τε ζῳίοισι μύροισι τε δαιδαλεόδομοις**
σμύρνης τ’ ἀκρήτου θυσίαις λιβάνου τε θυώδους,

na avtorja). PORPHYR. pri STOB. Ecl. I 49, 60 [I 446, 7 W.] Usodo in nara-vo same preobrazbe Empedokles imenuje **dajmon**: »**tako ... iz mesa**« in preoblači duše.

tako da jih oblači v tuje oblačilo iz mesa.

31 B 127 [382–3 K., 438–9 St.]. AEL. N. H. XII 7 Tudi Empedokles pravi, da je za človeka najboljša (oblika posmrtnega) preseljevanja, če ga usoda privede v (telo) živali in postane lev; če v rastlino, pa lovor. Empedokles pravi naslednje: »**Med zvermi ... drevesi**«. Prim. B 146.

**Med zvermi se rodijo kot levi, ki v gorah imajo brlog
in spijo na zemlji, kot lovorji pa med lepolasimi drevesi.**

31 B 128 [368–77 K., 405–14 St.]. PORPHYR. de abst. II 20 (iz Teofrastovega spisa De pietate) Starodavni sveti (obredi) so pri mnogih ljudstvih potekali brez vina.¹⁵⁹ Pitne daritve brez vina so tiste, ki se opravljajo z vodo, pozneje pa z medom, saj smo ga sprva že pripravljenega dobili od čebel kot tekoči sadež. Nadalje (so prišle) pitne daritve z olivnim oljem, povsem na koncu pa še pitne daritve z vinom ... (21) O tem ne pričajo samo popisane tablice [stele], na katerih so neki resnični prepisi svetih (obredov) kretskega Koribantov, ampak tudi Empedokles, ki žrtvovanja opisuje med razlago nastanka bogov in pravi: »**Niti ... kraljica**,« to pa je Ljubezen, ki so jo »**s pobožnimi ... na tla**«. To so (verzi), ki jih imajo¹⁶⁰ nekateri še danes za nekakšne sledi resnice: »**z nemešano ... oltar**«. Ko sta ljubezen in so-čutje¹⁶¹ do sorodnega obvladovala vse, po mojem mnenju ni nihče nikogar umoril, saj je o drugih živih (bitjih) menil, da so mu domača.¹⁶² Ko pa so oblast prevzeli **Ares, Kidojmos** in vseh vrst boji in so se začele vojne, se je prvič zgodilo, da ni sploh nihče prizanašal nikomur izmed tistih, ki so mu bili domači. PORPHYR. de abst. II 27 »**z nemešano ... ude**«.

**Niti Ares niti Kidojmos ni bil njihov bog,
niti kralj Zevs, niti Kronos, niti Pozejdon,
pač pa Kiprída kraljica.**

Njo so mirili s pobožnimi podobnicami,

- 5 **narisanimi živalmi in umetelno izdelanimi dišečimi mazili,
z darovanji nepomešane mirte in vonljivega kadila,**

ξανθῶν τε σπονδὰς μελίτων ρίπτοντες ἐς οὔδας·
 ταύρων δ' ἀκρήτοισι φόνοις οὐ δεύετο βωμός,
 ἀλλὰ μύσος τοῦτ' ἔσκεν ἐν ἀνθρώποισι μέγιστον,
 10 θυμὸν ἀπορραΐσαντας ἐ(ν)έδμεναι ἡέα γυῖα.

31 B 129 [440–45 K., 415–20 St.]. PORPHYR. V. Pyth. 30 αὐτὸς δὲ (Pythagoras) τῆς τοῦ παντὸς ἀρμονίας ἠκροῶτο συνιείς τῆς καθολικῆς τῶν σφαιρῶν καὶ τῶν κατ' αὐτὰς κινουμένων ἀστέρων ἀρμονίας, ἥς ἡμᾶς μὴ ἀκούειν διὰ σμικρότητα τῆς φύσεως. τούτοις καὶ Ἐ. μαρτυρεῖ λέγων περὶ αὐτοῦ· ἦν . . . αἰώνεσσιν· τὸ γὰρ περιώσια καὶ τῶν ὄντων λεύσσεσκεν ἕκαστα καὶ πραπίδων πλοῦτον καὶ τὰ ἐοικότα ἐμφαντικὰ μάλιστα τῆς ἐξαιρέτου καὶ ἀκριβεστέρας παρὰ τοὺς ἄλλους διοργανώσεως ἔν τε τῷ ὁρᾶν καὶ τῷ ἀκούειν καὶ τῷ νοεῖν τοῦ Πυθαγόρου (aus Nikomachos wie IAMB. V. P. 15). 1–2 DIOG. VIII 54 [vgl. A 1, 54]

ἦν δέ τις ἐν κείνοισιν ἀνὴρ περιώσια εἰδώς
 ὃς δὴ μήκιστον πραπίδων ἐκτήσατο πλοῦτον,
 παντοίων τε μάλιστα σοφῶν (τ') ἐπιήρανος ἔργων:
 ὁππότε γὰρ πάσησιν ὀρέξαίτο πραπίδεσσιν,
 5 ῥεῖ' ὃ γε τῶν ὄντων πάντων λεύσσεσκεν ἕκαστον
 καὶ τε δέκ' ἀνθρώπων καὶ τ' εἴκοσιν αἰώνεσσιν.

31 B 130 [364–5 K., 421–2 St.]. SCHOL. NICANDR. Ther. 452 p. 36, 22
 ἦσαν δὲ κτίλα πάντα καὶ ἀνθρώποισι προσηγῆ,
 θῆρες τ' οἰωνοὶ τε, φιλοφροσύνη τε δεδήει.

31 B 131 [338–41 St.]. HIPPOL. Ref. VII 31 (p. 216 W.) κόσμον γάρ φησιν εἶναι ὁ Ἐ. τὸν ὑπὸ τοῦ Νείκου διοικούμενον τοῦ πονηροῦ καὶ ἕτερον νοητὸν τὸν ὑπὸ τῆς Φιλίας . . . μέσον δὲ εἶναι τῶν διαφόρων ἀρχῶν δίκαιον λόγον, καθ' ὃν συγκρίνεται τὰ διηρημένα ὑπὸ τοῦ Νείκου καὶ προσαρμόζεται κατὰ τὴν Φιλίαν τῷ ἐνί. τοῦτον δὲ αὐτὸν τὸν δίκαιον λόγον τὸν τῇ Φιλίᾳ συναγωνιζόμενον Μοῦσαν ὁ Ἐ. προσαγορεύων καὶ αὐτὸς αὐτῷ συναγωνίζεσθαι παρακαλεῖ λέγων ὧδέ πως·

in pitne daritve rumenega medu metali na tla;
z nemešano krvjo bikov ni bil omočen oltar,
kajti za (tedanje) ljudi je bilo najbolj odvratno,
10 da bi jim iztrgali življenje in použili plemenite ude.

31 B 129 [440–45 K., 415–20 St.]. PORPHYR. V. Pyth. 30 On (Pitagora) pa je poslušal harmonijo vesolja in je doumel občo harmonijo sfer in zvezd, ki se gibljejo po njih, a je mi zaradi majhnosti (svoje) narave ne moremo slišati. O tem priča tudi Empedokles, ko o njem pravi: »**Med tistimi ... dobah.**« Kajti (izrazi) »**presežne (stvari)**«, »**videl je vsako od bivajočih (stvari)**«, »**bogastvo misli**« in podobni (izrazi) kažejo zlasti na izjemno in natančnejšo razporeditev organov pri Pitagoru v primerjavi z drugimi, tako kar zadeva gledanje, poslušanje kot umevanje (iz Nikomaha tako kot IAMBL. V. P. 15). 1–2 DIOG. VIII 54 [prim. A 1, 54].

**Med tistimi pa je bil neki mož, ki je vedel presežne (stvari),
pridobil si je največje bogastvo misli,
bil največji vladar vsakršnih modrih dejanj;
kajti ko segel nazaj je z vsemi svojimi mislimi,
5 je zlahka videl vsako od vseh bivajočih stvari
tudi v desetih in dvajsetih človeških dobah.**

31 B 130 [364–5 K., 421–2 St.]. SCHOL. NICANDR. Ther. 452 str. 36, 22
**Vsi so bili do ljudi krotki in nežni,
tako zveri kot ptiči; plamtela je ljubeznivost.**

31 B 131 [338–41 St.]. HIPPOL. Ref. VII 31 (str. 216 W.) Empedokles namreč trdi, da obstaja svet, s katerim upravlja hudobni Prepír, in pa drugi, ki je umno zaznaven in s katerim (upravlja) Ljubezen ... na sredini med različnima počeloma pa stoji pravični govor,¹⁶³ s pomočjo katerega se to, kar je bilo zaradi Prepíra razdvojeno, združuje in po Ljubezni usklajuje v Eno. O tem istem pravičnem govoru, ki se bori na strani Ljubezni, Empedokles sam, ki se za pomoč v boju na njegovi strani obrača na Muzo, pravi nekako takole:

εἰ γὰρ ἐφημερίων ἔνεκέν τις, ἄμβροτε Μοῦσα,
ἡμετέρας μελέτας (ἄδε τοι) διὰ φροντίδος ἐλθεῖν,
εὐχομένωι νῦν αὖτε παρίστασο, Καλλιόπεια,
ἄμφι θεῶν μακάρων ἀγαθὸν λόγον ἐμφαίνοντι.

31 B 132 [354–5 K., 342–3 St.]. CLEM. Strom. v 140 [II 420, 28 St.]

ὄλβιος, ὃς θεῶν πραπίδων ἐκτήσατο πλοῦτον,
δειλὸς δ', ὧι σκοτόεσσα θεῶν πέρι δόξα μέμηλεν.

31 B 133 [356–8 K., 344–6 St.]. CLEM. Strom. v 81 [II 380, 5 St.] τὸ γάρ τοι
θεῖον, ὃ Ἀκραγαντίνος φησι ποιητής,

οὐκ ἔστιν πελάσασθαι ἐν ὀφθαλμοῖσιν ἐφικτόν
ἡμετέροις ἢ χερσὶ λαβεῖν, ἥϊτέρ τε μεγίστη
πειθοῦς ἀνθρώποισιν ἀμαξιτὸς εἰς φρένα πίπτει.

31 B 134 [359–63 K., 347–51 St.]. 1–5 AMMON. de interpr. 249, 1 Busse διὰ
ταῦτα δὲ καὶ ὁ Ἀκραγαντίνος σοφὸς ἐπιρραπίσας τοὺς περὶ θεῶν ὡς
ἀνθρωποειδῶν ὄντων παρὰ τοῖς ποιηταῖς λεγομένους μύθους, ἐπήγαγε
προηγούμενως μὲν περὶ Ἀπόλλωνος [vgl. A 1 § 57 und A 23], περὶ οὗ ἦν
αὐτῷ προσεχῶς ὁ λόγος, κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ περὶ τοῦ θείου
παντὸς ἀπλῶς ἀποφαινόμενος 'οὔτε . . . **θοῆισι**' διὰ τοῦ 'ἱερή' καὶ τὴν
ὑπὲρ νοῦν αἰνιττόμενος αἰτίαν. [Hieraus Io. TZETZ. Chil. VIII 522 u. a.
mit dem Zitate 'E. τῶι τρίτῳ τῶν Φυσικῶν, womit nach Karsten u. a. die
Καθαρμοὶ gemeint sind.] Schließt wohl an B 133 an, obwohl Z. 14 f. zu
widersprechen scheint.

οὐδὲ γὰρ ἀνδρομέῃ κεφαλῇ κατὰ γυῖα κέκασται,
οὐ μὲν ἀπαὶ νώτοιο δύο κλάδοι αἰσσονται,
οὐ πόδες, οὐ θοὰ γοῦν(α), οὐ μήδεα λαχνήεντα,
ἀλλὰ φρὴν ἱερὴ καὶ ἀθέσφατος ἔπλετο μόνον,
5 φροντίσι κόσμον ἅπαντα καταΐσσουσα **θοῆισιν**.

31 B 135 [404–5 K., 426–7 St.]. ARIST. Rhet. A 13. 1373 b 6 ἔστι γὰρ ὁ
μαντεύονταί τι πάντες φύσει κοινὸν δίκαιον καὶ ἄδικον, κἂν μηδεμίᾳ

**Če zaradi koga izmed enodnevnih bitij, nesmrtna Muza,
si dovolila, da skoz tvojo misel gredo naše skrbi,
zdaj spet pristopi k molivcu, Kaliopeja,
ki dober nauk o blaženih bogovih oznanja.**

31 B 132 [354–5 K., 342–3 St.]. CLEM. Strom. v 140 [II 420, 28 St.]

**Blažen je, kdor si božanskih je misli bogastvo pridobil,
nesrečen pa, kdor mračno mnenje o bogovih goji.**

31 B 133 [356–8 K., 344–6 St.]. CLEM. Strom. v 81 [II 380, 5 St.] Pesnik iz Akraganta glede Božanstva pravi, da

**ni mogoče, da bi se (mu) z očmi približali
ali ga zgrabili s svojimi rokami, kakor najmogočnejša
steza prepričanja se spušča v misel ljudem.**

31 B 134 [359–63 K., 347–51 St.]. 1–5 AMMON. de interpr. 249, 1 Busse Zaradi tega se je tudi modrec iz Akraganta obregnil ob zgodbe, ki jih pesniki pripovedujejo o bogovih, češ da imajo človeško obliko. To je v nadaljevanju najprej razložil na primeru Apolona [prim. A 1 § 57 in A 23], o katerem je govoril neposredno, vendar se je na isti način izjasnil tudi na splošno¹⁶⁴ glede vseh drugih božanstev: »**Saj ... svet,**« pri čemer z (izrazom) »**sveta (Misel)**« zagonetno namiguje na nadumni Vzrok. [Iz tega IO. TZETZ. Chil. VIII 522 in drugje z navedbo »v tretji (knjigi) *O naravi*,« s čimer so po Karstenu in drugih mišljena *Očiščenja*]. Se bržkone navezuje na B 133, četudi se zdi, da proti temu govori v. 14 in sl.

**Saj z glavo človeško na udih se ne odlikuje,
niti iz njegovega hrbta ne poganjata mladiki,
ne noge, ne kolena urna, ne kosmati deli,
ampak je zgolj sveta in neizrekljiva Misel,**

5 **ki s hitrimi mislimi prešinja ves svet.**

31 B 135 [404–5 K., 426–7 St.]. ARIST. Rhet. A 13. 1373 b 6 Po naravi namreč obstajata neka obča pravičnost in nepravičnost, ki ju nekako slutijo

κοινωνία πρὸς ἀλλήλους ἥι μηδὲ συνθήκη (Zitat der Antigone 450 ff.) καὶ ὡς Ἐ. λέγει περὶ τοῦ μὴ κτείνειν τὸ ἔμψυχον· τοῦτο γὰρ οὐ τισὶ μὲν δίκαιον τισὶ δ' οὐ δίκαιον **ἀλλὰ . . . αὐγῆς.** CIC. de rep. II 11, 19 (Natturrecht) *Pythagoras et Empedocles unam omnium animantium conditionem iuris esse denuntiant clamantque inexpiabilis poenas impendere iis a quibus violatum sit animal.* SEXT. IX 126 (vor B 136; aus dem Timaioskommentar d. Poseidonios) εἴπερ καὶ ἡ **δικαιοσύνη** κατὰ τὴν ἐπιπλοκὴν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τε ἀλλήλους καὶ πρὸς θεοὺς εἰσῆκται, εἰ μὴ εἰσὶ θεοί, οὐδὲ δικαιοσύνη συστήσεται. Vgl. IAMBL. V. Pyth. 108 προσέταξεν (Pyth.) ἀπέχεσθαι τῶν ἐμψύχων· ἄτε γὰρ βουλομένους ἄκρως δικαιοπραγεῖν ἔδει δῆπου μηδὲν ἀδικεῖν τῶν συγγενῶν ζώων. ἐπεὶ πῶς ἂν ἔπεισαν δίκαια πράττειν τοὺς ἄλλους αὐτοὶ ἀλίσκομενοι ἐν πλεονεξίᾳ <καίπερ ἐχόμενοι> συγγενικῇ τῇ τῶν ζώων μετοχῇ, ἅπερ διὰ τὴν τῆς ζωῆς καὶ τῶν στοιχείων τῶν αὐτῶν κοινωνίαν καὶ τῆς ἀπὸ τούτων συνισταμένης συγκράσεως ὥσανεὶ ἀδελφότητι πρὸς ἡμᾶς συνέζευκται;

**ἀλλὰ τὸ μὲν πάντων νόμιμον διὰ τ' εὐρυμέδοντος
αἰθέρος ἡνεκέως τέταται διὰ τ' ἀπλέτου αὐγῆς ...**

31 B 136 [416–7 K., 428–9 St.]. SEXT. IX 127 [s. zu B 135] οἱ μὲν οὖν περὶ τὸν Πυθαγόραν καὶ τὸν Ἐμπεδοκλέα καὶ τὸ λοιπὸν τῶν Ἰταλῶν πλῆθος φασὶ μὴ μόνον ἡμῖν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς εἶναι τινα κοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἄλογα τῶν ζώων. ἐν γὰρ ὑπάρχειν πνεῦμα τὸ διὰ παντὸς τοῦ κόσμου διῆκον ψυχῆς τρόπον τὸ καὶ ἐνοῦν ἡμᾶς πρὸς ἐκεῖνα (vgl. B 134, 5). διόπερ καὶ κτείνοντες αὐτὰ καὶ ταῖς σαρκὶν αὐτῶν τρεφόμενοι ἀδικήσομέν τε καὶ ἀσεβήσομεν ὡς συγγενεῖς ἀναιροῦντες, ἔνθεν καὶ παρήνουν οὗτοι οἱ φιλόσοφοι ἀπέχεσθαι τῶν ἐμψύχων καὶ ἀσεβεῖν ἔφασκον τοὺς ἀνθρώπους **ἄβωμόν ἐρεῦθοντας μακάρων θερμοῖσι φόνοισιν,** καὶ Ἐ. πού φησιν **οὐ ... νόοιο.**

**οὐ παύσεσθε φόνοιο δυσηχέος; οὐκ ἐσοράτε
ἀλλήλους δάπτοντες ἀκηδείησι νόοιο;**

vsi (ljudje), čeprav med njimi ni nič skupnega niti dogovora (citāt iz *Antigone* v. 450 in sl.). Kakor pravi Empedokles glede neubijanja živih (bitij): to namreč ne more biti za nekatere pravično, za druge pa nepravično, »**toda zakon ... sijaja**«. CIC. de rep. II 11, 19 (Naravno pravo) *Pitagora in Empedokles izjavljata, da obstaja za vsa živa bitja skupen pravni položaj, in razglašata, da grozi tistim, ki z (drugim) živim bitjem ravna jo nasilno, nespravljiva kazen*.¹⁶⁵ SEXT. IX 126 (pred B 136; iz Pozejdonijevega komentarja k *Timaju*) Če (drži), da je **pravičnost** vpeljana zaradi medsebojnega odnosa¹⁶⁶ med ljudmi in (njihovega) odnosa do bogov, potem (je jasno), da če bogovi ne bivajo, ne bo obstala niti pravičnost. Prim. IAMBL. V. Pyth. 108 (Pitagora) je (zakonodajalcem) zapovedal vzdržnost, kar zadeva (uživanje) živih (bitij); če namreč (ljudje) želijo, da bi bilo pravično ravnanje nad vsem,¹⁶⁷ bi morali še posebno (paziti), da ne storijo nobene krivice sorodnim živim (bitjem). Kajti kako bi lahko druge prepričali k pravičnemu ravnanju, če so sami ujeti v krvoželjnost,¹⁶⁸ (kljub temu, da so) v sorodniški vezi z (živimi) bitji,¹⁶⁹ ki so po skupnosti¹⁷⁰ življenja in (skupnosti) tega, da so (zgrajena) iz istih prvin in sestavljena iz njihove mešanice, z nami povezana kot v nekakšnem bratstvu?

**Toda Zakon vseh (stvari) se neprekinjeno razteza
prek širno vladajočega etra in neizmernega sijaja ...**

31 B 136 [416–7 K., 428–9 St.]. SEXT. IX 127 [gl. k B 135] Pitagorovi in Empedoklovi (učenci)¹⁷¹ ter množica drugih italških filozofov trdijo, da imamo (ljudje) nekakšno skupnost ne samo drug z drugim in z bogovi, ampak tudi z nerazumnimi živimi (bitji). En dih namreč obstaja, dihi, ki se kot duša razteza skozi ves svet in nas povezuje¹⁷² z njimi (prim. B 134, 5). Zato jim tudi delamo krivico in se vedemo brezbožno, ko jih ubijamo in uživamo njihovo meso: (ravnamo) kot da bi ubijali svoje sorodnike. Zato so ti filozofi svetovali, naj se vzdržimo (uživanja) živih (bitij) in trdili, da brezbožno ravna jo tisti ljudje, ki »s toplo (krvjo) blaženih (bitij) rdeče obarvajo žrtvenik«. Tudi Empedokles nekje pravi: »**Mar ... uma.**«

Mar ne boste prenehali z grozljivim¹⁷³ morjenjem? Ne vidite, da drug drugega žrete v brezbriznostih uma?

31 B 137 [410–15 K., 430–35 St.]. 1–6 SEXT. IX 129 (nach B 136, 2) καὶ ‘μορφὴν ... ἔδουσιν’. 1–2 ORIG. c. Celsum V 49 (wohl aus Celsus) ἐκεῖνοι [Pythagoreer] μὲν γὰρ διὰ τὸν περὶ ψυχῆς μετενσωματουμένης μῦθον ἐμψύχων ἀπέχονται καὶ τις ‘φίλον ... νήπιος’.

μορφὴν δ’ ἀλλάξαντα πατὴρ φίλον υἱὸν ἀείρας
σφάζει ἐπευχόμενος μέγα νήπιος· οἱ δ’ ἀπορεῦνται
λίσσόμενον θύοντες· ὁ δ’ αὖ νήκουστος ὁμοκλέων
σφάξας ἐν μεγάροισι κακὴν ἀλεγύνετο δαῖτα.

5 ὥς δ’ αὐτως πατέρ’ υἱὸς ἐλὼν καὶ μητέρα παῖδες
θυμὸν ἀπορραΐσαντε φίλας κατὰ σάρκας ἔδουσιν.

31 B 138 [O]. ARIST. Poet. 21. 1457 b 13 ἀπ’ εἰδους (findet Metapher statt)
δὲ ἐπὶ εἶδος οἶον

χαλκῶι ἀπὸ ψυχὴν ἀρύσας

καὶ ‘ταμὼν ἀτειρέι χαλκῶι’ [B 143]· ἐνταῦθα γὰρ τὸ μὲν ἀρύσαι ταμεῖν,
τὸ δὲ ταμεῖν ἀρύσαι εἶρηκεν.

31 B 139 [9–10 K., 436–7 St.]. PORPHYR. de abst. II 31 ἐπεὶ δ’ ἀναμάρτητος οὐδεὶς, λοιπὸν δὴ ἀκεῖσθαι αὐτοῖς ὕστερον διὰ τῶν καθαρμῶν τὰς πρόσθε περὶ τὴν τροφὴν ἀμαρτίας. τοῦτο δὲ ὁμοίως γένοιτ’ ἂν, εἰ πρὸ ὁμμάτων ποιησάμενοι τὸ δεινὸν ἀνευφημίσαμεν κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέα λέγοντες·

οἷμοι ὅτι οὐ πρόσθεν με διώλεσε νηλεὲς ἡμαρ,
πρὶν σκέτλι’ ἔργα βορᾶς περὶ χεῖλεσι μητίσασθαι.

31 B 140 [419 K., 440 St.]. PLUT. Quaest. conv. III 1, 2 p. 646 D καὶ οὐ μόνης ὥς ἔοικε κατ’ Ἐμπεδοκλέα τῆς δάφνης τῶν φύλλων ἀπὸ πάμπαν ἔχεσθαι χρή, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων φεῖδεσθαι δένδρων ἀπάντων.

δάφνης φύλλων ἅπο πάμπαν ἔχεσθαι.

31 B 141 [418 K., 441 St.]. GELLIUS IV 11, 9 *videtur autem de κύαμοι non esitato causam erroris fuisse, quia in Empedocli carmine qui disciplinas ythagorae secutus est, versus hic invenitur ‘δειλοί ... ἔχεσθαι’* GELLIUS

31 B 137 [410–15 K., 430–35 St.]. 1–6 SEXT. IX 129 (po B 136, 2) In »**oče ... meso**«. 1–2 ORIG. c. Celsus v 49 (bržkone iz Kelza) Tisti [pitagorejci] se zaradi (svojega) nauka¹⁷⁴ o duši, ki se preseljuje skozi (različna) telesa, vzdržujejo (uživanja) živih (bitij). Nekdo pa »**kolje ... norec**!«.

**Oče kolje lastnega sina, ki spremenil je obliko,
dvigajoč ga med molitvijo, veliki norec! Drugi pa žrtvujejo
moledujočega v zadregi! Spet gluhi za njihove klice
ga je zaklal in hudobno pojedino pripravil v dvoranh.**

5 **Prav tako sin zgrabi očeta in otroci svojo mater,
oropajo ju življenja in jedo lastno meso.**

31 B 138 [o]. ARIST. Poet. 21. 1457 b 13 (Metafora je prenos pomena) z oblike na obliko, na primer:

odvzemajoč življenje¹⁷⁵ z bronom.

Pa tudi »**tako da izreže v neuničljivem bronu**« [B 143]. Tukaj namreč stoji »odvzeti« namesto »izrezati« in »izrezati« namesto »odvzeti«.

31 B 139¹⁷⁶ [9–10 K., 436–7 St.]. PORPHYR. de abst. II 31 Ker pa nihče ni brez greha, jim naposled preostane le, da z očiščenji zdravijo predhodne grehe, ki so povezani s hrano. Podobno bi se zgodilo tudi, če bi – potem ko smo (vsem) na očeh storili to strašno (dejanje) – skladno z Empedoklovimi besedami vzkliknili:

**Gorje mi, da neizprosni dan me prej ni uničil,
preden sem strašna dejanja si s kremplji izmislil za hrano!**

31 B 140 [419 K., 440 St.]. PLUT. Quaest. conv. III 1, 2 str. 646 D Kot se zdi po Empedoklu, se ni treba **v celoti vzdržati** samo **lovorjevih listov**, ampak je treba prizanašati tudi vsem drugim drevesom.

V celoti vzdržati se lovorjevih listov.

31 B 141 [418 K., 441 St.]. GELLIUS IV 11, 9 *Zdi pa se, da je (zamisel) o neuživanju fižola¹⁷⁷ stvar pomote, ker se v pesnitvi Empedokla, ki je sledil Pitagoru, najde ta verz: »Nesrečniki ... fižola.«* GELLIUS IV 10. Večina je

IV 10. *opinati enim sunt lerique* **κνάμους** *legumentum dici ut a vulgo dicitur. sed qui diligentius scitiusque carmina Empedocli arbitrati sunt, κνάμους hoc in loco testiculos significare dicunt eosque more Pythagorae operte atque symbolice κνάμους appellatos, quod sint αἵτιοι τοῦ κυεῖν et geniturae humanae vim praebeant; idcircoque Empedoclen versu isto non a fabulo edendo, sed a rei veneriae proluvio voluisse homines deducere. DIDYMUS in GEOPON. **II** 35, 8 πρῶτος δὲ ἀπέσχετο κνάμων Ἀμφιάραιος διὰ τὴν δι' ὀνείρων μαντείαν· φέρεται δὲ καὶ Ὀρφέως τοιάδε ἔπη **‘δειλοὶ ... ἔχεσθαι’**. CALLIM. fr. 128 [oben c. 14, 9]; CRATES Θῆρης fr. 17 (I 35 K.) ἡμῶν δ' ἀπο χεῖρας ἔχεσθαι.*

δειλοί, πάνδειλοι, κνάμων ἀπο χεῖρας ἔχεσθαι.

31 B 142 [o]. VOLL. HERC. n. 1012 col. 18 [coll. alt. **VII** f. 15] **σοφίην** [CALLIM. Epigr. 7, 3. 4; über das σχῆμα ἀπὸ κοινοῦ] δῆλον γὰρ ὡς οἱ | μὲν **κήρυκες φθένζονται**, | ἡ δ' Ἑλλὰς φθένζεται. μία | δὴ δύναμις τοῦ σημαιομέ- | (5) νου. τὰτὸ δὲ κα[ι] παρ' Ἑμ- | πεδ[οκ]λεῖ γέγονεν ὅτε λέ- | [γ]ε[ται] **‘τὸν δ' οὐτ' ἄρ τε Διὸς | ΤΕΓΕΟΙΔΟΜΟΙΑΙΓ. | ΤΕ' .ΟΑ'ΔΟΥΔΕ. | Κ' . ΗΣΤΕΓΟΣ. . Δ. | . . . ΟΥ. . Ε**

τὸν δ' οὐτ' ἄρ τε Διὸς τέγεοι δόμοι αἰγ(ιόχοιο)

οὐ)τε ποτ' Ἄϊδεω δέ(χετ' ἡδ' οἰ-)κτ(ρ)ῆς τέγος (αὐ)δ(ῆς).

31 B 143 [442–3 K., 442–3 St.]. THEO SMYRN. p. 15, 7 Hill. κατὰ ταῦτά δὴ καὶ ἡ τῶν πολιτικῶν λόγων παράδοσις τὸ μὲν πρῶτον ἔχει καθαρμόν τινα οἷον ἡ ἐν τοῖς προσήκουσι μαθήμασιν ἐκ παίδων συγγυμνασία. ὁ μὲν γὰρ Ἑ. **‘κρηνάων ἀπὸ πέντε ταμόντα, φησίν, ἀτειρεὶ χαλκῶι’** δεῖν ἀπορρύπτεσθαι. ARIST. Poet. 21. 1457 b 13 [B 138]

κρηνάων ἀπὸ πέντε ταμόντ' (ἐν) ἀτειρεὶ χαλκῶι ...

31 B 144 [406 K., 444 St.]. PLUT. de coh. ira 16 p. 464 **B** τὸ μὲν τοῦ Ἑμπεδοκλέους μέγα καὶ θεῖον ἡγούμην τὸ

νηστεῦσαι κακότητος.

namreč mislila, da (izraz) »**kýamos**« pomeni sočivje, kot se temu splošno reče. Tisti pa, ki so natančneje in bolj razumevajoče preučili Empedoklovo pesnitev, trdijo, da na tem mestu »**kýamoi**« označujejo moda in da so ta po pitagorejskem običaju zakrito in simbolično poimenovana »**kýamoi**«, ker so vzrok spočetja (**aítioi toû kyeîn**) in ker omogočajo rojevanje ljudi; zato so ljudje mislili, da Empedokles s tem verzom ni skušal ljudi odvrniti od uživanja fižola, ampak od prekomernega spolnega občevanja.¹⁷⁸ DIDYMUS in GEOPON. II 35, 8 Prvi se je fižola vzdržal Amfiaraj zaradi vedeževanja prek sanj; izpričan pa je tudi takšen Orfejev verz: »**Nesrečniki ... fižola.**« CALLIM. fr. 128 [zgor. pogl. 14, 9]; CRATES *Thêres* fr. 17 (I 35 K.) Držimo roke stran.

Nesrečniki, v vsem nesrečni, držite roke stran od fižola.

31 B 142 [o]. VOLL. HERC. št. 1012 kol. 18 [coll. alt. VII f. 15] **Modrost** [CALLIM. Epigr. 7, 3. 4; o (retorični) obliki (imenovani) »iz splošnega«] Očitno je namreč, da bodo **glasniki kričali** (*phthégxontai*), Helada pa kriknila (*phthegxetai*). (V obeh primerih) je očitno, da je pomenska moč (glagola)¹⁷⁹ ista. Ta (oblika) pa se pojavi tudi pri Empedoklu, ko pravi:

Njega namreč ne sprejmejo pokriti domovi Zeusa ščitonosca ne Hada, prav tako ne streha žalobnega glasu.

31 B 143 [442–3 K., 442–3 St.]. THEO SMYRN. str. 15, 7 Hill. Skladno s tem tudi izročilo političnih govorov prinaša s seboj najprej nekakšno očiščenje, kot na primer v uporabnih naukih prinaša skupinsko urjenje od majhnega. Empedokles namreč pravi, da se je treba očistiti tako, da »**se iz petih studentcev izreže (v) neuničljivem bronu**«. ARIST. Poet. 21. 1457 b 13 [B 138].

Iz petih studentcev izreže (v) neuničljivem bronu.

31 B 144 [406 K., 444 St.]. PLUT. de coh. ira 16 str. 464 B Mislil sem, da je ta Empedoklova (zapoved) mogočna in božanska:

Postiti se hudobije!

31 B 145 [420–1 K., 445–6 St.]. CLEM. Protr. 2, 27 (I 20, 13 St.) ταύτηι τοι ἡμεῖς οἱ τῆς ἀνομίας υἱοὶ ποτε ... υἱοὶ γεγόναμεν τοῦ θεοῦ· ὑμῖν δὲ καὶ ὁ ὑμέτερος ὑποδύεται ποιητῆς ὁ Ἀκραγαντῖνος Ἐ.

**τοιγάρτοι χαλεπήσιν ἀλύοντες κακότησιν
οὔποτε δειλαίων ἀχέων λωφήσετε θυμόν.**

31 B 146 [384–6 K., 447–9 St.]. 1–3 CLEM. Strom. IV 150 [II 314, 25 St.] φησὶ δὲ καὶ ὁ Ἐ. τῶν σοφῶν τὰς ψυχὰς θεοὺς γίνεσθαι ὧδέ πως γράφων·
‘εἰς ... φέριστοι.’ Stand bald nach B 130.

**εἰς δὲ τέλος μάντεις τε καὶ ὕμνοπόλοι καὶ ἱητροὶ
καὶ πρόμοι ἀνθρώποισιν ἐπιχθονίοισι πέλονται,
ἐνθεν ἀναβλαστοῦσι θεοὶ τιμῆσι φέριστοι.**

31 B 147 [387–8 K., 450–1 St.]. CLEM. Strom. V 122 [II 409, 8 St.] ἦν δὲ ὁσίως καὶ δικαίως διαβιώσωμεν, μακάριοι μὲν ἐνταῦθα, μακαριώτεροι δὲ μετὰ τὴν ἐνθὲνδε ἀπαλλαγὴν, οὐ χρόνῳ τινὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἔχοντες, ἀλλ’ ἐν αἰῶνι ἀναπαύεσθαι δυνάμενοι ‘ἀθανάτοις ... ἀτειρεῖς’, ἢ φιλόσοφος Ἐυπεδοκλέους λέγει ποιητική. Schließt wohl an B 146 an.

**ἀθανάτοις ἄλλοισιν ὀμέστιοι, αὐτοτράπεζοι
ἔόντες, ἀνδρείων ἀχέων ἀπόκληροι, ἀτειρεῖς.**

31 B 148. 149. 150 [403. 243 St., 453 K.]. PLUT. Quaest. conv. V 8, 2 p. 683 E (nach B 80) καὶ μάλιστα τοῦ ἀνδρὸς [Emped.] οὐ καλλιγραφίας ἔνεκα τοῖς εὐπροσωποτάτοις τῶν ἐπιθέτων ὥσπερ ἀνθηροῖς χρώμασι τὰ πράγματα γανοῦν εἰωθότος, ἀλλ’ ἕκαστον οὐσίας τινὸς ἢ δυνάμεως δῆλωμα ποιοῦντος οἷον ‘ἀμφιβρότην χθόνα’ τὸ τῇ ψυχῇ περικείμενον σῶμα καὶ ‘νεφεληγερέτην’ τὸν ἀέρα καὶ ‘πολυαίματον’ τὸ ἥπαρ.

**ἀμφιβρότην χθόνα. ἀέρα .. νεφεληγερέτην. πολυαίματον
ἥπαρ.**

31 B 151 [p. 347 K.]. PLUT. Amat. 13 p. 756 E ζείδωρον γὰρ αὐτὴν [sc.

31 B 145 [420–1 K., 445–6 St.]. CLEM. Protr. 2, 27 (I 20, 13 St.) V tem smo mi, ki smo bili nekoč sinovi nepostavnosti ... postali Božji sinovi; vaš pesnik Empedokles iz Akraganta pa vam sporoča (isto misel):

**Zato pa tisti, ki blaznite v težkih hudobijah,
si od nesrečnih bolečin nikdar ne boste prsi¹⁸⁰ spočili.**

31 B 146 [384–6 K., 447–9 St.]. 1–3 CLEM. Strom. IV 150 [II 314, 25 St.] Tudi Empedokles trdi, da postanejo duše modrih bogovi, ko piše neka-ko takole: »**Proti ... časteh.**« Stal kmalu za B 130.

**Proti koncu bivajo kot vedeževalci, pesniki, zdravilci
in vodje med ljudmi, ki živijo na zemlji,
iz tega vzklijejo kot bogovi, vzvišeni v časteh.**

31 B 147 [387–8 K., 450–1 St.]. CLEM. Strom. V 122 [II 409, 8 St.] Če živimo pobožno in pravično, bomo blaženi (že) tukaj, še bolj blaženi pa po odhodu¹⁸¹ od tukaj, saj takrat ne bomo srečni samo v nekem (omejenem) času, ampak bomo lahko v večnosti počivali »**z drugimi ... neuničljivi**«, (kakor) pravi Empedoklova filozofska pesnitev. Bržkone se navezuje na B 146.

**Z drugimi nesmrtniki si ognjišče in mizo delijo,
brez deleža v človeških bolečinah, neuničljivi.**

31 B 148. 149. 150 [403. 243 St., 453 K.]. PLUT. Quaest. conv. V 8, 2 str. 683 E (po B 80) Še zlasti ta mož [Empedokles] nima v navadi, da bi zaradi lepega sloga¹⁸² stvari okraševal z najlepšimi pridevniki kakor s cvetočimi barvami, ampak vsaki (stvari) pripisuje neko očitno bitnost ali zmogljivost, na primer (ko pravi) »**smrtnika objemajoča zemlja**«, da bi s tem opisal telo, ki obdaja dušo, ali pa (izraz) »**zbiralec oblakov**« za (določitev) zraka in (izraz) »**z mnogo krvi**« za (določitev) jeter.

**smrtnika objemajoča zemlja. Zrak ... zbiralec oblakov.
Jetra z mnogo krvi.**

31 B 151 [str. 347 K.]. PLUT. Amat. 13 str. 756 E Empedokles [Afrodito] zelo

Ἀφροδίτην] Ἐ., εὐκαρπον δὲ Σοφοκλῆς ἐμμελῶς πάνυ καὶ πρεπόντως
ὠνόμασαν. Vgl. B 17, 24. 22, 5. 71, 4 u. ὅ

ζείδωρος ... Ἀφροδίτη.

31 B 152 [458 K]. ARIST. Poet. 21. 1457 b 22 ἢ ὁ γῆρας πρὸς βίον καὶ ἐσπέρα
πρὸς ἡμέραν. ἐρεῖ τοίνυν τὴν ἐσπέραν **γῆρας ἡμέρας**, ἢ ὥσπερ Ἐ., καὶ
τὸ γῆρας ἐσπέραν βίου ἢ δυσμὰς βίου.

31 B 153 [455 K]. HESYCH. **βαυβώ**: τιθήνη Δήμητρος. σημαίνει δὲ καὶ
κοιλίαν ὡς παρ' Ἐμπεδοκλεῖ. Vgl. *Orph. Frag.* 49, 89. 52. 53 K.

βαυβώ.

31 B 153a [p. 475 K]. THEO SMYRN. p. 104, 1 H. τὸ γοῦν βρέφος δοκεῖ
τελειοῦσθαι **ἐν ἑπτὰ ἑβδομάσιν**, ὡς Ἐ. αἰνίττεται **ἐν τοῖς Καθαρμοῖς**.
Vgl. A 83.

ubrano in primerno imenuje (tista), »**ki podarja življenje**«, Sofokles pa »bogata s sadovi«. Prim. B 17, 24. 22, 5. 71, 4 in še večkrat.

Afrodita ... ki življenje podarja.

31 B 152 [458 K]. ARIST. Poet. 21. 1457 b 22 Ali pa: kar je starost v odnosu do življenja, to je tudi večer v odnosu do dneva. Torej bi se večeru lahko reklo »**starost dneva**«, ali pa, kakor pravi Empedokles, da je »starost večer« ali »zaton življenja«.

31 B 153 [455 K]. HESYCH. **Bavbona**: Demetrina dojilja. Pri Empedoklu označuje (trebušno) votlino. Prim. *Orph. Frag.* 49, 89. 52. 53 K.

Bavbona.

31 B 153a [str. 475 K]. THEO SMYRN. str. 104, 1 H. Zdi se torej, da se zarodek dokončno (oblikuje) v **sedmih tednih**, kakor v (**pesnitvi**) **Očiščenja** zagonetno namiguje Empedokles. Prim. A 83.

ZWEIFELHAFTES

31 B 154 PLUT. de esu carn. I 2 p. 993 C. [vielleicht aus Poseidonios vgl. Schmekel, *Mittelstoa*, S. 288⁴] ἢ τοῖς μὲν πρώτοις ἐκείνοις ἐπιχειρήσας σαρκοφαγεῖν τὴν αἰτίαν ἂν εἴποι πᾶς εἶναι τὴν ἀπορίαν· οὐ γὰρ ἐπιθυμίαις ἀνόμοις συνδιάγοντες οὐδ' ἐν περιουσίαι τῶν ἀναγκαίων ὑβρίσαντες εἰς ἡδονὰς παρὰ φύσιν ἀσυμφύλους ἐπὶ ταῦτ' ἦλθον, ἀλλ' εἴποιεν ἂν αἰσθησιν ἐν τῷ παρόντι καὶ φωνὴν λαβόντες· ὦ μακάριοι καὶ θεοφιλεῖς οἱ νῦν ὄντες ὑμεῖς, **οἷον βίου λαχόντες αἰῶνα** καρποῦσθε καὶ νέμεσθε κλῆρον ἀγαθῶν ἄφθονον, ὅσα φύεται ὑμῖν, ὅσα τρυγᾶται, ὅσον πλοῦτον ἐκ πεδίων, ὅσας ἀπὸ φυτῶν ἡδονὰς δρέπεσθαι ἀρεστίν. ἔξεστιν ὑμῖν καὶ τρυφᾶν μὴ μαινομένοις. ἡμᾶς δὲ σκυθρωπώτατον καὶ φοβερώτατον ἐδέξατο βίου καὶ χρόνου μέρος, εἰς πολλὴν καὶ ἀμήχανον ἐκπεσόντας ἀπὸ τῆς πρώτης γενέσεως ἀπορίαν· ἔτι μὲν οὐρανὸν ἔκρυπτεν ἀῆρ καὶ ἄστρα, θολερῶι καὶ δυσδιαστατοῦντι πεφυρμένος ὑγρῶι καὶ πυρὶ καὶ ζάλαις ἀνέμων. **‘οὐπω δ’ ἥλιος** ἰδρυτο ἀπλανῆ καὶ βέβαιοι **ἔχων δρόμον, ἡῶ**

καὶ δύσιν ἔκρινεν, περὶ δ(ἐ) ἡγαγεν αὐθις ὀπίσσω
καρποφόροις ἐπιστέψας καλυκοστεφάνοιςιν

ᾠραις, γῇ δ’ ὕβριστο’

ποταμῶν ἐκβολαῖς ἀτάκτοις καὶ **πολλὰ λίμναισιν ἄμορφα** καὶ πηλοῖς βαθέσι καὶ λόχμαις ἀφόροις καὶ ὕλαις ἐξηγρίωτο· φορᾶς δὲ ἡμέρων καρπῶν καὶ τέχνης ὄργανον οὐδὲν (ἦν) οὐδὲ μηχανὴ σοφίας· ὁ δὲ λιμὸς οὐκ ἐδίδου χρόνον οὐδὲ ὥρας ἐτησίους σπόρος (πυρ)ῶν τότε ἀνέμενε. τί θαυμαστόν, εἰ ζῶιων ἐχρησάμεθα σαρξὶ παρὰ φύσιν, ὅτ' ἰλὺς ἡσθίετο καὶ 'φλοιὸς ἐβρώθη ξύλου' καὶ ἄγρωστιν εὐρεῖν βλαστάνουσαν ἢ φλεῶ' τίνα ρίζαν εὐτυχὲς ἦν; βαλάνου δὲ γευσάμενοι καὶ φαγόντες ἐχόρευσαν ὑφ' ἡδονῆς περὶ δρῦν τίνα καὶ φηγὸν ζείδωρον [δὲ] καὶ μητέρα καὶ τροφὸν ἀποκαλοῦντες. ἐκείνην (994) οὖν ὁ τότε βίος ἐορτὴν ἔγνω, τὰ δ'

DVOMLJIVO

31 B 154 PLUT. de esu carn. I 2 str. 993 C. [morda iz Pozejdonija prim. Schmekel, *Mittelstoa*, str. 288⁴] Vsakdo bi lahko rekel, da so tisti, ki so se prvi začeli prehranjevati z mesom, (to storili) zaradi pomanjkanja (druge hrane). Tega namreč niso storili zato, ker bi se želeli (predajati) nezakonitim željam, niti zato, ker bi spričo preobilja (za življenje) potrebnih (dobrin) želeli biti naduti in slediti protinaravnim in neprimernim užitkom. Toda če bi lahko (ti ljudje) v sedanosti obudili čutno zaznavo in spregovorili, bi (nam) rekli: »Vi, ki danes živite, blaženi in ljubi bogovom, **v kakšnem času ste prejeli življenje!** Pobirate sadove in si delite v (svoj) delež dodeljeno obilje dobrin: koliko (vsega) raste za vas, koliko (sadox) obirate, kolikšno bogastvo lahko dobite na poljih in kakšne užitke lahko trgate z rastlin! To razkošje vam je na voljo, ne da bi si morali umazati (roke). Nas pa je, nasprotno, sprejel najturobnejši in najstrašnejši del časa ter življenja in zapadli smo v veliko in neznosno pomanjkanje ob prvem nastanku (sveta): takrat je nebo in zvezde še pokrival zrak, pomešan z nestanovitno vlago, ognjem in vrtinčastimi vetrovi. **Sonce se še ni** ustalilo na svoji pravilni¹⁸³ in utrjeni **poti**:

**ni ločevalo jutra in večera, ni se gibalo krožno znova nazaj
in venčalo z letnimi časi, ki prinašajo sadje in so (sami) ovenčani
s popki; zemlja pa je izkušala objestnost**

zaradi nepravilnega poplavljanja rek in **mnoge brezoblične (stvari)** so opustošene (ležale) v **močvirjih**, globokem blatu, neplodnih goščavah in gozdovih. Nobenega orodja veščine ni (bilo) niti (orodja) za obdelovanje¹⁸⁴ (zemlje) niti zvijače modrosti. Lakota ni nikoli popustila in tedaj setev žita ni pričakovala letnih časov. Nič čudnega, če smo v tem času protinaravno posegli po mesu živih (bitij), saj smo jedli blato, »žrli lubje drevesa« in srečno naključje je bilo že, če si našel vzkliko travo ali kakšno korenino trstike. Ko so (tedanji ljudje) okusili želod in ga pojedli, so zato od veselja¹⁸⁵ zaplesali okrog kakega hrasta ali bukve ter (drevo) imenovali »darovalec življenja«, »mati« in »hranitelj«. Tedanje (994) življenje je torej

ἄλλα φλεγμονῆς ἦν ἅπαντα μεστὰ καὶ στυγνότητος. ὑμᾶς δὲ τοὺς νῦν
τίς λύσσα καὶ τίς οἷστρος ἄγει πρὸς μαιφονίαν οἷς τοσαῦτα περίεστι
τῶν ἀναγκαίων; κτλ.

31 B 154a [o] PLUT. de esu carn. II 1 p. 996 E καὶ πέποται ὁ τῆς συνηθείας
κυκεῶν, ὥσπερ ὁ τῆς Κίρκης

ὠδινάς <τ’> ὀδύνας <τε> κυκέων ἀπάτας τε γόους τε.

31 B 154b = ARAT. Phaen. 131 f.

31 B 154c [o]. SUID. s. v. αὐτίκα. καὶ παροιμία: ‘αὐτίκα ... ἔσεσθαι’ ἐπὶ
τῶν εὐθὺς ἀπὸ πρώτης ἀρχῆς πρὸς ἀγαθὸν τέλος ἀποβλεπόντων. Vgl.
Liban. Ep. 30, Boissonade Anecd. II 413 f.

αὐτίκα καὶ φυντά δηλα, τὰ μέλλει κάρπιμ’ ἔσεσθαι.

31 B 154d [o] Bignone = *Orph. Frag.* 354 K.

UNECHTES

31 B 155 [439 K., P. 18 St.]. DIOG. VIII 43 ἦνκαὶ Τηλαύγης υἱὸς αὐτοῖς
(Pythagoras und Theano; vgl. A 1, 53; A 2), ὃς καὶ διεδέξατο τὸν πατέρα
καὶ κατὰ τινας Ἐμπεδοκλέους καθηγήσατο: Ἰππόβοτός γέ τοί φησι
λέγειν Ἐμπεδοκλέα·

Τήλαυγες, κλυτὲ κοῦρε Θεανοῦς Πυθαγόρεω τε.

31 B 156 [435–439 K., p. 9 St.]. DIOG. VIII 60 nach B 1 [A 1, 60] ἀλλὰ καὶ
ἐπίγραμμα εἰς αὐτὸν ἐποίησε: ‘Πausanίην ... ἀδύτων’. ANTHOL. P. VII
508 mit dem Lemma Σιμωνίδου. Vgl. B 157.

Πausanίην ἱητρὸν ἐπώνυμον Ἀγχίτεω υἱόν

φῶτ’ Ἀσκληπιάδην πατρὶς ἔθρεψε Γέλα,

ὃς πολλοὺς μογεροῖσι μαραιομένους καμάτοισιν

φῶτας ἀπέστρεψεν Φερσεφόνης ἀδύτων.

poznalo samo (ta) praznik, vse drugo pa sta bili vročica in mrakobnost. Toda kakšen bes in kakšen obad sili k krvoželjnosti vas, ki živite danes ob takšnem izobilju (za življenje) potrebnih (dobrin)? Itd.

31 B 154a [o] PLUT. de esu carn. II 1 str. 996 E Pije se običajna mešanica, kakršna je bila (mešanica) Kirke,

ki pomeša porodne muke, bolečine, prevare in tarnanje.

31 B 154b = ARAT. Phaen. 131 in sl.

31 B 154c [o]. SUID. pod geslom *autíka*. Tudi pregovor »**Takoj ... sadove**« se nanaša na tiste, ki že od samega¹⁸⁶ začetka zrejo proti dobremu koncu. Prim. Liban. Ep. 30, Boissonade Anecd. II 413 in sl.

takoj na rastlinah se vidi, ali bodo obrodile sadove

31 B 154d [o] Bignone = *Orph. Frag.* 354 K.

NEPRISTNO

31 B 155 [439 K., P. 18 St.]. DIOG. VIII 43 (Pitagora in Teano; prim. A 1, 53; A 2) sta imela sina Telavga, ki je nasledil očeta in po (mnenju) nekaterih postal Empedoklov učitelj. Hipobot namreč pravi, da naj bi Empedokles rekel:

Telavg, slavní mladenič, (sin) Teano in Pitagora.

31 B 156 [435–439 K., str. 9 St.]. DIOG. VIII 60 po B 1 [A 1, 60] O njem pa sem spesnil tudi epigram: »**Zdravnik ... domove.**« ANTHOL. P. VII 508 z lemo: Simonidov. Prim. vrstico B 157.

Zdravnika Pavzania, Anhitovega sina, imenovanega

»Asklepiadova luč«, je vzredila domovina Gela:

mnoge ljudi, obnemogle zaradi težkih bolezni,

je odvrnil (s poti) v Perzefonine nepristopne (domove).

31 B 157 [433–4 K., p. 9 St.]. DIOG. VIII 65 [vgl. A 1].

**ἄκρον ἱατρὸν Ἄκρων Ἀκραγαντῖνον πατρὸς Ἄκρου
κρύπτει κρημνὸς ἄκρος πατρίδος ἀκροτάτης.**

τινὲς δὲ τὸν δεῦτερον στίχον οὕτω προσφέρονται **ἄκροτάτης κορυφῆς
τύμβος ἄκρος κατέχει.** τοῦτό τινες Σιμωνίδου φασὶν εἶναι.

31 B 158 [389 St.]. HIEROCL. ad c. aur. 24 [Stob. Ecl., ed. Gaisf. II 143, 8 nach Anführung von B 121] ἡ δὲ ἔφεσις τοῦ φεύγοντος τὸν τῆς Ἀτῆς λειμῶνα πρὸς τὸν τῆς Ἀληθείας [C 1] ἐπείγεται λειμῶνα, ὃν ἀπολιπὼν τῇ ὁρμῇ τῆς πτερορρυήσεως εἰς γήινον ἔρχεται σῶμα ὀλβίου **αἰῶνος ἀμερθεῖς.**

31 B 159 [145 St.]. ARIST. de gener. et corr. A 8. 325 b 19 Ἐμπεδοκλεῖ δὲ τὰ μὲν ἄλλα φανερόν, ὅτι μέχρι τῶν στοιχείων ἔχει τὴν γένεσιν καὶ τὴν φθοράν, αὐτῶν δὲ τούτων πῶς γίνεται καὶ φθείρεται τὸ **σωρευόμενον μέγεθος** οὔτε δῆλον κτλ. Vgl. A 43a.

31 B 160 [o]. Die von Stein, *Philol.* 15 (1860) 143 aus Cramers An. Ox. III 184 zugefügten Empedoklesverse sind Spielereien des Michael Italicus (s. XII); vgl. Diels, *Herm.* 15 (1880) 177, M. Treu, *Byz. Zeitschr.* IV 1, ff., C. Horna, *Wien. Stud.* 48 (1930) 8, ff.

31 B 161 [o]. Über die sog. Σφαῖρα Ἐμπεδοκλέους ed. F. Wiek (diss. Gryph. 1897) s. E. Maaß, *Comm. in Arat. reliqu.* p. 154 ff. und A. Elter, *Analecta Graeca*, Bonn 1899 (Natalic. reg.) S. 41.

C. ANKLANG

31 C 1. PLATO Phaedr. 248 B ff. [vgl. B 155] οὐ δ' ἔνεχ' ἡ πολλὴ σπουδὴ τὸ ἀληθείας ἰδεῖν πεδίον [οὐ] ἐστίν, ἥ τε δὴ προσήκουσα ψυχῆς τῷ ἀρίστῳ νομῇ ἐκ τοῦ ἐκεῖ λειμῶνος τυγχάνει οὔσα, ἥ τε τοῦ πτεροῦ φύσις, ᾧ ψυχὴ κουφίζεται, τούτῳ τρέφεται. θεσμός τε Ἀδραστείας ὅδε. ἥτις ἂν ψυχὴ

31 B 157 [433–4 K., str. 9 St.]. DIOG. VIII 65 [prim. A 1].

**Vrhunski zdravnik Akron iz Akraganta, sin Akrona,
– skriva se pod vrhnjim robom najbolj vrhunske domovine.**

Nekateri pa drugi verz navajajo takole: »**Grob na vrhu vsebuje najvišji vrh.**« Nekateri trdijo, da je ta (verz) Simonidov.

31 B 158 [389 St.]. HIEROCL. ad c. aur. 24 [Stob. Ecl., izd. Gaisf. II 143, 8 po navedbi fragmenta B 121] Želja pa tistega, ki želi ubežati livadi Nesreče, potiska proti livadi Resnice [C 1], ki jo je zapustil, ker so mu odpadla krila, in je prispel v zemeljsko telo, **prikrajšan blaženega življenja.**

31 B 159 [145 St.]. ARIST. de gener. et corr. A 8. 325 b 19 Pri Empedoklu je jasno, da sta za (vsa) druga (teles), vse do prvin (samih), značilna nastanek in propad, ni pa jasno, kako nastane in propade **nakopičena veličina** teh istih (prvin). Prim. A 43a.

31 B 160 [o]. Empedoklovi verzi, ki jih dodaja Stein, *Philol.* 15 (1860) 143 iz Cramerjevega An. Ox. III 184, so poigravanja Mihaela Italika (stol. XII); prim. Diels, *Herm.* 15 (1880) 177, M. Treu, *Byz. Zeitschr.* IV 1 in sl., C. Horna, *Wien. Stud.* 48 (1930) 8 in sl.

31 B 161 [o]. O tako imenovani *Sphaira Empedokléous* izd. F. Wiek (diss. Gryph. 1897) gl. E. Maaß, *Comm. in Arat. reliqu.* str. 154 in sl. in A. Elter, *Analecta Graeca*, Bonn 1899 (Natalic. reg.) str. 41.

C. ODMEV

31 C 1. PLATO Phaedr. 248 B in sl. [prim. B 155] Njihovo veliko prizadevanje, da bi videla ravnino Resnice, kjer (Resnica) je, nastaja zavoljo tega, ker hrana, primerna za najboljši (del) duše, prihaja s tamkajšnje livade; s to hrano se hrani narava krila, s katerim se duša dviga. Tudi

θεῶ συνοπαδὸς γενομένη κατίδη τι τῶν ἀληθῶν, μέχρι τε τῆς ἐτέρας περιόδου εἶναι ἀπήμονα, καὶ ἂν τοῦτο δύνηται ποιεῖν, ἂν ἀβλαβῇ εἶναι: ὅταν δὲ ἀδυνατήσασα ἐπισπείσθαι μὴ ἴδῃ, καὶ τινι συντυχίᾳ χρησαμένη λήθῃς τε καὶ κακίας πλησθεῖσα βαρυνθῇ, βαρυνθεῖσα δὲ πτερορρυσήσῃ τε καὶ ἐπὶ τὴν γῆν πέσῃ, τότε νόμος ταύτην μὴ φυτεῦσαι εἰς μηδεμίαν θήρειον φύσιν ἐν τῇ πρώτῃ γενέσει, ἀλλὰ τὴν μὲν πλεῖστα ἰδοῦσαν εἰς γονὴν ἀνδρὸς γενησομένου φιλοσόφου ἢ φιλοκάλου ἢ μουσικοῦ τινος καὶ ἔρωτικοῦ, τὴν δὲ δευτέραν εἰς βασιλέως ἐννόμου ἢ πολεμικοῦ καὶ ἀρχικοῦ, τρίτην εἰς πολιτικοῦ ἢ τινος οἰκονομικοῦ ἢ χρηματιστικοῦ, τετάρτην εἰς φιλοπόνου (ἢ) γυμναστικοῦ ἢ περὶ σώματος ἱασίν τινος ἐσομένου, πέμπτην μαντικὸν βίον ἢ τινα τελεστικὸν ἔξουσιν: ἔκτῃ ποιητικὸς ἢ τῶν περὶ μίμησιν τις ἄλλος ἀρμόσει, ἐβδόμῃ δημιουργικὸς ἢ γεωργικὸς, ὀγδόῃ σοφιστικὸς ἢ δημοκοπικὸς, ἐνάτῃ τυραννικὸς. ἐν δὴ τούτοις ἅπασιν ὅς μὲν ἂν δικαίως διαγάγῃ ἀμείνωνος μοίρας μεταλαμβάνει, ὅς δ' ἂν ἀδίκως, χείρονος: εἰς μὲν γὰρ τὸ αὐτὸ ὅθεν ἥκει ἡ ψυχὴ ἐκάστη οὐκ ἀφικνεῖται ἐτῶν μυρίων (οὐ γὰρ πτεροῦται πρὸ τοσούτου χρόνου) πλὴν ἢ τοῦ φιλοσοφήσαντος ἀδόλως ἢ παιδεραστήσαντος μετὰ φιλοσοφίας, αὗται δὲ τρίτῃ περιόδῳ τῇ χιλιετῇ, ἐὰν ἔλωνται τρεῖς ἐφεξῆς τὸν βίον τοῦτον, οὕτω πτερωθεῖσαι τρισχιλιοστῷ ἔτει ἀπέρχονται. αἱ δὲ ἄλλαι, ὅταν τὸν πρῶτον βίον τελευτήσωσιν, κρίσεως ἔτυχον, κριθεῖσαι δὲ αἱ μὲν εἰς τὰ ὑπὸ γῆς δικαιωτήρια ἐλθοῦσαι δίκην ἐκτίνουσιν, αἱ δ' εἰς τοῦρανοῦ τινα τόπον ὑπὸ τῆς Δίκης κουφισθεῖσαι διάγουσιν ἀξίως οὗ ἐν ἀνθρώπου εἶδει ἐβίωσαν βίον. τῷ δὲ χιλιοστῷ ἀμφοτέραι ἀφικνούμεναι ἐπὶ κλήρωσιν τε καὶ αἵρεσιν τοῦ δευτέρου βίου αἰροῦνται ὃν ἂν θέλῃ ἐκάστη: ἔνθα καὶ εἰς θηρίου βίον ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἀφικνεῖται, καὶ ἐκ θηρίου ὅς ποτε ἄνθρωπος ἦν πάλιν εἰς ἄνθρωπον.

31 C 2. s. jetzt zu B 121.

postava Adrasteje je takšna: tista duša, ki kot božja spremljevalka uzre nekaj od resničnega, ostane do drugega kroženja brez trpljenja – in če lahko to dela večno, je tudi večno nepoškodovana. Ko pa (bogu) ne more slediti, tako da (nič) ne vidi, ampak jo doleti kakšna nesreča ter jo napolnita pozaba in hudobija, postane težka, izgubi peruti in pade na zemljo; tedaj velja zakon, da se duša pri prvem rojstvu ne zasadi v kakšno živalsko naravo, ampak se tista, ki je videla največ, vsadi v seme moža, ki bo postal ljubitelj modrosti in lepote, ki je poznavalec muzične umetnosti ali ljubezni; druga se vsadi v seme kralja, ki spoštuje zakone, moža, veččega vojskovanj ali vladanja, tretja v seme politika ali koga, ki se spozna na gospodarstvo in premoženje; četrta v seme človeka, ki ima rad napore ali je dober telovadec ali pa se bo ukvarjal z zdravljenjem teles, peta v seme moža, ki bo deležen vedeževalskega ali kakšnega v misterije vpeljujočega življenja, šesti se bo prilagodil kakšen mož, večč pesništva, ali kdo drug izmed tistih, ki se ukvarjajo s posnemanjem, sedmi rokodelec ali poljedelec, osmi mož, večč sofistike ali demagogije, deveti tiran. Kdor med vsemi temi živi pravično, je deležen boljše usode, kdor pa živi krivično, je deležen slabše. Do tistega (kraja), od koder vsaka posamezna duša pride, se namreč ne vrne deset tisoč let – a dokler namreč ne (preteče) toliko časa, ji ne zrastejo krila – razen duše tistega, ki je filozofiral brez prevare ali pa je ljubezen do mladeničev združil z ljubeznijo do modrosti. Te duše lahko po tretjem tisočletnem obdobju, če si trikrat po vrsti izberejo to življenje, tako okriljene v tritisočem letu odidejo (nazaj). Druge duše pa nato, ko končajo prvo življenje, doleti sodba in nekatere od njih potem, ko so obsojene, odidejo v podzemeljske kaznilnice, kjer po svojem prihodu prestajajo pravično kazen, druge Pravičnost dvigne v neki prostor Neba in tam prebivajo tako, kot so si zaslužile z življenjem, ki so ga preživele v človeški podobi, v tisočem letu pa obe vrsti duš prideta do žrebanja in izbire drugega življenja, in (duše) izberejo takšno življenje, kakršno si pač vsaka želi: tu se (lahko) človeška duša odpravi v živalsko življenje in tisti, ki je bil nekdaj človek, iz živali postane spet človek.¹⁸⁷

31 C 2. gl. B 121.

OPOMBE

- 1 motijo db. so nevedni.
- 2 je bil takrat že mrtev db. ga takrat ni več bilo.
- 3 ni verjetno db. ne kaže.
- 4 je bil ... učenec db. je poslušal.
- 5 predavanjih ali: govorih.
- 6 koga je Empedokles poslušal, tj. čigav učenec je bil.
- 7 sta bila ... učenca db. sta poslušala.
- 8 prvi (izoblikoval) svojo lastno filozofijo db. filozofiral zase(bno).
- 9 v homerskem (verzu) db. homerski (verz).
- 10 zaradi mnogih reči db. na mnoge načine.
- 11 pridelek db. sadove.
- 12 večno db. ves čas.
- 13 simpozijarh, tj. vodja gostije.
- 14 po obširnem govoru db. ko je povedal še druge stvari.
- 15 oživil mrtvega človeka db. poslal mrtvega človeka kot živega.
- 16 ognjeniških kraterjev db. kraterjev ognja.
- 17 prenehala smrdeti db. postala sladka.
- 18 popisani ali: poslikani, porisani.
- 19 kipi ali: podobe; slike.
- 20 si prizadevajo db. se urijo.
- 21 enakopravnost db. enakost.
- 22 pokrivalom ali: pajčolanom.
- 23 navaja drugačne podatke db. se razlikuje.
- 24 homersko db. po Homerju.
- 25 je bilo to ... usodno db. je končal (življenje).
- 26 Njegov nauk pa je takšen db. Zdelo pa se mu je tole.
- 27 Dielsova razporeditev in numeracija fragmentov sta bili problematični že od samega začetka, dokončno pa ju je ovrгла poznejša najdba t. i. »strasburških fragmentov«, ki je posamezne fragmente postavila v povsem drugačen vsebinski kontekst, kakor je sprva domneval Diels. Omenjena najdba je pokazala tudi, da je vsako razporejanje fragmentov nujno zgolj ugibanje, ki je vselej odvisno od interpretativnega horizonta izdajatelja. Zaradi lažje orientacije med fragmenti pa v našem prevodu ohranjamo Dielsovo numeracijo.
- 28 pozornost ali: skrbi.
- 29 nič dlje db. več.
- 30 obljublajo ali: naznanjajo; izpovedujejo (svoje).

- 31 Ne bo te (nič) prisililo: morda v pomenu »Naj ti ne bo težko«.
- 32 ki želijo vladati, v silno je skrb ne verjeti ali: v silno je skrb ne verjeti tistim, ki vladajo; prevod se ravna po Klementovi interpretaciji fragmenta.
- 33 notranjosti db. drobovju.
- 34 ⟨mutaste⟩, saj imajo stiščan glas: besedna igra: *éllōpas ... eilloméne ópa*.
- 35 prsi tudi: razuma; srca; misli.
- 36 rojstva db. narave; rasti.
- 37 ločevanje db. raz-stoj.
- 38 spravi bivaajoče (stvari) v gibanje: izraz lahko razumemo tudi v bolj idiomatskem smislu: »odpravil to, kar je«.
- 39 onemogoča (videti) stvari db. škoduje stvarem.
- 40 razložil db. poučil.
- 41 spreminja db. ne premika.
- 42 misli ali: skrbi; trud.
- 43 nobena (stvar) ali: nič.
- 44 neverjetno db. ne-vedljivo; to, česar ni mogoče izvesti; tako sam izraz kot tonaliteta fragmenta sta parmenidovska, prim. 28 B 7, v. 21.
- 45 v mislih tudi: v prsih; v srcu.
- 46 vrnitve db. apokatastaze; pojem v patristični teologiji označuje povratek vsega ustvarjenega v prvotno stanje.
- 47 nenastali ali: nerojeni.
- 48 imeli db. prejeli.
- 49 Za novo rekonstrukcijo in kontekst tega fragmenta prim. Strasburške fragmente in Florentinske sholiije.
- 50 *O naravi* ali: *Fizike*.
- 51 si je tega boga ... mogoče zamisliti db. je ta bog ... menljiv.
- 52 v Ljubezni ali: zaradi Ljubezni.
- 53 v sovraštvu Prepira ali: zaradi sovraštva Prepira.
- 54 doba ali: vek; čas trajanja; življenje.
- 55 svoje področje ali: za svojo čast.
- 56 vztrajna: nekateri prevajalci pridevnik razumejo v pomenu »zedinjevalna; povezujoča«.
- 57 Za novo rekonstrukcijo in kontekst tega fragmenta prim. Strasburške fragmente in Florentinske sholiije.
- 58 množici db. masi.
- 59 Za novo rekonstrukcijo in kontekst tega fragmenta prim. Strasburške fragmente in Florentinske sholiije.
- 60 pogubne ali: žalostne; turobne.
- 61 Prev. G. Kocijančič.

- 62 svet ali: urejenost.
 63 nepravilnosti ali: napake; pomote.
 64 vseh (stvari) db. celotnih (stvari).
 65 samotna db. enote; monade.
 66 poželjivost db. tisto, kar je želeno.
 67 sprejema, tj. razume pomen Emedoklovih verzov v tem pomenu.
 68 v času Sfajrosa db. skladno s Sfajrosom.
 69 stoji db. je utrjen.
 70 (pogovor) ali: (razmislek).
 71 odvratnega ali: použivajočega.
 72 k veljavi db. k častem.
 73 razlika ali: spor.
 74 mnogostrana ljubezen db. ljubezen do mnogih (reči).
 75 zamejitve ali: določitve; opredeljenosti.
 76 *O naravi* ali: *Fizike*.
 77 Aleksander: namreč Aleksander iz Afrodiziade, komentator Aristotela, na vrhuncu ustvarjanja 200 po Kr.
 78 čistejše ali: močnejše.
 79 prostrani ali: bogati; obilni.
 80 uglajeno db. ne neprijetno.
 81 Sončeve žarke db. Sonce.
 82 ga, tj. Sonce.
 83 pojavi db. nastane.
 84 Sončeva svetloba db. svetloba od njega.
 85 zvoka db. glasu; izrekanja.
 86 odsev db. tok nazaj.
 87 zakrilo ali: odkrilo; glagol je dvopomenski.
 88 Prev. Ž. Borak / J. Ciglencečki.
 89 izvor svetlobe db. (tisto) osvetljuje.
 90 sredstva db. orodja.
 91 eter: gr. *aithér*; čeprav Aristotel in poznejši pisci eter (*aithér*) razumejo kot samostojen peti element (poleg zemlje, vode, ognja in zraka), pri Empedoklu ta izraz še vedno označuje element zraka.
 92 Eter tj. zrak.
 93 obrazov ali: čel.
 94 osamljeno db. samoudni.
 95 je bilo še vedno vidno to db. in je še vedno napravljala vidno to.
 96 v pravilnem razmerju db. v lastnem/svojskem logosu.
 97 spolnimi udi db. senčnimi udi.

- 98 *O naravi ali: Fizika.*
- 99 objokovanih ali: jokajočih.
- 100 vročine db. oblike.
- 101 Izraz *symbolon*, ki etimološko izhaja iz glagola *synbállo*, »vržem skupaj«, je v grščini označeval dva dela neke celote, ki ju je mogoče dati skupaj in zato v odsotnosti drugega predstavljata »simbol« oz. znamenje drugega.
- 102 ena (od) moškega ... ali: delno (od) moškega.
- 103 rastejo db. se hranijo; so vzgajane.
- 104 skrajni števili v dvojnem razmerju, tj. 12 : 6.
- 105 v številih ... ki so večkratniki istega števila db. v sozvočnih številih.
- 106 skrajni števili v trojnem razmerju, tj. 18 : 6.
- 107 je tvoje zaupanje ... pomanjkljivo db. tvojemu zaupanju ... primanjkuje lesa.
- 108 utrdi ali: ukroti; obvlada.
- 109 Za novo rekonstrukcijo in kontekst tega fragmenta prim. Strasburške fragmente in Florentinske sholiije.
- 110 prilagajal db. sledil.
- 111 nimajo zarodka db. ne pošiljajo naprej zarodka.
- 112 zametek db. (tisto) spočeto; spočeto bitje.
- 113 rastlina db. to, kar raste.
- 114 ker so dozorela db. ker so na vrhuncu.
- 115 spremenljivo (naravo): mišljena je predvsem sprememba v hrano.
- 116 so db. postajajo.
- 117 je ... segla db. je bila iztegnjena.
- 118 je ... segel db. je bil iztegnjen.
- 119 (telesni) deli živih (bitij) nastanejo večinoma ali: večina delov živih (bitij) nastane.
- 120 *O naravi ali: Fizike.*
- 121 telo db. maso.
- 122 podobno ... podobnim db. podobne (stvari) ... podobnimi.
- 123 Prev. Ž. Borak / J. Ciglencečki.
- 124 se zdi db. se vidi.
- 125 Prev. Ž. Borak / J. Ciglencečki.
- 126 boljše db. lepše.
- 127 *O naravi db. Fizike.*
- 128 jih je ta povezala s svojimi lepili db. usklajena z njenimi lepili.
- 129 zaradi: v smislu *télosa*, smotra, ne učinkujočega vzroka.
- 130 čemu (je namenjeno) db. zaradi česa, tj. smotrnega vzroka.
- 131 uspešnejši db. močnejši.
- 132 zabrišejo db. zlijejo.
- 133 sprejema db. zapušča; tu verjetno v pomenu »dopušča«.

- 134 (pesnitvi) *O naravi* db. *Fiziki*.
- 135 najtanjše, tj. najbolj razredčene; najbolj porozne.
- 136 (življenjske) drže db. zadržanja, habitusa; Aristotelov *terminus technicus*, ki pa je tu verjetno rabljen v širšem predfilozofskem pomenu.
- 137 Mišljenje ali: Prekanjenost; Bistroumnost.
- 138 se večja ali: raste; se razvija.
- 139 predstave ali: domišljajske podobe; prikazni; »fantazije«.
- 140 na podlagi dnevnih opravil db. iz dnevnih opravil.
- 141 združene db. usklajene.
- 142 do konca življenja db. skozi vek.
- 143 prerokb db. vedeževanj; vedeževanja.
- 144 kaj velikega počnem ali: kot da je kaj velikega.
- 145 verjetja ali: zaupanja; prepričanja.
- 146 prehode db. spremembe.
- 147 v vseh (pogledih) ali: ves čas; nenehoma.
- 148 o njih govori db. poimenuje z imeni.
- 149 življenje ali: vek; večnost.
- 150 se je seznanila db. se je družila.
- 151 poslednjimi, tj. (v novoplatonsko hierarhično razumljenem kozmosu) najnižjimi.
- 152 izvor ali: vir; studenec.
- 153 učinki izločanja db. tekoča dela.
- 154 smo ob našem rojstvu prejeli db. je naše rojstvo/nastanek prejelo.
- 155 obdarjen db. ima.
- 156 Sramota, Hitrost in Počasnost db. Sramotna/Grda, Hitra in Počasna.
- 157 Propad, Počitek ... Gibanje, Neomajnost db. Propadajoča, Počivajoča ... Gibajoča se, Neomajna.
- 158 zanikrneži db. predmeti graje/ovržbe.
- 159 brez vina db. trezno; tako tudi v nadaljevanju.
- 160 jih imajo db. jih čuvajo.
- 161 sočutje db. občutje; zaznava.
- 162 domača ali: lastna; svojska.
- 163 govor ali: smisel; sorazmerje (*lógos*).
- 164 na splošno db. preprosto.
- 165 Prev. Ž. Borak / J. Ciglenečki.
- 166 odnosa db. prepleta.
- 167 nad vsem db. na vrhu.
- 168 krvoželjnost db. pohlep; željo imeti vedno več.
- 169 (živimi) bitji db. temi.
- 170 skupnosti ali: občestvu; soudeleženi.

- 171 Pitagorovi in Empedoklovi (učenci) db. Tisti okrog Pitagora in Empedokla,
kar lahko pomeni tudi Pitagora in Empedokla sama.
- 172 povezuje db. zedinja.
- 173 grozljivim db. zlo-zvočnim.
- 174 nauka db. zgodbe.
- 175 življenje ali: dušo.
- 176 Za novo rekonstrukcijo in kontekst tega fragmenta prim. Strasburške fragmente
in Florentinske sholiije.
- 177 fižola ali: boba.
- 178 Prev. Ž. Borak / J. Ciglenečki.
- 179 pomenska moč (glagola) db. moč označenega.
- 180 prsi ali: srca, tj. čustev in mišljenja (*thymós*).
- 181 odhodu db. spremembi.
- 182 lepega sloga db. lepega pisanja.
- 183 pravilni db. netavajoči.
- 184 obdelovanje (zemlje) db. plodnost; prinos (zemlje).
- 185 od veselja db. zaradi užitka.
- 186 samega db. prvega.
- 187 Prev. G. Kocijančič.

STRASBURŠKI FRAGMENTI

Strasburški fragmenti a–d

a(i)1–a(ii)30

- 1 εἴ τε γὰρ ἐφθείροντο διαμπερές, οὐκ ἂν ἔ₁τ' ἦσα₁ν·
 1 τοῦτο δ' ἐπαυξήσκει τὸ πᾶν τί κε; καὶ πόθ₁εγ ἐλ₁θόν;₁
 1 πῇ δέ κε κάξαπόλοιτο, ἐπεὶ τῶνδ' οὐδ₁εν ἐρῇ₁μον;₁
 1 ἄλλ' αὐτ' ἐστὶν ταῦτα, δι' ἀλλήλων₁ γε θέοντα
 a(i)5 1 γίγνεται ἄλλοτε ἄλλα καὶ ἡνεκ₁ς αἰὲν ὁμοῖα.
 [– ∞ – ∞ – ∞ συνερχό]μεθ' εἰς ἓνα κόσμον,
 [– ∞ – ∞ – διέφυ πλέ]ον' ἐξ ἐνὸς εἶναι,
 1 ἐξ ὧν πάνθ' ὅσα τ' ἦν ὅσα τ' ἔσθ' ὅσα τ' ἔσσετ' ὀπίσσω·
 1 δένδρεά τ' ἐβλάστησε καὶ ἄνδρες₁ ἡδὲ γυναῖκες,
 a(ii)1 1 θ₁ῆρες τ' οἰωνοί₁ 1 τε καὶ₁ ὕδατοθρ₁έμμονες ἰχθῦς₁
 1 κ₁αὶ τε θεοὶ δολιχα₁ίων₁ες τιμῆισ[ι φέριστοι.]
 [ἐ]ν τῇ δ' αἴσسونτα [διαμπ]ερὲς οὐδ[αμὰ λήγει]
 [π]υκνῆσιν δίνησ[ιν ∞ – ∞ – ∞] τ. [– ×]
 a(ii)5 [ν]ωλεμές, οὐδέ πο[τ' – ∞ – ∞ – ∞ – ×]
 [πολλ]οὶ δ' αἰῶνες πρότερ[οι ∞ – ∞ – ×]
 [πρίν] τούτων μεταβῆνα[ι ∞ – ∞ – ∞ – ×]
 [πά]ντη δ' αἴσσογ[τ]α διαμ[περὲς οὐδαμὰ λήγει·]
 [οὔ]τε γὰρ ἡέλιος T[ιτ]ῇν ο[ὔτ' ἀπλετος αἰθήρ]
 a(ii)10 [ὁρ]μῇ₁ τῇδε γέμογ[τε ∞ – ∞ – ∞ – ×]
 [οὔ]τε τι τῶν ἄλλωγ [∞ – ∞ – ∞ – ×,₁]
 [ἄλ]λὰ μεταλλάσσογ[τ' αἴσσο]εἰ κύκλωι [ἅπαντα.]
 [ἄλλο]τε μὲν γὰρ γαί' [ἄβ]άτη θεεί ἡελ[ίου τε]
 [σφαῖρα,] τόσην δὲ κα[ί ν]υν ἐπ' ἀνδράσι τ[ιέμεν ἐστίν·]
 a(ii)15 [ὥς δ' α]ὔτως τάδ[ε π]άντα δι' ἀλλήλων [γε δραμόντα,]

STRASBURŠKI FRAGMENTI¹

Strasburški fragmenti a–d

a(i)₁–a(ii)₃₀

- Zakaj ko povsem bi propadle, bi jih več ne bilo.
Kaj (neki) bi zvečalo takšno veselje? In od kod bi prišlo?
Kako bi se tudi lahko izničilo, ko pa nič ni prazno od tega?
Ne, te (stvari vedno) so iste in tečejo druga skoz drugo,
a(i)₅ enkrat nastaja to, drugič spet drugo, vselej nenehno enako.
... [skupaj] prihajamo v en svet,
... [se razraste], da biva iz Enega mnoštvo;
iz tega (izhaja) vse, kar bilo je, kar je in kar bo v prihodnje.
Drevesa so vzklila ter moški in ženske,
a(ii)₁ zveri in ptiči in ribe, ki se hranijo v vodi,
in bogovi dolgo živeči, vzvišeni v časteh.
V tem divjajoče se nikdar povsem ne [neha],
v vrtincih gostih ...
a(ii)₅ nenehno, nikdar ...
... [številna] prejšnja življenja ...
preden so med njimi prehajali ...
V vsem divjajoče se [nikdar] povsem ne neha;
Tudi ne Sonce, Titan, niti [neizmerni zrak] ...
a(ii)₁₀ s tem navalom napolnjena ...
in od drugih (stvari) nobena ...
med premeno divjajo po krogu povsod,
zemlja, na katero ne da se stopiti, teče in Sonca
krogla, kakršna zdaj se kaže možem;
a(ii)₁₅ tako vse te (stvari) so [tekle] druga skoz drugo,

- [κάλλο]υς τ' ἄλλ' [ἔσχη]κε τόπους πλαγ[χθέντ' ιδίους τε·]
[οὐ δὴ πω] μεσάτους τ[ι ἐσε]ρχόμεθ' ἐν μ[όνον εἶναι.]
[Ἄλλ' ὅτ]ε δὴ Νεϊκός [τ' ἀνυ]πέρβατα βέν[θε' ἵκηται]
a(ii)20 δι[ίνη]ς, ἐν δὲ μέσ[ηι] Φ[ιλ]ότης στροφά[λιγγι γένηται,]
ἐν [τῇι] δὴ τάδε πάντα συνέρχεται ἐν [μόνον εἶναι.]
[Σπεῦ]δε δ' ὅπως μὴ μοῦνον ἀν' οὐατα [μῦθος ἵκηται]
[ἦδέ] μευ ἀμφὶς ἐόντα κλύων [ν]ημερτ[έα φράζει·]
[δεί]ξω σοι καὶ ἀν' ὅσσ' ἵνα μείζονι σώμ[ατι κύρει,]
a(ii)25 [π]ρώτον μὲν ξύνοδόν τε διάπτυσιν τ₁ε γενέθλης,
ὅσ[σ]α τε νῦν ἔτι λοιπὰ πέλει τούτοιο τ[όκοιο,]
τοῦτο μὲν [ἀν] θηρῶν ὀριπλάγκτων ἀγ[ρότερ' εἶδη,]
τοῦτο δ' ἀν' ἀ[νθρώ]πων δίδυμον φύμα, [τοῦτο δ' ἀν' ἀγρῶν]
ῥιζοφόρων γέννημα καὶ ἀμπελοβάμ[ονα βότρυν·]
ἐκ τῶν ἀψευδῇ κόμισαι φρενὶ δείγματα μ[ύθων.]
a(ii)30 ὅψει γὰρ ξύνοδόν τε διάπτυσιν τε γενέθλης,

bo-b6

- bo τοῦτο μὲν ἐν κόγχαισι θαλασσονόμοις βαρυνώτοις,
[ἦδ' ἐν πε]τραίοισι κα[- ∪ - ∪ - ×]
₁ἐνθ' ὅψει, χθόνα χρωτῶ₁ς ὑ₁πέιρτατα ναιετάουσιν·₁
[θώρηξ δ' αὖ]τε κραταιν[ώ]των α[∪ - ∪ - ×]
₁ναὶ μὴν κηρύ₁κων τε λιθορίνων χιελύων τε₁
b5 [ὄστρακα, κα]ὶ μελίαι κεραῶν ἐλά[φων ὀριπλάγκτων]
[ἄλλ' οὐκ ἂν τελέσαιμ]ι λέγων σύμ[παντα γένεθλα.]

- gnane naokrog, dosegale razne kraje, ki vsaki pripadajo.
 V sredine [še ne] smo vstopamo, da [bili bi] zgolj Eno.
 Ko pa Prepir je dosegel neprestopne globine
 Vrtinca, je sredi vrvenja [nastala] Ljubezen,
 a(ii)20 v njej vse te (stvari) prihajajo skupaj, da [biva] Eno [samo].
 Poskrbi, da ne [prida beseda] le do ušes,
 ko poslušáš, se zaziraj v (stvari), ki nezmotno bivajo naokoli.
 Pokazal bom tvojim očem, da naletijo na večje telo:
 najprej nastanek in razvoj zaroda.
 a(ii)25 in to, kar je od tega [rodu] ostalo do zdaj:
 zdaj divje [podobe] zveri, ki se klatijo v hribih,
 zdaj dvojnost človeške vrste in [pridelek na njivah],
 ki nosijo korenine, in [grozdje], ki se vzpenja po trtah.
 Nezmotne dokaze besed iz tega dojemim v mislih;
 a(ii)30 uzrl boš namreč nastanek in razvoj rodu.

bo–b6

- bo Tako v školjkah, ki s težkimi hrbti živijo v morju,
 ... [in v] skalah živijo ...
 tam zemljo boš videl ležati na kože površju.
 (drugod) [spet oklep] s hrbti krepkimi ...
 tudi pri morskih polžih in želvah s kamnito skorjo;
 b5 ... sulice jelenjih rogov ...
 A če vse bi našteval, [ne bi nikdar prenehal] ...

[πῆι Φιλότης Νεῖκός τε δι]άκτορα μή[δε' ἔχωσι.]
 ι τοῦτο μὲν ἄν βροτέων ι μελέων ?ρι δείκετον ὄγκον ι
 ι ἄλλοτε μὲν Φιλότητι συν ι ἐρχόμεθ' εἰς ἔν ἅπαντα ι
 ι γυῖα τὰ σῶμα λέλογχε, βίου θη ι λούντος ι ἐν ἀκμῇ ι
 c5 ι ἄλλοτε δ' αὖτε κακῇσι διατμηθέντ' 'Ερίδεσσι ι
 ι πλάζεται ἄνδιχ' ἕκαστα περὶ ι ῥη ι γμῖνι βίοιο ι
 ι ὥς <δ'> αὐτως θάμνοισι καὶ ἰχ ι θύσιν ὕδρομελάθροισι ι
 ι θηρσί τ' ὀρειλεχέεσσιν ἰδὲ πτ ι ρο ι βράμοσι κύμβαις ι

d1–d22

[ἄν]διχ' ἀπ' ἀλλήλω[ν] πεσέ[ει]ν καὶ π[ότ]μον ἐπισπεῖν
 [πό]λλ' ?εκαζομέν[ο]ισιν ἀ[να]γκα[ίης ὕ]πο λυγρῆς
 [ση]πο[μ]ένοις· Φιλίην δ' ἐ[ρατ]ήν [ήμῖ]ν νυν ἔχουσιν
 [Ἄρ]πυιαι θανάτοιο πάλοις [ἦδη παρέσ]ονται.
 d5 ι Οἷμοι ὅτ(ι) οὐ πρόσθεν με διώλεσε νη ι λεῖς ἡμαρ,
 ι πρὶν ι χηλαῖς ι σχέ ι τλ ι' ἔργα βοριᾶς πέρι μη ι ἴσαι σθαι ι
 ι νῦν δ] ἐμάτη[ν ἐν] τῷδε νότ[ωι κατέδ]ευσα παρειάς·
 ι ἐξικ]γούμε[θα γὰ]ρ πολυβενθ[έα Δῖνον], ὅτῳ,
 ι μυρία τ(ε) οὐκ] ἐθέλουσι παρέσσε[ται ἄλγ]ξα θυμῷ
 d10 ι ἀνθρώποις· ἡ]μεῖς δὲ λόγων ἐπιβ[ησόμε]θε αὐθις
 ι κείνων· ὁππότ]ε δὴ συνετύγχανε φ[λογ]μὸς ἀτειρῆς
 ι θνητῶν ἠνεκέ]ως ἀνάγων π[ο]λυπήμ[ον]α κρᾶσιν,
 ι δὴ τότε πολλὰ ζῶι]α φυτάλμια τεκνώθ[η]σαν
 ι οὐλομελῆ, τῶν ν]ῦν ἔτι λείψανα δέρκεται ἡώς.
 d15 ὅποτ]ε δ' ἡλέκτωρ ἀρθ]εῖς τόπον ἐσχάτιο[ν β]ῆ
 ι δὴ τό[θ' ἕκαστα διετμήθη] κλαγ[γῇ] καὶ αὐτῇ
 ι θεσπε[σίηι. ∞ – ∞ – κευθ]μῶνα λαχόντα
 ι χόρ[τους τ' – ∞ – ∞ – εἴλ]υτο πέρι χθών.
 ι ὥς δ' [όπόταν ∞ – ∞ – ∞ – ∞ – x]
 d20 χαλ[κεὺς – ∞ – ∞ – ∞ – ∞ – x]

...

To pa je jasno razvidno v množici udov umrljivih;
 zdaj v Ljubezni skupaj prihajamo v eno celoto
 vsi udje, ki prejeli smo telesa, ko cveti življenje na vrhuncu,
 drugič pa spet razsekani v hudobnih Sporih,
 podijo vsaksebi se po bregovih življenja;
 enako grmovje in ribe v vodenih sobanah,
 zveri z brlogi v gorovjih in ptiči, ki hodijo s krili.

d1–d22

Vsaksebi drug od drugega pasti in slediti usodi,
 zaradi pogubne nuje z velikim odporom
 gnijoči! Četudi imamo Ljubezen zdaj in Naklonjenost,
 bodo ob nas Harpije, ki izžrebajo smrt.
 Gorje mi, da neizprosni dan me prej ni uničil,
 preden sem strašna dejanja si s kremplji izmislil za hrano!
 V tem viharju zaman sem omočil si lica,
 da globino vrtinca dosežamo, slutim,
 in tudi če ne marajo, bo tisoče žalosti v prsih
 ljudi; mi pa preidimo spet k tistim besedam:
 takrat, ko se pojavil je ogenj neuničljivi
 ... ki mešanje prinaša, polno trpljenja
 ... so bila bitja rojena, zmožna množitve
 ... še zdaj gleda zarja ostanke
 ... stopil na skrajno sem mesto
 ... z vriščem in krikom
 ... došel do livade Nesreče
 ... znova, naokrog po zemlji
 ...
 ...

αιδε[υ - υυ - υυ - υυ - υυ - x]
τη [- - υυ - - υυ - υυ - υυ - x]

Rekonstrukcija

DK 31 B 17, B 20, B 21, B 76 in Strasburški fragmenti a–c

Primavesi fr. 66 Empedokles, *Physika* i, 232–330 (P. Strasb. 1665/66 a–c; DK 31 B 17, B 20, B 21, B 76); ed. O. Primavesi, *Empedokles Physika* i (2008), S. 64–72 a Simplikios, *In phys.*, S. 157,25–159,12 Diels b 232–239 und 241–266: Simplikios, *In phys.*, S. 158,1–159,4 Diels; 262–300: P. Strasb. a; 269–272a: Aristoteles, *Metaph.* B 4, 1000a 29–32; 294b bzw. 300b: Simplikios, *In phys.*, S. 161,20 Diels; 301–304 und 306–308: P. Strasb. c; 302–308: Simplikios, *In phys.*, S. 1124,12–18 Diels; 309–322: Simplikios, *In phys.*, S. 159,13–26 Diels; 311–320: Simplikios, *In phys.*, S. 33,8–17 Diels; 324 und 328 und 326: Plutarch, *Quaest. conv.* i 2,5; 618 B; 325–330 P. Strasb. b; 328 und 326: Plutarch, *De facie* i 14, 927 F.

- δίπλ' ἐρέω· τοτὲ μὲν γὰρ ἓν ἠϋξήθη μόνον εἶναι
ἐκ πλεόνων, τοτὲ δ' αὖ διέφω πλέον' ἐξ ἐνὸς εἶναι.
δοιὴ δὲ θνητῶν γένεσις, δοιὴ δ' ἀπολείψις·
235 τὴν μὲν γὰρ πάντων ξύνοδος τίκτει τ' ὀλέκει τε,
ἣ δὲ πάλιν διαφυσομένων θρεφθεῖσα διέπτει.
καὶ ταῦτ' ἀλλάσσοντα διαμπερὲς οὐδαμὰ λήγει,
ἄλλοτε μὲν Φιλότητι συνερχόμεν' εἰς ἓν ἅπαντα,
ἄλλοτε δ' αὖ δίχ' ἕκαστα φορεύμενα Νείκεος ἔχθει.
240 <οὕτως ἦ μὲν ἓν ἐκ πλεόνων μεμάθηκε φύεσθαι>
ἣ δὲ πάλιν διαφύντος ἐνὸς πλέον' ἐκτελέθουσι,
τῇ μὲν γίγνονταί τε καὶ οὐ σφισιν ἔμπεδος αἰών·
ἦ δὲ διαλλάσσοντα διαμπερὲς οὐδαμὰ λήγει,
ταύτῃ δ' αἰὲν ἔασιν ἀκίνητοι κατὰ κύκλον.
245 ἀλλ' ἄγε μύθων κλῦθι· μάθη γάρ τοι φρένας αὔξει·

...

...

Rekonstrukcija²

DK 31 B 17, B 20, B 21, B 76 in Strasburški fragmenti a–c

Primavesi fr. 66 Empedokles, *Physika* i, 232–330 (P. Strasb. 1665/66 a–c; DK 31 B 17, B 20, B 21, B 76); izd. O. Primavesi, *Empedokles Physika* i (2008), str. 64–72 a Simplikios, *In phys.*, str. 157,25–159,12 Diels b 232–239 in 241–266: Simplikios, *In phys.*, str. 158,1–159,4 Diels; 262–300: P. Strasb. a; 269–272a: Aristoteles, *Metaph.* B 4, 1000a 29–32; 294b oz. 300b: Simplikios, *In phys.*, str. 161,20 Diels; 301–304 in 306–308: P. Strasb. c; 302–308: Simplikios, *In phys.*, str. 1124,12–18 Diels; 309–322: Simplikios, *In phys.*, str. 159,13–26 Diels; 311–320: Simplikios, *In phys.*, str. 33,8–17 Diels; 324 in 328 in 326: Plutarch, *Quaest. conv.* i 2,5; 618 B; 325–330 P. Strasb. b; 328 in 326: Plutarch, *De facie* i 14, 927 F.

- Povedal bom dvoje: enkrat se Eno namreč poveča, da biva sólo
iz množta, in drugič razraste se spet, da biva iz Enega množto.
Dvojno je rojstvo (stvari) umrljivih, dvojen je njihov odhod;
235 združevanje vseh (stvari) namreč rodi in uniči,
ko stvari se razrašajo, pa se znova poveča in razleti.
In ta menjava se nikdar ne neha povsem,
enkrat skupaj prihaja v Ljubezni vse v Eno,
drugič spet vsako se ločno giblje v sovraštvu Prepira.
240 [Tako, kakor Eno se naučilo je zrasti iz Mnoštva,]
iz razraslega enega Mnoštvo nastaja,
tako stvari se rojevajo in njihova doba ni trajna;
kolikor pa spreminjanje njihovo nikdar povsem se ne neha,
večno negibne bivajo v krogu.
245 Toda prisluhni besedam, ker nauk ti bo okrepil razum!**

- ὥς γὰρ καὶ πρὶν ἔειπα πιφαύσκων πείρατα μύθων,
 δίπλ' ἐρέω· τοτὲ μὲν γὰρ ἓν ἠϋξήθη μόνον εἶναι
 ἐκ πλεόνων, τοτὲ δ' αὖ διέφυ πλέον' ἐξ ἑνὸς εἶναι,
 πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γαῖα καὶ αἰθέρος ἅπλετον ὕψος.
 250 Νεϊκός τ' οὐλόμενον δίχα τῶν, ἀτάλαντον ἀπάντη,
 καὶ Φιλότης ἐν τοῖσιν, ἴση μῆκός τε πλάτος τε·
 τὴν σὺ νόωι δέρκευ, μηδ' ὄμμασιν ἥσο τεθηπώς·
 ἥτις καὶ θνητοῖσι νομίζεται ἔμφυτος ἄρθροισι,
 255 τῇ τε φίλα φρονέουσι καὶ ἄρθμια ἔργα τελοῦσι,
 Γηθοσύνην καλέοντες ἐπώνυμον ἢδ' Ἀφροδίτην·
 τὴν οὐ τις μετὰ τοῖσιν ἐλισσομένην δεδάηκε
 θνητὸς ἀνὴρ· σὺ δ' ἄκουε λόγου στόλον οὐκ ἀπατηλόν.
 ταῦτα γὰρ ἴσα τε πάντα καὶ ἥλικα γένναν ἔασι,
 τιμῆς δ' ἄλλης ἄλλο μέδει, πάρα δ' ἦθος ἐκάστωι,
 260 ἐν δὲ μέρει κρατέουσι περιπλομένοιο χρόνοιο.
 καὶ πρὸς τοῖς οὗτ' ἄρ τι ἐπιγίγνεται οὐδ' ἀπολήγει·
 ἢ εἴ τε γὰρ ἐφθείροντο διαμπερές, οὐκ ἂν ἔϊτ' ἦσαί ν·
 ἢ τοῦτο δ' ἐπαυξήσειε τὸ πᾶν τί κε; καὶ πόθ' ἐγ' ἐλθόν·
 ἢ πῇ δέ κε κάξασόλοιτο, ἐπεὶ τῶνδ' οὐδ' ἐν ἐρήϊμον·
 265 ἢ ἄλλ' αὐτ' ἐστὶν ταῦτα, δι' ἀλλήλων, γε θέοντα
 ἢ γίγνεται ἄλλοτε ἄλλα καὶ ἡνεκὲς αἰὲν ὁμοῖα.
 [- ∞ - ∞ - ∞ συνερχό]μεθ' εἰς ἓνα κόσμον,
 [- ∞ - ∞ - ∞ διέφυ πλέ]ον' ἐξ ἑνὸς εἶναι,
 ἢ ἐξ ὧν πάνθ' ὅσα τ' ἦν ὅσα τ' ἔσθ' ὅσα τ' ἔσσειτ' ὀπίσσω·
 270 ἢ δένδρεα τ' ἐβλάστησε καὶ ἄνδρες, ἢ δὲ γυναῖκες,
 ἢ θ' ἡρές τ' οἰωνοὶ τε καὶ ἢ ὕδατοθρῆμμοις ἰχθύς,
 ἢ καὶ τε θεοὶ δολιχαίωνες τιμῆισ[ι φέριστοι.]
 [ἐ]ν τῇ δ' αἴσσοντα [διαμ]περὲς οὐδ[αμὰ λήγει]
 [π]υκνῆισιν δίνηισ[ιν ∞ - ∞ - ∞] τ. [- ×]
 275 [ν]ωλεμές, οὐδέ πο[τ' - ∞ - ∞ - ∞ - ∞ - ×]
 [πολλ]οὶ δ' αἰῶνες πρότερ[οι ∞ - ∞ - ∞ - ×]
 [πρὶν] τούτων μεταβῆνα[ι ∞ - ∞ - ∞ - ∞ - ×]
 [πά]ντηι δ' αἴσσογ[τ]α διαμ[περὲς οὐδαμὰ λήγει·]

Saj kakor že prej sem povedal, ko me je besed sem oznanil,
 zdaj rekel bom dvoje: enkrat se Eno namreč poveča, da biva sólo
 iz Mnoštva in drugič razraste se spet, da biva iz Enega Mnoštvo:
 ogenj, voda in zemlja in zraka višina neizmerna,
 250 in ločen od njih pogubni Prepír, ki po teži je čisto enak,
 in Ljubezen med njimi, v dolžino in širino enaka.
 V umu se vanjo zaglej, ne sêdi z osuplimi očmi!
 Njo, ki velja za vraščeno v ude pri smrtnikih,
 ki z njo naklonjeno mislijo in opravljajo složna dejanja
 255 in jo z dvojnim imenom kličejo Radost in Afrodita.
 Nje, ki med njimi se suče, noben smrtnik ni še spoznal!
 Ti pa prisluhni sprevodu besede nevarljivem!
 Vse te (stvari) po nastanku enako so stare,
 vsaka za svoje področje skrbi, vsaki je lastna nprav,
 260 vladajo izmenično med obračanjem časa.
 Nič ne nastane ob njih niti od njih ne izgine,
 Zakaj ko povsem bi propadle, bi jih več ne bilo.
 Kaj (neki) bi zvečalo takšno veselje? In od kod bi prišlo?
 Kako bi se tudi lahko izničilo, ko pa nič ni prazno od tega?
 Ne, te (stvari vedno) so iste in tečejo druga skoz drugo,
 265 enkrat nastaja to, drugič spet drugo, vselej nenehno enako.
 ... [skupaj] prihajamo v en svet,
 ... [se razraste], da biva iz Enega mnoštvo;
 iz tega (izhaja) vse, kar bilo je, kar je in kar bo v prihodnje.
 Drevesa so vzknila ter moški in ženske,
 270 zveri in ptiči in ribe, ki se hranijo v vodi,
 in bogovi dolgo živeči, vzvišeni v časteh.
 V tem divjajoče se nikdar povsem ne [neha],
 v vrtincih gostih ...
 275 nenehno, nikdar ...
 ... [številna] prejšnja življenja ...
 preden so med njimi prehajali ...
 V vsem divjajoče se [nikdar] povsem ne neha;

- 280 [οὔ]τε γὰρ ἡέλιος Τ[ιτ]ὴν ο[ὗτ' ἀπλετος αἰθήρ]
 [ὀρ]μῇ τῇιδε γέμον[τε υ - υ - υ - x]
 [οὔ]τε τι τῶν ἄλλων [υ - υ - υ - x,]
 [ἀλ]λὰ μεταλλάσσοι[τ' αἴσσει κύκλωι ἅπαντα.]
 [ἄλλο]τε μὲν γὰρ γαῖ' [ἀβ]άτη θέει ἡέλ[ιου τε]
 [σφαῖρα,] τόσην δὴ κα[ί ν]υν ἐπ' ἀνδράσι τ[ιέμεν ἐστίν·]
 285 [ὥς δ' α]ὔτως τάδ[ε π]άντα δι' ἀλλήλων [γε δραμόντα,]
 [κᾶλλο]υς τ' ἄλλ' [ἔσχη]κε τόπους πλαγ[χθέντ' ιδίους τε·]
 [οὐ δὴ πω] μεσάτους τ[ι ἐσε]ρχόμεθ' ἐν μ[όνον εἶναι.]
 [Ἄλλ' ὅτ]ε δὴ Νεϊκός [τ' ἀνυ]πέρβατα βέν[θε ἵκηται]
 δ[ίνη]ς, ἐν δὲ μέσ[ηι] Φ[ιλ]ότης στροφά[λιγγι γένηται,]
 290 ἐν [τῇι] δὴ τάδε πάντα συνέρχεται ἐν [μόνον εἶναι.]
 [Σπεῦ]θε δ' ὅπως μὴ μοῦνον ἀν' οὔατα [μῦθος ἵκηται]
 [ἡδέ] μευ ἀμφὶς ἐόντα κλύων [ν]ημερτ[έα φράζει·]
 [δεί]ξω σοι καὶ ἀν' ὅσσ' ἵνα μείζονι σώμ[ατι κύρει,]
 [π]ρῶτον μὲν ξύνοδόν τε διάπτυξίν τιε γενέθλης,
 295 ὅσ[σ]α τε νῦν ἔτι λοιπὰ πέλει τούτοιο τ[όκοιο,]
 τοῦτο μὲν [ἄν]θηρῶν ὀριπλάγκτων ἀγ[ρότερ' εἶδη,]
 τοῦτο δ' ἀν' ἀ[νθρώ]πων δίδυμον φύμα, [τοῦτο δ' ἀν' ἀγρῶν]
 ῥιζοφόρων γέννημα καὶ ἀμπελοβάμ[ονα βότρυν·]
 ἐκ τῶν ἀψευδῇ κόμισαι φρενὶ δείγματα μ[ύθων.]
 300 ὅψει γὰρ ξύνοδόν τε διάπτυξίν τε γενέθλης,
 [πῇ] Φιλότης Νεϊκός τε δι[ά]κτορα μῆ[δε' ἔχωσι.]
 ἰ τοῦτο μὲν ἀν βροτέων, μελέων ἀριδείκετον ὄγκον·
 ἰ ἄλλοτε μὲν Φιλότῃ συν,ερχόμεθ' εἰς ἐν ἅπαντα,
 ἰ γυῖα τὰ σώμα λέλογχε, βίου θη,λοῦντος ἰ ἐν ἀκμῇ,
 305 ἰ ἄλλοτε δ' αὐτε κακῇσι διατμηθέντ' Ἐρίδεσσι,
 ἰ πλάζεται ἄνδιχ' ἕκαστα περὶ ῥῆι γμῖνι βίοιο·
 ἰ ὥς <δ> αὐτως θάμνοισι καὶ ἰχ,θύσιν ὕδρομελάθοις,
 ἰ θηρσί τ' ὀρειλεχέεσσιν ἰδὲ πτ,ερο,βάμοσι κύμβαις·
 ἀλλ' ἄγε, τόνδ' ὁάρων προτέρων ἐπιμάρτυρα δέρκευ,
 310 εἴ τι καὶ ἐν προτέροισι λιπόξυλον ἔπλετο μορφῇ,
 ἡέλιον μὲν λευκὸν ὁρᾶν καὶ θερμὸν ἀπάντη,

Tudi ne Sonce, Titan, niti [neizmerni zrak] ...
 280 s tem navalom napolnjena ...
 in od drugih (stvari) nobena ...
 med premeno divjajo po krogu povsod,
 zemlja, na katero ne da se stopiti, teče in Sonca
 kroglja, kakršna zdaj se kaže možem;
 285 tako vse te (stvari) so [tekle] druga skoz drugo,
 gnane naokrog, dosegale razne kraje, ki vsaki pripadajo.
 V sredine [še ne] smo vstopamo, da [bili bi] zgolj Eno.
 Ko pa Prepír je dosegel neprestopne globine
 Vrtinca, je sredi vrvenja [nastala] Ljubezen,
 290 v njej vse te (stvari) prihajajo skupaj, da [biva] Eno [samo].
 Poskrbi, da ne [prida beseda] le do ušes,
 ko poslušáš, se zaziraj v (stvari), ki nezmotno bivajo naokoli.
 Pokazal bom tvojim očem, da naletijo na večje telo:
 najprej nastanek in razvoj zaroda.
 295 in to, kar je od tega [rodu] ostalo do zdaj:
 zdaj divje [podobe] zveri, ki se klatijo v hribih,
 zdaj dvojnost človeške vrste in [pridelek na njivah],
 ki nosijo korenine, in [grozdje], ki se vzpenja po trtah.
 Nezmotne dokaze besed iz tega dojemi v mislih;
 300 uzrl boš namreč nastanek in razvoj rodu.
 ...
 To pa je jasno razvidno v množici udov umrljivih;
 zdaj v Ljubezni skupaj prihajamo v eno celoto
 vsi udje, ki prejeli smo telesa, ko cveti življenje na vrhuncu,
 305 drugič pa spet razsekani v hudobnih Sporih,
 podijo vsaksebi se po bregovih življenja;
 enako grmovje in ribe v vodenih sobanah,
 zveri z brlogi v gorovjih in ptiči, ki hodijo s krili.
 A daj, na to pričo prejšnjih pogovorov se ozri,
 310 če med njimi kaj je zmanjkalo pri obliki:
 Sonce, svetlo na pogled in vroče vsepovsod,

- ἄμβροτα δ' ὅσ' εἶδει τε καὶ ἀργέτι δεύεται αὐγῇ,
 ὄμβρον δ' ἐν πᾶσι δνοφόντά τε ῥιγαλέον τε
 ἐκ δ' αἶψα προρέουσι θέλυμνά τε καὶ στερεωπά.
 315 ἐν δὲ Κότῳ διάμορφα καὶ ἄνδιχα πάντα πέλονται,
 σὺν δ' ἔβη ἐν Φιλότητι καὶ ἀλλήλοισι ποθεῖται.
 ἐκ τούτων γὰρ πάνθ' ὅσα τ' ἦν ὅσα τ' ἔστι καὶ ἔσται·
 δένδρεά τ' ἐβλάστησε καὶ ἀνέρες ἡδὲ γυναῖκες,
 320 θῆρές τ' οἰωνοὶ τε καὶ ὕδατοθρέμμονες ἰχθῦς,
 καὶ τε θεοὶ δολιχαῖωνες τιμῇσι φέριστοι.
 αὐτὰ γάρ ἐστιν ταῦτα, δι' ἀλλήλων δὲ θέοντα
 γίγνεται ἀλλοιωπά· τόσον διὰ κρήσις ἀμείβει.
 [323 deest.]
 τοῦτο μὲν ἐν κόγχαισι θαλασσονόμοις βαρυνώτοις,
 325 [ἡδ' ἐν πε]τραίοισι κα[- ∪ - ∪ - ×]
 ἰένθ' ὅψει, χθόνα χρωτῶις ὕ,πέ,ρτατα ναιετάουσιν·
 [θώρηξ δ' αὖ]τε κραταιν[ώ]των α[∪ - ∪ - ×]
 ἰναὶ μὴν κηρύ,κων τε λιθορίνων χ,ελύων τε,
 [ὄστρακα, κα]ἰ μελίαι κεραῶν ἐλά[φων ὀριπλάγκτων]
 330 [ἄλλ' οὐκ ἂν τελέσαιμ]ι λέγων σύμ[παντα γένεθλα.]

(stvari) po obliki nesmrtni, ki potaplja v svetleči se sijaj,
 in dež, v vsem teman in mrzel;
 iz zemlje pa pritekajo goste in trdne stvari.
 315 V Jezi so vse raznolike in vsaka zase,
 v Ljubezni pa stopijo skupaj in stremijo druga po drugi.
 Vse (stvari), ki bile so, ki so in ki bodo, izhajajo iz njih:
 drevesa so vzknila, moški in ženske,
 zveri, ptiči in ribe, ki se hranijo v vodi,
 320 in dolgo živeči bogovi, vzvišeni v časteh.
 Te (stvari) so namreč iste, in ko tečejo druga skoz drugo,
 postajajo različne na pogled; tako jih mešanje preobrazi.
 [323 manjka]
 Tako v školjkah, ki s težkimi hrbti živijo v morju,
 325 ... [in v] skalah živijo ...
 tam zemljo boš videl ležati na kože površju.
 (drugod) [spet oklep] s hrbti krepkimi ...
 tudi pri morskih polžih in želvah s kamnito skorjo;
 ... sulice jelenjih rogov ...
 330 A če vse bi našteval, [ne bi nikdar prenehal] ...

fr. 92 (Primavesi)

a) Aristoteles, Phys. Θ 1, 250b 23–29 εἰ δὴ ἐνδέχεται ποτε μηδὲν κινεῖσθαι, διχῶς ἀνάγκη τοῦτο συμβαίνειν· ἢ γὰρ ὡς Ἀναξαγόρας λέγει (φησὶν γὰρ ἐκεῖνος, ὁμοῦ πάντων ὄντων καὶ ἡρεμούντων τὸν ἄπειρον χρόνον, κίνησιν ἐμποιῆσαι τὸν νοῦν καὶ διακρίναι), ἢ ὡς Ἐμπεδοκλῆς ἐν μέρει κινεῖσθαι καὶ πάλιν ἡρεμεῖν, κινεῖσθαι μὲν ὅταν ἡ φιλία ἐκ πολλῶν ποιῇ τὸ ἓν ἢ τὸ νεῖκος πολλὰ ἐξ ἑνός, ἡρεμεῖν δ' ἐν τοῖς μεταξὺ χρόνοις .

b) Scholium A Rashed (Cod. Laur. F, fol. 91r, 5) zu 250b 28 (τὸ ἓν); ed. O. Primavesi, ZPE 157 (2006), S. 31 τὸν σφαῖρον τὸν διανοητὸν διάκοσμον.

c) Scholium B Rashed (Cod. Laur. F, fol. 91r, 6) zu 250b 29 (ἐν τοῖς μεταξὺ χρόνοις); ed. O. Primavesi, ZPE 157 (2006), S. 31 παυομένης γὰρ καὶ τῆς φιλίας μετὰ τοὺς ξ χρόνους, οὐκ εὐθὺς ἤρξατο ποιεῖν ἀπόσπασιν τὸ νεῖκος, ἀλλ' ἡρέμει.

fr. 93 (Primavesi)

a) Aristoteles, Phys. Θ 1, 252 a 3–10 εἰ δὴ ταῦτ' ἀδύνατα, δῆλον ὡς ἔστιν αἰδῖος κίνησις, ἀλλ' οὐχ ὅτε μὲν ἦν ὅτε δ' οὐ· καὶ γὰρ ἔοικε τὸ οὕτω λέγειν πλάσματι μᾶλλον. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ λέγειν ὅτι πέφυκεν οὕτως καὶ ταύτην δεῖ νομίζειν εἶναι ἀρχήν, ὅπερ ἔοικεν Ἐμπεδοκλῆς ἂν εἰπεῖν, ὡς τὸ κρατεῖν καὶ κινεῖν ἐν μέρει τὴν φιλίαν καὶ τὸ νεῖκος ὑπάρχει τοῖς πράγμασιν ἐξ ἀνάγκης, ἡρεμεῖν δὲ τὸν μεταξὺ χρόνον.

b) Scholium C Rashed (Cod. Laur. F, fol. 93r, 9) zu 252 a 9–10 (τὸν μεταξὺ χρόνον); ed. O. Primavesi, ZPE 157 (2006), S. 32 οὐκ εὐθὺς μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν ξ χρόνων ἐν οἷς ἐκράτησεν ἡ φιλία γενέσθαι διάσπασιν.

FLORENTINSKE SHOLIJE³

fr. 92 (Primavesi)

a) Če je mogoče, da se v nekem trenutku nič ne giblje, potem je nujno, da se to lahko zgodi v dveh (primerih). Bodisi kakor pravi Anaksagora (ta namreč trdi, da je po tem, ko so bile vse bivajoče (stvari) skupaj in so mirovale v brezmejnem času, Um vpeljal gibanje in jih razločil), bodisi kakor (pravi) Empedokles, da se (vesolje) izmenično giblje in spet miruje. Giblje se takrat, ko Ljubezen iz mnoštva napravlja Eno oziroma ko Prepir iz Enega (napravlja) mnoštvo, miruje pa v vmesnih časovnih (razdobjih).

b) Sholija k »ko Ljubezen iz mnoštva napravlja Eno«:

Sfajrosa, [tj. po novoplatonski interpretaciji] razumne razporeditve.

c) Sholija k »miruje pa v vmesnih časovnih (razdobjih)«:

Ko se je namreč Ljubezen po 60 časovnih (razdobjih) [= 6000 letih] ustavila, Prepir ni takoj napravil razdora, ampak je miroval.

fr. 93 (Primavesi)

a) Če to ni mogoče, pa je jasno, da je gibanje večno in da ni enkrat bilo, drugič pa ne; trditi kaj takega se namreč zdi še najbolj podobno pravljici. Enako pa velja tudi za trditev, da je tako po naravi in da je treba v tem videti počelo. Zdi se, da je Empedokles rekel, da je s stvarmi po nujnosti tako, da Ljubezen in Prepir (v njih) vladata izmenično in (jih) gibljeta, medtem ko v vmesnem času mirujejo.

b) Sholija k »v vmesnem času«:

Ko je preteklo 60 časovnih (razdobij) [= 6000 let], med katerimi je vladala Ljubezen, ni takoj prišlo do razdora.

fr. 94 (Primavesi)

a) Aristoteles, Phys. Θ, 1, 252a 27–32 εἰ δὲ προσοριεῖται τὸ ἐν μέρει, λεκτέον ἐφ' ὧν οὕτως, (ὥσπερ ὅτι ἔστιν τι ὃ συνάγει τοὺς ἀνθρώπους, ἢ φιλία, καὶ φεύγουσιν οἱ ἐχθροὶ ἀλλήλους· τοῦτο γὰρ ὑποτίθεται καὶ ἐν τῷ ὅλῳ εἶναι· φαίνεται γὰρ ἐπὶ τινων οὕτως). τὸ δὲ καὶ δι' ἴσων χρόνων δεῖται λόγου τινός.

b) Scholia D–E Rashed (Cod. Laur. F, fol. 93v, 20) zu 252a 31 (τὸ δὲ καὶ δι' ἴσων χρόνων); ed. O. Primavesi, ZPE 157 (2006), S. 33 πρὸς /ῖ / κρατεῖν τὸ νεῖκος καὶ τὴν φιλίαν. /ῖ (= 10 000) scripsi; ῖ (= 10) ms.

fr. 95 (Primavesi)

a) Aristoteles, Gen. corr. A 1, 315 a 3–8 Ἐμπεδοκλῆς μὲν οὖν ἔοικεν ἐναντία λέγειν καὶ πρὸς τὰ φαινόμενα καὶ πρὸς αὐτὸν αὐτός. ἅμα μὲν γὰρ οὐ φησιν ἕτερον ἐξ ἐτέρου γίνεσθαι τῶν στοιχείων οὐδέν, ἀλλὰ τᾶλλα πάντα ἐκ τούτων, ἅμα δ' ὅταν εἰς ἓν συναγάγῃ τὴν ἅπασαν φύσιν πλὴν τοῦ νείκους, ἐκ τοῦ ἐνὸς γίγνεσθαι πάλιν ἕκαστον .

b) Scholium F Rashed (Cod. Laur. F, fol. 201r, 22) zu 315a 6 (εἰς ἓν); ed. O. Primavesi, ZPE 157 (2006), S. 36 σφαῖρον / ἵνα γένηται ὁ διανοητὸς κόσμος τῆς φιλίας ἐπικρατησάσης.

c) Scholium G Rashed (Cod. Laur. F, fol. 201v, 1) zu 315a 7–8 (ἐκ τοῦ ἐνὸς γίγνεσθαι πάλιν ἕκαστον); ed. O. Primavesi, ZPE 157 (2006), S. 37 διακρίσει μετὰ ρ χρόνους / νείκους ἐπικρατήσαντος / σύμπ(αν)

fr. 94 (Primavesi)

a) Če pa pri tem določa, da to počneta izmenično [namreč, da Ljubezen zedinja in Prepír ločuje], bi moral povedati tudi, v katerih primerih je to (opazno) – tako kot (se vidi), da obstaja nekaj, kar združuje ljudi, namreč Ljubezen, (in nekaj, zaradi česar) se sovražniki med seboj izogibajo. Domneva namreč, da je tako tudi v celotnem (vesolju); tako se namreč zdi v nekaterih primerih. Da se to (dogaja) tudi v enakih časovnih (razdobjih), pa zahteva neko (dodatno) razlago.

b) Sholija k »da se to (dogaja) v istih časovnih (razdobjih)«:
Prepír in Ljubezen vladata v (razmaku) 10 000 (let).

fr. 95 (Primavesi)

a) Zdi se torej, da Empedokles govori v nasprotju s pojavnimi (stvarmi) kakor tudi s samim sabo. Trdi namreč, da nobena izmed prvin ne nastane druge, pač pa vse druge (stvari) iz njih, hkrati pa takrat, ko celotno naravo razen Prepíra privede skupaj v Eno, (pravi), da vsaka posamezna (prvina) znova nastane iz Enega.

b) Sholija k »skupaj v Eno«:
k Sfajrosu; da nastane razumen svet, ko zavlada Ljubezen.

c) Sholija k »vsaka posamezna (prvina) znova nastane iz Enega«
prek razločitve po 100 časovnih (razdobjih) [= 10 000 let]; po koncu vladavine Prepíra nad vsem.

Opombe

- 1 Jeseni leta 1990 je v Strasburški deželni in univerzitetni knjižnici belgijski papirolog Alain Martin po naključju odkril papirusne fragmente, ki so pod zaporedno številko 1665–1666 neraziskani ležali v neki vitrini. Skupaj z nemškim filologom Oliverjem Primavesijem sta ugotovila, da gre za odlomke iz Empedoklovih pesnitev, ter jih objavila v delu *L'Empedocle de Strasbourg* (P. Strasb. gr. Inv. 1665–1666), Introduction, édition et commentaire, Berlin-New York 1999. Avtorja sta ohranjenе fragmente razdelila na več sklopov, vendar pa je bila rekonstrukcija mogoča le pri štirih (a–d). Strasburški fragmenti obsegajo skupno 74 verzov Empedoklove pesnitve O naravi, od katerih jih je bilo 20 znanih že od prej.
- 2 V knjigi Empedokles Physika I, Eine Rekonstruktion des zentralen Gedankengangs, Berlin-New York 2008, je Oliver Primavesi Strasburške fragmente umestil v kontekst drugih ohranjenih fragmentov in rekonstruiral osrednji miselni lok Empedoklove pesnitve O naravi. Ta rekonstrukcija je bila nedavno objavljena tudi v Reclamovi dvojezični grško-nemški izdaji Die Vorsokratiker, Griechisch/Deutsch. Ausgewählt, übersetzt und erläutert von Jaap Mansfeld und Oliver Primavesi, durchgesehener Nachdruck (= Reclams Universal-Bibliothek), Stuttgart 2012, ki nam jo je prijazno posredoval za objavo.
- 3 Za razumevanje Empedoklovega kozmološkega cikla so zanimive tudi nedavno odkrite florentinske sholije k Aristotelu iz zgodnjega 12. stol., ki omogočajo rekonstrukcijo trajanja posameznih kozmoloških razdobij. Gl.: Die Vorsokratiker, Griechisch/Deutsch. Ausgewählt, übersetzt und erläutert von Jaap Mansfeld und Oliver Primavesi, durchgesehener Nachdruck (= Reclams Universal-Bibliothek), Stuttgart 2012j str. 398 in sl.

EMPEDOKLES: NAVIDEZNA RESNIČNOST

I. Magijsko-religiozni kontekst

Na podlagi tihe predpostavke, da je napredek človeštva sorazmeren z razvojem racionalnega mišljenja, se je v zgodnjo grško misel vse od Aristotela in njegovih naslednikov vzvratno projicirala podoba *racionalne* filozofije, kakršna se je izoblikovala šele stoletja pozneje. Dolgotrajen proces naknadne asimilacije zgodnejših konceptov novejšim paradigmam mišljenja je postopno pripeljal do tega, da so bili iz obličja zgodnje grške misli nasilno izbrisani številni elementi, ki se s predstavo takšne, na *razumu utemeljene* filozofije niso skladali. Nesorazmerno poudarjanje prehoda od mitološkega k racionalnemu mišljenju kot glavnega dosežka prvih grških mislecev je bilo *ex hypothesi* primorano potlačiti dejstvo, da je bila grška filozofija – in z njo posledično tudi velik del zahodne znanosti – ob svojem rojstvu neločljivo prepletena z magijo in religijo, pogosto pa istovetna tudi s poezijo.

Med vsemi grškimi filozofi, ki so delovali v času, ko meje med filozofijo, magijo in religijo še niso obstajale, izvirno sožitje med slednjimi, tako v svoji misli kot osebi, v največji meri uteleša Empedokles. Eden najbolj skrivnostnih in nenavadnih mislecev antike, ki je živel v 5. stol. pr. n. št.¹ v grškem mestu Akragas² na jugu Sicilije, naj bi po tradicionalni

1 Natančne letnice Empedoklovega rojstva in smrti so negotove. Živel naj bi približno v času od 495 do 435 pr. n. št. Njegovo *akmé*, obdobje največje zrelosti in vrhunca ustvarjalnosti, Diogen Laertski (8.74) postavlja med leta 444–440 pr. n. št., v čas 84. olimpijade. Aristotel na nekem mestu omenja, da je bil Empedokles mlajši sodobnik Anaksagora, k čemur Teofrast dodaja, da ne dosti mlajši od njega (gl. Arist. *Metaph.* 984a11; Theophr. *in Phys.* 25.19). Če gre verjeti tem podatkom, bi se Empedokles moral roditi kmalu po letu 500 pr. n. št., ki velja za letnico Anaksagorovega rojstva. Podobno nezanesljivi so tudi podatki o njegovi smrti: po najverjetnejših različicah naj bi umrl v šestdesetem letu starosti, po drugih v sedeminsedemdesetem, po tretjih celo v stodevetem letu starosti (gl. D.L. 8.73–74).

2 Empedoklovo rojstno mesto Akragas, ki ga Pindar opeva kot najlepše med umrljivimi mes-

razlagi napisal dve pesnitvi,³ ohranjeni pod naslovoma *O naravi* (περὶ φύσις⁴ oz. τὰ φυσικά) in *Očiščenja* (καθαροί).⁵ Pri standardni rekonstrukciji obeh pesnitev, nastali ob koncu 19. stol.,⁶ najbolj bije v oči njuna sumljiva medsebojna zoperstavljenost, ki se kaže v na videz nepremostljivem prepadu med mehanistično pojmovanim naravoslovjem (pesnitev *O naravi*) in spiritualistično-religioznim naukom o posmrtnem preseljevanju (pesnitev *Očiščenja*). Sodobni raziskovalci arhaične grške misli to navidezno dvojnost v veliki meri presegajo in soglasno poudarjajo, da je bila Empedoklova misel veliko bolj enovita, kot se je zdelo do nedavnega, predvsem pa onkraj vseh anahronističnih distinkcij med magijskim, religioznim in znanstveno-filozofskim mišljenjem.

Ne glede na to, da se je pogled na Empedoklovo misel v zadnjih

ti, so leta 582 pr. n. št. ustanovili dorski izseljenci, prebivalci bližnjega polisa Gele. Mesto, ki je kontinuirano poseljeno od antike do danes, je svoj največji razcvet tako v politično-gospodarskem kot kulturnem smislu doživelo v 5. stol. pr. n. št., tj. ravno v času, ko je v njem živel Empedokles. Antični viri omenjajo, da se je Empedokles dejavno udeleževal političnega dogajanja v svojem rodnem mestu. Čeprav je izhajal iz aristokratske družine, je bil goreč zagovornik demokratične ureditve. Po padcu tiranije so mu ponudili kraljevski prestol, vendar ga je zavrnil (D.L. 8.63). Ko so pozneje oblast v mestu prevzeli njegovi nasprotniki, se je umaknil v izgnanstvo, domnevno na Pelepones, kjer naj bi po nekaterih pričevanjih tudi umrl (D.L.8.67).

- 3 Diogen Laertski Empedoklu poleg obeh pesnitev pripisuje tudi izgubljeno medicinsko razpravo (ιατρικὸς λόγος), politične govore in večje število tragedij, ki jih omenja tudi Aristotel. Napisal naj bi tudi *Kserksovo odpravo* (Ξέρξου διάβασις) in *Himno Apolonu* (προοίμιον εἰς Ἀπόλλωνα) (D.L. 8.57–58).
- 4 Naslov pesnitve je verjetno poznejšega nastanka; čeprav se v antičnih virih ime pesnitve navadno pojavlja kot περὶ φύσεως, v pričujoči izdaji naslov navajamo v jonskem dialektu (περὶ φύσις), v katerem je napisana celotna pesnitev.
- 5 Antični doksografi Empedoklu pripisujejo avtorstvo dveh pesnitev, kljub temu pa je število fragmentov, ki so eksplicitno pripisani eni ali drugi, presenetljivo majhno. Prav zaradi tega je tradicionalno razlago, ki ohranjene fragmente razvršča med dve ločeni pesnitvi, pod vprašaj postavila C. Osborne (»Empedocles Recycled«, v: *Classical Quarterly* 37, 1987, 24–50). Po njeni razlagi naj bi Empedokles napisal eno samo pesnitev, ki je v doksografskih virih krožila z dvema alternativnima naslovoma *O naravi* in *Očiščenja*. Podobno stališče zagovarja tudi B. Inwood, ki omenja možnost, da je bilo izvorno besedilo na dve ločeni pesnitvi razdeljeno šele v helenističnem obdobju (*The Poem of Empedocles*, Toronto 2001, 8–21). Teorija o eni sami pesnitvi je bila med strokovno javnostjo izredno odmevna, kljub temu pa večina raziskovalcev ostaja pri tradicionalni delitvi na dve pesnitvi.
- 6 H. Diels, *Die Fragmente der Vorsokratiker*, Berlin 1903 (prva izdaja).

desetletjih temeljito spremenil, pa je po drugi strani potrebno priznati, da se njegovo ime v zgodovino zahodne filozofije gotovo ne bi vtisnilo tako močno, če bi se poznejši avtorji, ki so njegove fragmente navajali, izvirnega sožitja in prepletenosti magije, religije in znanosti zavedali že prej. Številni odlomki bi bili že davno izgubljeni, če poznejša recepcija v njih ne bi videla natanko tega, kar je želela videti: odsev svojega lastnega razumevanja filozofije kot *racionalne* znanosti.

Empedokles, pesnik in čudodelnik, ki je v svojem času užival sloves preroka, se je tako tekom stoletij paradoksalno preobrazil v misleca, čigar delovanje je mogoče zvesti na golo *znanstveno naravoslovje*. Ironija usode je, da je ravno pesnitev *O naravi*, v kateri je domnevno „naravoslovnih“ fragmentov največ, besedilo z izrazito magijskim in religioznim značajem.

V odlomku DK 31 B 111, ki najbolj neposredno razgrinja izrazito praktično intencijo celotne pesnitve, Empedokles eksplicitno poudarja, da namen raziskovanja narave ni teoretična znanost sama po sebi, ampak magijsko obvladovanje naravnih pojavov. Svojemu učencu Pavzaniju tako odkrito obljublja nadnaravne magijske moči, ki jih bo slednji dosegel prek ponotranjenja njegovega nauka: *Za zdravila, nastala, da odvrčajo zla in starost, / boš zvedel, kajti le tebi izpolnim vse te (reči). / Ustavil boš moč neutrudnih vetrov, ki nad zemljo / divjajo in s pihanjem pustošijo polja, / in spet, če hočeš, boš povrnil vetrove in nazaj jih privedel; / iz temnega dežja ob času naredil boš sušo / ljudem in iz poletne suše / za drevje hranilne potoke, ki dom bodo imeli v zraku. / Pripeljal moč boš umrlega moža iz Hada* (DK 31 B 111).

Še pomembnejši cilj kot nadnaravne magijske zmožnosti pa je za Empedokla osvoboditev od mukotrpnega zemeljskega bivanja in končno poboženje. Ta osnovna religiozna intonacija, značilna za celotno pesnitev *O naravi*, je lepo razvidna iz osrednje zgodbe o padlih *dajmonih*, ki so bili izgnani iz kraljestva blaženih in obsojeni na dolgotrajno potovanje skoz različne oblike živih bitij.⁷ Izraz *dajmon*, gr. δαίμων, ki je negativen

7 Razširjeno indoevropsko verovanje v posmrtno preseljevanje *duše* (gr. μετεμύχωσις), ki kaže številne podobnosti z naukom o *dajmonih*, je bilo v grškem svetu razpoznavni znak

prizvok „demoničnega“ dobil šele v judovsko-krščanski tradiciji, je v arhaični grščini preprosto označeval *božansko bitje*. Z uporabo tega pojma Empedokles poudarja, da je človeška narava, četudi se sami tega ne zavedamo, po svojem bistvu božanskega izvora, enako pa velja tudi za vse živali in rastline.

Ujeti v telesnost *dajmoni* zdaj blodijo/mo skozi elementarna področja in z zemeljskim bivanjem plačujejo/mo kazen za izvorno krivdo, zaradi katere so/smo bili vrženi v svet: *dajmoni, ki so prejeli dolgotrajno življenje, / blodijo trikrat deset tisoč dob odmaknjeni od blaženih / in zraстеjo v teku časa v razne umrljive oblike, / menjavajoč težke steze življenja. / Moč etra jih namreč požene v morje, / morje izpljune na (zemeljska) tla, zemlja pa v žarke / svetlečega Sonca, ki vrže v vrtince jih etra* (DK 31 B 115,5-11).⁸ Končni cilj, h kateremu težijo/mo padli *dajmoni*, je odrešitev od kroga vnovičnih rojstev in ponovni vzpon med bogove.

Na splošno je magijska in religiozna intenca v ohranjenih Empedoklovih fragmentih tako vpadljivo navzoča, da si je včasih težko predstavljati, kako je bilo mogoče tako dolgo ignorirati njene vsebinske implikacije. Slednje niso pomembne le za Empedoklovo filozofijo, ampak posredno tudi za razumevanje arhaične misli kot take. Ker je takšna pristranska, s fantazmo *racionalne* filozofije obremenjena recepcija globoko zakoreninjena in še danes pogosto navzoča v sekundarni literaturi, velja še enkrat poudariti naslednje: naj pri Empedoklu še tako upravičeno naglašamo visoko raven spekulativnega naravoslovja, jedro in *telos* njegove misli ostaja magijski in religiozen.

pitagorejskih in orfičnih krogov. Empedokles, ki je izhajal iz istega duhovnega ozračja, je nauk o posmrtnem preseljevanju preoblikoval in ga postavil za ogrodje svoje misli, kljub temu pa se pojma *dajmon* (δαίμων) in *duša* (ψυχή) pri njem ne pojavljata kot sinonima.

- 8 V standardni Diels–Kranzovi izdaji je ta ključni odlomek – zopet na podlagi predpostavke, da je treba „religiozne“ fragmente striktno ločiti od „naravoslovnih“ – uvrščen v pesnitev *Očiščenje*. Novoodkriti papirusni fragmenti (gl. dodatek) so pokazali, da je takšen kriterij za razvrščanje fragmentov v eno ali drugo pesnitev neustrezen.

O magijsko-religioznem kontekstu, v katerega sta vpeti tako Empedoklova misel kot njegova osebnost, govorijo številna antična pričevanja. V neposredni povezavi z magijo se Empedokles omenja v anekdoti, po kateri naj bi ob neki priložnosti javno demonstriral svoja čarodejstva (ῥοητεύοντι), čemur naj bi osebno prisostvoval tudi eden njegovih učencev, znameniti sofist Gorgija iz Leontinov.⁹

Neka druga zgodba je še bolj eksplicitna in pripoveduje, kako naj bi nekoč ob pomoči oslovskih kož, ki jih je izobesil po drevesih, ustavil močan veter, ki je ogrožal pridelek na poljih. Pozneje se ga je zaradi tega dogodka – morda samo aluzije na fr. DK 31 B 111, v katerem omenja obvladovanje naravnih pojavov – prijel vzdevek *ustavljalec vetrov* (ἄλεξάνεμος ali κωλυσάνεμας). Diogen Laertski pravi: *Tudi Timaj v osemnajsti (knjigi) pravi, da so tega moža občudovali zaradi mnogih reči. Ko so namreč etezijski vetrovi nekoč pihali tako močno, da bi lahko uničili pridelek, je ukazal oslom odreti (kožo) in napraviti mehove, ki jih je nato razpel po vzpetinah in vrhovih, da bi se (vanje) ujel veter. Ker je ta (dejansko) prenehal, so ga poimenovali »ustavljalec vetrov«* (D.L. 8.60 = DK 31 A 1).

V podobnem tonu antična pričevanja pripovedujejo tudi zgodbo (D.L. 8.70), po kateri naj bi Empedokles prebivalce Selinunta nekoč odrešil pogubne kuge, ki je po mestu razsajala zaradi postane vode. Ko so ljudje pozneje proslavljali ob reki, naj bi se med njimi nenadoma prikazal (ἐπιφανῆναι) Empedokles, zaradi česar so vsi vstali in ga začeli častiti kakor boga. *Ko je prebivalce Selinunta, pripoveduje Diogen Laertski, zaradi smradu iz bližnje reke prizadela kuga in so zaradi tega umirali, njihove žene pa so s težavo rojevale, je Empedokles to opazil in na lastne stroške (ukazal) združiti dve bližnji reki. Ko sta se pomešali, sta njuna tokova prenehala smrdeti. Tako se je kuga končala. Ko se je nekoč prebivalcem Selinutna, ki so se gostili ob reki, (nenadoma) prikazal Empedokles,*

9 Celoten odlomek se pri Diogenu Laertskem glasi: *Satir v Življenjepisih pravi, da je bil (Empedokles) tudi zdravilec in odličen govornik. Njegov učenec je bil Gorgias iz Leontinov, mož, ki je bil izjemen v govorništvu in ki je (o tej) veščini zapustil tudi (spis); zanj Apolodor v Kronikah pravi, da je živel sto devet let. O njem Satir pravi, da naj bi menda tudi sam prisostvoval Empedoklovemu izvajanju čarodejstev* (D.L. 8.58-59 = DK 31 A 1).

so vstali in padli na kolena ter molili, kakor da je bog. Ker je torej želel utrditi to prepričanje, je skočil v ogenj (D.L. 8.70 = DK 31 A 1).

Ni naključje, da je tudi znamenita zdravilska šola, ki naj bi jo ustanovil Empedokles, temeljila na magijskih metodah.¹⁰ V zvezi s tem je zgovorna psevdo-hipokratska razprava *O sveti bolezni* (περί ἱερῆς νούσου), v kateri anonimni pisec, sicer pripadnik konkurenčne zdravilske šole, odločno zavrača magijske prijeme v medicinske namene in tovrstne zdravilce obtožuje, da so podobni *čudodelnikom, mazačem, sleparjem in ba-hačem, ki se pretvarjajo, da so zelo pobožni in da vedo nekaj več* (Morb. Sacr. 2)¹¹ Ne glede na izrazito odklonilen in polemičen ton, ki preveva omenjeni spis, pa besedilo ne razkriva samo magijskega značaja določenih medicinskih šol, temveč povsem konkretno našteva čudodelstva, ki naj bi jih bili, kot trdijo sami, zmožni takšni zdravilci. Avtor spisa jim tako očita, češ da se hvalijo, da *znajo vplivati na luno, zatemniti sonce, narediti sneg in umiriti morje, nadzorovati dež, sušo, rodovitnost morja in zemlje ter početi še druge tovrstne stvari* (Morb. Sacr. 4). Z drugimi besedami, hvalijo se natanko s tem, kar svojemu učencu v zgoraj navedenem fragmentu DK 31 B 111 obljublja tudi Empedokles.

O nadnaravnih zdravilskih zmožnostih, povezanih s čudežnimi ozdravitvami, govorijo tudi druga sekundarna pričevanja, med katerimi izstopa anekdota, po kateri naj bi Empedokles nekoč od mrtvih obudil žensko. Diogen Laertski v zvezi s tem poroča: *O tisti (ženski), ki je prenehala dihati, Heraklid pravi nekaj takšnega: (njeno) telo je zdržalo trideset dni brez zraka in (srčnega) utripa. Zaradi tega mu (tj. Empedoklu) pravi tudi zdravilec in vedeževalec* (D.L. 8.61 = DK 31 A 1).

Podobo karizmatičnega zdravilca in čudodelca, kakršno slikajo antični viri, dopolnjuje Empedoklov avtoportret, v katerem se predstavlja v podobi nesmrtnega boga: *Jaz pa, nesmrten bog, nič več umrljiv, / zahajam*

¹⁰ Pri naštevanju Empedoklovih del Diogen Laertski (8.77) omenja tudi medicinsko razpravo, ki je danes v celoti izgubljena. V zvezi s tem je zanimivo, da je tudi najstarejša omemba Empedokla povezana z zdravilstvom, saj je njegovo ime prvič izpričano v spisu *O stari medicini* (περί ἀρχαίας ἱητρικῆς).

¹¹ Slov. prev. gl. »Iz Hipokratovega korpusa: O božjasti«, v: *Keria*. 6/2, 2004, 156 (prev. J. Ciglenečki, K. Šinček in M. Jumić).

k vam, čaščen med vsemi, kakor se zdim, / s trakovi ovenčan in s cvetočimi obroči. / Čaščen sem, ko prispem v mesta cvetoča, / med moške in ženske; sledijo mi nešteti, / poizvedujoč, kje vodi pot k dobičku, / nekateri so potrebni prerokb, drugi pa sprašujejo, / da slišali za razne bolezni zdravilne bi izreke, / že dolgo prebadajo jih težke bolečine (DK 31 B 112,4-12). V podobi boga Empedokles nastopa tudi v fragmentu DK 31 B 23, ko svojo predhodno razlago samozavestno zaključí z besedami: *vedi natančno (vse) to, kajti slišal si besedo od boga* (DK 31 B 23, 11).

Nadnaravnih moči pa v antiki niso pripisovali le Empedoklu osebno, ampak tudi odlomkom iz njegovih spisov. O tem priča že sam arheološki kontekst nedavne papirusne najdbe Empedoklovih fragmentov, odkritih v grških grobovih iz 1. stol. n. št. v zgornjem Egiptu.¹² V ozadju polaganja filozofskih spisov v grobove se najverjetneje skriva razširjeno verovanje, da je z določenimi obredi, h katerim sodijo posebni magijski predmeti, mogoče vplivati na voljo bogov in pomagati duši pokojnika na njeni poti v onstranstvo. Domnevati je mogoče, da so v skladu s tem prepričanjem tudi odlomkom iz Empedoklovih pesnitev pripisovali magijske moči in jih kot nekakšne magijske vstopnice za onstranstvo polagali pokojnikom v grob. Povezavo papirusnih fragmentov in pogrebnih ritualov morda pojasnjuje tudi slovita zgodba o Empedoklovi smrti, po kateri naj bi skočil v vulkansko žrelo Etne in se od tam povzpел med bogove.

Pri Diogenu Laertschemu je tej anekdoti posvečen daljši odlomek, ki ga je vredno navesti v celoti: *O njegovi smrti krožijo različne zgodbe. Heraklid namreč po opisu (zgodbe) o ženski, ki je prenehala dihati, zaradi česar je Empedokles zaslovel, saj naj bi oživil mrtvega človeka, pravi, da je (Empedokles) v bližini Pejzianaksovega posestva opravil žrtvovanje. Považljivi so bili nekateri njegovi prijatelji, med njimi Pavzantias. Po gostiji so se drugi razdelili in počivali, nekateri pod drevesi bližnjega posestva, nekateri pa tam, kjer so pač želeli, on sam pa je ostal na mestu, kjer je ležal (med gostijo). Ob svitu dneva, ko so (gostje) vstali, samo njega niso našli. Ko so iskali in spraševali domačine, ki so rekli, da ne vedo ničesar, je nekdo*

12 Kritična izdaja A. Martin in O. Primavesi, *L'Empédocle de Strasbourg* (P. Strasb. gr. Inv. 1665–1666), Berlin–New York 1999.

dejal, da je sredi noči slišal zelo močan glas, ki je poklical Empedokla, in da je nato vstal ter na nebu opazil svetlobo in sij bakel ter ničesar drugega. Ker so bili zaradi tega, kar se je zgodilo, prestrašeni, je Pavzanas sestopil in poslal nekatere (izmed njih), da bi ga poiskali, pozneje pa je ustavil iskanje, rekoč, da se je zgodilo nekaj, kar je vredno molitve, in da je treba (Empedoklu) žrtvovati, kakor da je postal bog. Hermip pravi, da je ozdravil neko Pantejo iz Akraganta, nad katero so zdravniki že obupali, ter da je zaradi tega opravil žrtvovanje, na katerega je bilo povabljenih okrog osemdeset (ljudi). Hipobot pravi, da je (nekega dne) vstal in se napotil proti Etnei, nato pa, ko je prišel do ognjeniških kraterjev, je (vanje) skočil in izginil, saj naj bi želel na ta način utrditi svoj sloves, da je postal bog. Pozneje so ga razkrinkali, saj je (ognjenik) izvrigel eno od njegovih sandal; imel je namreč navado, da je nosil bronaste (D.L. 8.67–69 = DK 31 A 1).

Četudi je legendo, ki se je spletla okoli skrivnostnih okoliščin njegove smrti, mogoče interpretirati na različne načine, pa se njena *simbolna* razsežnost razkrije šele, ko jo umestimo v ritualno-religiozni kontekst antičnih misterijskih kultov. Če zgodbe o Empedoklovi smrti ne razumemo kot historični, ampak kot simbolni dogodek, se nam razkrije kot metafora misterijskega vzpona k poslednjim skrivnostim, ki prek očiščenja v vulkanskem ognju vodi k novemu rojstvu in končni apoteozi.¹³ Že sama duhovna simbolika več kot tri tisoč metrov visokega ognjenika, ki dobesedno razpira vrata v zemeljske globine, hkrati pa s svojo višino omogoča vzpon proti nebu, se odlično ujema z misterijsko predstavo *katabaze* v svet mrtvih in vzpona k bogovom oz. vnovičnega rojstva na višjem nivoju.

Na misterijske kulte dodatno namiguje tudi v zgornjem odlomku omenjena zgodba o bronasti sandali, ki naj bi jo po Empedoklovem izginotju naplavila vulkanska lava. Kot dokazujejo napisi na magijskih papirusih, je bila bronasta sandala starodavni simbol boginje Hekate, kraljice podzemlja, ki je posvečenemu lastniku omogočala svobodno prehajanje med svetom živih in mrtvih. O tem priča tudi naslednji Em-

13 P. Kingsley, *Ancient Philosophy, Mystery, and Magic: Empedocles and Pythagorean Tradition*, Oxford 1995 (še posebno poglavji 16 in 18).

pedoklov verz, v katerem Empedokles takšno zmožnost obljublja učencu Pavzaniju: *Pripeljal moč boš umrlega moža iz Hada* (DK 31 B 111,9). Če vse elemente te zgodbe povežemo v celoto, se legenda o Empedoklovi smrti razkrije kot simbolično sporočilo o misteriju smrti in vstajenja, ki ne osvetljuje le ritualnega polaganja filozofskih spisov v egiptovske grobove, ampak hkrati odseva misterijsko strukturo celotne Empedoklove misli in predstavlja kažipot za njeno razumevanje.

II. Etika in eshatologija: nauk o posmrtnem preseljevanju

Izvorna krivda, zaradi katere so bili padli *dajmoni* vrženi v telesno izgnanstvo, ima izrazito moralno naravo in je najverjetneje – besedilo je prav na tem mestu žal poškodovano – povezana s kršenjem univerzalnega zakona (πάντων νόμον) o neubijanju živih bitij. Tisti izmed bogov, ki so dano prisego prekršili, so bili izgnani iz kraljestva blaženih in obsojeni na zaporedno prehajanje skozi različne oblike živih bitij: *Obstaja prerokba Nujnosti, bogov starodavna odločba, / večna, z obširnimi prisegami zapečatená; / tisti, ki so z umorom v grehah oskrunili svoje ude / in (zaradi Prepira) storili napako, da so krivo prisegli, / dajmoni, ki so prejele dolgotrajno življenje, / blodijo trikrat deset tisoč dob odmaknjeni od blaženih, / in zrastejo v teku časa v razne umrljive oblike, / menjavajoč težke steze življenja* (DK 31 B 115,1-8).

Ta vrženost v svet doseže tragični vrhunec v Empedoklovi prvoosebni izpovedi, da je tudi sam eden od padlih *dajmonov*, *ubežnik od bogov in blodeči, / ki verjame v blazneči Prepir* (DK 31 B 115,13-14). Empedokles nato v dramatičnem tonu opisuje potovanje *dajmonov*, ki ogrnjeni v tuje oblačilo iz mesa (DK 31 B 126) prispejo na nesrečni kraj, */ kjer umor in sovraštvo in druge vrste pogub, / sušne bolezni in gnitja ter učinki izločanja / tavajo v temi na livadi Nesreče* (DK 31 B 121). Zemeljski svet je v odnosu do kraljestva blaženih kraj nesreče in se iz perspektive padlih *dajmonov* kaže kot poln nenavadnih nasprotij: *Tam so bili Zemlja in Sonce daljnovidno, / krvavi Spor in Harmonija s svečanim pogledom, / Lepota in Sramota, Hitrost in Počasnost, / ljubeča Nezmotljivost ter črnolasa Negotovost*

(DK 31 B 122).¹⁴

S padcem *dajmonov* na zemljo se začenja dolgotrajno životarjenje v verižni izmenjavi življenja in smrti, ki jih vodi prek rastlinskih, živalskih in človeških oblik (gl. DK 31 B 115). V nekem odlomku se tako Empedokles svojih predhodnih inkarnacij spominja z besedami: *Kajti nekoč bil sem že deček in deklica, / grm in ptič in nema riba iz morja* (DK 31 B 117). Na hierarhični lestvici živih bitij obstajajo določene vrste, ki so primernejše za utelesitev *dajmonov* in predstavljajo nekakšno odskočno desko za prehajanje v višje razvite oblike živih bitij. Takšne prehodne inkarnacije so v rastlinskem in živalskem svetu lovorji in levi, v človeški vrsti pa *vedeževalci, pesniki, zdravilci in vodje in vodje med ljudmi* (DK 31 B 146,1-2), ki so najvišje oblike živih bitij sploh. Padli dajmoni, ki so dosegli to zadnjo stopnjo, bodo neposredno po smrti *vzklili kot bogovi, vzvišeni v časteh* (DK 31 B 146,3), s čimer se bodo osvobodili bremena nenehnih rojstev, ki jih priklepa na varljivo bivanje v *kozmosu*.

Nauk o preseljevanju *dajmonov*, ki je vezivno tkivo Empedoklovih pesnitev in v sebi povezuje različne aspekte njegove misli, ima v ohranjenih fragmentih pogosto implikacije za vsakdanje življenje. Iz kroga vnovičnih rojstev, ki *dajmone* priklepa na zemeljsko bivanje, se je namreč mogoče rešiti le prek celovite telesne askeze in duhovnega očiščenja, ki sta izrazito praktične in etične narave. Eshatološko-soteriološki značaj nauka o posmrtnem preseljevanju zato dopolnjuje vrsta moralno-verskih zapovedi, med katerimi osrednje mesto zavzema zakon o neubijanju živih bitij (μὴ κτείνειν τὸ ἔμψυχον).

O tem pričajo naslednji fragmenti: *Mar ne boste prenehali z grozljivim morjenjem? Ne vidite, / da drug drugega žrete v brezbržnostih uma?* (DK 31 B 136); *Gorje mi, da neizprosni dan me prej ni uničil, / preden sem strašna dejanja si s kremplji izmislil za hrano!* (DK 31 B 139); *Zato pa tisti, ki blaznite v težkih hudobijah, / si od nesrečnih bolečin nikdar ne boste prsi*

14 Gl. tudi DK 31 B 123.

spočili (DK 31 B 145). Najbolj ganljiv pa je gotovo fragment, v katerem oče na žrtveniku kolje žival, nevedoč, da se je v njej utelesil njegov lastni sin: *Oče kolje lastnega sina, ki spremenil je obliko, / dvigajoč ga med molitvijo, veliki norec! Drugi pa žrtvujejo / moledujočega v zadregi! Spet gluhi za njihove klice / ga je zaklal in hudobno pojedino pripravil v dvoranih. / Prav tako sin zgrabi očeta in otroci svojo mater, / oropajo ju življenja in jedo lastno meso* (DK 31 B 137).

Poleg splošne zapovedi vegetarijanstva, ki izhaja neposredno iz prepovedi ubijanja živih bitij, Empedokles v okviru očiščevalne askeze odsvetuje tudi uživanje določenih vrst rastlinske hrane, pri čemer se na prepovedanem seznamu znajdejo lovorjevi listi in fižol. O tem govorijo naslednji fragmenti: *V celoti vzdržati se lovorjevih listov* (DK 31 B 140) in *Nesrečniki, v vsem nesrečni, držite roke stran od fižola* (DK 31 B 141). Ker se je žal ohranil le del celotne pesnitve, je upravičeno mogoče domnevati, da je bilo podobnih prepovedi še precej več.

Kolikor gre verjeti sobesedilu, prek katerega je odlomek DK 31 B 141 prišel do nas, je vzdržnost od fižola pravzaprav potrebno razumeti simbolično kot vzdržnost od spolnih odnosov. Gelijev komentar se namreč glasi takole: *Večina je namreč mislila, da (izraz) „kyamos“ pomeni sočivje, kot se temu splošno reče. Tisti pa, ki so natančneje in bolj razumevajoče preučili Empedoklovo pesnitev, trdijo, da na tem mestu „kyamoi“ označujejo moda in da so ta po pitagorejskem običaju zakrito in simbolično poimenovana „kyamoi“, ker so vzrok spočetja (aitioi tou kyein) in ker omogočajo rojevanje ljudi; zato so ljudje mislili, da Empedokles s tem verzom ni skušal ljudi odvrniti od uživanja fižola, ampak od prekomernega spolnega občevarja (sobesedilo fragmenta DK 31 B 141). Celovito katarzo bi tako pri Empedoklu zaokroževala tudi določena vzdržnost od spolnih odnosov.*

III. Ontologija in kozmologija: teorija štirih elementov

V ozadju zgodbe o padcu in preseljevanju *dajmonov* se skriva razširjena arhaična predstava na-videzne bivajočnosti *kozmosa*, kjer vse stvari nenehno nastajajo in propadajo. Zgodnji grški misleci so bili soglasni v spoznanju, da za pojavnim kozmosom, ki je podvržen nenehnemu spreminjanju, obstaja še neka „druga raven“ bivajočega, ki je radikalno drugačna. Takšno bivajoče je – če se opremo zgolj na najbolj drzno in neposredno izrekanje tega uvida, kot ga srečamo pri Parmenidu iz Eleje – Eno, negibno in nespremenljivo, onstran vseh kategorij mnoštva, zato je v razmerju do tega vse drugo bivajoče zgolj na-videzno. Pojavni kozmos kot izvorno prizorišče mnogoterosti, gibanja in spreminjanja je zato ne-bivajoče *par excellence*, implicitno razumljen kot vse-obsegajoči privid, neločljivi del katerega smo tudi mi.

Misel, da je pojavni kozmos – in vse dogajanje v njem – nekaj ne-resničnega in na-videznega, je skupni imenovalac arhaične grške filozofije in se pojavlja v številnih variacijah, včasih bolj kot mitološka, drugič kot izrazito ontološka predstava. Še posebno pri Empedoklu pa se oba aspekta ves čas prepletata in medsebojno dopolnjujeta: po eni strani je predstava na-videzne bivajočnosti *kozmosa* ves čas prisotna v zgodbi o preseljevanju *dajmonov*, v kateri je njihovo zemeljsko življenje sinonim za vegetiranje v svetu in lažno (ne)bivanje, po drugi strani pa se motiv na-videzne resničnosti kot središčna ontološka misel pojavlja v tradicionalno najbolj naravoslovnih odlomkih pesnitve *O naravi*.

Na-videznost pojavnega sveta Empedokles pojasnjuje po analogiji s slikarji: *Kakor takrat, kadar slikarji barvajo tablice, / zaradi pretkanosti v svoji veščini dobro izučeni možje, / in ko praške mnogobarvne primejo v roke, / jih v harmoniji premešajo, ene bolj, druge manj, / in pripravijo iz tega oblike, ki so podobne vsem (stvarem), / ustvarjajoč drevesa in moške in ženske, / zveri in ptiče in ribe, ki se hranijo v vodi, / in dolgo živče bogove, nadvse vzvišene v časteh* (DK 31 B 23,1-8).⁴² Tako kot umetniki na svojih slikah ustvarijo svet barv in oblik, ki v resnici ne obstaja, tako je tudi celotna pojavnost vesolja zgolj varljiva, lepo urejena umetnina. Kar

smrtniki naivno imenujemo bivajoče, se hitro izkaže za nasprotje samega sebe. Celota bivajočega ni, kot nam eksplicitno pove zaključek zgornjega fragmenta, nič drugega kot *prevara*, gr. *apáte*, ki obvladuje umrljivi človeški razum: *Tako naj prevara ne obvlada ti misli, da drugod je / izvir smrtnih (stvari), ki so neštete postale očitne, / ampak vedi natančno (vse) to, kajti slišal si besedo od boga* (DK 31 B 23,9-11).

Ta *prevara* je, kot pravi Empedokles, sestavljena iz *mnogobarvnih praškov* (πολύχροα φάρμακα), osnovnih delcev oz. gradnikov, ki jih slikarji v *harmoniji premešajo* ter iz njih ustvarijo lažne oblike, podobne vsem stvarjem. V ozadju te prisposodbe se skriva najznamenitejša Empedoklova teorija, ki je v zgodovini zahodne misli pustila neizbrisen pečat: nauk o štirih *elementih*.

Ko govorimo o teoriji štirih elementov, tj. zemlji, vodi, zraku in ognju, pogosto pozabljamo, da se tradicionalni izraz za elemente, gr. *stoicheia*, v ohranjenih Empedoklovih odlomkih ne pojavlja.⁴³ Tudi v znamenitem fragmentu DK 31 B 6, ki velja za nekakšen arhetipski prikaz celotne teorije, sicilski mislec ne omenja elementov, ampak govori o koreninah, gr. *rhizómata*, in jih imenuje z njihovimi božanskimi epiteti: *Zakaj najprej prisluhni, da štiri so korenine vsega; / Zevs bleščeči in Hera, življenja prinašalka, Ajdonej in / Nestida nato, ki studenec umrljivi s solzami napaja* (DK 31 B 6).

V zvezi z izvornimi konotacijami pojma korenin je potrebno poudariti, da je metaforična raba izrazov, ki so Empedoklovemu pojmu *rhizómata* etimološko najbolj sorodni, v ohranjenem korpusu arhaičnih grških besedil pogosta predvsem v mitološko-kozmoloških prikazih vesolja in njegovega nastanka.⁴⁵

V nasprotju s pojavnim svetom in vsem stvarjem v njem, ki so podvržene nenehnemu nastajanju (γένεσις) in propadanju (ἀπόλειψις), so *korenine* po svoji naravi nenastale in neminljive. Nemogoče je namreč, da bi nastale iz nečesa, kar ne biva, prav kakor je nemogoče tudi, da bi iz

15 Gl. npr. Hes. *Th.*, 726–728; 811–813; Aish. *Pr.*, 1004–1053; Xenoph. DK 21 A 47; Parm. DK 28 B 15a.

njih, ki bivajo, nastalo nekaj nebivajočega: *Iz tega, kar nikoli ni bivalo, ni mogoče, da bi nekaj nastalo, / neuresničljivo in neverjetno pa je, da bi se bivajoče moglo izničiti: / Za vedno namreč bo tam, kamor vselej kdo ga potisne* (DK 31 B 12). V svetu tudi ni praznine (κενέον), kajti korenine zapolnjujejo ves vesoljni prostor: *Noben del vesolja ni prazen niti odvečen* (DK 31 B 13).

V obeh navedenih fragmentih Empedokles jasno razkriva svojo eleatsko provenienco. Eden poglobitnih sklepov, ki sledijo iz temeljnega aksioma Parmenidove ontologije, *da je in da ni ne-bit* (ἢ μὲν ὅπως ἔστιν τε καὶ ὥς οὐκ ἔστι μὴ εἶναι) (DK 28 B 2,3), je namreč tudi zanikanje vsakršnega nastajanja in propadanja. Eleatski horizont je nadalje pri Empedoklu jasno razviden tudi v verzih: *Niso dorasli! Njih misli ne sežejo daleč, / ko se nadejajo, da nastaja, česar prej ni bilo, / ali da nekaj odmre in se v celoti izniči* (DK 31 B 11).

Poleg štirih korenin obstajata v vesolju tudi dve antagonistični sili, *Ljubezen* (Φιλότης oz. Φιλίη) in *Prepir* (Νεῖκος), ki sta prav tako nespremenljivi in neminljivi: *Kakor sta bili prej, tako tudi bosta, in nikdar, menim, / neskončni vek njiju se obeh ne bo izpraznil* (DK 31 B 16). Osnovnih entitet, iz katerih sestoji celotno vesolje, je tako skupno šest: *ogenj, voda in zemlja in zraka višina neizmerna, / in ločen od njih pogubni Prepir, ki po teži je čisto enak, / in Ljubezen med njimi, v dolžino in širino enaka* (DK 31 B 17,18-20).

Pod vplivom Ljubezni in Prepira se korenine med seboj nenehno združujejo in ločujejo, zaradi česar vse stvari nastajajo in propadajo. Proces nastajanja Empedokles ponazarja s primerom kosti, pri katerih se korenine med seboj združijo v razmerju 2 : 2 : 4: *Blaga zemlja v posodah z lepimi prsmi / je dva dela svetle Nestide (=voda) prejela od osmih / in štiri Hefajsta (=ogenj); nastale so bele kosti, / z lepili Harmonije božansko spojene* (DK 31 B 96). Najpopolnejšo zmes, po Empedoklovem mnenju, predstavljata človeška kri in meso, saj so tu korenine premešane najbolj uravnovešeno: *Zlasti zemlja je z njimi trčila najbolj enakomerno, / s He-*

*fajstom in dežjem in zrakom bleščečim, / ko se je zasidrala v popolnih
pristanih Kipride, / bodisi malo večja bodisi manjša po množtvih; / iz teh
je nastala kri in oblike drugega mesa* (DK 31 B 98).

Potrditev teorije, da so bivajoče stvari sestavljene iz korenin, Empedokles najde pri nekaterih živalskih vrstah, pri katerih je povečana vsebnost ene izmed korenin, konkretno zemlje, razločno vidna v njihovi anatomiji: *Tako v školjkah, ki s težkimi hrbti bivajo v morju, / in v skalah živijo... / tam zemljo boš videl ležati na kože površju, / (drugod) spet oklep s hrbti krepkimi ... / tudi pri morskih polžih in želvah s kamnito skorjo / ... sulice jelenjih rogov ... / A če vse bi našteval, ne bi nikdar prenehal* (DK 31 B 76 in Strasburški fragment b).

Vse stvari, ki se v sedanjem trenutku nahajajo v vesolju, se bodo nekoč ponovno raz-gradile v korenine, iz katerih so sestavljene. Vsako nastajanje in minevanje, ki mu smrtniki zmotno pravijo *rojstvo* in *smrt*, je tako zgolj na-videzna prerazporeditev osnovnih delcev v prostoru: *za nobeno ni rojstva od vseh / smrtnih (stvari), ne kakega konca v smrti pogubni, / ampak je mešanje le in premena premešanega, / pri ljudeh pa imenuje se rojstvo* (DK 31 B 8). Ta nenehna igra združevanja in ločevanja korenin, ki se skriva v ozadju vsega bivajočega, pa se pri Empedoklu ne odvija le na ravni mikrokozmosa (biologija), ampak istočasno – po načelu *kakor spodaj, tako zgoraj* – tudi na ravni makrokozmosa (kozmozologija).

Tradicionalna rekonstrukcija Empedoklovega kozmološkega modela temelji na variacijah ključne formule, nekakšne *imago mundi*, ki zadeva periodično prehajanje Enega ⟨*ēv*⟩ v Mnoštvo ⟨*pléova*⟩ in Mnoštva v Eno: *enkrat se Eno namreč poveča, da biva samo / iz množta, in drugič razraste se spet, da biva iz Enega množta* (DK 31 B DK 17,1-2) in *enkrat skupaj prihaja v Ljubezni vse v Eno, / drugič spet vsako se ločeno giblje v sovraštvu Prepira* (DK 31 B 17,7-8). Na osnovi teh verzov, ki govorijo o nenehnem združevanju in ločevanju vsega bivajočega, se je izoblikovala tradicionalna razlaga, po kateri se Empedoklov kozmos ciklično vrača v svojo izhodiščno točko. Na ciklično strukturo vesolja kažeta formulaciji *negibne v*

krogu (κατὰ κύκλον) (DK 31 B 17,13) in *med obračanjem kroga* (περιπλομένοιο κύκλοιο) (DK 31 B 26,1).

V skladu s to interpretacijo, ki jo v svojem *Sofistu* nakazuje že Platon,¹⁶ v bolj izdelani obliki pa jo srečamo v Aristotelovi *Metafiziki* in *Fiziki*,¹⁷ vesoljno dogajanje poteka v štirih razvojnih fazah: (i) izvorna Enost vseh korenin (obdobje absolutne prevlade Ljubezni) prehaja prek faze (ii) njihovega raz-druževanja (obdobje naraščajočega Prepira) v stanje (iii) popolne ločitve in raz-obličjenja kozmosa (obdobje absolutne prevlade Prepira), od koder se (iv) prek vnovičnega združevanja korenin (obdobje naraščajoče Ljubezni) znova vrne v izhodiščno Enost, s čimer se kozmološki krog sklene. Gledano v celoti je Empedoklov kozmos tako razumljen kot večno vračanje, za katerega je značilna periodična alternacija med Enostjo korenin v *Sfajrosu* (Ljubezen) in njihovo popolno diferenciacijo v Vrtincu (Prepir).

Ad (i)

Obdobje absolutne prevlade Ljubezni pooseblja božanski *Sfajros*,¹⁸ brezmejna in homogena vesoljna krogla, v kateri so korenine v harmoniji združene v Eno: *Toda on je od vsepovsod (sebi) enak in vseskozi brezmejen, / Sfajros okrogli, radosten v osami okrog sebe* (DK 31 B 28). Podobno tudi v naslednjem verzu: *V udih ni spora ne odvratnega razdora* (DK 31 B 27a). V tem obdobju je Prepir v celoti nedejaven in pomaknjen na *skrajni rob* (ἔσχατον) (DK 31 B 36) vesolja, kjer čaka na trenutek obrata, ko se izteče obdobje Ljubezni in obnovi vesoljno ravnotežje.

Ad (ii)

Prepir se takrat s periferije pomakne proti središču vesoljne krogle, s čimer se sproži nov vesoljni cikel: *Ko pa mogočni Prepir se je zaredil v udih / in se dvignil k veljavi, se čas je iztekel, / ki s široko prisego je*

¹⁶ Gl. *Sph.* 242d7–243a1.

¹⁷ Gl. *Metaph.* A 4,985a25–29; *Ph.* 8. 1.250b26–29.

¹⁸ Verjetno aluzija na Parmenidov opis bivajočega kot *lepo zaokrožene krogle* (εὐκύκλου σφαίρης) (DK 28 B 8, 43). Prim. tudi Empedoklov fr. DK 31 B 27.

izmenično določen obema (DK 31 B 30). Moč Prepira od tega trenutka narašča obratno sorazmerno s pojemanjem Ljubezni, vzporedno s tem pa poteka proces ločevanja oz. raz-druževanja korenin, ki po začetnem raz-padu *Sfajrosa* samodejno težijo k svojim naravnim mestom. Iz začetne mešanice korenin se tako najprej ločita zrak in ogenj, ki začneta krožiti okrog Zemlje, nato pa se zaradi njene rotacije odcepi še voda,¹⁹ dokler ni celotno vesolje razdeljeno na štiri ponekod še ne povsem ločene²⁰ koncentrične sfere: nebo (zrak), Sonce in zvezde (ogenj), morje in reke (voda) ter Zemljo (zemlja). To obdobje naraščajočega Prepira in vsesplošnega ločevanja korenin je razvojna stopnja, na kateri se vesolje nahaja danes.

V zvezi z vesoljnim dogajanjem našega obdobja so zgovorna tudi sekundarna pričevanja. Plutarh tako v zvezi s to fazo Empedoklove kozmologije pravi, *da se je od prvotne mešanice elementov ločil zrak in se pretakal naokoli v krogu; za zrakom je ogenj, ki ni imel drugega mesta, iztekel navzgor pod led, ki obdaja zrak. Okoli zemlje se tako v krogu gibljeta dve polkrogli/polobli: prva, ki je v celoti iz ognja, in druga, ki je zmešana iz zraka in malo ognja; za slednjo meni, da je noč* (Plu. *Strom. ap. Eus. PE I 8.10*). Drugo fazo ločevanja korenin pojasnjuje tudi naslednje Aetijevo pričevanje: *Empedokles pravi, da se je prvi ločil zrak, drugi ogenj, za njim pa zemlja, iz katere je zaradi prevelikega pritiska rotacijske sile pognala voda* (Aët. II 6.3).

Ad (iii)

Ko se v nadaljnjem razvoju Prepir vzpne do absolutne prevlade, se korenine po načelu *enako z enakim* (ὅμοιον ὁμοίῳ) razdelijo v štiri homogene celote, ki so med seboj popolnoma ločene. V nasprotju z obdobjem absolutne prevlade Ljubezni (*Sfajros*), za katero je značilno vsesplošno

19 Proces ločevanja vode od zemlje Empedokles slikovito ponazori s primerom morja, ki je po njegovih besedah *znoj zemlje* (DK 31 B 55).

20 Kljub temu, da se korenine med seboj že dlje časa ločujejo, je nekaj ognja še vedno pod zemljo: *Številni ognji gorijo pod tlemi* (DK 31 B 52). Ta podzemni ogenj, ki se še ni ločil od zemlje, samodejno teži k temu, da bi se združil z ognjem, ki v podobi Sonca in zvezd kroži okrog Zemlje: *navzgor jih je ogenj poslal, ki želel priti je (k sebi) enakemu* (DK 31 B 62,6).

mirovanje, se v obdobju absolutne prevlade Prepira celotno vesolje nahaja v hitrem gibanju; dogajanje v tem obdobju opisujejo verzi, ki so jih močno poškodovane odkrili na papirusu iz Strasburga: *V vsem divjajoče se [nikdar] povsem ne neha; / Tudi ne Sonce, Titan, niti [neizmerni zrak], / s tem navalom napolnjena... / in od drugih (stvari) nobena . . . / divjajo med premeno po krogu povsod, / zemlja, na katero ne da se stopiti, teče in Sonca / kroglja, kakršna zdaj se kaže možem; / tako ve te (stvari) so tako [tekle] druga skoz drugo, / gnane naokrog, dosegale razne kraje, ki vsaki pripadajo. / V sredine [še ne] vstopamo, da [bili bi] zgolj Eno* (DK 31 B 17,47-56 = Strasburški fragment a).

Ad (iv)

Ko doseže vesolje kritično točko, se ravnotežje ponovno prevesi na stran Ljubezni, ki se iznenada pojavi sredi (kozmičnega) Vrtinca (δίνη). Celoten razvoj vesolja se začne takrat odvijati v nasprotni smeri: *ko Prepír dosegel najnižjo je globino / Vrtinca, je sredi vrtinčenja nastala Ljubezen, / v njej vse te (stvari) pridejo skupaj, da biva Eno samo, / ne takoj, a vendar voljno, ko se združujejo, vsaka iz druge smeri* (DK 31 B 35,3-6). V tem obdobju se Prepír postopno pomika na vesoljno periferijo, Ljubezen pa spet pridobiva na moči: *Za kolikor vedno je stekel od spodaj naprej, za toliko se vselej približala / je nesmrtna, blagomisleča sila brezgrajne Ljubezni!* (DK 31 B 35,12-13). Korenine, ki so bile v obdobju absolutne prevlade Prepira ločene v štiri homogene celote, se začnejo pod vplivom Ljubezni med seboj ponovno mešati; to dogajanje vodi do vnovičnega formiranja kozmosa, ki je zrcalna slika tistega iz obdobja naraščajočega Prepira. Vesoljni krog se sklene, ko se korenine ponovno vrnejo v izhodiščno Enost (*Sfajros*).

Empedokles vzporedno s kozmološkimi obdobji razvija teorijo štiristopenjske evolucije živih bitij. Mnenja o tem, do kakšne mere so zoogonske stopnje skladne s kozmološkimi obdobji, so bila med raziskovalci dolgo časa deljena, šele papirusni fragmenti pa so potrdili teorijo dvojne

zoogonije, po kateri nastajanje (in propadanje) živih bitij poteka vzporedno z obdobji naraščajoče Ljubezni in naraščajočega Prepira.

Prva faza zoogonije se začenja neposredno po vesoljnem obratu, ko se prevlada Prepira prevesi v obdobje naraščajoče Ljubezni. Na tej stopnji nastajajo posamezni udje, ki najprej nepovezani tavajo naokoli: *Brez vratov vzklike mnoge so glave, / gole roke blodile okrog, oropane ram, / oči pa same tavale so brez obrazov* (DK 31 B 57). Evolucija živih bitij brez prekinitve preide v drugo, nič manj groteskno obdobje zoogonije, v katerem se začnejo po naravi nekompatibilni udje med seboj združevati v nenavadne stvore: *Mnogi so zrasli z dvojnim obrazom in dvojnim oprsjem, / govedo po rodu s človeškim obličjem, nasprotno pa vzbrsteli / so po rasti ljudje z govejimi glavami, tu zmešani iz moških, / tam zrasli kot ženske, opremljeni s senčenimi udi* (DK 31 B 62). Korenine se v obdobju naraščajoče Ljubezni počasi, vendar neustavljivo približujejo združitvi v Eno (*Sfajros*), zaradi česar so vsa bitja, ki so sestavljena iz njih, obsojena na skorajšnji propad.

Po izumrtju prvih dveh generacij živih bitij se zadnji dve stopnji zoogonije *ex novo* začenjata v obdobju, ko se veselje ponovno razloči in razpade v Mnoštvo. Pod vplivom naraščajočega Prepira se od izvirne mešanice korenin odcepi ogenj, ki med svojo potjo proti nebu na zemeljsko površje privede tretjo generacijo živih bitij, pri katerih spolni organi (še) niso razločno artikulirani: *Prisluhni zdaj, kako je ločujoči se ogenj navzgor je privedel / nočne mladiče moških in žensk, močno objokovanih; / pripoved namreč ni nesmiselna niti nevedna. / Celovito zraščene so najprej iz zemlje vzbrstele oblike, / ki imele so delež obojega, vode in vročine; / navzgor jih je ogenj poslal, ki želel priti je (k sebi) enakemu, / a ljubke oblike udov ni kazala nobena (izmed teh oblik), / niti glasu niti spolnega uda, ki je lasten možem* (DK 31 B 62).

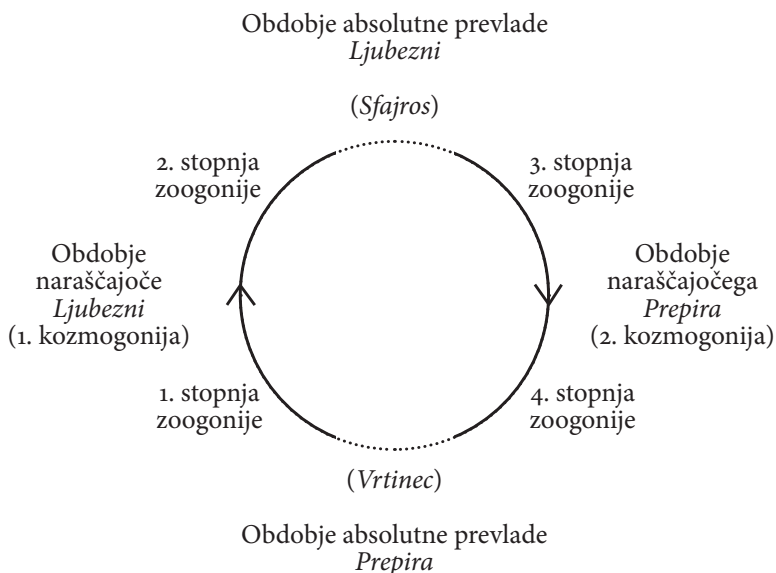
Brez večje cezure, podobno kot med prvo in drugo stopnjo, preide evolucija živih bitij v četrto stopnjo zoogonije, ko začnejo nastajati bitja, ki ne vznikajo več iz zemlje, ampak se rojevajo druga iz druge. To je zadnja in najvišja stopnja evolucije, na kateri se nahaja človek tudi danes.

Obdobje naraščajočega Prepira se začenja nagibati h koncu, zato bo

v kratkem propadla še zadnja generacija živih bitij. Vizijo vsesplošne apokalipse v obdobju tik pred vesoljnim Vrtincem Empedokles opisuje iz prvoosebne perspektive padlih *dajmonov*, ki so ujeti v vesoljni krogotok: *Vsaksebi drug od drugega pasti in slediti usodi, / zaradi pogubne nuje z velikim odporom / gnijoči! Četudi imamo Ljubezen zdaj in Naklonjenost, / bodo ob nas Harpije, ki izžrebajo smrt. / Gorje mi, da neizprosni dan me prej ni uničil, / preden sem strašna dejanja si s kremplji izmislil za hrano! / V tem viharju zaman sem omočil si lica, / da globino vrtinca dosežemo, slutim, / in tudi če ne marajo, bo tisoče žalosti v prsih / ljudi* (Strasburški fragment d,1-10).

V teku enega vesoljnega kroga so tako živa bitja obsojena na dvojno rojstvo in dvojni propad: prvič ob koncu obdobja naraščajoče Ljubezni in drugič ob koncu obdobja naraščajočega Prepira: *Dvojno je rojstvo (stvari) umrljivih, dvojen je njihov odhod;/ združevanje vseh (stvari) namreč rodi in uniči, / ko stvari se razraščajo, pa se znova poveča in razleti* (DK 31 B 17,3-5).

REKONSTRUKCIJA VESOLJNEGA KROGA

V zvezi s teorijo štirih korenin, na kateri stoji celotno Empedoklovo navedoslovje, je potrebno omeniti tudi njegovo spoznavoslovje. Iz bivajočih stvari po Empedoklovem mnenju nenehno iztekajo nekakšni *odtoki* (ἀπορροαί),²¹ ki prek *prehodov* (πόροι) v našem telesu prihajajo do krvi okoli srca, v kateri je sedež človeškega *umevanja/uvida* (νόημα).⁸⁸ O tem govori fragment DK 31 B 105: *Hrani se z oceani krvi, ki divja naokrog / to zlasti uvid se imenuje pri ljudeh: / kajti kri okoli srca pri ljudeh je uvid.*

Prek teh odtokov se v zaznavajočega pretaka isto razmerje korenin, kakršnega vsebujejo objekti zaznavanja, ki odtoke oddajajo. Vsako čutilo posebej ima svoje lastne prehode, ki sprejemajo izključno odtoke, kompatibilne z velikostjo in obliko odprtine posameznega prehoda. S koreninami, ki se nahajajo v naših čutilih, lahko po načelu *enako z enakim* identificiramo izključno istovrstne korenine, ki jih objekti zaznave oddajajo prek odtokov. Podobno velja tudi za obe kozmični sili: *Z zemljo namreč gledamo zemljo, vodo pa z vodo, / z etrom božanski eter in z ognjem uničujoči ogenj; / Ljubezen z Ljubeznijo in Prepri z nesrečnim Preprirom* (DK 31 B 109).

Čutno zaznavanje, razumljeno kot pretakanje korenin oz. njihovih razmerij, je izrazito recipročen proces, ki odpravlja ostre meje med notranjim in zunanjim, med subjektom in objektom zaznave. Zaznavajoči namreč hkrati s sprejemanjem odtokov vedno oddaja tudi svoje lastne odtoke, s čimer se njegova istovetnost, tj. razmerje korenin, iz katerih je sestavljen, nenehno spreminja in vzdržuje ravnovesje z okolico. Ker vse v naravi odtoke sprejema (in oddaja), Empedokles poudarja, da imajo vse bivajoče stvari določeno zmožnost umevanja, kar velja celo za anorgansko naravo: *vedi namreč, da vse ima misel in delež uvida* (DK 31 B 110,10). Podobno tudi v verz: *Tako torej vse (stvari) so prejele dih in vonjave* (DK 31 B 102).

Izhajajoč iz teorije štirih korenin Empedokles v enem zamahu pojasni celo vrsto naravnih fenomenov in jih poveže v koherentno strukturo. Iz

21 Prim. Tudi fragment DK 31 B 89: *Zavedajoč se, da obstajajo od-tekanja vseh (stvari), ki so nastale.*

prispodobe s slikarji, ki jo podaja v fragmentu DK 31 B 23, je razvidno, da se v ozadju njegove misli skriva spoznanje o vesolju kot prevari nenehnega združevanja in ločevanja korenin. Ob tem se zastavlja vprašanje, ki se mu v Empedoklovem času ni bilo mogoče izogniti, namreč v kakšnem odnosu je pojmovanje kozmosa kot varljive mešanice korenin do Parmenidove misli in eleatske tradicije na splošno.

Domala vsi poznejši pisci so Empedoklove korenine – takrat se jih je že prijelo ime elementi – interpretirali v luči preseganja aporij, ki so ostale kot zapuščina eleatskega nauka o Bivajočem. V skladu s temi razlagami naj bi se Empedokles z vpeljavo gibanja in mnogoterosti bivajočega, tj. korenin oz. elementov, odmaknil od ortodoksne eleatske ontologije in na ta način „rešil“ resničnost pojavnega sveta (σῶζειν τὰ φαινόμενα) (oz., natančneje, resničnost osnovnih delcev, iz katerih je sestavljen pojavni svet), ki ga Parmenid imenuje svet *videza* / *mnenja* (δόξα), po drugi strani pa naj bi nekatere temeljne premise eleatskega nauka o Bivajočem vendarle ohranil in korenine/elemente razumel kot večne in nespremenljive entitete, ki v celoti zapolnjujejo vesoljni prostor in ne dopuščajo obstoja praznine.

Takšno razumevanje je problematično že v temelju, saj implicira „ontološko“ pojmovanje korenin, ki je tuje arhaični rabi tega pojma. Empedoklove korenine so, kot se zdi, izvirno izrazito kozmološka kategorija, kot take pa jih je mogoče misliti izključno na ravni Parmenidovega kozmosa, tj. na-videzno bivajočega sveta *dokse*. O prelomu s Parmenidovo tradicijo – „očetomoru“, kot je temu pozneje rekel Platon – je pri Empedoklu mogoče govoriti samo, če njegove korenine nasilno priklenemo na Prokrustovo posteljo eleatskega nauka o (resnično) Bivajočem. Nasprotno pa se miselna kontinuiteta razkrije v trenutku, ko se na Empedoklove korenine ozremo skozi prizmo radikalne eleatske zarezne med na-videzno (bivajočimi stvarmi) (τὰ δοκοῦντα) in (resnično) Bivajočim (τὸ ἔόν).

Ta ločnica je pri Empedoklu prisotna že v samem nauku o preseljevanju *dajmonov*, v katerem sta razločno vidni dve ravni bivajočega: prvo raven predstavlja sfera resničnega bivanja, od koder so bili *dajmoni* po lastni krivdi izgnani, druga raven pa območje na-videznega kozmosa,

nenehnega združevanja in ločevanja korenin, znotraj katerega se odvija drama njihovih vnovičnih rojstev in smrti.

Empedokles gleda na to skozi oči padlih *dajmonov*; četudi so njegove korenine znotraj kozmosa večne in nespremenljive, so kljub temu zgolj (sestavni) del nečesa, kar je iz perspektive padlih *dajmonov* neresnično in na-videzno. Za razliko od Parmenida, ki velik del svoje pesnitve posveti temu, kar biva onstran vesoljnega privida, ostaja Empedokles – vsaj v ohranjenih fragmentih pesnitve *O naravi* – ves čas znotraj meja na-videznega bivanja, na ravni kozmosa, pri čemer se vprašanja o (resnično) Bivajočem *stricto sensu* ne dotika.

S tem doseže ravno nasprotni učinek, saj postane to vprašanje nenkrat tako vpadljivo odsotno, da začne celotna pesnitev delovati subverzivno in pozornost namesto h kozmični prevari nezavedno usmerjati onstran njega. K temu dodatno pripomorejo številne aluzije na Parmenida, s katerimi Empedokles namerno izziva asociacijo na eleatski nauk in njegove brezkompromisne postavke.²² Vprašanje o (resnično) Bivajočem je pri Empedoklu paradoksalno prisotno na način odsotnosti in posredovano prek razkritja na-videzne bivajočnosti kozmosa, kar pa je zgolj druga plat istega vprašanja.

22 Očitne analogije med Parmenidom in Empedoklom najdemo v naslednjih fragmentih: DK 28 B 8, 19 (Parmenides) in DK 31 B 17,32 (Empedokles); DK 28 B 8, 19 in DK 31 B 17,33/DK 31 B 12,2; DK 28 B 8,38–39 in DK 31 B 8,4/DK 31 B 9,5; DK 28 B 8,36–37 in DK 31 B 17,30; DK 28 B 8,46–47 in DK 31 B 17,28,35/DK 31 B 62,6; DK 28 B 8,44–45 in DK 31 B 17,33/DK 31 B 13/DK 31 B 12,3.

IV. Empedoklova misel: misterijski vzpon k poslednjim skrivnostim

Nekateri interpreti so opozorili, da se v znameniti legendi o Empedoklovi smrti v vulkanskem žrelu in njegovi apoteozi alegorično razkriva notranja struktura njegove misli, ki jo je mogoče razumeti kot misterijsko filozofijo, za katere so značilne tri glavne stopnje: *očiščenje* (καθαρός) – *posredovanje* (nauka) (παράδοσις) – *uzrtje/zrenje* (poslednjih skrivnosti) (ἐποπτεία).²³ Vsaka od omenjenih stopenj smiselno ustreza natančno določenemu delu Empedoklove misli, kot se nam je ohranila v obeh njegovih pesnitvah.

V prid temu ne govori le metaforična interpretacija legende o njegovi smrti, ampak tudi zelo specifična misterijska terminologija v samih fragmentih. Ko Empedokles tako opisuje, kako se je potrebno približati njegovemu nauku, zavestno uporablja poljedelsko metaforiko, ki je bila v antiki značilna za misterijske plodnostno-vegetacijske kulte. Podobno kot poljedelec, ki je v zemljo zasadil seme, opazuje, kdaj bo vzklilo in obrodilo sadove, tako naj njegov učenec Pavzanija v sebi zasadi nauk, ki ga bo slišal: *Če namreč podstaviš jih pod trdnost misli / in vanje naklonjeno zreš s čistimi skrbmi, / bodo vse navzoče do konca življenja pri tebi / in mnogo drugega boš potegnil iz tega! Saj same se večajo / v vsaki nravi, pri vsakem skladno z njegovo naravo* (DK 31 B 110,1-5). Navedeni odlomek priča o tem, da Empedokles svojo misel razume kot živ organizem, ki raste skupaj s človekom in ima posebno magijsko moč, da ga notranje preobrazi.

Poleg značilne metaforike *rasti* v navedenem odlomku izstopajo tudi posamezni izrazi, ki so izbrani nadvse premišljeno in imajo vlogo nekakšnih šifriranih sporočil. Med slednjimi sta še zlasti vpadljivi formulaciji s *čistimi mislimi* (καθαῖσιν μελέτησιν) in *naklonjeno zreš* (εὐμενέως ἐποπτεύσης), v katerih razločno odzvanjata – v grškem ušesu seveda še toliko bolj kot v našem – osrednja pojma iniciacijske terminologije: *očiščenje* (καθαρός) in *uzrtje/zrenje* (ἐποπτεία). S podobnimi namigi, ki jih

23 P. Kingsley, *Ancient Philosophy, Mystery, and Magic: Empedocles and Pythagorean Tradition*, Oxford 1995 (še posebno poglavje 16 in 18).

v pesnitvi *O naravi* ne manjka, Empedokles na subtilen način pri bralcu evocira osnovne stopnje na misterijski poti in s tem sugerira pravilno pristopanje k njegovemu nauku.

Znotraj tako strukturirane misli ustreza pesnitev *Očiščenja* prvi stopnji na misterijski poti, stopnji celovitega telesnega in duhovnega *očiščenja* (καθαρός), ki je predpogoj *posredovanja* (παράδοσις) ezoteričnega nauka,²⁴ ohranjenega v pesnitvi *O naravi*. Prek tega nauka se manifestni kozmos postopno razkriva kot iluzija nenehnega združevanja in ločevanja korenin, prav to spoznanje *na-videzne resničnosti* (vsega, kar navadno imenujemo bivajoče) pa sovpada z zadnjo in najvišjo stopnjo na misterijski poti, od katere ni mogoče nobeno višje spoznanje: *uzrtjem/zrenjem* poslednjih skrivnosti (ἐμπροτεία). Znotraj nauka o posmrtnem preseljevanju je ta stopnja ekvivalentna osvoboditvi *dajmonov* od na-videznega bivanja v kozmosu in njihovem ponovnem vzponu med bogove.

²⁴ Ezoterični značaj celotne pesnitve, ki je namenjena Empedoklovemu učencu Pavzaniju, je razviden iz verza *zakaj tebi le izpolnim vse te stvari* (DK 31 B 111,2). V slogu misterijskih kultov je nauk pesnitve ovit v posvetitveno molčečnost, o čemer verjetno govori verz *pokriti v nemem razumu* (DK 31 B 5), ki ga Plutarh navaja v kontekstu zaveze k molku.

DODATEK

Strasburški papirus

I. Okoliščine najdbe

11. septembra 1905 je potekala v Berlinu dražba sedmih papirusov z literarno vsebino, ki so jih sodelavci Oddelka B Nemškega papirusnega kartela²⁵ kupili od egipčanskih trgovcev s starinami. Vodstvo kartela je svojim ustanovnim članom prej razposlalo kratke opise informativne narave, med katerimi je bil pod zaporedno številko 35 omenjen tudi papirus, kupljen v mestu Akhmîm v zgornjem Egiptu:

Odkup	Natančen opis	Izvor	Cena
35	Papirusni fragmenti; izvirajo iz papirusnega traku, ki je služil kot podlaga nekega venca z bronastimi lističi. Pribl. 30 fragmentov, majhnih in neuglednih, zvečine nerazberljive besede, trije začetki verzov: ῥιζοφόρων [ἐκ τῶν ἀψευδ[ὄψει γὰρ ξυνοδ[	Akhmîm	975 P

Na drobne kose razrezano papirusno besedilo, ki ga je nemški arheolog Otto Rubensohn, odposlanec Oddelka B Nemškega papirusnega kartela, novembra 1904 za en funt kupil od Ginti Faltasa, egipčanskega trgovca s starinami, je bilo sestavni del naglavnega nagrobnega venca s konca 1. st. n. št., najdenega med ropanji v bližnjih nekropolah.²⁶ V

²⁵ Zaradi velike konkurence med nemškimi inštituti, ki so na začetku 20. stol. kupovali papiruse na egipčanskem trgu s starinami, je bil v Berlinu leta 1902 ustanovljen Nemški papirusni kartel, ki se je delil na dva dela: Oddelek A je bil zadolžen za iskanje neliterarnih papirusov, Oddelek B pa za iskanje papirusov z literarno vsebino. Vodstvo kartela je v Berlinu vsako leto organiziralo dražbo, na kateri so si člani združenja med seboj razdelili papiruse, ki so jih s skupnimi sredstvi kupili v Egiptu.

²⁶ Domnevno iz antičnega Panopolisa, katerega živahno kulturno življenje je bilo zaznamova-

popotnih zapiskih z naslovom *Reise nach Oberägypten*, ki jih hranijo v arhivu Egipčanskega muzeja v Berlinu, Rubensohn opisuje okoliščine nakupa:

Nazaj v Akhmîm. Obiščem trgovce. Hanna in kolegi nimajo prav ničesar. Samo pri Ginti Faltasu najdem obroč iz bakra, prilepljen na papirus, kakršnega smo našli v Abusirju. Ker so na njem fragmenti z literarno vsebino, ga kupim za 1 £.

Rubensohn je odstranil pozlačene bakrene lističe, ki so bili pripeti na mrtvaški venec, in koščke papirusa previdno odlepil od obroča. Zbrane ostanke besedila, ki so več kot 18 stoletij ležali v neznanem grobu nedaleč od Nila, je nemudoma poslal v Nemčijo, kjer jih je na dražbi v Berlinu – kljub pripisu „majhni in neugledni“ – kupil Julius Euting, direktor Strasburške deželne in univerzitetne knjižnice. Papirus so še istega leta prenesli v strasburško knjižnico,²⁷ kjer je nato v neopazni stekleni vitrini, pod zaporedno številko 1665–1666 in s pripisom „začasno shranjen“, pozabljen in neraziskan ležal več kot osemdeset let.

Jeseni leta 1990 je besedilo po naključju odkril belgijski papirolog Alain Martin, ki je na podlagi primerjalnih raziskav in natančne analize besedila ugotovil, da se papirusni odlomki ujemajo z ohranjenimi Empedoklovimi fragmenti. Skoraj devetdeset let po Rubensohnovem nakupu papirusa v Achmîmu aprila 1994 je bila delovna hipoteza, da gre za nepoznane odlomke iz Empedoklovih spisov, dokončno potrjena. *Editio princeps* „Strasburških fragmentov“, kot so novoodkrite odlomke poimenovali, je nastala po večletnem sodelovanju med Alainom Martinom in nemškim filologom Oliverjem Primavesijem. Objavljena je bila leta 1999 v delu *L'Empédocle de Strasbuorg* (P. Strasb. gr. Inv. 1665–1666).

no s prepletanjem egipčanske, grške, rimske, koptske in pozneje islamske kulture. Grška kultura se je v tem mestu, ki je predstavljal enega izmed glavnih egipčanskih središč odpora proti krščanstvu, trdovratno ohranjala skozi stoletja. Med najznamenitejšimi osebnostmi, ki so zaznamovale duhovni utrip tega območja, je gotovo treba omeniti znamenitega alkimista Zosima.

²⁷ Strasburška deželna in univerzitetna knjižnica je že pred članstvom v Nemškem papirusnem kartelu skrbela za bogato zbirko grških papirusov. Njene intenzivne aktivnosti na egipčanskem trgu s papirusi so bile poglavitna konkurenca berlinskemu inštitutom, prav to pa je botrovalo ustanovitvi Nemškega papirusnega kartela.

II. Oblikovne značilnosti

Strasburški papirus je, če odmislimo anonimnega avtorja papirusa iz Dervenija,²⁸ edino do zdaj znano besedilo iz najzgodnejših obdobj grške misli, ki se je ohranilo neposredno. V kritični izdaji *L'Empédocle de Strasbourg* (*P. Strasb. gr. Inv. 1665–1666*) je podrobneje raziskanih 52 papirusnih odlomkov,²⁹ od katerih jih je 47 razdeljenih v 6 sklopov različnega obsega, označenih z malimi črkami od a do g (brez e), zbirko pa zaokrožuje 5 posameznih kosov, označenih z malimi črkami e, h, i, j in k.

Pri sklopih e, f, g, h, i, j in k ohranjeno stanje papirusa ne omogoča smiselne rekonstrukcije, medtem ko je pri sklopih a, b, c in d na podlagi ujemanja z že znanimi Empedoklovimi fragmenti delna rekonstrukcija mogoča. Sklop a je namreč neposredno nadaljevanje fragmenta DK 31 B 17, sklop b delno sovпада s fragmentom DK 31 B 76, sklop c je tako rekoč identičen s fragmentom DK 31 B 20, sklop d pa delno sovпада s fragmentom DK 31 B 139.

Celotno besedilo je ohranjeno brez ortografskih in kritičnih znamenj, izjema je samo stihometrična oznaka ob verzu a(ii)30, ki označuje trisoti verz celotne pesnitve. Besedilo je bilo poleg tega na nekaj mestih dopolnjeno tudi z manjšimi popravki, ki so jih prepisovalci nad vrstice dopisali naknadno.

Strasburški papirus vsebuje skupno 74 delno ohranjenih verzov, od katerih jih je bilo 20 znanih že od prej. Obseg ohranjenega Empedoklovega opusa se je s tem povečal skoraj za 12%.

28 Celoten prevod papirusa iz Dervenija je bil objavljen v 3. zvezku Fragmentov predsokratikov (Ljubljana 2012).

29 Rubensohn v opisu iz leta 1904 omenja 30 odlomkov, med katere pa verjetno ni štel manjših kosov, ki so se mu zdeli neuporabni. Tudi poškodbe, ki so nastale med prevozom papirusa v Berlin in pozneje v Strasbourg, so število odlomkov „povečale“.

III. Vsebinski doprinos

Strasburški papirus je raziskovanje Empedoklove misli obogatil z nekaj pomembnimi prvinami:

1.) Sklop a je:

– pokazal, da nauk o preseljevanju *dajmonov* ni značilen samo za pesnitev *Očiščenja*, temveč je hkrati eden osrednjih motivov pesnitve *O naravi*.³⁰

– potrdil tradicionalno ciklično razlago Empedoklovega kozmološkega modela, po katerem se obdobji naraščajočega Prepira in Ljubezni periodično izmenjujeta.³¹

– potrdil teorijo dvojne zoogonije, ki poteka tako v obdobju naraščajoče Ljubezni kot naraščajočega Prepira.³²

– kot verodostojno potrdil sporno Plutarhovo pričevanje,³³ po katerem se korenine v trenutku vesoljnega razkroja (διάλυσις κόσμου) nahajajo v vsesplošnem gibanju,³⁴ pri čemer se vsaka približuje mestom, ki so jim

30 Od vseh novosti, ki jih prinaša novoodkriti papirus, je največ pozornosti zbudila različica sintagme *vse stvari prihajajo skupaj v Eno* (oz. dobesedno *vse stvari prihajajoče skupaj v Eno*), ki se zdaj glasi *prihajamo skupaj v Eno*. Namesto neosebnega participa sr. spola mn., *prihajajoče skupaj* (συνερχόμεν'), se glagolska oblika 1. os. mn., *prihajamo skupaj* (συνερχόμεθ'), na papirusu pojavi kar trikrat, v verzih a(i)6, a(ii)17 in c3, pri čemer se za spremenjenim glagolskim subjektom najverjetneje skrivajo *dajmoni*. Glede na to, da je sklop a neposredno nadaljevanje fragmenta DK 31 B 17, ki ga Simplikij uvršča v prvo knjigo pesnitve *O naravi*, to pomeni, da je bil nauk o posmrtnem preseljevanju bistveno prisoten tudi v tradicionalno najbolj naravoslovnih odlomkih te pesnitve.

31 Ciklično strukturo vesolja dokazujejo verzi a(ii)18–19, ki govorijo o prehodu iz obdobja absolutne prevlade Prepira v obdobje naraščajoče Ljubezni. Na osnovi slovničnih zakonitosti grškega jezika je razvidno, da pri tem ne gre za enkratno, ampak ponavljajoče dogajanje.

32 Pred odkritjem Strasburškega papirusa je bila zoogonija izpričana samo za obdobje naraščajoče Ljubezni, na obstoj vzporedne zoogonije v obdobju naraščajočega Prepira pa so namigovala nekatera sekundarna pričevanja, ki jih na osnovi izvirnih fragmentov ni bilo mogoče potrditi. Teorijo dvojne zoogonije je potrdil šele Strasburški papirus, ki nastajanje živih bitij uvršča (tudi) v obdobje po razpadu *Enega* v *Mnoštvo*, tj. natanko v obdobje naraščajočega Prepira (prim. a(i) 8–a(ii)2).

33 Plu. *fac. lun.* 12. 926a–927a.

34 Vsesplošno gibanje vesolja v tem obdobju poudarjajo izrazi kot so *divjajoče* (ἀίσσοντα) v

lastna (po naravi).³⁵

– pokazal, da korenine znotraj enega vesoljnega cikla mirujejo samo enkrat, in sicer v obdobju absolutne prevlade Ljubezni (*Sfajros*), ne pa tudi v obdobju absolutne prevlade Prepira, kot je bilo predtem mogoče sklepati na podlagi dvoumnih Aristotelovih pričevanj.³⁶

– s stihimetrično oznako, ki označuje tristoti verz pesnitve *O naravi*, posredno pokazal, da je bilo v začetnem delu, najverjetneje v sklopu daljšega *proojmija*, dovolj prostora za druge teme, ki niso nujno povezane z naravoslovjem.

2.) Sklop b je:

– pokazal, da Empedokles v fragmentu DK 31 B 76 ne govori o dominaciji *zemlje* na nekaterih živalskih vrstah, kot se je zdelo pred najdbo papirusa, ampak celotno razlago zastavlja precej bolj široko kot ilustracijo splošne teorije, da so živa bitja sestavljena iz *korenin*.

– pokazal, da je zaporedje verzov v fragmentu DK 31 B 76, kot jih navaja Plutarh, napačno.

3.) Sklop c je:

– tako kot sklop a potrdil, da je nauk o preseljevanju *dajmonov* eden osrednjih motivov pesnitve *O naravi*.

a(ii)3 in a(ii)8, v *vrtincih* (δίνησιν) v a(ii)4, *teče* (θέει) v a(ii)13 in *gnane* (πλαγχθέντα) v a(ii)16.

35 Zaradi velike podobnosti z Aristotelovim naukom o gibanju in teorijo „naravnih mest“, po kateri vsi *elementi* težijo k mestom, ki jim pripadajo po naravi, so poznejši interpreti Plutarhov opis Empedoklovega vesoljnega dogajanja pogosto zavračali kot anahronizem. Dvom o zanesljivosti njegovega pričevanja so ovrgli šele Strasburški fragmenti, ki vesoljno dogajanje ob koncu obdobja naraščajočega Prepira v verzih a(ii)8–17 opisujejo skoraj do potankosti takšno, kakor ga prikazuje Plutarh.

36 Aristotel na nekem mestu (*Phys.* 8. 1. 250b26–29) omenja, da se vesolje pri Empedoklu v *vmesnih časih* (ἐν μεταξὺ χρόνοις) nahaja v mirovanju. Številni avtorji so Aristotelov izraz *vmesni časi* razumeli kot dokaz, da se vesolje znotraj enega cikla v mirovanju znajde dvakrat, tako v obdobju absolutne prevlade Ljubezni kot v obdobju absolutne prevlade Prepira. Strasburški papirus je z opisi dinamičnega dogajanja tik pred obdobjem absolutne prevlade Prepira takšno razlago ovrgel in pokazal, da je Aristoteloze izraz *vmesni časi* treba razumeti kot mirovanje med dvema vesoljnima cikloma.

4.) Sklop d je:

– pokazal, da so štiri kozmološka obdobja bistveno povezana s štirimi zoogonskimi stopnjami.³⁷

– pokazal, da se obdobje naraščajočega Prepira sklene s propadom četrte generacije živih bitij, in sicer tako, da najprej razpadejo na ude, ki nato še sami izginejo v vesoljnem Vrtincu.³⁸

– kar zadeva „izvorni greh“, zaradi katerega so bili *dajmoni* izgani iz kraljestva blaženih, premaknil temeljni poudarek, tako da ta ni več na uživanju živih bitij, kot je bilo videti na osnovi fragmenta DK 31 B 139, ampak na splošno na njihovem ubijanju.³⁹

– pokazal, da je fragment DK 31 B 139, ki so ga prej zaradi vsebinske povezanosti z naukom o *dajmonih* soglasno umeščali v pesnitev *Očiščenje*, izvirno del pesnitve *O naravi*.

Gledano v celoti je pomen Strasburškega papirusa predvsem v tem, da je nedvoumno pokazal, kako je Empedoklova misel v sebi zaokrožena celota, znotraj katere je nauk o preseljevanju *dajmonov* najtesneje prepleten z naravoslovnimi teorijami.

37 Na osnovi verzov d10–18 je namreč mogoče sklepati, da tretja in četrta stopnja zoogonije potekata v obdobju naraščajočega Prepira, prva stopnja zoogonije, ki znotraj ciklične sheme sledi četrti stopnji, pa se nadaljuje takoj po vesoljnem obratu, ko začne Ljubezen ponovno pridobivati na veljavi. O tem verjetno govorijo verzi d15–17.

38 Prim. verze d1–10.

39 Izraz *z ustnicami* (χείλεσι), ki ga najdemo v verzu DK 31 B 139,2, na papirusu nadomešča izraz *s kremplji* (χηλαίς); rahel pomenski premik, ki pozornost od uživanja preobrača k ubijanju, je skoraj zanemarljiv, saj osnovni cilj ubijanja živih bitij ostaja še naprej prehrana (ἔργα βορᾶς πέρι).

BIBLIOGRAFIJA*

- ALT, K., »Einige Fragen zu den ‚Katharmoi‘ des Empedokles«, v: *Hermes* 115, 1987, 385–411.
- ARNIM, V. H., »Die Weltperioden des Empedokles«, Gomperz–Festschrift, 1902.
- ARUNDEL, M. R. (=WRIGHT), »Empedocles fr. 35, 12–15«, v: *Classical Review* 12, 1962, 109–111.
- BABUT, D., »Sur l'unité de la pensée d'Empédocle«, v: *Philologus* 120, 1976, 139–164.
- BAFFIONI, C., »Una ‚storia della filosofia greca‘ nell'islam del XII secolo: II. Anassagora ed Empedocle«, v: *Elenchos* 3/1, 1982, 87–107.
- BARNES, H. E., »Unity in the Thought of Empedocles«, v: *Classical Journal* 63, 1967, 18–23.
- BAUER, J. B., »Monie: Empedocles B 27, 4 und 28, 3«, v: *Hermes* 89, 1961, 367–369.
- BEN, N. van der, *The Proem of Empedocles' Peri Physios*, Towards a New Edition of All the Fragments, Amsterdam 1975.
- »Empedocles' Fragment 20 DK: Some Suggestions«, v: *Mnemosyne* 49, 1996, 298–320.
- BICKNELL, P. J., »The Shape of the Cosmos in Empedocles«, v: *Parola del Passato* 23, 1968, 118–119.
- BIDEZ, J., *La Biographie d'Empédocle*, Hildesheim–New York 1973 (ponatis iz leta 1894).
- BIÈS, J., *Empédocle d'Agrigente*, Essai sur la philosophie présocratique, Paris 1969.
- BIGNONE, E., *Empedocle*, Studio critico, Torino 1916.
- BING, P., »The Voice of Those Who Live in the Sea: Empedocles and Callimachus«, v: *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 41, 1981, 33–36.
- BOLLACK, J., »Die Metaphysik des Empedokles als Entfaltung des Seins«, v: *Philologus* 101, 1957, 30–54.

* Bibliografija je selektivna v tem smislu, da se omejuje izključno na literaturo, ki je neposredno relevantna za Empedoklovo misel, širše sinteze zgodnje grške misli pa so v celoti izpuščene. Za splošnejšo literaturo o tem glej: B. Šijaković, *Bibliographia Praesocratica*, A Bibliographical Guide to the Studies of Early Greek Philosophy in its Religious and Scientific Contexts with an Introductory Bibliography on the History of Philosophy, Paris 2001.

- *Empédocle*, I. Introduction à l' ancienne physique, Paris 1965, *Les Origines*, II. Édition critique et traduction des fragments et des témoignages, *Les Origines*, III. 1–2 Commentaires, Paris 1969.
- «Les zones de la cosmogonie d'Empédocle», v: *Hermes*, 96, 1968, 239–240.
- BOOTH, N. B., «Empedocles' Account of Breathing», v: *Journal of Hellenic Studies* 80, 1960, 10–15.
- «Aristotle on Empedocles B 100», v: *Hermes* 103, 1975, 373–375.
- «A Mistake to be avoided in the Interpretation of Empedocles fr. 100», v: *Journal of Hellenic Studies* 96, 1976, 147–148.
- DARCUS, S. M., «Daimon Parallels the Holy Phren in Empedocles», v: *Phronesis* 22, 1977, 175–190.
- DEFRADAS, J., «Un nouvel Empédocle?», v: *Revue des Études Grecques* 86, 1973, 212–223.
- DETIIENNE, M., «La démonologie d'Empédocle», v: *Revue des Études Grecques* 72, 1959, 1–17.
- DIELS, H., «Gorgias und Empedokles», v: *Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften* 62, 1897, 343–368.
- «Über die Gedichte des Empedokles», v: *Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften* 63, 1898, 396–415.
- DIELS, H. in KRANZ, W., *Die Fragmente der Vorsokratiker*, Berlin 1951.
- DYER, R., «Empedocles fr. 64 (=Plut. NQ 21 917c)», v: *Mnemosyne* 27, 1974, 175–176.
- FERGUSON, J., «Two notes on the Preplatonic», v: *Phronesis* 9, 1964, 98–106.
- «ΔΙΝΟΣ», v: *Phronesis* 16, 1971, 97–115.
- FINKELBERG, A., «Xenophanes' Physics, Parmenides' Doxa and Empedocles' Theory of Cosmogonical Mixture», v: *Hermes* 125, 1997, 1–16.
- FURLEY, D., «Empedocles and the Clepsydra», v: *Journal of Hellenic Studies* 77, 1957, 31–34.
- GALLAVOTTI, C., *Poema fisico e lustrale*, Milano 1975.
- GEMELLI-MARCIANO, M. L., *Le metamorfosi della tradizione*, Mutamenti di significato e neologismi nel *Peri physeos* di Empedocle, Bari 1990.
- «L' atomismo e il corpuscolarismo empedocleo: frammenti di interpretazioni del mondo antico», v: *Elenchos* 7, 1991, 5–37.
- GIANNANTONI, G., «L'interpretazione aristotelica di Empedocle», v: *Elenchos* 2, 1998, 363–411.

- GRAHAM, D. W., »Symmetry in the Empedoclean Cycle«, v: *Classical Quarterly* 38, 1988, 297–312.
- GRONINGEN, B. A. von, »Empédocle poète«, v: *Mnemosyne* 24, 1971, 169–188.
– »Trois notes sur Empédocle«, v: *Mnemosyne* 9, 1956, 221–224.
- HERSCHBELL, J. P., »Empedocles' Oral Style«, v: *Classical Journal* 63, 1967, 351–357.
– »Hesiod and Empedocles«, v: *Classical Journal* 65, 1970, 145–161.
– »Hippolytus' *Elenchus* as Source for Empedocles Re-examined«, v: *Phronesis* 18, 1973, 97–114, 187–203.
– »Empedoclean Influences on the Timaeus«, v: *Phoenix* 28, 1974, 145–166.
- HÖLSCHER, U., »Weltzeiten und Lebenszyklus: Eine Nachprüfung der Empedokles-Doxographie«, v: *Hermes* 93, 1965, 7–33.
- HOLWERDA, D., »Zu Empedokles Fr. 20 D–K«, v: *Mnemosyne* 50, 1997, 320.
- IMBRAGUGLIA, G. – BADOLATI, G. S. – MORCHIO, R. – BATTEGAZZORE, A. M. – MESSINA, G., *Index Empedocleus I–II*, Genova 1991.
- INWOOD, B., *The Poem of Empedocles, A Text and Translation with an Introduction*, Toronto 2001.
- JANKO, R., »Hesychius q 216 and Empedocles Fragment 21.6«, v: *Classical Philology* 81, 1986, 308–309.
- KAHN, C. H., »Religion and Natural Philosophy in Empedocles' Doctrine of the Soul«, v: *The Pre-socratics, A Collection of Critical Essays* (izd. Mourelatos, A. P. D.), New Yersey 1974, 426–456.
- KALOGERAKOS, I. G., *Seele und Unsterblichkeit, Untersuchungen zur Vorsokratik bis Empedokles*, Stuttgart–Leipzig 1996.
- KELESIDOU, A., *ΕΜΠΕΔΟΚΛΗΣ Ο ΑΚΡΑΓΑΝΤΙΝΟΣ*, Atene 2002.
- KINGSLEY, P., »Empedocles and his Interpreters: The Four-Element Doxography«, v: *Phronesis*, 39, 1994, 235–254.
– »Empedocles' Sun«, v: *Classical Quarterly* 44, 1994, 316–324.
– *Ancient Philosophy, Mystery and Magic*, Empedocles and Pythagorean Tradition, Oxford 1995.
– »Notes on Air: four Questions of Meaning in Empedocles and Anaxagoras«, v: *Classical Quarterly* 45, 1995, 26–29.
– »Empedocles' two poems«, v: *Hermes* 124, 1996, 108–111.
– *Reality*, Inverness–Cali, 2003.
- KRANZ, W., »Empedokles und die Atomistik«, v: *Hermes* 47, 1912, 18–42.

- »Vorsokratisches III: Die Katharmoi und die Physika des Empedokles«, v: *Hermes* 70, 1935, 111–119.
- LAST, H., »Empedocles and His Klepsydra Again«, v: *Classical Quarterly* 18, 1924, 169–173.
- LOEW, E., »Empedokles, Anaxagoras und Demokrit«, v: *Wiener Studien* 55, 1937, 32–47.
- LONG, A. A., »Thinking and Sense–Perception in Empedocles: Mysticism or Materialism«, *Classical Quarterly* 16, 1966, 256–276.
- »Empedocles' Cosmic Cycle in the 'Sixties'«, v: *The Pre-socratics, A Collection of Critical Essays* (izd. Mourelatos, A. P. D.), New Jersey 1974, 379–425.
- LONG, H. S., »The Unity of Empedocles' Thought«, v: *American Journal of Philology* 70, 1949, 142–158.
- LONGRIGG, J., »Galen on Empedocles (fr. 67)«, v: *Philologus* 108, 1964, 297–300.
- MANSFELD, J., »Ambiguity in Empedocles B 17, 3–5: A Suggestion«, v: *Phronesis* 17, 1972, 17–39.
- »A lost manuscript of Empedocles' Katharmoi«, v: *Mnemosyne* 47, 1994, 79–82.
- »Critical note: Empedocles and his Interpreters«, v: *Phronesis* 40, 1995, 109–115.
- MARTIN, A., »L'Empedocle di Strasburgo: Aspetti papirologici«, v: *Elenchos* 2, 1998, 223–240.
- MARTIN, A. in PRIMAVESI, O., *L'Empédocle de Strasbourg (P. Strasb. gr. Inv. 1665–1666)*, Introduction, édition et commentaire, Berlin–New York 1999.
- MINAR, E. L., »Cosmic Periods in the Philosophy of Empedocles«, v: *Phronesis* 8, 1963, 127–145.
- MIRO, E., »Società e arte nell' età di Empedocle«, v: *Elenchos* 2, 1998, 327–343.
- MÜHL, M., »Über die Missgeschöpfe bei Empedokles«, v: *Rheinisches Museum* 114, 1971, 289–296.
- MUNDING, H., »Zur Beweisführung des Empedokles«, v: *Hermes* 82, 1954, 129–145.
- NESTLE, W., »Der Dualismus des Empedokles«, v: *Philologus* 65, 1906, 545–557.
- OBINK, D., »Hermarchus, *Against Empedocles*«, v: *Classical Quarterly* 38, 1988, 428–435.
- O' BRIEN, D., »Empedocles fr. 35, 14–15«, v: *Classical Review* 15, 1965, 1–4.
- »The Relation of Empedocles and Anaxagoras«, v: *Journal of Hellenic Studies* 88, 1968, 93–113.

- *Empedocles' Cosmic Cycle*, A Reconstruction from the Fragments and Secondary Sources, Cambridge 1969.
- »The Effect of a Simile: Empedocles' Theories of Seeing«, v: *Journal of Hellenic Studies* 90, 1970, 140–179.
- *Pour interpréter Empédocle*, Leiden 1981.
- »L'Empédocle de Platon«, v: *Revue des études Grecques* 110, 1997, 381–398.
- »Hermann Diels on the Presocratics: Empedocles' Double Destruction of the Cosmos (Aetius ii 4.8)«, v: *Phronesis* 45, 2000, 1–18.
- OSBORNE, C., »Empedocles recycled«, v: *Classical Quarterly* 37, 1987, 24–50.
- POWELL, J. U., »The Simile of the Clepsydra in Empedocles«, v: *Classical Quarterly* 17, 1923, 172–74.
- PANAGITOU, S., »Empedocles on his own Divinity«, v: *Mnemosyne* 36, 1983, 276–285.
- PRIMAVESI, O., »Editing Empedocles: Some longstanding problems reconsidered in the light of the Strasburg papyrus«, v: *Aporemata* (izd. Most, G. W.), 62–87.
- »Zur Geschichte des Deutschen Papyruskartells«, v: *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 114, 1996, 173–187.
- »Empedocle: Il problema del ciclo cosmico e il papiro di Strasburgo«, v: *Elenchos* 2, 1998, 241–288.
- PRIMAVESI, O. in PATZER, A., »Die Übertiefe Tiefe (Empedocles B 35, 3–5 und *Physika* I, 288–290)«, v: *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 114, 1996, 1–10.
- REINHARDT, K., »Empedokles Orphiker und Physiker«, v: *Um die Begriffswelt der Vorsokratiker* (izd. Gadamer, H. G.), 1968, 498–511.
- RÖSLER, W., »Der Anfang der Katharmoi des Empedokles«, v: *Hermes* 111, 1983, 170–179.
- SCHWABL, H., »Empedokles fr. B 110«, v: *Wiener Studien* 69, 1956, 49–56.
- »Zur Theogonie bei Parmenides und Empedokles«, v: *Wiener Studien* 70, 1957, 278–289.
- SEDLEY, D., »The Proems of Empedocles and Lucretius«, v: *Greek, Roman and Byzantine Studies* 30, 1989, 269–296.
- SEECK, G. A., »Empedokles B 17, 9–13, B 8, B 100 bei Aristoteles«, v: *Hermes* 95, 1967, 28–53.
- SMET, Daniel De, *Empedocles Arabus*, Une lecture néoplatonicienne tardive, Bruselj 1998.

- SOLMSEN, F., »Love and Strife in Empedocles' Cosmology«, v: *Phronesis* 10, 1965, 109–148.
- »ζῶπος in Empedocles«, v: *Classical Review* 17, 1967, 245–46.
- »Empedocles' Hymn to Apollo«, v: *Phronesis* 25, 1980, 219–227.
- THIELE, G., »Zu den vier Elemente des Empedokles«, v: *Hermes* 32, 1897, 68–78.
- TIMPANARO–CARDINI, M., »Respirazione e clessidra (Empedocle fr. 100)«, v: *Parola del passato* 12, 1957, 250–270.
- TONELLI, A., *Empedocle di Agrigento*, Frammenti e testimonianze, Milano 2002.
- TRAGLIA, A., *Studi sulla lingua di Empedocle*, Bari 1952.
- TRÉPANIER, S., *Empedocles, An Interpretation*, New York–London 2004.
- TUCKER, G. M., »Empedocles in Exile«, v: *Classical Review* 45, 1931, 49–51.
- VEGETTI, M., »Empedocle: medico e sofista (Antica medicina 20)«, v: *Elenchos* 2, 1998, 347–359.
- WENSKUS, O., »Empedokles' Erklärung der Entstehung der Sonnenfinsternisse: Das Fragment DK 31 B 42«, v: *Hermes* 108 (1980), 243–248.
- WEST, M. L., »ζῶπος in Empedocles«, v: *The Classical Review* 16, 1966, 135–136.
- WILAMOWITZ–MOELLENDORF, U. von, »Die Katharmoi des Empedokles«, v: *Preussische Akademie der Wissenschaften* 94, 1929, 626–661.
- WILKENS, K., »Wie hat Empedokles die Vorgänge in der Klepsydra erklärt?«, v: *Hermes* 95, 1967, 129–140.
- WRIGHT, M. R., *Empedocles: The Extant Fragments*, New Heaven–London 1981.
- ZAFIROPULO, J., *Empédocle d'Agrigente*, Paris 1953.
- ZUNTZ, G., *Persephone, Three Essays on Religion and Thought in Magna Graecia*, Oxford 1971.